

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİNİN
KAZANÇ KALİTESİNE ETKİSİ

İrem ÖZCAN

2502170242

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Nazlı KEPÇE

İSTANBUL – 2021

ÖZ

GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİNİN KAZANÇ

KALİTESİNE ETKİSİ

İrem ÖZCAN

Bu çalışmada, mevduat bankaları tarafından gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının kazanç kalitesi üzerindeki etkisi incelenmiştir. 2013 ve 2019 arasındaki 7 yıllık dönemde 32 mevduat bankasından oluşan 224 banka yılı gözlemine dayalı araştırmada, bağımsız denetim raporlarında yer alan gerçeğe uygun değer ve hiyerarşisine yönelik açıklamalar analiz edilmiştir. Çalışmanın amacı, farklı hiyerarşi düzeylerinde gerçeğe uygun değer kullanımı ile kazanç kalitesinin temel göstergelerinden kazanç kalıcılığı ve kazanç oynaklığı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmanın temel varsayımı, mevduat bankalarının Seviye 1 girdileri ile değerledikleri finansal varlıklarının kazanç kalıcılığını arttırdığı ve kazanç oynaklığını düşürdüğü yönündedir. Seviye 2 ve Seviye 3 girdilerinin ise daha öznel olması, ölçüm hatalarına ve kazanç yönetimi davranışlarına izin vermesi nedeniyle kazanç kalitesini düşürdüğü varsayılmıştır. Ayrıca gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımı dışında kazanç kalitesine etki edebileceği düşünülen banka büyüklüğü, mevduat oranı, özkaynak oranı, kredi oranı, borç özermaye oranı ve özkaynak kârlılığı kontrol değişkenleri olarak analize dâhil edilmiştir. Elde edilen bulgular, Seviye 1 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıkların kazanç kalitesini arttırdığını, Seviye 2 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıkların ise kazanç kalitesini düşürdüğünü göstermektedir. Seviye 3 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıklar ile kazanç kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Gerçeğe Uygun Değer, Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi, Kazanç Kalitesi, Kazanç Kalıcılığı, Kazanç Oynaklığı

ABSTRACT

**THE IMPACT OF FAIR VALUE ACCOUNTING ON EARNINGS
QUALITY**

İrem ÖZCAN

In this study, the impact of using fair value accounting by deposit banks on earnings quality is analyzed. Based on the research for 224 banks, the year observations consisting of 32 deposit banks in the 7 years period between 2013 and 2019, the explanations regarding the fair value and hierarchy in the independent audit reports were analyzed. The aim of this study is to examine the relationship between the use of fair value in different hierarchy levels and earnings persistence and earnings volatility, which are the main indicators of earnings quality. The main assumption of the study is that, the financial assets of deposit banks, which they valued with Level 1 inputs, increase the earnings persistence and decrease the earnings volatility. It is assumed that Level 2 and Level 3 inputs decrease the quality of earnings, since they are more subjective and allow measurement errors and earnings management practices. In addition, such factors as bank size, deposit ratio, equity ratio, loan ratio, debt to equity ratio and return on equity, which are considered to have an impact on earnings quality, other than using fair value accounting, are included in the analysis as control variables. The findings show that financial assets valued with Level 1 inputs increase the earnings quality, while financial assets valued with Level 2 inputs decrease the earnings quality. A statistically significant relationship was not found between financial assets valued with Level 3 inputs and earnings quality.

Keywords: Fair Value, Fair Value Hierarchy, Earnings Quality, Earnings Persistence, Earnings Volatility

ÖNSÖZ

Doktora eğitim sürecim boyunca bana destek olan, motive eden ve yönlendiren; tez çalışmamın her aşamasında ilgisini ve bilgisini esirgemeyen tez danışmanım, değerli hocam, sayın Prof. Dr. Nazlı Kepçe'ye en içten duygularıyla teşekkürlerimi sunarım.

Tez izleme komitemde yer alan Prof. Dr. Kerem Sarıoğlu ve Prof. Dr. Çağla Cömert hocalarıma anlayışları ve yol gösterici olumlu yaklaşımları için teşekkürlerimi sunarım. Doktora eğitimim boyunca derslerine katılmaktan mutluluk duyduğum, örnek edindiğim, bilgilerini ve tecrübelerini aktarırken hoşgörü ve sabırlarını esirgemeyen İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Ana Bilim Dalı'ndaki tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca ilgilerini ve sevgilerini her daim hissettiren, emeklerini asla ödeyemeceğim canım aileme; tez çalışmam boyunca verdikleri destek ve gösterdikleri sabır için önce sevgili eşime ve tüm arkadaşlarıma sevgi ve minnetlerimi sunarım.

İrem ÖZCAN

İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBEDE DEĞERLEME KAVRAMI VE DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ

1.1.Değerleme Kavramı ve Muhasebe Uygulamalarındaki Önemi	4
1.1.1.Değerlemenin İşlevi ve Esasları	6
1.2. Ulusal ve Uluslararası Muhasebe Uygulamalarında Yer Alan Değerleme Ölçüleri.....	7
1.2.1. Türk Mevzuatında Değerleme	7
1.2.1.1. Vergi Usul Kanunu’nda Değerleme Ölçüleri	8
1.2.1.2. Türk Ticaret Kanunu’nda Değerleme Ölçüleri.....	9
1.2.1.3. Sermaye Piyasası Mevzuatında Değerleme Ölçüleri.....	10
1.2.1.4. Bankacılık Kanunu’nda Değerleme Ölçüleri.....	11
1.2.2. Finansal Raporlama Standartlarında Yer Alan Değerleme Ölçüleri	11
1.3. Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Belirlenmesi İle İlgili Düzenlemeler	14
1.3.1. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Ortaya Çıkış Nedenleri.....	14
1.3.2. Gerçeğe Uygun Değer Kavramı	17
1.3.3. Gerçeğe Uygun Değerin Belirlenmesi ve Hiyerarşisi	18

1.3.4. Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer.....	25
1.3.5. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi İle İlgili Muhasebe İlkeleri	27
1.3.6. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi İle İlgili Görüşler	29

İKİNCİ BÖLÜM

GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİNİN FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ

2.1. Yeniden Değerleme Modeline Göre Değerlenen Maddi Duran Varlıklar	33
2.2. Yeniden Değerleme Modeline Göre Değerlenen Maddi Olmayan Duran Varlıklar	36
2.3. Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler.....	39
2.4. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	40
2.5. Finansal Varlıklar ve Finansal Yükümlülükler	43
2.5.1. TMS 39 Finansal Araçlar Ölçme ve Muhasebeleştirme Standardı Kapsamında Muhasebeleştirme Esasları	44
2.5.1.1. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	46
2.5.1.2. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar	46
2.5.1.3. Kredi ve Alacaklar ile Satışa Hazır Finansal Varlıklar.....	47
2.5.2. TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı Kapsamında Muhasebeleştirme Esasları	48
2.6. Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAZANÇ KALİTESİNİN KAVRAMSAL ANALİZİ VE ÖLÇÜMÜ

3.1. Kazanç Kalitesinin Tanımı ve Kapsamı.....	57
3.2. Kazanç Kalitesini Etkileyen Faktörler	59
3.2.1. Kazanç Kalitesini Etkileyen İşletmeye Özgü Faktörler (İç Faktörler).....	61
3.2.1.1. İşletme Büyüklüğü.....	61
3.2.1.2. Sermaye ve Sahiplik Yapısı.....	62
3.2.1.3. Denetim.....	66
3.2.1.4. Yabancı Menkul Kıymet Borsalarına Kote Olma	68
3.2.1.5. Kurumsal Yönetim.....	68
3.2.2. Kazanç Kalitesini Etkileyen Ülkeye Özgü Faktörler (Dış Faktörler)	71
3.2.2.1. Yasal ve Politik Sistemler.....	72
3.2.2.2. Finansal Piyasaların Gelişmişlik Düzeyi	78
3.2.2.3. Muhasebe Standartları	79
3.2.2.4. Kültür.....	81
3.2.2.5. Ekonomik Koşullar	84
3.2.2.6. Muhasebe Altyapısı ve Muhasebe Mesleğine Verilen Önem.....	85
3.3. Kazanç Kalitesinin Temel Göstergeleri	86
3.3.1. Tahakkuk Kalitesi.....	90
3.3.2. Kalıcılık	93
3.3.3. Tahmin Edilebilirlik	96
3.3.4. İstikrarlılık ya da Oynaklık.....	97
3.3.5. İlgililik ve Güvenilirlik.....	100
3.3.6. Kazanç Yönetimi.....	102
3.4. Kazanç Yönetiminin Analizi.....	105
3.4.1. Kazanç Yönetiminin Amaçları	105

3.4.2. Kazanç Yönetiminin Nedenleri	107
3.4.3. Kazanç Yönetiminde Kullanılan Teknikler.....	110
3.4.4. Kazanç Yönetiminin Ölçümünde Kullanılan Modeller	112
3.4.4.1. Tahakkukları Esas Alan Modeller	115
3.4.4.1.1. Healy Modeli.....	116
3.4.4.1.2. DeAngelo Modeli.....	118
3.4.4.1.3. Jones Modeli	119
3.4.4.1.4. Modifiye Edilmiş Jones Modeli.....	120
3.4.4.1.5. Endüstri Modeli.....	121
3.4.4.1.6. Beneish Modeli	122
3.4.4.2. Kazanç Yönetiminin Ölçümünde Özel Tahakkukların Kullanımı	124
3.4.4.3. Kazanç Yönetiminin Ölçümünde Sıklık Dağılım Yaklaşımı	126

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİNİN KAZANÇ KALİTESİNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

4.1. Çalışmanın Amacı.....	129
4.2. Çalışmanın Önemi.....	130
4.3. Çalışmanın Kapsamı ve Kısıtları	131
4.4. Çalışmanın Yöntemi	132
4.4.1. Panel Veri Analizi	133
4.4.1.1. Dinamik Panel Veri Analizi.....	135
4.4.1.2. Dinamik Panel Veri Analizinde Tahmin Yöntemleri	136
4.4.1.3. Dinamik Panel Veri Analizinde Testler.....	139
4.5. İçerik Analizi.....	141
4.5.1. İçerik Analizi Bulguları.....	141
4.5.1.1. Finansal Varlıklara İlişkin Analiz.....	142

4.5.1.2. Finansal Yükümlülöklere İlişkin Analiz.....	146
4.5.1.3. Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi Açıklamalarına İlişkin Analiz	148
4.5.1.3.1. Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisinin Açıklandığı Finansal Tablo Kalemleri.....	150
4.5.2. İçerik Analizinin Değerlendirilmesi	157
4.6. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Kazanç Kalitesine Etkisi	160
4.6.1. Çalışmanın Hipotezleri ve Modelleri	160
4.6.1.1. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Kazanç Kalıcılığı Üzerindeki Etkisinin Araştırılması	160
4.6.1.2. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Kazanç Oynaklığı Üzerindeki Etkisinin Araştırılması	173
4.6.2. Çalışmanın Bulguları.....	177
4.6.2.1. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Kazanç Kalıcılığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Analiz Bulguları	177
4.6.2.2. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Kazanç Oynaklığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Analiz Bulguları	194
4.6.2. Panel Veri Analizi Sonuçlarının Değerlendirilmesi	199
SONUÇ.....	206
KAYNAKÇA	212
ÖZGEÇMİŞ.....	239

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1-1: TFRS'lerdeki Ölçüm Esasları	13
Tablo 1-2: Doğrudan Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Gerektiren TMS/TFRS'ler	27
Tablo 2-1: TMS 39 Çerçevesinde Finansal Varlıklarda Sınıflandırma ve Değerleme	45
Tablo 3-1: Kazanç Kalitesinin Nitelikleri ve Ölçümleri	87
Tablo 3-2: Kazanç Kalitesinin Belirleyici Faktörleri ve Ölçümleri	89
Tablo 3-3: Gelir Tablosu Kalemleri İle Kazanç Kalitesinin Kalıcılık ve Nakit Boyutları Arasındaki İlişki.....	95
Tablo 3-4: Muhasebe Manipülasyonunda Ortak Kavramlar.....	103
Tablo 3-5: Kazanç Yönetimi ve Hile Ayrımı.....	104
Tablo 3-6: Kazanç Yönetiminin Koşulları ve Güdüleyicileri	107
Tablo 3-7: Kazanç Yönetiminin Artmasına Neden Olan Etkenler	109
Tablo 3-8: Potansiyel Kazanç Yönetim Teknikleri.....	111
Tablo 3-9: Kazanç Yönetiminin Ölçümünde Kullanılan Modeller	113
Tablo 4-1: Çalışma Kapsamına Alınan Mevduat Bankaları	131
Tablo 4-2: Kazanç Kalıcılığına İlişkin Modellerde Kullanılan Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	178
Tablo 4-3: Kazanç Kalıcılığına İlişkin Modellerde Kullanılan Değişkenler Arasındaki Korelasyon Matrisi.....	179
Tablo 4-4: Model 1 İçin GMM Spesifikasyon Testleri.....	181
Tablo 4-5: Model 1'e Ait Analiz Bulguları	183
Tablo 4-6: Model 2 İçin GMM Spesifikasyon Testleri.....	185
Tablo 4-7: Model 2'ye Ait Analiz Bulguları	185
Tablo 4-8: Model 3 İçin GMM Spesifikasyon Testleri.....	187

Tablo 4-9: Model 3'e Ait Analiz Bulguları	188
Tablo 4-10: Model 4 İçin GMM Spesifikasyon Testleri.....	189
Tablo 4-11: Model 4'e Ait Analiz Bulguları	190
Tablo 4-12: Model 5 İçin Hausman Test İstatistiği Sonucu	191
Tablo 4-13: Model 5'e Ait Analiz Bulguları	191
Tablo 4-14: Model 6 İçin GMM Spesifikasyon Testleri.....	192
Tablo 4-15: Model 6'ya Ait Analiz Bulguları	193
Tablo 4-16: Kazanç Oynaklığına İlişkin Modellerde Kullanılan Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	194
Tablo 4-17: Kazanç Oynaklığına İlişkin Modellerde Kullanılan Değişkenler Arasındaki Korelasyon Matrisi.....	195
Tablo 4-18: Model 7 İçin Hausman Test İstatistiği Sonucu	196
Tablo 4-19: Model 7'ye Ait Analiz Bulguları	196
Tablo 4-20: Model 8 İçin Hausman Test İstatistiği Sonucu	197
Tablo 4-21: Model 8'ye Ait Analiz Bulguları	198

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1-1:Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisinin İşleyişi.....	22
Şekil 1-2: UMS 39'a Göre Gerçeğe Uygun Değerin Belirlenmesi ile İlgili Akış Diyagramı	24
Şekil 3-1:Yasal ve Politik Sistemlerin Kazanç Kalitesine Etkisi.....	75
Şekil 3-2: Muhasebe Sistemleri: Yetki ve Yürütme	82
Şekil 4-1: Aktif Toplamı İçerisinde Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Varlık Oranı	143
Şekil 4-2: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Varlık Oranları	145
Şekil 4-3: Pasif Toplamı İçerisinde Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Yükümlülük Oranı	147
Şekil 4-4: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Yükümlülük Oranları	148
Şekil 4-5: Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi Açıklama Düzeyleri	149
Şekil 4-6: Finansal Varlıklar GUDH.....	150
Şekil 4-7: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Varlıklarda Seviye 1 Kullanımı	151
Şekil 4-8: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Varlıklarda Seviye 2 Kullanımı	152
Şekil 4-9: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Varlıklarda Seviye 3 Kullanımı	153
Şekil 4-10: Finansal Yükümlülükler GUDH	154
Şekil 4-11: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Yükümlülüklerde Seviye 1 Kullanımı	155
Şekil 4-12: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Yükümlülüklerde Seviye 2 Kullanımı	156
Şekil 4-13: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Yükümlülüklerde Seviye 3 Kullanımı	157

KISALTMALAR LİSTESİ

BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DER	: Debt to Equity Ratio - Borç/Özsermaye Oranı
EBT	: Earnings Before Tax - Vergi Öncesi Kazanç
FASB	: Financial Accounting Standards Board - Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
FV	: Fair Value - Gerçeğe Uygun Değer
FVTOCI	: Fair Value Through Other Comprehensive Income - Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan
FVTPL	: Fair Value Through Profit and Loss - Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler
GUD	: Gerçeğe Uygun Değer
GUDH	: Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi
HEKK	: Havuzlanmış En Küçük Kareler
IASB	: International Accounting Standards Board - Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IASC	: International Accounting Standards Committee – Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi
KAP	: Kamuyu Aydınlatma Platformu
KGK	: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
LLP	: Loan Loss Provisions - Kredi Kayıp Karşılıkları
NPL	: Non-Performing Loans - Takipteki Krediler
ROE	: Return on Equity - Özkaynak Kârlılığı
SEC	: Securities and Exchange Commission - Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği

TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TL	: Total Loans - Toplam Krediler
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
VUK	: Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Hızla büyüyen ve globelleşen ekonomik piyasalarda yaşanan gelişmeler gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde ortak bir muhasebe dili ihtiyacı doğurmuştur. Doğru, güvenilir, tarafsız ve anlaşılır finansal göstergeler işletmelerin finansal tablo hazırlayıcıları ve karar verme mekanizmaları açısından oldukça önemli hale gelmiştir. Finansal bigilerin toplanması, değerlendirilmesi ve raporlanması süreçlerini kapsayan muhasebe uygulamaları da yaşanan gelişmeler doğrultusunda evrilmiştir. Değerleme işlemlerinin farklılık göstermesi işletmeler açısından karşılaştırılabilirliği azaltmakta ve oluşan karışıklık nedeniyle şeffaflığı zedelemektedir. Bu bağlamda, uluslararası boyutta kabul gören standartlar muhasebe uygulamalarının şeffaflığını arttırmakta ve gerçeğe uygun raporlama hususunda yol gösterici olmaktadır. Yöneticiler, hissedarlar, kredi kurumları, yatırımcılar ve devlet gibi pek çok farklı kullanıcıya ihtiyaç duydukları bilgileri sunan finansal tablolarda değerlendirme işlemi ekonomik kararları etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Kullanılan değerlendirme yöntemlerinin ihtiyaç duyulan bilgilerin özelliklerini karşılayamaması nedeniyle gerçeğe uygun değer kavramı ortaya çıkmıştır. Günümüzde standart belirleyicilerin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)'nin büyük bir çoğunluğunda gerçeğe uygun değere yöneldiği görülmektedir.

Bu çalışmada gerçeğe uygun değer kavramı, belirlenmesi ve hiyerarşisine yönelik detaylı bir inceleme amaçlanmıştır. Bu amaçla birinci bölümde değerlendirme kavramı ve muhasebe uygulamalarındaki önemi ile değerlemenin işlev ve esasları üzerinde durulmuştur. Uluslararası ve ulusal muhasebe uygulamalarında yer alan değerlendirme ölçüleri açıklanmıştır. Türk mevzuatında ve uluslararası standartlarda bulunan değerlendirme esasları ele alınmıştır. Bu bağlamda, gerçeğe uygun değer kavramının ortaya çıkış nedenleri açıklanmış ve belirlenmesi ile ilgili düzenlemeler incelenmiştir. Gerçeğe uygun değer ölçümünün yer aldığı standartlara, ilgili muhasebe ilkelerine ve literatür genelinde oluşan olumlu ve olumsuz görüşlere yer verilmiştir.

Gerçeğe uygun değer muhasebesi uygulamalarının finansal tablolar üzerindeki etkisinin incelendiği ikinci bölümde, maddi duran varlıklar ve maddi

olmayan duran varlıkların değ erlenmesinde yeniden değ erleme modelinin kullanımı, yatırım amaçlı gayrimenkuller ile satış amaçlı elde tutulan duran varlıklar ve durdurulan faaliyetlerde gerçe ğ e uygun değ er muhasebesi kullanımı ö zetlenmiştir. Ardından ç alışmanın uygulama kısmında analiz edilen finansal araçlara geç ilmiştir. TFRS 9 kapsamında, finansal araçların ölçüm ve sınıflandırılması hususunda TMS 39'a göre oluş an farkların finansal tablolar üzerindeki etkisi açıklanmıştır. Bölüm genelinde varlık ve yükümlölüklerin gerçe ğ e uygun değ er ölçümü ile muhasebeleştirilmesinin gelir tablosu ve di ğ er kapsamlı gelir tablosunda yarattı ğ ı etki üzerinde durulmuştur.

Ç alışmanın üçüncü bölümünde, gerçe ğ e uygun değ er muhasebesinin üzerinde oluşturdu ğ u etkinin ölçölme ye ç alışıldı ğ ı kazanç kalitesinin kavramsal analizine geç ilmiştir. Bu bölümde kazanç kalitesinin tanımı ve kapsamının ardından, kazanç kalitesini etkileyen işletmeye ö zğ ü faktörler (iç faktörler) ile ülkeye ö zğ ü faktörler (dış faktörler) ele alınmıştır. Bu kapsamda iç faktörler bağ lamında işletme büyüklü ğ ü, sermaye ve sahiplik yapısı, denetim ve kurumsal yönetim; dış faktörler bağ lamında ise yasal ve politik sistemler, finansal piyasaların geliş miş lik düzeyi, muhasebe standartları, kültür, ekonomik koş ullar ve muhasebe mesle ğ ine verilen önem incelenmiştir. Literatür genelinde kazanç kalitesinin temel göstergeleri olarak kabul edilen tahakkuk kalitesi, kalıcılık, ö ngörülebilirlik, istikrarlılık, oynaklık ve kazanç yönetimi kavramsal olarak açıklanmış ve hem ulusal hem uluslararası düzeyde ortaya koyulmuş olan ç alışmalar sonuçlarıyla birlikte ö zetlenmiştir. Akabinde, kazanç yönetiminin analizi detaylandırılarak uygulanmasında kullanılan teknikler ile ölçölmesinde başvuru lan modeller açıklanmıştır. Bu kapsamda, tahakkukları esas alan modeller, özel tahakkukların kullanımı ve sıklık dağılım yaklaşımı incelenmiştir.

Ç alışmanın son bölümünde, birbirini tamamlayan iki adet araştırmaya yer verilmiştir. Bunlardan ilki Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) bünyesinde yer alan mevduat bankalarının gerçe ğ e uygun değ er muhasebesi kullanımları ve gerçe ğ e uygun değ er hiyerarş isi açıklamalarının incelenmesine yönelik içerik analizidir. İç erik analizi ile mevduat bankalarının ba ğ ımsız denetim raporlarında hangi finansal varlık ve yükümlölük kalemleri için gerçe ğ e uygun değ er

hiyerarşisi açıkladıkları ve bu kalemlerin tutarları ortaya koyulmuştur. Elde edilen bulgularla panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ikinci araştırma bölümünü oluşturan panel veri analizi ile mevduat bankaları tarafından finansal varlıkların değerlemesinde kullanılan gerçeğe uygun değer hiyerarşi seçimlerinin kazanç kalitesi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Kazanç kalitesinin temel göstergesi olarak kazanç kalıcılığı ve kazanç oynaklığı seçilmiştir. Finansal varlıkların değerlendirilmesinde kullanılan gerçeğe uygun değer hiyerarşilerinin kazanç kalıcılığını ve kazanç oynaklığını hangi yönde etkilediği incelenmiştir. Böylece gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının kazanç kalitesi üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBEDE DEĞERLEME KAVRAMI VE DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ

Çalışmanın bu bölümünde kavramsal olarak değerlendirme ve muhasebe uygulamalarındaki önemi ile ulusal ve uluslararası muhasebe uygulamalarında yer alan değerlendirme ölçülerine yer verilmiştir. Daha sonra, gerçeğe uygun değer ölçümü ve belirlenmesiyle ilgili düzenlemeler ele alınmıştır.

1.1.Değerleme Kavramı ve Muhasebe Uygulamalarındaki Önemi

Değer, bir mal ve hizmetin alım satımı konusunda alıcı ve satıcı arasında oluşan fiyat ile ilgili iktisadi bir kavramdır. Belirli bir tarihte mal ve hizmetler için ödenmesi olası fiyatı ifade eder. Daha geniş bir anlamda değer, bir varlığın fayda ya da arzu edilme derecesinin göstergesidir. Dolayısıyla herhangi bir varlığa ait değer belirlenirken, öncelikle ilgili varlıktan sağlanacak fayda veya ilgili varlığa ait arzu edilme derecesini tespit etmek gerekmektedir. Bu bağlamda, bir varlığın değeri ile söz konusu varlığın üretilmesi ya da edinimi amacıyla katlanılan fedakarlık arasındaki ilişkiden ziyade, söz konusu varlığın değeriyle ilgili varlıktan fayda sağlamayı hedefleyen işletme arasında doğrudan bir ilişki vardır.¹ Bu nedenle değer kavramı özünde sübjektiflik barındırmaktadır. Aynı zamanda varlık ve yükümlülükler bakış açılarına göre farklı değerler yüklenmesi, çeşitli bilim dallarında farklı değer tanımlarının yapılmasına neden olmaktadır.² Muhasebe bilim dalı çerçevesinde değer, “*varlık veya yükümlülüklerin belirli bir tarihteki para karşılığı*” şeklinde tanımlanabilmektedir.³

Değer kavramı ile yakından ilişkili olan ve muhasebe alanında farklı uygulamaları bulunan değerlendirme kavramı ise işletme faaliyetleri ile aktif ve pasiflere

¹ Vernon Kam, **Accounting Theory**, Canada, John Wiley & Sons, Second Edition, 1990, s. 141

² Michael H. Granof, **Accounting for Managers and Investors**, Prentice Hall PTR, 1983, s. 167

³ Ümit Ataman, **Muhasebe Dönem Sonu İşlemleri**, İstanbul, Marmara Üniversitesi Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, Yayın No: 491/724, 1994, s.17

anlamalı parasal miktarların tayin edilmesi sürecidir.⁴ Değerleme kısaca finansal tablolarda yer alacak bir unsurun hangi tutarla sunulacağını belirlenmesi işlemidir.⁵ Tanımı itibariyle değerleme kavramı, finansal tablolarda yer alan unsurların maddi tutarlarının belirlenmesi sürecini ifade etmekle birlikte, günümüz muhasebe standartlarında yerini ölçüm kavramına bıraktığı görülmektedir.⁶ Bu iki kavram anlam olarak aynı olmamakla birlikte birbirlerini tamamlamaktadırlar. Ölçüm, finansal tablolardaki unsurların maddi karşılıklarını belirleme ve bu tutarları karşılaştırma eylemini içinde barındırmaktadır. Değerleme ise söz konusu tutarların tahmin edilmesini de içeren bir değer biçme işlemidir. Bu durumda, ölçüm için değerlemenin ilk ve temel basamak olduğu söylenebilir.⁷ İlk aşama olan ölçüm safhasında, işletmenin varlık ve yükümlülüklerinin parasal tutarları ölçülmekte, ikinci safha olarak değerlemede ise söz konusu varlık ve yükümlülüklerin gözlemlenen değişimlerine değer biçilmektedir.

Özet olarak; varlık ve yükümlülüklerin tutar açısından maddi karşılığı ‘değer’, bu değerın hesaplanmasında baz alınan fiyat ‘değer ölçüsü’, varlık ve yükümlülüklerin değerini hesaplama işlem ve sürecinin bütününe ise ‘değerleme’ adı verilmektedir.⁸

Değerleme işlemi işletmelerin finansal durumu ile faaliyet sonuçlarının raporlanmasını etkileyen önemli bir unsurdur.⁹ Çünkü finansal tablolar varlık ve yükümlülüklerle uygulanan değerleme işlemlerinden elde edilen sonuçları yansıtmaktadır. Bu nedenle değerleme süreci direkt ya da endirekt olarak hemen hemen tüm paydaşları etkilemektedir.¹⁰ Değerleme işlemi ile işletmelerin ilgili döneme ilişkin performansları ve raporlama tarihindeki mevcut varlık ve

⁴ Nalan Akdoğan, Hamdi Aydın, **Muhasebe Teorileri**, Ankara, Gazi Üniversitesi İİBF Yayınları, 1987, s.388

⁵ Barry J. Epstein, Abbas Ali Mirza, **IFRS 2006: Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards**, USA, John Wiley&Sons Inc., 2006, s.60

⁶ Aylin Poroy Arsoy, **Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gerçeğe Uygun Değer**, Bursa, Dora Yayınları, 2009, s.5

⁷ Akdoğan, Aydın, **a.g.e.**, s.387

⁸ Semih Hüseyin Tokay, Ali Deran, “Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları’nda Değerleme Ölçüleri”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:90, 2008, s.20

⁹ Nalan Akdoğan, **Enflasyon Muhasebesi-Kurumsal Yaklaşımlar ve Türkiye Uygulaması**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2004, s.30

¹⁰ Hikmet Ulsan, “Finansal Raporlama Açısından Değerleme”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:16, Sayı:2, 2007, s.528

yükümlülüklerinin durumu yansıtılır. Makro açıdan bakıldığında, finansal raporlama ile sermayenin kuramsal olarak ülkeler, sektörler, şirketler ve kişiler arasındaki dağılımına temel oluşturulduğundan önem arz etmektedir. Daha mikro bir bakış açısıyla işletmelerin başarı oranı, yatırımcıların ne kadar kâr payı alacağı, çalışanların ne oranda prim elde edeceği ve devlete ne kadar vergi ödeneceği finansal raporlama vasıtasıyla belirlenmektedir.¹¹

1.1.1.Değerlemenin İşlevi ve Esasları

Değerlemenin temel konusu finansal tablolarda yer alan işletme varlık ve yükümlülükleridir. Temel işlevi ise vergi matrahlarının belirlenmesinde araç olarak kullanılmasıdır. İşletmelerin dönem içindeki faaliyet sonuçlarını belirleme, dönem başı özkaynakları ile dönem sonu özkaynaklarını hesaplarken işletmeye eklenen ve işletmeden çekilen değerlerin değerlendirilmesinde önem arz etmektedir. Varlık ve yükümlülüklerinin değerlendirilmesinin yanı sıra; işletmelerde alım, satım ya da birleşme gibi işlemlerde işletmenin bütün halinde değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Değerleme işleminin içerdiği iki farklı nokta bulunmaktadır. Bunlar değerlendirme esasları ve değerlerin ifade edildiği ölçü birimidir.¹² Değerleme esasları belirli amaçlara ulaşmak ve gelirin ölçümü için bir araçtır. Kullanılan değerlendirme esasları varlık ve yükümlülüklerin özelliklerine bağlı olarak birbirinden ayrılmaktadır. Ayrıca çeşitli amaçlar için benzer cinsten varlık ve yükümlülüklerin değerlendirilmesinde birbirinden farklı değerlendirme esasları da kullanılabilmektedir. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından 2011 yılında yayımlanan Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ’de finansal tablolarda kullanılan değerlendirme esaslarına yönelik açıklamalar yapılmıştır. İlgili tebliğ uyarınca, finansal tablolarda farklı düzeylerde ve çeşitli bileşimlerde uygulanacak değerlendirme esasları bulunmaktadır.¹³ Bilindiği üzere işletmelerde en sık kullanılan tarihi maliyet esasıdır. Tarihi maliyet esasları, varlıkların satın alınmalarının ardından

¹¹ **Information for Better Markets: Measurement in Financial Reporting**, Institute of Chartered Accountants in England & Wales, 2006, s.5

¹² Stanley C. W. Salvary, “On Financial Accounting Measurement: A of SFAC 5 By The FASB Is Needed”, **Journal of Applied Business Research**, Volume: 13, Number:3, 1997, s.89-103

¹³ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, **Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ**, Resmi Gazete, 27.01.2011 Tarih, Sayı: 27828

ortaya çıkacak değerle ekonomik bir ilgisi kalmaması nedeniyle eleştirilmiş ve yerine cari maliyet esasının kullanılması öngörülmüştür. Ancak cari maliyet esası da güvenilir olmaması nedeniyle eleştirilmiştir.¹⁴

1.2. Ulusal ve Uluslararası Muhasebe Uygulamalarında Yer Alan Değerleme Ölçüleri

Bu bölümde ülkemizdeki işletmelerin tabî olduğu Vergi Usul Kanunu (VUK), Türk Ticaret Kanunu (TTK), Sermaye Piyasası Kanunu ve Bankacılık Kanunu'nda bulunan değerleme esasları ile IASB (International Accounting Standards Board / Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu) tarafından yayımlanan UFRS'lerde kullanılan değerleme ölçüleri incelenmiştir.

1.2.1. Türk Mevzuatında Değerleme

Ülkemizde değerleme sürecinde başvurulabilecek yöntem ve esaslar için çeşitli kaynaklar bulunmaktadır. Bu kaynaklar VUK, TTK, Sermaye Piyasası Kanunu ve Bankacılık Kanunu gibi mevzuatlara dayanmaktadır. Fakat bu çeşitli mevzuatların varlığı finansal tabloların karşılaştırılabilir olma özelliğine engel olmaktadır. Zaman içerisinde ulusal muhasebe uygulamalarındaki çok başlılığı gidermeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar ışığında 15.12.1999 tarihli ve 4487 Sayılı Kanun'la 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na eklenen Ek-1. madde ile TMSK kurulmuş ve 07.03.2002 tarih ve 24726 Sayılı Resmi Gazete ile faaliyetlerine başlamıştır. Kurul, 2005 yılından itibaren Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) ve UFRS'lere paralel olarak Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS)'ni hazırlayıp resmi gazetede yayımlamıştır. 02.11.2011 tarihinde 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile TMSK kapatılarak, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim

¹⁴ Necdet Şensoy, “Değerleme Esasların Eğilim ve Etkileşimler”, **Türkiye XXII. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, 2003
https://www.academia.edu/37823840/DE%C4%9EEERLEME_ESASLARINDA_E%C4%9E%C4%B0L%C4%B0M_VE_ETK%C4%B0LE%C5%9E%C4%B0MLER, (17.04.2019)

Standartları Kurumu (KGK) kurulmuştur.¹⁵ KGK muhasebe ve denetim alanında tek yetkili kurul olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

1.2.1.1. Vergi Usul Kanunu'nda Değerleme Ölçüleri

VUK'da değerleme, “*vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti*”¹⁶ olarak tanımlanmıştır. Madde 261'de, iktisadi kıymetlerin türü ve niteliklerine göre kullanılacak değerleme ölçüleri sıralanmıştır. Bu ölçüler; maliyet bedeli, borsa rayici, tasarruf değeri, mukayyet değeri, itibari değeri, vergi değeri, rayiç bedeli, emsal bedeli ve ücreti olmak üzere sekiz adettir.¹⁷

Maliyet Bedeli, VUK madde 262'ye göre, iktisadi bir kıymetin edinilmesi ya da değerinin yükseltilmesi için yapılan ödemelerle ilgili tüm giderlerin toplamıdır. VUK madde 263'de açıklanan Borsa Rayici; menkul kıymetler, kambiyo veya ticaret borsasına kayıtlı iktisadi kıymetlerin değerlemeden önceki son muamele gününde borsadaki muamelelerinin ortalama değeridir. Yaşanan olağan dalgalanmalar haricinde fiyatlarda kararsızlık görülmesi durumunda, Maliye Bakanlığı'nın son muamele günü yerine değerlemeden önce gelen 30 gün içindeki ortalama rayici esas olarak aldırma yetkisi bulunmaktadır.

VUK madde 264 uyarınca Tasarruf Değer, iktisadi kıymetlerin değerleme gününde sahibi için sunduğu gerçek değeridir. Bu değer, alacağın veya yükümlülüğün değerleme günündeki peşin değerini ifade etmektedir. Kayıtlı değer olarak da anılan Mukayyet Değer VUK madde 265'de tanımlanmaktadır. İlgili maddeye göre, iktisadi kıymetlerin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değerlerini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, iktisadi bir kıymetin deftere kaydedilen ilk değeridir.

Nominal Değer şeklinde de tanımlanan İtibari Değer VUK madde 266'ya göre, menkul kıymetlerin üzerinde yazılı olan değerdir. VUK mükerrer 266.

¹⁵ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname**, Resmi Gazete, 02.11.2011 Tarih, Sayı:28103

¹⁶ **Vergi Usul Kanunu**, Resmi Gazete, 10.01.1961 Tarih, Sayı: 10703, Madde 258

¹⁷ **Vergi Usul Kanunu**, Madde 261

maddede Rayiç Bedel, iktisadi kıymetlerin değerleme günündeki normal alım satım değerleri olarak ifade edilmektedir. Vergi Değeri ise, VUK madde 268’de, bina ve arazilerin rayiç bedeli olarak ifade edilmektedir. Bu değer yalnızca bina ve araziler için söz konusudur.

Emsal Bedeli, VUK madde 267’de, “*gerçek bir bedeli olmayan ya da bilinmeyen veya doğru olarak saptanamayan bir malın, değerleme gününde satışa çıkarılması durumunda emsali göz önüne alınarak belirlenen değer*”¹⁸ şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımda geçen gerçek bedel ifadesiyle, borsa rayici ya da piyasa fiyatı ifade edilmektedir. Emsal Bedel hesaplanırken sırasıyla ortalama fiyat esası, maliyet bedeli esası ve takdir esası uygulanır. Ortalama fiyat esası; özdeş cins ya da çeşit mallardan sırayla değerlemenin yapılacağı ayda ya da bir önceki ayda veya bir daha önceki aylarda satış yapılmışsa, bu satışların miktar ve tutarları esas alınarak mükellef tarafından hesaplanan ortalama satış fiyatıdır. Maliyet bedeli esasında, malın maliyet bedeli biliniyor ise mükellef tarafından toptan satışlar için %5, perakende satışlar için %10 eklenerek belirleme yapılır. Takdir esası ise, emsal bedelin ortalama fiyat ve maliyet bedeli esası kullanılarak belirlenememesi halinde uygulanır. Yapılan müracaat vasıtasıyla malın bedeli, takdir komisyonu tarafından belirlenir. Takdir komisyonu, malın maliyet bedeli ve piyasa değeri hakkında araştırma yapar ve söz konusu mal kullanılmış ise eskime derecesi de dikkate alınır.

1.2.1.2. Türk Ticaret Kanunu’nda Değerleme Ölçüleri

6762 sayılı TTK’da değerleme esasları; itibari değer, borsa rayici, maliyet değeri ve cari fiyat olarak yer almaktaydı. 14.02.2011 tarih ve 27846 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6102 Sayılı TTK’da değerleme ile ilgili esaslarda köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin temeli TFRS’de öngörülen ilkelere dayanmaktadır. 6102 Sayılı TTK’nun 78-81. maddeleri varlık ve yükümlülüklerin değerlendirilmesine ilişkin esasları içermektedir.

Kanunda belirtilen değerleme ilkelerinin başında, bir önceki dönemin kapanış bilançosundaki değerlerle bir sonraki dönemin açılış bilançosundaki değerlerin özdeş

¹⁸ Vergi Usul Kanunu, Madde 267

olması gelmektedir. Bu ilke ile finansal durum karşılaştırmasının önemi vurgulanmaktadır. İşletmenin sürekliliği ilkesinden hareketle, fiili veya hukuki duruma aykırı olmadıkça değerlendirme işleminde işletmenin sürekliliği esas alınmaktadır. Şeffaflığın temel gereğini ifade eden bir diğer ilkede, bilanço kapanış gününde varlık ve yükümlülüklerin teker teker değerlendirileceği ifade edilmektedir. Böylece bilanço gününde değerlemeyi etkileyen tüm etkenler dikkate alınacaktır. Bu üç değerlendirme ilkesi vergi mevzuatı ile uyum göstermektedir.

Kanunda belirtilen dördüncü değerlendirme ilkesi ihtiyatlılığa dayanmaktadır. Değerleme işlemi yapılırken; özellikle bilanço gününe kadar ortaya çıkmış ya da bilanço günü ile finansal tabloların hazırlanma tarihi arasında öğrenilmiş olan tüm muhtemel riskler ve kayıplar değerlendirme esnasında dikkate alınır. Bilanço günü gerçekleşmiş olan kazançlar hesaba katılır. Değerleme sonucunda meydana gelen pozitif ve negatif farkların dönem sonuçları ile ilişkilendirilmesinde TFRS’lerdeki ilkelere uyulur.

Son iki ilke ise muhasebenin temel kavramlarından tahakkuk ve tutarlılık ile ilgilidir. Buna göre, faaliyet dönemine ait gelir ve giderler, tahsilat ve ödeme tarihleri dikkate alınmadan ilgili yılın dönem sonu finansal tablolarında raporlanırlar. Evvelki yıl finansal tablolara uygulanan politikalar izleyen dönemlerde de değiştirilmeden uygulanır.¹⁹

1.2.1.3. Sermaye Piyasası Mevzuatında Değerleme Ölçüleri

Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ’de değerlendirme, finansal tabloları oluşturan unsurların finansal tablolarda raporlanacağı parasal tutarın tespit süreci olarak tanımlanmaktadır.²⁰ Bu süreçte değerlendirme esasları arasında seçim yapılmakta ve uygulanmaktadır. İlgili tebliğde yer alan değerlendirme esasları; tarihi maliyet, cari maliyet, gerçekleştirilebilir değer (ifa değeri) ve bugünkü değer şeklinde sıralanmaktadır. Tarihi maliyet esasına göre varlıklar kayda alınırken nakit ve nakit benzeri tutarı ya da ilgili varlığı elde etmek adına verilen başka bir

¹⁹ **Türk Ticaret Kanunu**, Resmi Gazete, 14.02.2011 Tarih, Sayı:27846

²⁰ Sermaye Piyasası Kurulu, **Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ**, Seri:XI, No:25, Resmi Gazete, 15.11.2003 Tarih, Sayı: 25290

varlığın makul değeri kullanılır. Yükümlülükler kayda alınırken, söz konusu yükümlülüğün meydana gelmesi karşılığında ele geçen tutar kullanılır. Cari maliyet esasına göre varlıklar kaydedilirken, aynı veya özdeş bir varlığın temini için şimdi ödenmesi gereken nakit ve nakit benzerleri kullanılır. Yükümlülükler için ödenmeleri halinde gereken nakit ve nakit benzerlerinin iskonto edilmemiş tutarı kullanılır.

Normal koşullar altında bir varlığın satışı halinde elde edilecek nakit ve nakit benzerlerinin iskonto edilmemiş hali ile bir yükümlülüğün ödenmesi için gereken nakit ve nakit benzerlerinin iskonto edilmemiş hali gerçekleştirilebilir değeri ifade etmektedir. Bugünkü değer esasında ise varlık ve yükümlülükler için iskonto edilmek suretiyle cari tutara getirilen değerler kullanılmaktadır. Bu bağlamda, varlıklar ilerleyen dönemlerde üretmesi beklenen net nakit akışlarının iskonto değeriyle, yükümlülükler de kapatılmaları için ödenmesi gereken nakdin iskonto değeriyle raporlanır.

1.2.1.4. Bankacılık Kanunu’nda Değerleme Ölçüleri

2002 yılında BDDK tarafından “Muhasebe Uygulama Yönetmeliği” ve bu yönetmeliğe bağlı olarak geliştirilen 19 adet tebliğ ile birlikte, muhasebe kayıtlarında şeffaf olma ve tekdüzen yaratma, kayıt dışılığa engel olma, finansal tabloları doğru ve zamanında hazırlama ve sunma yönünde ilke ve esasları yayımlanmıştır. Bu düzenlemeler 01.11.2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerinin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile yürürlükten kaldırılmış ve BDDK bünyesindeki kuruluşların TFRS’lere uygun raporlama yapma hükmü getirilmiştir.²¹

1.2.2. Finansal Raporlama Standartlarında Yer Alan Değerleme Ölçüleri

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeveye göre finansal tablolarda bulunan tüm unsurlar parasal tutarlarıyla ölçülmektedir. Bu nedenle tüm unsurlar için bir ölçüm esasının seçilmesi gerekmektedir. Finansal bilgilerin niteliksel

²¹ A.Taylan Altıntaş, “Uluslararası Muhasebe ve Türkiye’de Muhasebe Hukuku”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:1, 2011, s.171

özelliklerine göre varlıklar, yükümlülükler, gelirler ve giderlere uygulanacak ölçüm esasları birbirinden farklı olabilmektedir. 01.01.2020 tarihinde veya izleyen yıllık hesap dönemlerinde uygulanmaya başlanan yeni Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve’ye göre değerlendirme ölçüleri tarihi maliyet ve cari değer esaslıdır. Cari değer esaslı gerçeğe uygun değeri, kullanım değeri, ifa değeri ve cari maliyeti içermektedir.²²

Tarihi maliyet; varlıklar, yükümlülükler, gelirler ve giderler hakkında mali veri sunan ve çeşitli ölçüm esaslarıyla birlikte kullanılabilme özelliği bulunan bir değerlendirme ölçüsüdür. Kayıtlı değer olarak da ifade edilen tarihi maliyet, bir varlığın elde edildiği tarihteki alış bedelini göstermektedir.²³ Söz konusu alış bedeline, işlem maliyetleri dâhil edilir. Bir yükümlülüğe katlanıldığında ya da bir yükümlülük devralındığında ise tarihi maliyet, ilgili yükümlülüğe katlanmak ya da onu üstlenmek için alınan bedelden işlem maliyetlerinin çıkarılması ile hesaplanmaktadır.

Cari değer, özdeş bir varlığı veya emsalini elde edebilmek adına halihazırda ödenmesi gereken fiyat değişimini ifade etmektedir.²⁴ Cari değere göre yapılan ölçümlerde, ölçüm tarihindeki koşulları yansıtacak şekilde güncellenmiş veriler kullanılmaktadır. Varlıkların ve yükümlülüklerin cari değerleri, gerçekleştirilen güncellemeler nedeniyle bir önceki ölçüm tarihinden cari döneme kadar nakit akışlarının tahmininde ve diğer faktörlerde meydana gelen değişiklikleri yansıtmaktadır. Tarihi maliyet esasından farkı, kısmen de olsa varlık veya yükümlülüklerin cari değerlerinin onları meydana getiren işlem veya olayların fiyatından elde edilmemiş olmasıdır. Cari değer ölçüm esaslarından gerçeğe uygun değer, *piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde, bir varlığın satışından elde edilecek veya bir yükümlülüğün devrinde ödenecek fiyattır.*²⁵

Bir diğer ölçüm esasları olan kullanım değeri, bir varlığın kullanımından ya da ekonomik ömrünün bitiminde elden çıkarılmasından elde edilmesi beklenen nakit

²² Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve**, Resmi Gazete, 25.10.2018 Tarih, Sayı: 30578

²³ Ali İhsan Akgün, “Türkiye Finansal Raporlama Standartları’nda Tarihi Maliyet Muhasebesinden Gerçeğe Uygun Değere Yükseliş”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Sayı:4, Numara:3, 2016, s.131

²⁴ Ümit Gücenme, **Mali Tablolar Analizi**, Bursa, Marmara Kitabevi Yayınları, 1996, s.65

²⁵ **Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve**, Paragraf: 6.12

akışlarının bugünkü değerini; ifa değeri, bir yükümlülüğün yerine getirilmesi anında devredilmek zorunda olan nakit kaynakların bugünkü değerini ifade etmektedir. Cari maliyet ise, bir varlığa eşdeğer başka bir varlığın ölçüm tarihindeki maliyeti veya bir yükümlülüğün ölçüm tarihinde özdeş bir yükümlülük için ödenebilecek bedeli ifade etmektedir. Varlıkların cari maliyeti hesaplanırken işlem maliyetleri dâhil edilmekte, yükümlülüklerin cari maliyeti hesaplanırken yüklenilebilecek işlem maliyetleri düşürülmektedir.

TFRS’lerde değerleme esaslarının bu temel başlıklar altında açıklanmasına karşın bunlara karşılık olarak kullanılan birçok değerleme ölçüsü bulunmaktadır. Bunlar; stokların maliyeti, defter değeri, kullanım değeri, dönüştürme maliyeti, borçlanma maliyeti, satın alma maliyeti, amortismanına tabi tutar, geri kazanılabilir değer, tahmini maliyet, net gerçekleşebilir değer, finansal varlık ve borçların etkin faiz yöntemi kullanılarak bulunan itfa edilmiş maliyeti, satış maliyetleri düşülmüş net gerçeğe uygun değer olarak sıralanabilmektedir. Tüm bu değerleme lleri TFRS’lerde kullanılmakla beraber, hem son yıllarda üzerinde fazlaca durulması hem de bu çalışmanın ana konusunu oluşturması nedeniyle gerçeğe uygun değer kavramı ve ölçümü üzerinde detaylıca durulmuştur.

Aşağıdaki tabloda TFRS’lerde yer alan ölçüm esasları bulunmaktadır.

Tablo 1-1: TFRS’lerdeki lm Esasları

lm Esası	TMS / TFRS
Geri kazanılabilir değer	TMS 36, TMS 16, TFRS 5
Kullanım değeri	TMS 36, TFRS 5
Net gerçekleşebilir değer	TMS 2, TMS 36
Maliyet	TMS 16, TMS 38
Defter değeri	TMS 36, TMS 16, TMS 38
Amortismanına tabi tutar	TMS 36
Finansal varlık ya da borçların etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değeri	TMS 39, TFRS 9
İşletmeye özgü değer	TMS 16
Gerçeğe uygun değer	TMS 16, TMS 19, TMS 20, TMS 26, TMS 33, TMS 36, TMS 38, TMS 39, TMS 40, TMS 41, TFRS 1, TFRS 2, TFRS 3, TFRS 5, TFRS 9, TFRS 15, TFRS 16

Tablo 1-1’de yer alan ölçüm esasları ve yöntemleri incelendiğinde, aynı varlık sınıflarının ölçümü için farklı ölçüm yöntemleri önerildiği görülmektedir. Bu durum standartların esnek yapısını korumasını sağlamaktadır.²⁶

1.3. Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Belirlenmesi İle İlgili Düzenlemeler

Bu başlık altında gerçeğe uygun değer kavramı, tarihsel süreç içerisinde gelişimi, belirlenmesi, muhasebe standartları ve finansal raporlama standartlarında ele alınışı, yer aldığı standartlar ve gerçeğe uygun değer hiyerarşisi incelenmiştir.

1.3.1. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Ortaya Çıkış Nedenleri

Tarihi maliyet muhasebesinden gerçeğe uygun değer muhasebesine geçiş, 1980’lerin ortalarında Amerika Birleşik Devletleri’nde meydana gelen Savings & Loans krizi ile başlamıştır. Yaşanan kriz sonrasında tarihi maliyetin kullanımının, işletmelerin finansal durumunun doğru bir şekilde tespit edilmesi açısından yetersiz olduğu görülmüştür.²⁷ 1980’li yılların sonunda IASB, muhasebe standartlarının gelişmesine yardımcı olmak ve mevcut muhasebe standartlarında değinilmeyen muhasebe sorunlarının çözümüne rehberlik etmek için birtakım çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu çalışmalar neticesinde, işletmelerin içinde bulundukları çevreyi göz önünde bulundurmaları ve varlıkları ile kaynaklarını daha iyi yansıtmaları için gerçeğe uygun değerle değerlendirme yapmaları gereği ortaya koyulmuştur.²⁸ Aynı zamanda ekonomide yaşanan küresel değişimler, bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, enflasyonun artış göstermesi, maddi olmayan duran varlık ve finansal araç sayısında

²⁶ Aylin Poroy Arsoy, **a.g.e.**, s.6

²⁷Joerg Markus Hitz, “The Decision Usefulness of Fair Value Accounting-A Theoretical Perspective”, **European Accounting Review**, Volume:1, Number:2, 2007, s.329

²⁸ Franklin Allen, Elena Carletti, “Mark to Market Accounting and Liquidity Pricing”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:45, Issues: 2-3, 2008, s.358

artış meydana gelmesi gibi nedenler de tarihi maliyet ile değerlendirme yaklaşımının etkisini kaybetmesine neden olmuştur.²⁹

IASB'ye göre finansal bilgilerin yararlı olmasını sağlayan dört temel nitel özellik bulunmaktadır. Bunlar; anlaşılabilirlik, ihtiyaca uygunluk, güvenilirlik ve karşılaştırılabilirliktir. Finansal bilgiler öncelikle ticari ve iktisadi faaliyetler ile muhasebe konusunda makul düzeyde bilgisi bulunup, bu bilgileri inceleme ve kullanma konusunda istekli olan kullanıcılar için anlaşılabilir olmalıdır. Ancak kompleks konularla ilgili olmasına karşın, finansal tablo kullanıcılarının alacakları ekonomik kararlarda fayda sağlayabilecek ve bu nedenle finansal tablolarda bulunması gereken bilgiler, bir kısım kullanıcı tarafından anlaşılamayacağı gerekçesiyle finansal tablo dışında bırakılmamalıdır. Finansal tablolarda sunulan verilerin yararlı olabilmesi, karar alma esnasında ortaya çıkan ihtiyaçlarla uyumlu olmasına bağlıdır. Eğer kullanılan bilgi finansal tablo kullanıcılarının iktisadi kararlarını, geçmişe, bugüne ve geleceğe dair olayları değerlendirmelerine katkıda bulunmak veya geçmişte meydana gelmiş olayları doğru kavramalarını sağlamak suretiyle etkiliyorsa uygunluk kalitesini taşıyor demektir.

Bilginin faydalı olabilmesi için taşınması gereken bir diğer özellik güvenilirliktir. Bilginin güvenilir olabilmesi için önemli hatalar içermemesi, önyargılı olmaması, makul düzeyde açıklaması beklenen veriye dayanması gerekmektedir. Aynı zamanda gerçeğe uygun şekilde sunum, tarafsız olma, özün önceliği, tam açıklama ve ihtiyatlılık ilkelerine uyumlu olmalıdır. Kullanıcıların, bir işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçlarındaki değişimleri takip edebilmesi için bilgiler karşılaştırılabilir olma özelliğine sahip olmalıdır. Kullanıcılar, finansal tabloların hazırlanması esnasında kullanılan muhasebe politikaları, bu politikalarda gerçekleştirilen değişiklikler ve söz konusu değişikliklerin etkilerine ilişkin bilgilendirilmelidir.³⁰

²⁹ Ahmet Türel, "Gerçeğe Uygun Değer ile Finansal Raporlama; Ülkemizde Algılanması ve Raporlanması", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s.42

³⁰ Keith Alfredson, Ken J. Leo, Ruth Picker, Paul Pacter, Jennie Radford, Victoria Wise, **Applying International Financial Reporting Standards**, Australia, John Wiley & Sons, 2007, s.71

Muhasebe standartlarının belirleyicileri 1980'lerin ortalarında meydana gelen Savings & Loans krizi öncesinde mali bilgilerin güvenilir olma özelliğine odaklanmakta iken, krizin yarattığı problemler nedeniyle finansal bilgilerin ihtiyaca uygun ve ilgili olma özelliğine yoğunlaşmışlardır. ABD Sermaye Piyasası Kurulu (Securities and Exchange Commission-SEC), yaşanan bu krizin ortaya çıkmasında tarihi maliyet muhasebesinin kullanımının etkili olduğunu belirtmiş ve gerçeğe uygun değer ile finansal raporlamaya geçiş hususunda destek vermiştir. Nihayetinde Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board-FASB) finansal araçların değerlemesinde gerçeğe uygun değer ölçümünü geliştirmeye başlamıştır. 1991 yılında FASB tarafından yayımlanan 107 numaralı finansal muhasebe standardına göre, bilançoda yer alıp almamasına bakılmaksızın tüm finansal araçların gerçeğe uygun değerlerinin açıklaması gerektiği belirtilmiştir. Bu tarihten itibaren yayımlanan finansal raporlama standartlarında gerçeğe uygun değer kavramının daha sık yer aldığı görülmektedir. 1993 yılında yayımlanan 113 ve 115 numaralı, 1994 yılında yayımlanan 119 numaralı, 1995 yılında yayımlanan 121 ve 123 numaralı finansal muhasebe standartları ile 1998 yılında yayımlanan 133 numaralı finansal muhasebe standardında bir değerlendirme ölçüsü olarak gerçeğe uygun değer kavramı yer almaktadır.³¹ IASB da FASB ile paralel çalışmalar gerçekleştirerek gerçeğe uygun değer ile finansal raporlama konusunda adımlar atmıştır.

Gerçeğe uygun değer kavramının finansal raporlama standartlarında ilk kez yer alması ise 1982 yılında yayımlanan Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması Standardı ve Maddi Duran Varlıklar Standardı ile gerçekleşmiştir.³² Daha sonra çıkarılan standartlarda da gerçeğe uygun değer esasının kullanılmaya başladığı görülmektedir. IASB, gerçeğe uygun değer kavramı ile ilgili karmaşıklığı ortadan kaldırmak ve daha net bir ölçüm aracı olmasını sağlamak amacıyla 01.01.2013 tarihinden başlayarak yürürlüğe giren 13 numaralı “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı”nı 12.05.2011 tarihinde yayımlamıştır. Bu standart

³¹ Ben Zion Barvel, Joshua Rene Haddad, “Fair Value Accounting and the Management of the Firm”, **Critical Perspectives on Accounting**, Volume:14, 2003, s.390-392

³² Arsoy, **a.g.e.**, s.81

ile birlikte gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin tanım ve gereksinimler uyumlu hale gelmiş ve tek bir çatı altında toplanmıştır.

1.3.2. Gerçeğe Uygun Değer Kavramı

İngilizcedeki “fair value” teriminin Türkçe karşılığının ne olduğu konusunda birçok farklı görüş mevcuttur. Literatürde yaygın olarak “gerçeğe uygun değer” kavramı kullanılmakla birlikte, SPK ve Hazine Müsteşarlığı Tebliği’nde “makul değer”, BDDK tarafından kullanılan tebliğde “rayiç değer” ve TFRS’lerde “gerçeğe uygun değer” olarak ifade edilmektedir. SPK tarafından yayımlanan Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ’e göre makul değer, *“bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında, bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin yerine getirilmesinde esas teşkil edecek meblağ³³”* şeklinde tanımlanmıştır. BDDK tarafından yayımlanan Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin Tebliğ’e göre rayiç değer, *“sözleşmeye konu varlığın bilgili ve istekli taraflar arasında muvazaadan ari olarak el değiştirmesine veya yükümlülüğün yerine getirilmesine esas olmak üzere, öncelikle ilgili varlığın borsa değeri, borsa değerinin oluşmaması durumunda ise değerlendirme gününde bu tanıma uygun alım satım değeri³⁴”* olarak tanımlanmıştır.

Gerçeğe uygun değer kavramının İngilizcesinde yer alan “fair” sözcüğünün Türkçe karşılığı “doğru, haklı, dürüst, makul, tarafsız” vb. kavramlarla karşılanmaktadır.³⁵ “Value” sözcüğünün dilimizdeki karşılığı ise kıymet veya değer olarak ifade edilmektedir. Bu çalışma finansal raporlama standartları kapsamında gerçekleştirildiğinden “fair value” ifadesinin kavramsal olarak dilimizdeki karşılığından önce IASB ve FASB tarafından yayımlanan standartlarda nasıl tanımlandığına bakmak gerekmektedir. IASB’a göre gerçeğe uygun değer, kote

³³ Sermaye Piyasası Kurulu, **Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ**, Seri:XI, No:25, Resmi Gazete, 15.11.2003 Tarih, Sayı: 25290

³⁴ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Muhasebe Uygulama Yönetmeliği**, Resmi Gazete, 22.06.2002 Tarih, Sayı: 24793

³⁵ Robert Avery, Ann G. Edmonds, **Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlük**, Redhouse Yayınları, 1999, s.371

edilmiş aktif ve diğer piyasalardaki fiyatlara odaklanmaktadır.³⁶ IASB tarafından ilk kez yapılan gerçeğe uygun değer tanımlaması 1982 yılında yayımlanan 16 numaralı “Maddi Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi” standardında yer almıştır. İlgili standartta geçen tanıma göre gerçeğe uygun değer, “*bilgili ve istekli bir alıcı ile bilgili ve istekli bir satıcı arasında herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği tutar*”dır.

FASB’ın gerçeğe uygun değere ilişkin ilk tanımı ise 1976 yılında 13 numaralı “Kiralama İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi” standardında yer almıştır. Bu standartta gerçeğe uygun değer, “*herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında istekli ve bağımsız iki taraf arasında bir mülkün satılabileceği fiyat*” şeklinde ifade edilmiştir.³⁷ FAS 2005 yılında gerçeğe uygun değer tanımlamasını revize ederek; “*cari piyasada, aralarında muvazaalı bir ilişki bulunmayan bilgili ve istekli taraflar arasında bir varlığın ya da yükümlülüğün değişimine konu olan tahmini fiyat*” olarak güncellenmiştir. 2006 yılında ise 157 numaralı “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümleri-Fair Value Measurements” isimli standartta kavrama ilişkin tanım genişletilmiştir. Bu tanıma göre gerçeğe uygun değer, “*değerleme tarihinde piyasa katılımcıları arasında karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleşecek işlemde bir varlıktan elde edilebilecek fiyat veya bir yükümlülüğün yerine getirilmesi için ödenecek fiyat*”tır.³⁸

1.3.3. Gerçeğe Uygun Değerin Belirlenmesi ve Hiyerarşisi

Gerçeğe uygun değer belirlenmesinde en önemli husus, taraflar arasında gerçek bir işlemin ve değerlendirme yapılacak varlık ya da yükümlülükle ilgili aktif bir piyasanın var olup olmadığıdır. Eğer ilgili varlık ya da yükümlülükler için aktif bir piyasa mevcut ise gerçeğe uygun değer belirlenmesi nispeten daha kolaydır. Ancak işletmenin varlık ve yükümlülüklerini istenildiğinde alabilecek bir tarafın

³⁶ Rafet Aktaş, Ali Deran, “ ‘Fair Value’ Karşılığı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Tespit Hiyerarşisi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Numara: 8/2, 2006, s.158

³⁷ Türel, **a.g.e.**, s.16

³⁸ Financial Accounting Standards Board, **Statement of Financial Accounting Standards No. 157**, 2006, s.8

bulunmadığı zamanlarda durum güçleşmektedir. FASB yaşanan bu karmaşıklığı ve güçlüğü ortadan kaldırmak için 2006 yılında 157 numaralı “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümleri” standardını yayımlamıştır. Standart içerisinde gerçeğe uygun değer kavramının tanımı ve belirlenmesinde kullanılacak hiyerarşi yer almaktadır. 157 numaralı standarda göre gerçeğe uygun değer belirlenmesinde üç yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar; piyasa yaklaşımı, gelir yaklaşımı ve maliyet yaklaşımıdır.

Piyasa yaklaşımında, aynı ya da karşılaştırılabilir nitelikte olan varlık veya yükümlülükleri içeren piyasa işlemlerince elde edilen fiyatlar ve diğer ilgili bilgiler kullanılır. Bu yaklaşımda, değerlemesi yapılan varlığın aynısının ya da benzer niteliklere sahip bir varlığın piyasada ne kadara satıldığı bilgisi aranır. İki temel prensip hakimdir. Bunlardan ilki, varlığın değerinin piyasanın varlığa ödemeye hazır olduğu değere eşit olmasıdır. Diğeri ise, varlıkların karşılaştırılabilir olması nedeniyle fiyatlama sürecinde oluşan hataların tespitinin ve düzeltilmesinin mümkün olmasıdır.³⁹ Piyasa yaklaşımının uygulanmasında benzer niteliklere sahip varlıkların bulunduğu tespitinden sonra, piyasadaki ilgili varlıkların değeri belirlenir. Söz konusu varlığa önceden bir yatırım yapılmışsa geçmiş yıla ait getiriler belirlenir ve benzer varlıkların geleceğe yönelik getirileri hesaplanır.⁴⁰ Gelir yaklaşımı, nakit akışı ya da gelir ve giderler gibi geleceğe ilişkin tutarları cari (iskonto edilmiş) tutara dönüştürme yaklaşımıdır. Bu yaklaşım uygulandığında gerçeğe uygun değer ölçümü ile gelecekteki tutarlara ilişkin bugünkü piyasa beklentileri yansıtılmaktadır. Başka bir ifadeyle, gelecekte yaratacağı nakit akışları tahmin edilen varlıklara yatırımcıların bugün ne kadar ödeme yaptıkları belirlenir. Maliyet yaklaşımı ise bir varlığın hizmet kapasitesini yenilemek için gerekli olan geçerli tutarı ifade eder. Değerlemesi yapılan bir varlığın aynısı ya da benzeri bugün satın alınacak olsa ne kadar ödeme yapılması gerektiği tespit edilir. Bu yaklaşımda varlığın değeri tespit edilirken fiziki ve teknolojik olarak eskime ile ekonomik yıpranma dikkate alınır.

İşletmeler bu üç yaklaşımdan birini seçerek muhasebe politikası olarak uygulamaya başlarlar ve finansal tablo dipnotlarında gerekli açıklamalarda

³⁹ Johnathan Mun, **Real Options Analysis: Tools and Techniques for Valuing Strategic Investments and Decisions**, New Jersey, John Wiley & Sons, Inc., 2002,s.55

⁴⁰ Remzi Örtten, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, **Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları**, 10. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi, Ankara, 2017, s.800

bulunurlar. Gerçeğe uygun değerin tespitinde kullanılan bu yöntemlerden birinin değiştirilmesi halinde muhasebe politikası değişikliği ortaya çıkar. Bu durumda ilgili kalemlere ilişkin önceden oluşturulmuş olan değerler düzeltilerek mali tablolara yansıtılır ve söz konusu değişiklik dipnotlarda açıklanır.⁴¹

157 numaralı standarda göre seçilen yaklaşımda kullanılacak girdiler, bir varlık veya yükümlülüğün fiyatlandırılmasında kullanılan varsayımları ifade etmektedir ve gözlemlenebilir ile gözlemlenebilir olmayan girdiler olarak ikiye ayrılmaktadır. Gözlemlenebilir girdiler, halka açık bilgiler gibi piyasa katılımcılarının varlıkları ya da yükümlülükleri fiyatlandırırken kullandıkları varsayımları yansıtan girdilerdir. Gözlemlenebilir olmayan girdiler ise, piyasa verilerinin bulunmaması nedeniyle piyasa katılımcılarının varlıkları veya yükümlülükleri değerlerken kullandıkları mevcut en iyi bilgileri yansıtan girdilerdir.⁴²

157 numaralı standart gerçeğe uygun değerin tespitinde kullanılan girdilerin önem sırasına göre düzenlenmesi için bir hiyerarşi ortaya koymaktadır. Üç seviyeden oluşan hiyerarşinin her bir seviyesindeki girdilerin kendilerine özgü özellikleri bulunmaktadır. Varlık veya yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerinin tespitinde kullanılacak girdilerin belirlenmesi amacıyla geliştirilen hiyerarşi, önceliği aktif piyasalarda meydana gelen fiyat kotasyonlarına vermektedir. Başka bir ifadeyle hiyerarşide öncelik gözlemlenebilir girdilere aittir. Bu nedenle birinci derecedeki ölçümlerde aktif piyasaların fiyat kotasyonları vardır ve varlık veya yükümlülüklerin piyasada istenildiği zaman el değiştirebildiği varsayılr. Seviye 1 girdisi olarak da adlandırılan aktif piyasadaki fiyatlar gerçeğe uygun değerin en güvenilir kanıtını oluşturur. Varlık veya yükümlülüklerin kotasyon fiyatlarına erişimde güçlük yaşanması halinde Seviye 1 girdilerinde değişiklik yapılabilir. Bu durumda Seviye 2 ve Seviye 3 girdilerinden yararlanılır. Seviye 2 girdileri, benzer ya da özdeş varlık ve yükümlülükler için aktif ve aktif olmayan bir piyasada oluşan fiyat kotasyonları,

⁴¹ Neslihan Çetinkaya, “Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Değerlemesinde Gerçeğe Uygun Değer Tespiti ve Türkiye’deki Uygulamaların Değerlendirilmesi”, **İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi**, Numara:2/4, 2017, s.73

⁴² Financial Accounting Standards Board, **Statement of Financial Accounting Standards No. 157**, 2006, s.18

fiyat olmamasına rağmen gözlemlenebilir veya gözlemlenebilir olmayan piyasa verileriyle ilişkili olduğu doğrulanabilen kanıtlardan oluşur. Seviye 3 girdileri ise gözlemlenebilir olmayan girdilerden oluşur. Bu nedenle bu seviyedeki girdiler, piyasa katılımcıları tarafından varlık veya yükümlülükler fiyatlanırken kullanılan varsayımlar hakkında raporlama yapan işletmenin ortaya koyduğu tahminlerdir. Raporlamayı yapan işletme gözlemlenebilir olmayan girdileri, mevcut şartlar altındaki en iyi bilgilerle ve kendi verilerini de dâhil ederek ortaya koyar.⁴³

İşletmelerin Seviye 1 girdilerini kullanmaları halinde aktif piyasada oluşan fiyat kotasyonu üzerinde herhangi bir düzeltme yapması gerekmemektedir. Ancak Seviye 2 girdileri kullanılarak yapılan ölçümlerde, ilgili varlık ya da yükümlülüklerin aynıları yerine benzerlerinin kullanılmasından dolayı bir takım fiyat düzeltmelerinin yapılması gerekebilmektedir. Ancak söz konusu düzeltmeler yapılırken objektif olunması gerekmektedir. Eğer objektiflik sağlanamıyorsa veya varlık ya da yükümlülüklerin aktif piyasaları bulunmuyorsa Seviye 3 girdileri kullanılır. FASB, gerçeğe uygun değerin belirlenmesinde kullanılan girdilerin hangi seviyeye ait olduğunun ve Seviye 3 girdilerinin kullanılması halinde hangi değerleme modelinden yararlanıldığının finansal tablo dipnotlarında açıklanmasını zorunlu kılmaktadır.

Gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin işleyişi Şekil 1-1’de özetlenmiştir.

⁴³ Financial Accounting Standards Board, **Statement of Financial Accounting Standards No. 157**, 2006, s.27-28

Şekil 1-1:Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisinin İşleyişi

Kaynak: Ronald L. Camphell, Lisa A. Owens-Jackson, Diana R. Robinson, “Fair Value Accounting From Theory to Practice”, **Strategic Finance**, Volume: 90, July 2008, s.34

Gerçeğe uygun değerin belirlenmesine ilişkin en kapsamlı açıklama 39 numaralı Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardında yapılmıştır. Bu standartta alım satım amaçlı menkul kıymetler, türev ürünler ve garanti işlemlerinin

muhasabeleştirilmesinde gerçeğe uygun değer muhasebesinin kullanımı açıklamaktadır. Gerçeğe uygun değer belirlenmesinde en iyi gösterge aktif piyasa fiyat kotasyonudur. İşletmenin elinde bulundurduğu finansal araca ilişkin fiyatın istenildiği zaman ve düzenli bir şekilde borsa, satıcı, komisyoncu ya da düzenleyici bir kuruluş tarafından temin edilmesinin olası olması ve söz konusu fiyatın karşılıklı pazarlık ortamında ortaya çıkan piyasa işlemlerini simgelemesi ilgili finansal aracın aktif bir piyasada kayıtlı olduğunu göstermektedir. İşletmenin elinde bulundurduğu varlık ve yükümlülükler için piyasa fiyatı cari alış fiyatını, edinilecek varlık ve yükümlülük için ise satış fiyatını ifade etmektedir.⁴⁴ Cari alış ve satış fiyatlarının var olmaması ve ekonomik şartlarda kayda değer bir farklılık olmaması halinde, en yakın tarihte gerçekleşen işlemin fiyatı gerçeğe uygun değere ait gösterge oluşturmaktadır. Ancak ekonomik şartlarda önemli bir değişiklik yaşanmış ise gerçeğe uygun değer belirlenmesinde benzer olan finansal varlık ve yükümlülükler için geçerli olan cari oran ya da fiyatlar örnek alınmaktadır.⁴⁵

39 numaralı standarda göre finansal araca ait aktif bir piyasa bulunmuyor ise gerçeğe uygun değer belirlenmesi amacıyla bir değerlendirme yöntemi kullanılabilir. İlgili değerlendirme yöntemleri, eğer varsa, söz konusu finansal araçla bütünüyle benzerlik gösteren bir başka finansal araca ilişkin karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli taraflar arasında gerçekleştirilen işlemdeki gerçeğe uygun değer örnek alınması, iskonto edilmiş nakit akışları analizleri ve opsiyon fiyatlama modellerini içermektedir.⁴⁶ Standarda göre gerçeğe uygun değer belirlenmesi ile ilgili akış diyagramı Şekil 1-2’de gösterilmektedir.

⁴⁴International Accounting Standards Board, **IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement**, 18.02.2011, p. AG 71

⁴⁵ **IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement**, p. AG 72

⁴⁶ **IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement**, p. AG 74

Varlığın aktif bir piyasadan sağlanan fiyat kotasyonları

Mevcut
-Bu fiyatları kullan

Mevcut değil

Emsal bir varlığa ait aktif bir
piyasadan sağlanan fiyat
kotasyonları

Mevcut
-Bu fiyatları kullan

Mevcut değil

Değerleme yöntemlerinden biri
kullanılarak gerçeğe uygun değer
tahmin edilir ve finansal tablo
dipnotlarında gerekli açıklamalar
verilir.

Şekil 1-2: UMS 39'a Göre Gerçeğe Uygun Değerin Belirlenmesi ile İlgili Akış Diyagramı

Kaynak: Ahmet Türel, a.g.e., s.31

Gerçeğe uygun değer, mümkün olduğunca işletmeye özgü girdilerden uzak ve piyasa girdilerine yakın bir değerleme yöntemi kullanılarak tahmin edilmelidir. Bu nedenle kullanılacak değerleme yöntemi hem piyasa katılımcılarının fiyat belirlenirken dikkate aldığı tüm hususları içermeli hem de varlık veya yükümlülüğün fiyatlanmasında kullanılan genel kabul görmüş diğer yöntemlerle uyumlu olmalıdır.⁴⁷ Bir varlığın bugünkü değerinin o varlığın gelecekte yaratacağı nakit akışlarının

⁴⁷ IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement, p. AG 75

bugünkü değerini göstermesi nedeniyle, en sık kullanılan yöntem iskonto edilmiş nakit akışları analizidir. Söz konusu nakit akışları, ilgili varlığın yaratacağı nakit akışları ile yine ilgili varlığın satışından elde edilecek nakit akışlarının toplamıdır.

1.3.4. Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer

Gerçeğe uygun değer tanımı ve ölçümüne ilişkin gereklilikleri ortaya koyan IFRS 13 Fair Value Measurement, IASB tarafından 12.05.2011 tarihinde yayımlanmıştır. KGK tarafından TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı ise 31.12.2012 tarihli 28513 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. TFRS 13 diğer TFRS'lerin lüzumlu gördüğü durumlarda, gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin açıklamalar sunmaktadır. Standart içerisinde yer alan ilkeler, gerçeğe uygun değere ilişkin ölçümlerde ve açıklamalarda tutarlılığı ve karşılaştırılabilirliği sağlamayı amaçlamaktadır.

TFRS 13, diğer standartlar tarafından satış maliyetleri düşülmüş net gerçeğe uygun değer gibi gerçeğe uygun değere ilişkin ölçme ve açıklama yapılmasının mecbur tutulduğu veya izin verildiği hallerde uygulanmaktadır. Ancak net kullanım değeri ya da gerçekleşebilir değer gibi gerçeğe uygun değer ölçümüne benzetmekle beraber gerçeğe uygun değer olmayan ölçümlere uygulanamaz.⁴⁸

TFRS 13 gerçeğe uygun değer kavramının işletmeye has olmayıp, piyasa bazlı bir ölçüm olduğunu vurgulamaktadır. Standartın kapsamında, varlık ve yükümlülüklerle ilişkin özelliklerin göz önünde tutulduğu ve gerçekleştirilen tüm işlemlerin piyasa katılımcılarının bulunduğu ana piyasada yer aldığı varsayılmaktadır. Standart gereğince, varlık ve yükümlülükler için gözlemlenebilir piyasa işlemlerinin ve bilgilerinin bulunmadığı durumlarda da amaç halihazırdaki piyasa şartlarında, katılımcılar arasında bir varlığın satılmasına ya da bir yükümlülüğün el değiştirmesine ilişkin işlemdeki fiyatın öngörülmesidir. Aynı tür

⁴⁸ Burçin Gözlüklü, "TMS/TFRS'lerdeki Değerleme İlkeleri ve Vergi Sistemi ile Yakınsama Olanaklarının Araştırılması", **Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara, 2017, s.200

varlığın ya da yükümlülüğün fiyatı gözlemlenebilir değilse, gerçeğe uygun değer, gözlemlenebilir girdilerin en fazla ve gözlemlenebilir olmayan girdilerin en az düzeyde kullanımını içeren bir başka değerlendirme yöntemi ile ölçülür.⁴⁹

TFRS 13’de yer alan ölçüm ve açıklamalar; *TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı kapsamında yer alan hisse bazlı ödeme işlemlerine, TFRS 16 Kiralamalar Standardı uyarınca muhasebeleştirilen kiralama işlemlerine ve TMS 2 Stoklar Standardında yer alan net gerçekleşebilir değer ya da TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardında yer alan kullanım değeri gibi gerçeğe uygun değer olmayan ölçümlere* uygulanmaz.⁵⁰ TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardında bulunan gerçeğe uygun değer terimi ile TFRS 13 uyarınca kullanılan terim arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu sebeple TFRS 2’de yer alan ilgili özkaynağa dayalı finansal aracın ihraç edildiği tarihte gerçeğe uygun değer ölçülürken TFRS 13 hükümleri uygulanmaz. Kiralama işlemlerinde TFRS 16’da yer alan hükümler uygulanmakla beraber, TFRS 3 kapsamında gerçekleştirilen işletme birleşmelerinde elde edilen kiralama varlıkları ya da üstlenilen borçlar için TFRS 13 geçerlidir.

Günümüzde KGK tarafından yayımlanmış olan 16 adet TFRS ve 25 adet TMS bulunmaktadır. Standartların bir kısmı doğrudan gerçeğe uygun değer ölçümünü gerektirmekte olup, bir kısmı ise gerçeğe uygun değer ölçümünü, ölçümde kullanılan diğer standartlarla ilişkileri sebebiyle dolaylı olarak kullanmaktadır.⁵¹

Tablo 1-2’de yer alan standartlar gerçeğe uygun değer ölçümünün doğrudan kullanılmasını gerektirmektedir.

⁴⁹ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü**, Resmi Gazete, 15.01.2019 Tarih, Sayı:30656, Paragraf: 2-3

⁵⁰ **TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü**, Paragraf: 6

⁵¹ Ahmet Doğan, Şükran Güngör Tanç, Ahmet Tanç, “Makul Değer Muhasebesi İşletme Yönetimi Üzerine Etkileri”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:22, Sayı:1, 2008, s.459

Tablo 1-2: Doğrudan Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Gerektiren TMS/TFRS'ler

TFRS/TMS	Standardın Adı
TFRS 3	İşletme Birleşmeleri (Edinilen işletmeden sağlanan varlık ve yükümlülüklerde)
TFRS 9	Finansal Araçlar (Ticari alacaklar dışında kalan finansal araçların ilk muhasebeleştirilmesinde)
TFRS 15	Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat (Farklı özelliklere sahip mal veya hizmetlerle yapılan takaslarda)
TMS 19	Çalışanlara Sağlanan Faydalar (Çalışanlara sağlanan uzun vadeli faydalar ve nitelikli sigorta poliçeleri gibi plan varlıklarında)
TMS 26	Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama (Emeklilik fayda planlarına ilişkin yatırımlarda)
TMS 33	Hisse Başına Kazanç (Yeni haklar içeren ihraçlar ve adi hisse senedi sayısının hesaplanmasında)
TMS 38	Maddi Olmayan Duran Varlıklar (İşletme birleşmelerinin bir parçası olarak, devlet teşviki yoluyla ve takas olarak edinme halinde)
TMS 39	Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme (Alım satım amaçlı finansal araçlar ve satılmaya hazır finansal varlıklarda)
TMS 41	Tarımsal Faaliyetler (Hasat noktasında canlı varlıklardan elde edilen tarımsal ürünlerde)

1.3.5. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi İle İlgili Muhasebe İlkeleri

Uluslararası Muhasebe Standartlarına göre gerçeğe uygun değer muhasebesi ile hazırlanmış finansal tablolar anlaşılabilir, kıyaslanabilir, ilgili ve güvenilir olma ilkelerine göre oluşturulmalı ve raporlanmalıdır.⁵² İşletmenin ekonomik faaliyetleri hakkında bilgi sunan finansal tabloların ilgili olması, finansal tablo kullanıcılarının beklentilerini sağlıyor, geleceğe ilişkin verecekleri kararlarda tahmin yeteneklerini geliştirmelerine imkân sağlıyor ve fiyata ilişkin belirsizliklerin azaltılmasını sağlıyor anlamına gelmektedir.⁵³ Sunulan bilginin ilgisi olması, geçmiş ve gelecekle ilgili tahmin edilen bilgilerin doğruluğuna ilişkin olasılığın artırılmasını ve bu sayede

⁵² Susan Schmidt Bies, "Fair Value Accounting", **To The International Association of Credit Portfolio Managers General Meeting**, New York, 2004, s.148

⁵³ Marshall B. Romney, Paul John Steinbart, **Accounting Information Systems**, Prenntice Hall, 2003, s.10

bilginin niteliksel kalitesinin iyileşmesini sağlamaktadır. Finansal tablo kullanıcılarının geçmiş beklentilerinin doğrulanabilir olması hedeflenerek bilgiye geribildirim değeri yüklenmektedir. Aynı zamanda finansal tablo kullanıcılarının ekonomik kararlarında kullanacakları bilgiye ihtiyaç duydukları anda ulaşabilmelerinin sağlanması, söz konusu bilginin zamanlılığını ifade etmektedir.⁵⁴ Bilginin ilgili olması ihtiyaca uygun olduğunu anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bilgi tahmin, doğrulama ve geribildirim değerine sahipse, kullanıcıların vereceği ekonomik kararlarda fark yaratma gücüne sahip demektir.⁵⁵

Finansal bilgilerin yalnızca kullanıcıların ihtiyaçları ile ilgili olması yeterli değildir. Aynı zamanda açıklanan bilgilerin gerçeğe uygun olması gerekmektedir. Gerçeğe uygun sunumun sağlanabilmesi için tam, tarafsız ve hatasız olunmalıdır. Tam bir sunumda gerekli tüm bilgiler yer almalıdır. Bu bilgilere tüm tanımlamalar ve açıklamalar da dâhildir. Tarafsız sunum ihtiyatlılık ilkesi ile desteklenerek, kullanıcılar tarafından olumlu ya da olumsuz bir görüş oluşturmak adına taraflı, vurgulu ya da manipüle edilmiş olmayan bilginin sunumu ile gerçekleştirilir. Hatasız sunum ise bilginin güvenilirlik ilkesine dayanak oluşturur. Ekonomik olayların tanımlanmasında hata veya hileye yer verilmemesi, bilginin elde edilme sürecinin hatasız olarak seçilmiş ve uygulanmış olması, sübjektif yargılar içermemesi ve makul ölçülerde elde edilmiş olması güvenilirliğini desteklemektedir.⁵⁶ Gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanılarak hazırlanmış olan finansal tablolar, diğer değerlendirme ölçüleri kullanılarak oluşturulmuş finansal tablolara kıyasla daha güvenilir bilgiler sunmaktadır.

Finansal tablolarda sunulan ekonomik faaliyetlere ilişkin bilgilerin herkes tarafından anlaşılabilir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Finansal tablolar, işletmenin faaliyetleri ve finansal durumu hakkında belirli düzeyde bilgi sahibi olan, bu bilgileri analiz ederek gözden geçirebilen kullanıcılar için hazırlanmaktadır. Aynı zamanda tablolarda yer alan bilgilerin ne kadarının gerçek rakamlardan ve ne kadarının tahmini rakamlardan oluştuğu finansal tablo dipnotlarında yer almalıdır.

⁵⁴ Don Herrmann, Shahrokh M. Saudagaran, Wayne B. Thomas, "The Quality of Fair Value Measures for Property, Plant and Equipment", **Accounting Forum**, Volume:30, Issue:1, 2006, s.9

⁵⁵ **Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve**, Paragraf: 2.6

⁵⁶ Ahmet Doğan, Şükran Güngör Tanç, Ahmet Tanç, **a.g.e.**, s.460

Kullanıcılar, bir işletmeye yatırım yapmak, mevcut yatırımlarını satmak ya da elde tutmaya devam etmek gibi alternatifler arasında tercihlerde bulunurlar. Bu nedenle finansal tablolarda sunulan bilgilerin, işletmenin geçmişi ile ve diğer işletmelerle karşılaştırma yapılmasına imkân verecek şekilde hazırlanmış ve sunulmuş olması gerekmektedir. Karşılaştırılabilirlik, kullanıcıların ekonomik faaliyetler arasındaki benzerlik ve farklılıkları anlayabilmesini sağlayan niteliksel bir özelliktir.⁵⁷ Hesap kalemlerinin gerçeğe uygun değerleri tespit edilerek hazırlanan finansal tabloların güvenilirliğinin daha yüksek olması beklenmektedir.⁵⁸ Ancak karşılaştırılabilirlik yeknesaklık anlamına da gelmemektedir.⁵⁹

1.3.6. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi İle İlgili Görüşler

Literatürde gerçeğe uygun değer muhasebesine dayalı raporlama yaklaşımı ile ilgili olumlu ve olumsuz görüşler bulunmaktadır. Genel hatları ile olumlu görüşler, gerçeğe uygun değer muhasebesi kapsamında hazırlanan finansal tabloların daha geçerli ve gerçekçi bilgiler sunduğu, daha anlaşılır olduğu ve yöneticilerin kârları daha düzgün bir eğilim ile raporlama girişimine engel olduğu yönündedir. Gerçeğe uygun değer muhasebesinin ortaya çıktığı yıllarda, tarihi maliyete dayalı finansal tablolara oranla sunulan bilgilerin daha geçerli olduğu üzerinde durulmuştur. Finansal tablolardaki bilgilerin geçerli oluşu, ilgili bilgilerin kullanıcılara geçmişteki, bugünkü ve gelecekteki ekonomik olayların sonuçları hakkındaki tahminleri ve bu tahminlere dayanarak alınan kararları etkileme kabiliyetini ifade etmektedir.

Gerçeğe uygun değer ölçümü ile hazırlanan finansal tabloların işletmelere ait gelecekteki hisse senetleri fiyatları ile ilişkisinin daha yüksek olduğu; finansal riskler, belirsizlikler ve fırsatlarla ilgili daha şeffaf bilgiler sunduğu savunulmaktadır.⁶⁰ Başka bir görüşe göre, küreselleşen dünyada işletmelerin değerini belirlemek için finansal tablolarında yer almayan beşeri sermaye, piyasa koşullarındaki konum, işletme içi yaratılan teknik bilgi gibi maddi olmayan duran

⁵⁷ **Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve**, Paragraf: 2.25

⁵⁸ Don Herrmann, Shahrokh M. Saudagaran, Wayne B. Thomas, **a.g.e.**, p.18

⁵⁹ **Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve**, Paragraf: 2.29

⁶⁰ Robert H. Herz, Linda A. MacDonald, "Some Facts About Fair Value", **Understanding the Issues**, Financial Accounting Standards Board, 2008, s.1

varlıklara bakılması gerekmektedir. Maddi olmayan duran varlıkların değerleme ölçümlerinde gerçeğe uygun değer muhasebesinin öne çıktığı vurgulanmaktadır.⁶¹

Bir diğer olumlu görüş, gerçeğe uygun değer ölçümü kullanılarak hazırlanan finansal tabloların karşılaştırılabilirlik özelliğine sahip olması ile ilgilidir. Çünkü gerçeğe uygun değer ölçümü ile değerlendirilen varlık ve yükümlülüklerin uluslararası standartlarda kabul gören ilkelere göre değerlendirilmesine imkân verilmektedir. Gerçeğe uygun değerlerin finansal işlemlerin zamanından, yerinden, satın alma gücünde yaşanan değişimden ve ülkelerin ekonomik durumundaki değişimden etkilenmediği savunulmaktadır. Böylece değerlendirme işlemi için ortak bir payda yakalanabilmektedir.⁶²

Gerçeğe uygun değer muhasebesine ilişkin olumsuz görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşlerin başında, ülkelerin muhasebe politikaları hakkında kamu ve özel kuruluşlar tarafından yapılan düzenlemelerin ve getirilen kuralların farklı olması nedeniyle, değerlendirme ölçülerinin belirli kıstaslar çerçevesinde kullanımının kullanıcıların inisiyatifine bırakılmış olması gelmektedir. Bu sebeple finansal tablolarda tam olarak ortak bir dilin kullanımı sağlanamamakta ve finansal tablolar kısmen de olsa ülkelerin muhasebe uygulamalarının etkisinde kalmaktadır.⁶³ Değerleme işleminin sübjektif olması ise gerçeğe uygun değer yargı ve varsayımlarının finansal tabloları manipüle etmek amacı ile kullanılması sonucunu doğurabilmektedir. Fiziki açıdan değerlendirme yapılması mümkün olmayan birçok varlık bulunmaktadır. Böylece uzmanlık gerektiren komplike işlem ve süreçlerin birçok hatayı da beraberinde getirmesi kaçınılmazdır.⁶⁴ Bu nedenle gerçeğe uygun değer muhasebesine yapılan çoğu eleştirinin odak noktasında, yönetimin öngörü ve

⁶¹ Alfred M. King, **Fair Value for Financial Reporting**, John Wiley & Sons, 2006, s.121

⁶² Ben Zion Barlev, Joshua Rene Haddad, “Harmonization, Comparability, and Fair Value Accounting”, **Auditing and Finance**, Number:22 (3), 2007, s.497

⁶³ Serkan Terzi, İlker Kıymetli, Filiz Bülbül, “UFRS’nin Türkiye’de İlk Uygulaması İçin Açılış Bilançosu Hazırlanması”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:81, 2007, s.129

⁶⁴ Mehmet Özkan, Serkan Terzi, “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Muhasebe Standartları (SFAS) Açısından İncelenmesi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:92, 2009, s.47

varsayımlarının hatalı çıkabileceği, fırsatçı olan ve gerçeği yansıtmak istemeyen yönetimlerce kazancın manipüle edilebileceği bulunmaktadır.⁶⁵

Aktif bir piyasada işlem görmeyen varlık ve yükümlülükler için gerçeğe uygun değerlerin belirlenebilmesi adına birçok tahmin yapılması gerekmektedir. Bu tahminler içerisinde geleceğe yönelik nakit akışları, faiz oranları, döviz kurları, enerji ve hammadde fiyatları, vergi oranları, teknolojiye ve müşteri ihtiyaçlarındaki değişim gibi konular yer almaktadır. Ancak herhangi bir muhasebecinin ya da değerlendirme uzmanının geleceği tahmin etme yeteneği yoktur.⁶⁶ Bu nedenle yöneticiler ister art niyetli olsun ister olmasın, yapılan uzun vadeli tahminler neticesinde işletmelerin finansal durum ve performansları yanlış sunulabilmektedir.

Gerçeğe uygun değer muhasebesine yöneltilecek eleştirilerden bir diğeri, raporlanan kazançların dalgalanmasına ilişkindir. Gerçeğe uygun değerle değerlendirilen varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerlerindeki değişimlerin ortaya çıkardığı gerçekleşmemiş kazanç ve kayıplar finansal tablolarda sunulmaktadır. Gerçekleşmemiş kazanç ve kayıplar işletmeler tarafından raporlanan kârdaki dalgalanmayı önemli ölçüde arttırmaktadır. İlgili dalgalanma hem üst düzey yöneticiler hem de yatırımcılar açısından olumsuz karşılanır. Çünkü üst düzey yöneticiler prim ve ücretlerini raporlanan performanslara göre alabilmekte, yatırımcılar ise geleceğe ilişkin tahmin yapma hususunda zorlanabilmektedirler.⁶⁷

⁶⁵ Tim Krumwiede, “Why Historical Cost Accounting Makes Sense”, **Strategic Finance**, Volume:90, Issue:2, 2008, s.38

⁶⁶ Alfred M. King, **a.g.e.**, s..xv

⁶⁷ Ahmet Türel, **a.g.e.**, s.73

İKİNCİ BÖLÜM

GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİNİN FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ

Finansal bilgi kullanıcılarının işletme hakkında bilgi topladıkları temel kaynak finansal tablolardır. Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeveye göre genel amaçlı finansal raporlamada amaç “*mevcut ve potansiyel yatırımcılar, borç verenler ve kredi veren diğer taraflara, raporlayan işletme hakkında o işletmeye kaynak sağlamaya ilişkin karar verirken faydalı olacak finansal bilgi sağlamaktır*”¹. Finansal tablolarda yer alan bilgiler, finansal tablo kullanıcılarına işletmenin geçmişi hakkında değerlendirme imkânı vermesinin yanı sıra işletmenin geleceğini tahmin etme veya öngörülerde bulunma olanağı sunmalıdır.² Varlık ve yükümlülüklerin finansal tablo tarihindeki değerlerinin bilinmesi finansal tablo kullanıcılarının alacakları kararlar açısından oldukça önemlidir. Tarihi maliyet muhasebesi yerine gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanılarak oluşturulmuş finansal tablolarda, bilgilerin güncel haliyle sunulmasına imkân tanınmaktadır. Finansal tabloları direkt ya da endirekt olarak etkileyen değerlendirme işlemi de finansal tablo kullanıcıları açısından oldukça önemli bir hale gelmiştir. Çünkü finansal tablolarda raporlanan verilerin finansal tablo kullanıcılarının gereksinimlerini karşılayıp karşılamaması doğrudan değerlendirme süreciyle ilgilidir.³

Gerçeğe uygun değer muhasebesi işletme yönetimi, kreditorler ve işletme çalışanlarını da doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Çünkü finansal tablolar hem finansal tablo kullanıcıları hem de finansal tabloları oluşturanlar için tarafsız,

¹ Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve, Paragraf: 1.2

²Ahmet Gökgöz, Fatih Şentürk, “Borsa İstanbul’da İşlem Gören Şirketlerin Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisinde Kullandıkları Seviye Girdilerinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma”, **Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies**, Numara: 1(4), 2015, s. 69

³Said Alpagut Senel, Merve Tuncay, Öznur Önoğul, Cihad Karşlı, “Türkiye Muhasebe Standartlarında Yer Alan Bir Değerleme Ölçüsü: Gerçeğe Uygun Değer”, **e-Journal of New World Sciences Academy**, Volume:6, Number:1, 2011, s.53

şeffaf ve kolayca denetlenebilir olmalıdır.⁴ Daha düşük sermaye maliyeti, daha yüksek likidite ve daha dinamik bir piyasa sistemine sahip olabilmek adına yatırımcılara şeffaf bilgi sunulmasının önemi günümüzde daha da artmıştır. Finansal raporlamada şeffaflığın sağlanması için ekonomik gerçeklerin yansıtılması gerekmektedir. Gerçeğe uygun değer muhasebesi ile doğru, gerçek ve tam bilgi sunumunun hedeflendiği bir muhasebe modeli sayesinde muhasebede şeffaflığın zemini oluşturulmaya çalışılmaktadır.⁵ İşletmeye kısa ya da uzun vadeli borç veren kreditorler, işletmenin üstlendiği borçlarını geri ödeyebilme kabiliyeti ile ilgilenirler. Genellikle, borca karşılık haczedilebilecek varlıkları öngören analizler üzerinde yoğunlaşırlar. Bu nedenle kreditorler için finansal tabloların gerçeğe uygun değerle değerlendirilmiş olması önem arz etmektedir.⁶ Hissedarlar ise işletme yönetiminin, işletmeye ait varlıkları kullanma ve değerini koruma yönünde gösterdikleri faaliyetlere odaklanırlar.⁷ Bu nedenle yöneticiler de kendi görev ve sorumluluklarını değerlendirmek, ekonomik çevre ve eğilimleri göz önünde bulundurmak zorundadırlar.

Bu bölümde birtakım varlıkların gerçeğe uygun değerle değerlendirme işlemleri ve finansal tablolarda oluşacak etkileri incelenmiştir. Bu amaçla, gerçeğe uygun değer ölçümünün en çok uygulama alanı bulduğu maddi ve maddi olmayan duran varlıklar ve bu varlıklarda oluşan değer düşüklüğü, satış amaçlı elde tutulan duran varlıklar ve durdurulan faaliyetler, yatırım amaçlı garyimenkuller, finansal araçlar, nakit ve nakit benzerleri ele alınmıştır.

2.1. Yeniden Değerleme Modeline Göre Değerlenen Maddi Duran Varlıklar

Maddi duran varlıklar, çok sayıda işletme açısından oldukça önemli bir varlık grubudur ve finansal durum tablosunda geniş bir yer tutmaktadır. Bu nedenle

⁴ P. K. Clark, P. H. Hinton, E. J. Nicholson, L. Storey, G. G. Wells, M. G. White, “The Implication of Fair Value Accounting for General Insurance Companies”, **Institute of Actuaries and Faculty of Actuaries**, 2003, s.7

⁵ Ben Zion Barlev, Joshua Rene Haddad, “Fair Value Accounting and the Management of the Firm”, **Critical Perspective on Accounting**, Number:14, 2003, s.397

⁶ Susan Schmidt Bies, **a.g.e.**, s.3

⁷ Ahmet Doğan, Şükran Güngör Tanç, Ahmet Tanç, **a.g.e.**, s.470

finansal raporlamada uyulması gereken kapsamlı düzenlemeler mevcuttur. TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı'nda *“mal veya hizmet üretmek veya arzında kullanmak, başkalarına kiraya verilmek veya idari amaçlar çerçevesinde kullanılmak üzere elde tutulan ve bir dönemden fazla kullanımı öngörülen fiziki kalemler⁸”* olarak tanımlanan maddi duran varlıklar, işletmenin imalatla kullandığı makine ve cihazları kapsamakla birlikte yönetsel amaçlarla kullanılan varlıkları ve üçüncü şahıslara kiralanmış araçları da içine almaktadır. Fakat üçüncü şahıslara kiralanmış bina ve arsa gibi taşınmaz mallar yatırım amaçlı kabul edilmekte ve TMS 16 kapsamında değerlendirilmemektedir. Bir maddi duran varlık kalemine ait maliyet, söz konusu kaleme ilişkin ilerleyen dönemlerdeki iktisadi faydaların işletmeye aktarılmasının olası olması ve maliyetinin güvenilir olarak ölçülebilmesi halinde varlık olarak finansal tablolarda yer alabilmektedir.

İşletmeler güvenlik ya da çevresel nedenlerle de maddi duran varlık edinebilmektedirler. Söz konusu maddi duran varlıklar, işletmede bulunan diğer maddi duran varlıklardan gelecekte sağlanacak ekonomik fayda için gerekli olabilmektedir. Bu kalemlerin maddi duran varlık olarak muhasebeleştirilmesinin sebebi; ilgili kalemlerle ilişkili olan diğer maddi duran varlıklardan sağlanacak ekonomik faydanın, bu kalemlerin elde edilmemiş olması durumunda ilişkili olan diğer maddi duran varlıklardan sağlanacak ekonomik faydadan fazla olmasıdır.⁹

TMS 16 uyarınca maddi duran varlıkların ilk muhasebeleştirilmesinde değerlendirme ölçütü olarak maliyet bedeli esas alınmaktadır. Bir maddi duran varlık kaleminin maliyet bedeline, işletme yönetimi tarafından belirlenmiş olan amaçlar çerçevesinde, faaliyet gösterebilmesi adına uygun hale ve konuma getirilmesi sürecinde meydana gelen maliyetler eklenmektedir.¹⁰ Söz konusu maliyetler; indirim ile ticari iskontoların düşüldüğü ve ithalat vergileri ile iade edilmeyen vergilerin eklenerek hesaplandığı satın alma bedeli, yönetim tarafından amaçlanan koşullar doğrultusunda varlığın yerleştirileceği yere ve konuma getirilmesi için katlanılan

⁸ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **TMS 16 Maddi Duran Varlıklar**, Resmi Gazete, 15.01.2019 Tarih, Sayı:30656, Paragraf: 6

⁹ **TMS 16 Maddi Duran Varlıklar**, Paragraf: 11

¹⁰ Yıldız Özerhan Akbulut, “Vergi Usul Kanunu’ndaki Değerleme Hükümlerinin Türkiye Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi”, **VI. Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu**, Ankara: Ankara SMMM Odası Yayını No: 59, 2008, s.8

maliyetler, varlığın parçalara ayrılması ve taşınması ile bulunduğu alanın restore edilmesine dair tahmini maliyetlerdir. Standart içerisinde maddi duran varlıklara doğrudan atfedilebilecek maliyetler sıralanmıştır. Bunlar; doğrudan ilgili maddi duran varlık kaleminin elde edilmesi ya da inşaatı ile ilgili olarak çalışanlara sağlanan faydalardan oluşan maliyetler, monte etme ve kurulum ile ilk teslimat için katlanılan maliyetler, varlığın istenen biçimde çalışıp çalışmadığının test edilmesi amacıyla yapılan deneme maliyetinden söz konusu test üretimden elde edilen ürünlerin satışı ile kazanılan net hasılatın düşülmesi neticesinde kalan tutar ve mesleki ücretlerdir. Ancak yeni bir tesis açılması, yeni bir ürün ya da hizmetin tanıtılması amacıyla yapılan reklamlar, personel eğitimleri ile yönetim giderleri için katlanılan maliyetler maddi duran varlıklarla ilişkilendirilemez.

Maddi duran varlıkların satın alma maliyeti hesaplanırken temel alınacak unsur işleme ait fatura bedelidir. Ancak işlem vadeli olarak gerçekleştirilmiş ise, vade farkının ayrıştırılması gerekmektedir. Satış işleminin tutarı, vade süresi, içinde bulunulan ekonomideki faiz oranları ve sektör koşulları göz önüne alınarak, önemsiz kabul edilen vade farkı tutarları ayrıştırılmaksızın ticari teamüller çerçevesinde peşin olarak kabul edilebilmektedir. Satın alma bedeli hesaplanırken, satış fiyatı üzerinden ticari iskonto ve indirimler düşürülerek net satış fiyatı hesaplanmaktadır. Katma Değer Vergisi gibi indirim ve iadesi mümkün olan vergiler maliyet olarak kabul edilmezken, ithalat vergisi gibi iade edilmeyen vergiler maliyete dâhil edilmektedir. Satın alma işlemi sonrasında maddi duran varlığın kullanılması planlanan lokasyona getirilmesi için katlanılan yükleme ve nakliye maliyetleri ilgili varlığın maliyeti olarak kabul edilmektedir.

TMS 16 uyarınca muhasebeleştirme sonrası ölçümde, işletme maliyet modeli ve yeniden değerlendirme modelinden birini seçer ve ilgili tüm maddi duran varlık sınıfına uygular. İşletmenin maliyet modelini seçmesi durumunda, maddi duran varlık kaleminin finansal tabloda varlık olarak muhasebeleştirilmesinin ardından birikmiş amortisman ve eğer varsa birikmiş değer düşüklüğü zararı maliyetinden düşülerek oluşan değer ile gösterilir. Yeniden değerlendirme modelinin kullanılabilmesi için ilgili maddi duran varlık kaleminin gerçeğe uygun değerinin güvenilir olarak ölçülebiliyor olması gerekmektedir. Bir maddi duran varlığın gerçeğe uygun değeri

güvenilir olarak ölçülebiliyorsa, finansal tabloda varlık olarak muhasebeleştirilmesinin ardından izleyen dönemde yeniden değerlendirilmiş tutarı üzerinden raporlama yapılmaktadır. Yeniden değerlendirilmiş tutar, yeniden değerlemenin yapıldığı tarihteki gerçeğe uygun değerden birikmiş amortismanın ve varsa değer düşüklüğü zararının düşülmesiyle hesaplanmaktadır.

İşletmeler maddi duran varlıklarını takas aracılığıyla da elde edebilmektedirler. TMS 16'ya göre takas aracılığıyla elde edilen maddi duran varlığın değeri gerçeğe uygun değerle ölçülmektedir. Bu ölçümde, takas ile elde edilen veya verilen maddi duran varlığın gerçeğe uygun değeri esas alınır. Ancak ilgili takas işlemi ticari nitelik taşıyor olabilir ya da elde edilen maddi duran varlığın veya karşı tarafa verilen maddi duran varlığın gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülemiyor olabilir. Bu durumlardan en az birinin varlığı halinde takas ile elde edilen maddi duran varlığın değeri gerçeğe uygun değer ile ölçülemez.

Yeniden değerlendirme uygulaması düzenli aralıklarla yapılmalıdır ve hangi sıklıkta yapılacağı ortaya çıkan değişikliklerin önemine bağlıdır. Standartta göre özellikle arsa ve binalar için gerçeğe uygun değerın tespitinde değerlendirme uzmanlarınca çalışmalar yapılmalıdır. Gerçekleştirilen değerlemeler neticesinde, varlığın defter değerinde artış meydana gelmişse, söz konusu artış tutarı özkaynaklar altında “yeniden değerlendirme değer artışı” olarak raporlanmaktadır. Ancak önceki dönemlerde değer azalışı meydana gelmiş ise gider tutarına kadar gelir yazılabilmektedir. Varlığın defter değerinde azalış meydana gelmesi halinde gelir tablosunda gider olarak raporlanmaktadır. Ancak önceki dönemlerde değer artışı yaşanmış ise yeniden değerlendirme değer artışından mahsup edilmektedir.¹¹

2.2. Yeniden Değerleme Modeline Göre Değerlenen Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Maddi olmayan duran varlıklar, fiziki varlığı olmayan ve işletmenin belirli bir şekilde faydalandığı veya faydalanmayı beklediği aktifleştirilen giderler ve belirli

¹¹ Kerem Sarioğlu, **Türkiye Finansal Raporlama Standartları Eğitim Notları**, İstanbul Üniversitesi Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2013, s. 91-93

şartlar altında hukuki açıdan himaye altındaki haklar ve şerefîyelerin takip edildiği hesap grubudur.¹² TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardına göre maddi olmayan duran varlık kategorisinde sınıflama yapılabilmesi için varlığın belirlenebilir olması, işletme tarafından üzerinde kontrol sağlanabilmesi ve ilgili varlıktan ilerleyen dönemlerde yarar sağlanabilmesi gerekmektedir. Belirlenebilir olma ölçütü bir kalemin, şerefîyeden ayrı olarak belirlenebilmesini ve işletmeden ayrılabilmesinin veya bölünebilmesinin mümkün olmasını ya da işletmenin böyle bir talebinin olup olmamasına bakılmaksızın kiralanabilir, devredilebilir, satılabilir, takas edilebilir veya lisans altına alınabilir olmasını ifade etmektedir.¹³ Kontrol edilebilme özelliği için bir maddi olmayan duran varlığın üçüncü kişilerce kullanımı engellenebiliyor olmalıdır.¹⁴ Gelecekte sağlanacak ekonomik fayda ise nakit veya nakit benzeri olabileceği gibi imalat maliyetlerini azaltacak bir veri ya da nakit çıkışını azaltma kabiliyeti de olabilmektedir. Aynı zamanda bir maddi olmayan duran varlığın finansal tabloda raporlanabilmesi için ilgili varlığa dair ilerleyen dönemlerde beklenen iktisadi yararın işletme adına gerçekleşmesinin mümkün olması ve varlığın maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi gerekmektedir.¹⁵

Muhasebeleştirme için gerekli kılınan şartları sağlayan bir kalem ilk kez kayda alınırken maliyet bedeli kullanılmaktadır. Maliyet bedeli satın alma tutarı ya da işletme içinde ortaya çıkan maliyetlerden oluşabilir.¹⁶ İşletmeler maddi olmayan duran varlıklarını farklı şekillerde edinebilirler. Bu şekiller; satın alma yoluyla, işletme birleşmesi esnasında, gerçekleştirilen bir geliştirme projesi sonucunda, varlıkların takas edilmesiyle ya da devlet teşviki ile ortaya çıkabilmektedir.

İşletme tarafından ayrı olarak elde edilen maddi olmayan duran varlıklar, gelecek dönemlerde iktisadi bir fayda sağlama ümidiyle nakit veya diğer parasal varlıklar aracılığıyla satın alınmaktadır. Maddi olmayan duran varlığın satın alma

¹² Cemal Çakıcı, **Ansiklopedik Muhasebe Terimleri Sözlüğü**, Birinci Baskı, İstanbul, Beta Basım, 2002, s.259

¹³ Yıldız Özerhan, Serap Yanık, **IFRS/IAS ile Uyumlu TMS/TFRS**, İkinci Baskı, Ankara, Türmob Yayınları, 2012, s.263

¹⁴ Örtün, Kaval, Karapınar, **a.g.e.**, s.554

¹⁵ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar**, Resmi Gazete, 15.01.2019 Tarih, Sayı:30656, Paragraf: 21

¹⁶ Ali Deran, İncilay Savaş, “Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerleme ve Finansal Tablolarda Sunum Esasları”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 14, Sayı:2, 2013, s.83

yolu ile ayrı olarak elde edilmiş olması maliyetinin güvenilir bir şekilde hesaplanması kriterini de sağlamaktadır. Bu durumda söz konusu maddi olmayan duran varlığın maliyeti; ithalat vergileri, iadesi mümkün olmayan vergiler, ticari iskonto ve indirimler sonrası satın alma fiyatı, varlığın hedeflenen kullanıma uygun duruma gelmesi için katlanılan ve doğrudan varlıkla ilişkilendirilen maliyetlerden oluşmaktadır.¹⁷ Maddi olmayan duran varlıkla doğrudan ilişkilendirilemeyen maliyetler defter değerine dâhil edilmeden ilgili dönemde kâr veya zarar tablosunda muhasebeleştirilirler. Aynı zamanda tanıtım ve promosyon maliyetleri, personelin eğitim harcamaları, yönetim maliyetleri ve diğer genel giderler ile varlığın amaçlanan kullanıma hazır hale gelmesi için gerekli olmayan çalışmalara ait giderler de defter değerine dâhil edilmezler.¹⁸

Maddi olmayan bir duran varlığın işletme birleşmesi kapsamında elde edilmesi halinde maliyeti edinme tarihindeki gerçeğe uygun değer ile ölçülmektedir. İşletme birleşmesinin bir parçası olarak muhasebeleştirilen maddi olmayan duran varlıktan gelecek dönemlerde ekonomik fayda beklenmekle birlikte ilgili varlığın maliyeti güvenilir olarak ölçülebilmektedir. Maddi olmayan duran varlıkların gerçeğe uygun değerlerinin tahmini aktif bir piyasada var olan kayıtlı piyasa fiyatlarıdır. Fakat her maddi olmayan duran varlığın aktif bir piyasası bulunmaz. Patent, ticari markalar, müzik ya da film yayınlama hakları gibi maddi olmayan duran varlıkların benzeri bulunmadığı için aktif piyasaları mevcut değildir. Bu durumda gerçeğe uygun değer, edinme tarihinde bilinçli ve istekli taraflar arasında piyasa şartlarında gerçekleştirilen danışsız bir işlemde varlığa ödenecek tutar üzerinden belirlenir. Aynı zamanda maddi olmayan duran varlıkların birbirleri ile benzerliklerinin olmaması nedeniyle, bir varlığa ödenen fiyat başka bir varlığın gerçeğe uygun değeri için kâfi bir dayanak oluşturmaz. Bu sebeple gerçeğe uygun değer ölçülebilmesi amacıyla değerlendirme tekniklerinin kullanılması gerekmektedir.

Takas yoluyla elde edilen maddi olmayan duran varlıkların maliyeti, ilgili takas işleminin ticari işlem niteliği taşıması ve edinilen ya da vazgeçilen varlığın gerçeğe uygun değerinin güvenilir şekilde ölçülebiliyor olması koşuluyla gerçeğe

¹⁷ Barış Sipahi, “TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar”, **Seçilmiş Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açıklamalar ve Uygulamalar**, İSMMMO Yayınları, İstanbul, 2009, s.179

¹⁸ Deran, Savaş, **a.g.e.**, 84

uygun değeri üzerinden ölçülür. Elde edilen maddi olmayan duran varlık finansal durum tablosunda vazgeçilen maddi olmayan duran varlığın gerçeğe uygun değeri ile gösterilir. Ancak elde edilen ve vazgeçilen maddi olmayan duran varlığın gerçeğe uygun değerinin güvenilir olarak belirlenememesi halinde maliyet, vazgeçilen varlığın defter değeri olarak kabul edilmektedir.¹⁹

Bazı durumlarda devlet işletmelere ithalat lisansları, havaalanı iniş hakları, televizyon ve radyo istasyonu lisansları vb. maddi olmayan duran varlıkları devredebilmektedir. TMS 20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması Standardı, devlet teşvikiyle edinilmiş maddi olmayan duran varlıkların ölçümü için iki alternatif sunmaktadır. Buna göre, ilgili varlıklar başlangıç esnasında gerçeğe uygun değerleri ile muhasebeleştirilebilecekleri gibi amaçlanan kullanıma uygun duruma gelmeleri için katlanılan ve varlıkla direkt ilişkili olan giderlerin nominal bedele ilave edilmesi ile de muhasebeleştirilebilmektedir.²⁰

Eskime, değerini yitirme, teknolojik gelişmeler, devlet uygulamaları gibi pek çok etken nedeniyle varlıklardan sağlanan faydalarda azalma olabilmektedir. Bu nedenle maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için değer düşüklüğü testi yapılmaktadır. Değer düşüklüğünün tespitine yönelik açıklamalar TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı kapsamında açıklanmıştır. Standarda göre varlıkların defter değerlerinin geri kazanılabilir değerlerinin üstüne çıkması halinde değer düşüklüğü ortaya çıkmaktadır. Geri kazanılabilir değer ölçümünde ise net gerçeğe uygun değer ve kullanım değeri karşılaştırılmaktadır. Bu iki değerden yüksek olan geri kazanılabilir değeri oluşturmaktadır.

2.3. Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler

İşletmelerin esas faaliyetlerinde kullanmak için edindikleri ve 1 yıllık faaliyet döneminde nakde dönüşmesi beklenmeyen varlıklara duran varlıklar denilmektedir. Bazı durumlarda, duran varlıkların üretime destek olma özelliği kalkmakta ve

¹⁹ TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar, Paragraf :45

²⁰ Özerhan, Yanık, a.g.e., s.271

satışlarına karar verilmektedir. Bu durumda, ilgili duran varlıklar diğer duran varlıklardan farklı bir özellik kazanmaktadır. Bu nedenle finansal durum tablosunda ayrı bir kalem olarak gösterilmeleri gerekmektedir. Diğer taraftan bu varlıklar bir grup olarak işletmenin bir faaliyet alanını oluşturabilmektedirler. Eğer söz konusu faaliyet alanı işletme için önemli nakit üreten birim olma özelliğini taşıyorsa, durdurulmaları halinde faaliyet alanı daralacak ve işletmenin performansı etkilenecektir. Çünkü ilgili faaliyet alanı zarar ediyor ise durdurulması halinde işletme kâra geçebilecektir. Bu bağlamda, satış amaçlı elde tutulan duran varlıklar ile durdurulan faaliyetlerin finansal tablolarda ayrı olarak raporlanması önem arz etmektedir. Böylece finansal tablo okuyucuları ilgili kalemleri göz önüne alarak işletmenin gelecek dönemlere ilişkin performansını daha iyi değerlendirebilecektir.

Satış amaçlı elde tutulan duran varlıklar ile durdurulan faaliyetlerin finansal tablolara alınması, değerlendirilmesi ve finansal tablo dipnotlarında verilecek bilgilere ilişkin düzenlemeler TMSK tarafından 16.03.2006 tarihinde yayımlanan TFRS 5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler Standardında açıklanmıştır. Standart gereğince bir duran varlığın satış amaçlı elde tutulan duran varlık sayılabilmesi için yetkililer tarafından satışına karar verilmiş olması, bu kararın açıklanmış olması ve alıcı aranır hale gelmiş olması gerekmektedir. Ayrıca söz konusu varlığın mevcut hali ile satışa müsait olması ve bu sınıflandırma yapıldıktan sonra 12 ay içerisinde satış ihtimalinin yüksek olması gerekmektedir.

TFRS 5 uyarınca, satışına karar verilen bir duran varlık veya grubu yukarıda yer alan şartları sağlaması halinde dönen varlıklarından ayrı bir kalem olarak raporlanmakta ve değerlendirme ölçüsü değişmektedir. Değerleme ölçüsü olarak varlığın defter değeri ile satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değerden düşük olanı kullanılır.

2.4.Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller

Yatırım amaçlı gayrimenkuller, mal veya hizmet üretmek ya da tedarik etmek veya yönetsel amaçlarla ya da normal iş akışı içerisinde satmak amacı dışında kira

geliri ve/veya değer artış kazancı sağlamak amacıyla elde tutulan arazi, arsa, bina ve diğer gayrimenkulleri ifade etmektedir.²¹ Yatırım amaçlı gayrimenkulleri sahibi tarafından kullanılan gayrimenkullerden ayıran temel fark, büyük ölçüde bağımsız nakit akışı sağlamalarıdır.

Yatırım amaçlı gayrimenkullerin ölçülmesi, muhasebeleştirilmesi ve açıklanması TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardında düzenlenmektedir. Standart kapsamında yatırım amaçlı gayrimenkuller arasında; uzun vadede sermaye kazancı sağlamak maksadıyla elde tutulan arsalar, ilerleyen dönemlerde kullanım amacına karar verilmemiş olan arsalar, faaliyet kiralamasına konu olan binalar yer almaktadır.²² Muhasebeleştirme esaslarına ilişkin bilgiler için aşağıda standart detaylı olarak incelenmiştir.

Yatırım amaçlı gayrimenkuller, gayrimenkulle ilgili olası ekonomik faydanın işletmeye girişinin olanaklı olması ve maliyetinin güvenilir olarak ölçülebilmesi durumunda muhasebeleştirilmektedir.²³ İlk muhasebeleştirmede maliyet bedeli kullanılmaktadır. Dönem sonu değerlendirme esası olarak iki yöntem bulunmaktadır. Bunlar maliyet yönetimi ve gerçeğe uygun değer yöntemidir. Gerçeğe uygun değer sürekli bir biçimde ve güvenilir olarak ölçülemediği durumlar dışında, TMS 40 işletmelerin yatırım amaçlı gayrimenkullerini gerçeğe uygun değer yöntemi ile muhasebeleştirmesini önermektedir.

Gerçeğe uygun değer yönteminin kullanılması durumunda yatırım amaçlı gayrimenkuller her finansal raporlama dönemi sonunda tekrar ölçülürler. Gerçeğe uygun değerde meydana gelen değişim kaynaklı kazanç ya da kayıplar, ortaya çıktıkları dönemde kâr veya zarar tablosunda muhasebeleştirilir. Her dönem için yatırım amaçlı gayrimenkullerin değeri tespit edilip raporlandığından, söz konusu varlıklara ayrıca amortisman ayrılmaz.²⁴

²¹ Necdet Sağlam, Mehmet Yolcu, Ali Osman Eflatun, **UFRS/IFRS Uygulama Rehberi**, Ankara, Özbaran Ofset Matbaa, 2012, s.262

²² Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller**, Resmi Gazete, 16.04.2018 Tarih, Sayı:29826, Paragraf: 9

²³ **TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller**, Paragraf: 16

²⁴ Cuma Ercan, Erhan Kılınç, “Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin TMS 40 ve KOBİ TFRS Bölüm 16 Açısından Değerlendirilmesi”, **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, Sayı:1, 2014, s.73

Yatırım amaçlı gayrimenkuller satın alma yoluyla, inşa edilerek, kiralanarak ya da takas aracılığıyla edinilebilmektedir. Satın alma yoluyla elde edilen bir gayrimenkulün ilk muhasebeleştirilmesi TMS 40 ve VUK açısından, VUK'un zorunlu tutmadığı harcamalar hariç olmak üzere aynıdır.²⁵ Yatırım amaçlı gayrimenkulün vadeli olarak satın alınmış olması halinde, peşin değeri ile vadeli değeri arasında oluşan fark faiz tutarıdır ve vade bitimine kadar faiz gideri olarak muhasebeleştirilmektedir.²⁶ Ancak vadeli olarak satın alınan gayrimenkul özellikli varlık niteliği taşıyor ise, TMS 23 Borçlanma Maliyetleri Standardınca vade farkının olduğu dönemlerdeki faiz tutarı gayrimenkulün maliyetine eklenmek suretiyle aktifleştirilir.²⁷

2008 yılında yapılan değişiklikte birlikte, maliyeti güvenilir bir şekilde ölçülebilen ve gelecek dönemlerde yatırım amaçlı olarak kullanılmak amacıyla inşa edilen gayrimenkuller TMS 40 kapsamına alınmıştır. Ancak TMS 40'a göre, binanın inşası veya yenilenmesi esnasında ortaya çıkan çok fazla miktarda artık malzeme ya da kayıp işçilik gibi normalin üzerinde gerçekleşen harcamalar yatırım amaçlı gayrimenkulün maliyetiyle ilişkilendirilmeksizin doğrudan gider kaydedilirler.²⁸ Yatırım amaçlı gayrimenkulün kiralama yoluyla elde edilmiş olması durumunda, kiracı için TMS 40'da yer alan hükümlerin uygulanması gerekmektedir. Ancak yatırım amaçlı gayrimenkul kiracı tarafından bir kullanım hakkı varlığı olarak elde tutuluyor ise TFRS 16 Kiralamalar Standardı uygulanmaktadır. Yatırım amaçlı gayrimenkuller parasal ve/veya parasal olmayan varlık ya da varlıkların bileşimi ile takas edilme suretiyle de edinilebilir. Takasa konu olan varlıkların gerçeğe uygun değerinin tespit edilmemesi ya da takas işleminin ticari nitelik taşıması haricinde, takas yoluyla elde edilen yatırım amaçlı gayrimenkuller gerçeğe uygun değeri ile muhasebeleştirilirler.²⁹

Gayrimenkullerin kullanım amaçlarında değişiklik meydana gelmesi durumunda sınıflandırılmalarında değişiklik yapılmaktadır. Sahibi tarafından mal

²⁵ Sağlam, Yolcu, Eflatun, a.g.e., s.267

²⁶ **TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller**, Paragraf: 24

²⁷ Ahmet Gökgöz, "Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Muhasebeleştirilmesi", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:29, Sayı:3, 2015, s.464

²⁸ Sağlam, Yolcu, Eflatun, a.g.e., s.269

²⁹ **TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller**, Paragraf: 27

veya hizmet üretmek, tedarik etmek ya da idari amaçlarla kullanılmak üzere bulundurulmuş bir gayrimenkulün gelecek dönemlerde kiraya verilerek sahibi tarafından kullanılma durumuna son verilmesi halinde yatırım amaçlı gayrimenkuller sınıfına transfer edilmesi gerekmektedir. Bu durumda, işletme kullanımının gerçekleştiği tarihe dek TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardınca değerlendirme yapılır. Gayrimenkulün TMS 16 uyarınca ölçülmüş olan defter değeri ve gerçeğe uygun değeri arasında ilgili tarihte ortaya çıkacak farklılık bir yeniden değerlendirme işlemi gibi işlem görür. Defter değerinde ortaya çıkan bir azalma kâr veya zarar tablosunda raporlanır. Fakat evvelki dönemlerde meydana gelmiş bir yeniden değerlendirme fazlası var ise, ilgili azalma yeniden değerlendirme fazlasından düşülür ve kalan kısım diğer kapsamlı gelirden raporlanır.³⁰

2.5.Finansal Varlıklar ve Finansal Yükümlülükler

İşletmelerin finansal tablolarında değeri nispi olarak artış gösteren finansal araçların çoğu menkul kıymetlerden oluşmakta ve bu araçların piyasada oluşan fiyat hareketlerinin sık sık değişim göstermesi finansal araçlarda sınıflama, ölçme ve değerlendirme, muhasebeleştirme ve sunum gibi esasları önemli hale getirmektedir.³¹ Yaklaşık 20 yıllık bir tarihsel sürece sahip olan finansal araçlara ilişkin standartların gelişim evresi, 1988 yılında IASC (International Accounting Standards Committee-Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi) tarafından “IAS 32: Financial Instruments – Presentation (Finansal Araçlar – Sunum)” Standardı ile ilgili çalışmalarla başlamıştır. IAS 32 1995 yılında yayımlanmış ve ardından 1999 yılında da IAS 39 yayımlanmıştır. 2000 yılında IASC’nin IASB’ye dönüşmesini takiben 2005 yılında “IFRS 7: Financial Instruments – Disclosures (Finansal Araçlar: Açıklamalar)” Standardı yayımlanmış ve daha önce IAS 32’de finansal araçlara ilişkin yapılan açıklamalarda birtakım değişikliklere gidilmiştir.

IAS 39’a yöneltilen eleştiriler neticesinde yeni bir tasarı olarak geliştirilen “IFRS 9: Financial Instruments (Finansal Araçlar)” 2009 tarihinde yayımlanarak

³⁰ Nazlı Kepçe, **Türkiye Finansal Raporlama Standartları Eğitim Notları**, İstanbul Üniversitesi Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2013, s.230

³¹ Hakkı Fındık, “Türkiye Muhasebe Standartları Çerçevesinde Finansal Varlıkların Muhasebeleştirilmesi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:69, 2016, s.62

uygulamaya girmiştir. IFRS'lerin KGK tarafından çevrim ve uyarmalarıyla oluşturulan TFRS/TMS setinde bugün itibariyle finansal araçlara ilişkin dört adet standart bulunmaktadır. TMS 32 ve TFRS 7 sunum ve açıklamaya dair bilgileri, TMS 39 ve TFRS 9 muhasebeleştirme ve ölçmeye dair bilgileri barındırmaktadır.

2.5.1. TMS 39 Finansal Araçlar Ölçme ve Muhasebeleştirme Standardı Kapsamında Muhasebeleştirme Esasları

TMS 39 finansal varlıkların, finansal yükümlülüklerin ve finansal olmayan kalemlerin alım ve satımı için yapılan bazı sözleşmelerin muhasebeleştirilmesi ve ölçülmesi amacıyla temel gerekliliklerin ana hatlarıyla belirlenmesini sağlamaktadır. Standart kapsamında finansal varlıklar gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılanlar, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, kredi ve alacaklar, satılmaya hazır finansal varlıklar olmak üzere dört kategoride sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflandırma işlemi için değerlendirme ölçüsü yönetim tarafından belirlenmektedir. Başka bir ifadeyle, işletmenin varlığını yakın bir zamanda satma niyetinde olması ya da ilgili varlığı vade bitimine kadar elinde tutma niyeti sınıflandırmayı şekillendirmektedir.³² Standart uyarınca finansal yükümlülükler ise gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal yükümlülükler ve itfa edilmiş maliyeti ile ölçülen finansal yükümlülükler şeklinde iki kategoride sınıflandırılmıştır.

Aşağıda yer alan Tablo 2-1'de TMS 39 kapsamında finansal varlıkların sınıflandırılması, ilk kez muhasebeleştirilmesi, dönem içinde değerlendirilmesi ve finansal tablo dışı bırakılması hususunda özet bilgiler gösterilmiştir.

³² Christopher W. Nobes, "Rules-Based Standards and the Lack of Principles in Accounting", *Accounting Horizons*, Volume:19, Number:1, 2005, s.33

Tablo 2-1: TMS 39 Çerçevesinde Finansal Varlıklarda Sınıflandırma ve Değerleme

	İlk Muhasebeleştirme	Dönem İçi İşlemler		Finansal Tablo Dışı Bırakma
		Değerleme	Değerleme Farkı	
Alım satım amaçlı finansal varlıklar	Gerçeğe uygun değer olarak piyasa alış fiyatı kullanılır. Gerçeğe uygun değere işlem maliyetleri ilave edilmez.	Gerçeğe uygun değer	Gelir tablosunda	Gelir tablosunda raporlanır
Vade bitimine kadar elde tutulacak finansal varlıklar	Gerçeğe uygun değer olarak piyasa alış fiyatı kullanılır. İşlem maliyetleri gerçeğe uygun değere ilave edilir.	Etkin faiz oranı kullanılarak itfa edilmiş maliyetler üzerinden	Gelir tablosunda	Özkaynak veya sonu hesaplarına kaydedilir
Satışa hazır finansal varlıklar	Gerçeğe uygun değer olarak piyasa alış fiyatı kullanılır. Finansal varlığın elde edilmesi ile direkt ilişkili olan işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere ilave edilir.	Tespit edilebilenler gerçeğe uygun değerle, tespit edilemeyenler maliyet değeriyle	Özkaynaklarda	Gerçeğe uygun değer farkları gelir ve gider hesapları ile ilişkilendirilerek gelir tablosunda raporlanır.

Kaynak: Gülsün İşseveroğlu, “TMS 39 Kapsamında Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Değerlemesi: Borsa İstanbul 100 Endeksindeki Şirketlerin Uygulamaları”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt:10, Sayı:21, 2014, s.92

Aşağıda yer alan alt başlıklarda finansal araçların ölçümünde kullanılan sınıflandırmalar çerçevesinde gerçeğe uygun değer muhasebesinin kullanımı ve finansal tablolara yansımaları ele alınmıştır.

2.5.1.1. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar

TMS 39 kapsamında gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılanlar grubunda sınıflandırılan finansal varlıklar çoğunlukla alım satım amacıyla elde tutulmaktadır. Atıl kalan fonları değerlendirmek ve kısa vadeli fiyat hareketlerinden fayda yaratmak niyetiyle yapılan yatırımlardır. Bir türev aracı içeren ya da kısa vadeli kazanç yaratmak, satmak, geri satın almak gibi niyetlerle edinilen finansal varlıklar alım satım amaçlı olarak gruplandırılmaktadır.³³

Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar finansal tablolara ilk kez alınırken alış maliyetiyle, ardından bilanço tarihinde geçerli olan piyasa fiyatı temel alınarak hesaplanan gerçeğe uygun değerle değerlendirilir. Komisyonlar, gümrük vergileri, danışmanlık bedelleri gibi işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere eklenmez. Aktif piyasası olan finansal varlıkların değerlendirilmesi sonucu meydana gelen değer artış veya değer azalışları cari dönemde oluşan sonuçlara göre gelir veya gider olarak kaydedilir.

2.5.1.2. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar

Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar, vade bitimine dek elde tutma amacıyla edinilmiş olan ve sabit ya da belirlenebilir ödemeleri kapsayıp sabit bir vadeye sahip olan finansal varlıklardır.

Piyasa fiyatında meydana gelen değişiklikler, işletmenin finansal yapısı ya da performansına bakılmaksızın vade bitiminden önce satılmayacak olan borçlanma araçlarına yapılan yatırımlar vadeye kadar elde tutulan varlıklar olarak sınıflandırılmaktadır. İşletmenin vade bitimine kadar elinde tutma maksadında ve kabiliyetinde olduğu, sabit ya da belirlenebilir nitelikteki ödemeleri kapsayan, sabit bir vadesi bulunup diğer finansal varlıklar grubunda yer almayan ve türev olmayan finansal varlıklardır. Devlet tahvili, hazine bonosu gibi finansal varlıklar bu grupta sınıflandırılabilirken, hisse senetlerine yapılan yatırımlar vade tarihlerinin olmaması

³³ Abitter Özulucan, Seçkin Arslan, Dursun Keleş, “Menkul Kıymetlerin TMS 39 ve TFRS 9 Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi”, **Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt-Sayı: 10(4), 2017, s.237

nedeniyle bu sınıflandırmaya dâhil edilmemektedir. Standart kapsamında bir finansal varlığın bu grupta kabul edilebilmesi için vadesine kadar elde tutma niyet ve olanağın bulunmasına dikkat çekilmekle birlikte, bu grupta sınıflandırılmış olan bir varlığın vade bitiminden önce satılması halinde vadeye kadar saklama niyetinin ihlal edilmediği bazı özel durumlar üzerinde durulmaktadır. Piyasa faiz oranlarında yaşanan değişikliklerin finansal varlığın gerçeğe uygun değerini önemli ölçüde etkilemeyeceği ve vade tarihine çok yakın bir tarihte satış ya da yeniden sınıflandırmanın yapılması; önceden belirlenmiş olan ödemeler ya da peşin ödemeler aracılığıyla ilgili finansal varlığın özgün değerinin önemli bir kısmının tahsil edilmesinin ardından satış ya da yeniden sınıflandırmanın yapılması; işletmenin kontrolü dışında gerçekleşen ve önceden tahmin edilemeyen nedenlerden dolayı yapılan satış işlemleri istisnai durumlar arasında yer almaktadır.

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar ilk kez kayıt altına alınırken gerçeğe uygun değer kullanılmaktadır. Gerçeğe uygun değer tutarına işlem maliyetleri dâhil edilmektedir. İzleyen dönemlerde ise etkin faiz yönteminden yararlanarak hesaplanan itfa edilmiş maliyet değerleri üzerinden ölçülürler. Dönemsel olarak tükenme payı ayırmak suretiyle kapsamlı gelirden raporlanırlar. Bu nedenle gerçeğe uygun değer farkları finansal tablolara yansıtılmaz.

2.5.1.3. Kredi ve Alacaklar ile Satışa Hazır Finansal Varlıklar

Bir finansal varlığın vade bitimine kadar elde tutulacaklar grubunda sınıflandırılabilmesi için ilgili varlığın aktif bir piyasada kote edilmesi gerekmektedir. Bu özellik vade bitimine kadar elde tutulacak yatırımları kredi ve alacaklardan ayırmaktadır. Çünkü kredi ve alacaklar ile ticari niyetle elde tutulan finansal varlıklar vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar olarak sınıflandırılmazlar. Kredi ve alacaklar kategorisi, aktif bir piyasada kote olmayan, sabit ya da belirli ödemeleri olan finansal varlıkları içermektedir. İşletmenin kredi ve alacaklarını vadeye kadar elde tutma niyetini gösterme zorunluluğu yoktur. Söz konusu kredi ve alacakların sonraki dönem ölçümlerinde itfa edilmiş maliyet bedeli kullanılır ve değer düşüklüğü testi gerçekleştirilir.

Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar, vade bitimine kadar elde tutulacak yatırımlar ile kredi ve alacaklar gurubunun dışında kalan tüm finansal varlıklar ya da işletmenin bu kategoride sınıflandırmayı tercih ettiği varlıklar satılmaya hazır finansal varlıklar olarak sınıflandırılmaktadır. Bu gruptaki finansal varlıklar, likidite gereksinimini karşılamaya yönelik veya faiz oranlarında yaşanan dalgalanmalar sebebiyle satılabilecek olan varlıklardır. Belirli bir süre öngörülmezsizin elde tutulurlar. Fakat spekülâtif amaçlarla alınmamışlardır.³⁴ Spekülâtif gelir amaçlı finansal varlıklar ve satılmaya hazır finansal varlıklar birbirleri ile benzerlik göstermesine karşın edinme amaçları ve yarattıkları gelir bakımından farklıdırlar. Bu grup içerisinde, konsolidasyon kapsamına girmeyen ve önemli etkisinin bulunmadığı ya da özkaynak yöntemine göre değerlendirilemeyen bağlı ortaklıklar, iştirakler ve vade bitimine kadar elde tutma amacı güdülmeyen bağlı menkul kıymetler bulunmaktadır.³⁵ Satılmaya hazır finansal varlıklar ilk muhasebeleştirmeden sonra gerçeğe uygun değeri ile ölçülür.

2.5.2. TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı Kapsamında Muhasebeleştirme Esasları

39 numaralı standart, karmaşık oluşu ve standardın uygulayıcıları tarafından anlamada zorluk yaşanması nedeniyle en sık eleştirilen standartlardan biri olmuştur.³⁶ Finansal varlıkların sınıflandırılması ve ölçülmesi hususunda yapılan eleştiriler neticesinde IASB ve FASB tarafından ilgili varlıklara ilişkin finansal raporlamanın sadeleştirilmesi yönünde adımlar atılmıştır. İlgili taraflar tarafından üç aşamalı olarak yürütülen proje neticesinde ilk olarak 2009 yılında UFRS 9 yayımlanmıştır. Yayımlandığı tarihte yalnızca finansal varlıkların sınıflandırılması ve ölçülmesi ile ilgili düzenlemeler içeren standarda 2010 yılında finansal yükümlülüklerle ilgili açıklamalar da eklenmiştir. Projenin ikinci aşamasında itfa

³⁴ Gülsün İşseveroğlu, **a.g.e.**, s.90

³⁵ Nalan Akdoğan, “IAS 39 Nolu Standart Hükümlerine Göre Menkul Kıymetler ve Finansal Duran Varlık İşlemlerinde Uygulanacak Muhasebe Politikaları”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:3, Sayı:3, 2001, s.64

³⁶ Stephen Chan, “From IAS 39 to IFRS 9: More Than Just a Name Change”, **Hong Kong Institute of Certified Public Accountants**, 2010, s..18, (22.09.2019) https://1pdf.net/from-ias-39-to-ifs-9-more-than-just-a-name_58d17982f6065dc31712bd71

edilmiş maliyet ve değer düşüklüğü üzerine çalışmalar yapılmıştır. Riskten korunma muhasebesi ile ilgili olan üçüncü aşama kapsamında yapılan değişiklikler 2013 yılında yayımlanmıştır. Projenin üç aşamasının da tamamlanmasının ardından dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkemizde de 01.01.2018 tarihinden başlayarak geçerli olan TFRS 9 yürürlüğe girmiştir. TMS 39 ve TFRS 9 arasındaki temel fark finansal araçların sınıflandırılması ve sonrasında yapılan ölçüme ilişkindir. TMS 39'un finansal araçları sınıflandırdığı dört kategori sadeleştirilmiş ve TFRS 9 kapsamında itfa edilmiş maliyetleri veya gerçeğe uygun değerleriyle ölçülecekleri ifade edilmiştir.

TFRS 9 kapsamında finansal varlıklar, işletme tarafından benimsenen iş modeli ile sözleşmeye bağlı nakit akış özellikleri göz önüne alınarak sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma itfa edilmiş maliyeti ile ölçülen, gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan ya da gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan şeklinde sıralanmaktadır.³⁷ Finansal varlıkların sınıflandırılmasında öncelikle söz konusu finansal varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özelliklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Finansal varlığın itfa edilmiş maliyetiyle ölçülmesi için sözleşmeli nakit akış testinin ve iş modeli testinin şartları sağlanmalıdır. Sözleşmeli nakit akış testi (SPPI/Solely Payments of Principal & Interest), yalnızca anaparadan ve anapara bakiyesinden kaynaklı faiz ödemelerini kapsayan sözleşmeye dayalı nakit akışlarına yol açan finansal varlığa ait sözleşmelerin belirlenmesinde kullanılan kriterlerdir. İş modeli testi ise, iş modeli kapsamında sözleşmeye dayalı nakit akışlarının tahsil edilmesi amacıyla elde tutulan sözleşmelerdir.³⁸

Finansal varlıkların, gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan kategorisinde sınıflandırılabilmesi için iş modeli testi ve nakit akış özellikleri testi şartlarının sağlanmış olması gerekmektedir. İş modeli testi, finansal varlıkların sözleşmeye ilişkin nakit akışlarının tahsilini ve satılmasını hedefleyen bir

³⁷ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **TFRS 9 Finansal Araçlar**, Resmi Gazete, 15.012019 Tarih, Sayı:30656, Paragraf : 4.1.1.

³⁸ Pelin Mengi, “TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı'nın Finansal Tablolara ve Finansal Sisteme Etkisi”, **Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2019, s.11

iş modeline uygun olarak elde tutulmasını ifade etmektedir. Nakit akış özellikleri testi, finansal varlıkla ilgili sözleşme koşullarının yalnızca anapara ve anapara bakiyesinden kaynaklı faiz ödemelerini kapsayan nakit akışlarına yol açmasını ifade etmektedir.

İşletme tarafından seçilen yönetim modeli ne olursa olsun, ilgili sınıflandırma şartını sağlamaması halinde bütün finansal varlıkların gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan kategorisinde sınıflandırılması gerekmektedir.³⁹ Bu kapsamda bir finansal varlığın ilk kez finansal tablolara alınması geri dönüşü olmayacak şekilde gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülür.⁴⁰ Fakat finansal varlık veya yükümlülüklerin ölçümü ya da bunlara ilişkin kazanç ve kayıpların finansal tablolara alınmasında farklı yöntemlerin uygulanmasından dolayı bir takım tutarsızlıklar meydana gelebilmektedir. Standart içerisinde bu tutarsızlık muhasebe uyumsuzluğu olarak adlandırılmıştır. Söz konusu muhasebe uyumsuzluğunun ortadan kaldırılması ya da önemli ölçüde azaltılması gerekmektedir.⁴¹

İş modeli kavramı, işletmenin nakit akışını oluşturmak amacıyla finansal araçlarını yönetme şekli ile ilgilidir. Seçilen iş modeli işletmenin nakit akışlarını, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilatı ile mi yoksa finansal varlıkların satışından mı sağladığını veya her ikisini birden kullanarak nakit akışı üretip üretmediğini ortaya koyar. İşletmenin finansal varlıkları için iş modeli hedefini değiştirmesi durumunda önceki model değerlendirmesi artık geçerli olmazsa, ilgili finansal varlıklar için itfa edilmiş maliyet üzerinden ölçülmesi, gerçeğe uygun değer farkının diğer kapsamlı gelire yansıtılması ya da gerçeğe uygun değer farkının kâr veya zarara yansıtılması arasında yeniden sınıflandırma işlemi gerçekleştirilebilir. İşletme finansal yükümlülükleri için yeniden sınıflandırma yapamaz. Finansal varlıklar için

³⁹ **Classification of Financial Instruments Under IFRS 9**, EY's International Financial Reporting Standards Group, 2015, s.10, (30.09.2019)
https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Classification_of_financial_instruments_under_IFRS_9./%24File/Apply-FI-May2015.pdf

⁴⁰“ PWC-UFRS 9 Yayınları: Yeni Finansal Araçlar Standardı Finansal Sektörü Nasıl Etkileyecek?” , s.4, (02.10.2019), <https://www.pwc.com.tr/tr/services/ufrs/pdf/ufrs-9-yayini-finansal-araclar-siniflandirma-ve-olcmet.pdf>

⁴¹ **IFRS 9 Finansal Araçlar**Paragraf: 4.1.5.

yeniden sınıflandırma işlemi, iş modelindeki değişikliği izleyen ilk raporlama tarihinden itibaren ileriye yönelik olarak yapılmalıdır.⁴²

2.6. Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar

Nakit Akış Tablolarına İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 7) Hakkında Tebliğ'e göre, nakit ve nakit benzeri varlıklar yatırım veya benzeri amaçlarla kullanılmayan, kısa süreli nakit ihtiyaçlarına karşılık vermek üzere hazır bulundurulmuş finansal varlıklardır. Nakit, işletmenin elinde tuttuğu nakit ile vadesiz mevduatları kapsamaktadır. Nakit benzerleri ise, nakde çevrilmesi kolay ve değerindeki değişim riski az olan yüksek likiditeye sahip kısa vadeli yatırımlardır.⁴³ Aynı zamanda bir finansal varlığın nakit benzeri olarak ifade edilebilmesi için varlığın, değeri kesin olarak belirlenebilen bir nakde dönüştürülebilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda 3 ay veya daha kısa süreli vadesi olan yatırımlar nakit benzeri olarak kabul edilmektedir. Bankaların nakit yönetimlerinin önemli bir unsurunu teşkil eden kredili cari hesaplar da nakit ve nakit benzeri varlıklar grubunda yer almaktadır.⁴⁴

Hazırlanan finansal tabloların, işletmelerin finansal yapısını ve net aktiflerindeki değişimi yansıtmaları ve nakit akışında meydana gelen tutar değişimlerine sebep olan şartlara ve ortaya çıkabilecek fırsatlara adapte olabilme yetisini kazandırması gerekmektedir. Bu nedenle finansal tabloların hazırlandığı her dönemde muhakkak nakit akış tablosu da oluşturulmalıdır. Ana faaliyet alanından önemli düzeyde ve istikrarlı olarak nakit akışına sahip firmaların hisse senetlerinin yatırımcılar açısından değerli görülmesi ya da nakit akışlarında artış olan işletmelere daha fazla yatırım yapılması beklenmektedir. Öte yandan, ilerleyen dönemlere ilişkin nakit akışlarının tahmini; işletme birleşmeleri, satın alımlar ve şerefiyenin ortaya çıkışı gibi konularda önemli bir role sahiptir.⁴⁵ Kısaca, işletmelerin ellerindeki kaynakları nerelere kullandıklarını ve nasıl nakit yarattıklarını gösteren nakit akış

⁴² TFRS 9 Finansal Araçlar, Paragraf: 4.4.1.

⁴³ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **TMS 7 Nakit Akış Tablosu**, Resmi Gazete, 06.06.2018 Tarih, Sayı:30443, Paragraf: 6

⁴⁴ **TMS 7 Nakit Akış Tablosu**, Paragraf: 7

⁴⁵ Hüseyin Temiz, Merve Acar, "Gelecek Dönem Nakit Akışı Tahmininde Dönem Karı ve Nakit Akışı Karşılaştırması", **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Sayı:54, 2018, s.114

tabloları ile finansal tablo kullanıcılarının işletmeyi hem kendi geçmişi ile hem de piyasadaki diğer işletmelerle karşılaştırması sağlanabilmektedir.

Nakit akış tablosunda, cari döneme ait nakit akışları; esas, yatırım ve finansman faaliyetleri olmak üzere üç ana başlık altında tasnif edilerek raporlanmaktadır. Nakit akışlarının bu ana başlıklar altında sınıflandırılması sayesinde, finansal tablo kullanıcıları bu faaliyetlerin işletmenin finansal durumu ile nakit ve nakit benzerleri tutarı üzerindeki etkisini değerlendirme imkânı bulmaktadır. Esas faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışları, işletmenin temel gelir sağlayıcı faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, bu grupta yer alan nakit akışları net kârın belirlenmesinde etkisi olan işlemlerden oluşmaktadır. Esas faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışları işletmenin dış finansman kaynaklarına başvurmadan yükümlülüklerini yerine getirebilmesi, faaliyetlerinin devamını sağlayabilmesi, temettü ödemelerini gerçekleştirebilmesi ve yeni yatırım kararları alabilmesi gibi konularda bilgi sağlamaktadır. Esas faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışları içerisinde; satılan mallar ve sunulan hizmetlerden sağlanan nakit girişleri, komisyon veya ücret gibi çeşitli hasılatlardan doğan nakit girişleri, mal ve hizmetlere ilişkin yapılan ödemelerden doğan nakit çıkışları, çalışanlara yapılan ödemeler neticesinde oluşan nakit çıkışları vb. yer almaktadır. Aynı zamanda işletmeler faaliyetleri için ya da ticari amaçlı olarak menkul kıymet edinebilmektedir. Bu menkul kıymetler, işletmelerin ellerinde bulundurdıkları stok kalemleri ile aynı niteliğe sahiptir. İşletmenin ilgili menkul kıymetleri edinimindeki ana amacı kısa dönemli alım satımdaki fiyat artışlarından yararlanmak olduğundan, ilgili alım satımdan kaynaklanan nakit akışı da esas faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışı olarak kabul edilmektedir.⁴⁶

Esas faaliyetlerden nakit akışı çoğunlukla işletmenin hasılat yaratan ana faaliyetlerinden elde edilmektedir. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı'na göre hasılat, alınan veya alınacak olan bedelin gerçeğe uygun değeri ile ölçülür. Bu bedel genellikle nakit veya nakit benzeridir ve hasılatın tutarı da alınan

⁴⁶ Wayne Alderman, Jennifer M. Mueller, "Cash Flow Classification of Restricted Funds", **The CPA Journal**, 2003, s.46, (03.10.2019), <http://archives.cpajournal.com/2003/1103/dept/d114603.htm>

veya alınacak olan nakit veya nakit benzerleri tutarıdır.⁴⁷ Esas faaliyetlerinden nakit akışlarının büyük çoğunluğu mal satışı ile hizmet sunumu sonucu elde edilen nakit tahsilatlardan ve mal ve/veya hizmetler için tedarikçiye yapılan ödemelerden oluşmaktadır. Mal satışı veya hizmet sunumu için yapılan bazı satış sözleşmeleri müşterinin gayri nakdi bedel ödeme taahhüdü üzerine oluşturulmaktadır. Bu sözleşmelerde işlem bedelini belirlemek amacıyla işletme nakit olmayan bedel veya taahhüdünü gerçeğe uygun değer üzerinden ölçer.⁴⁸ Aynı zamanda, birbirinden farklı özelliklere ve değere sahip mal ve hizmetlerin değiştirilmesi ile gerçekleştirilen takas işlemi de hasılat olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, hasılat hesaplanırken mal ve hizmetlerin transfer edilen nakit ve nakit benzeri tutarları gerçeğe uygun değerinden ölçülür.

Yatırım faaliyetleri, maddi duran varlıkların ve diğer yatırımların elde edilmesi ve elden çıkarılmasına ilişkin faaliyetleri kapsamaktadır. Bir faaliyetin yatırım faaliyeti olarak değerlendirilebilmesi için satın alınan varlığın gelir sağlaması ve değer açısından nispeten istikrarlı olması ve bu nedenle sermayedara güven vermesi, uzun vadede değerinde artış imkânının bulunması ve yatırımcı tarafından uzun bir mühlet elde tutulması gerekmektedir.⁴⁹ Uzun vadeli yapılan yatırımlar, çoğunlukla varlıkların yenilenmesi amacıyla ya da işletmenin büyüme hedefi kapsamında yeni bir maddi ve/veya maddi olmayan duran varlık alımı amacıyla yapılan işlemlerden oluşur. Ayrıca işletmeler döviz kuru, faiz oranları ve ürün fiyatlarındaki değişimlerden dolayı gelecekte oluşabilecek olumsuz risk içeren durumlardan korunmak amacıyla futures, forward ve opsiyon sözleşmelerine taraf olabilmektedirler. Bu işlemlerin dışında büyüme stratejisini geliştiren işletmeler, birleşme veya satın alma yoluyla farklı şekillerde uzun vadeli yatırım kararları da alabilirler.⁵⁰

⁴⁷ Evren Dilek Şengür, Havva Nur Çiftçi, “İşletmelerde Faaliyetlerin Sınıflandırılması ve Finansal Raporlama Üzerindeki Etkileri”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:108, 2011, s.48

⁴⁸ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat**, Resmi Gazete, 15.01.2019 Tarih, Sayı:30656, Paragraf: 66

⁴⁹ Halil Seyidoğlu, **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Ankara, Güzem Yayınları, 1992, s.971

⁵⁰ Kam, **a.g.e.**, s.91-93

Yatırım faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışlarının önemli bir kısmı, uzun vadeli varlıkların elde edilmesi amacıyla yapılan nakit ödemeler ve ilgili varlıkların satışından doğan nakit tahsilatlardan oluşmaktadır. Bu bağlamda, TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı uyarınca ilk muhasebeleştirme sonrası izleyen dönemler için yeniden değerlendirme modelinin seçilmiş olması ve uygun koşulların varlığı halinde maddi duran varlıklar gerçeğe uygun değerle değerlendirilmektedir.

Finansman faaliyetleri, özkaynaklar ile yabancı kaynakların yapısında ve tutarında değişim yaratan faaliyetlerdir. Esas faaliyetler için gereken maddi kaynaklar işletme faaliyetlerinden yaratılmakta iken diğer faaliyetler için gereken maddi kaynaklar muhtelif dış finansman kaynaklarının kullanımını gerektirmektedir. İhtiyaç duyulan mali kaynaklar banka, faktoring şirketleri, finansal kiralama şirketleri gibi finansal kurumlardan sağlanabilmekle beraber uzun vadeli borçlanma araçları ihraç edilerek de çeşitli finansman kaynakları sağlanabilmektedir. Bunlara ek olarak bir başka finansman kaynağı olan iç finansmanı oluşturmak adına hisse senedi ihracı yapılmaktadır.⁵¹

Nakit akışında meydana gelen artış ya da azalış ile nakit akış tablosunda bulunan canlı varlıklar, maddi ve maddi olmayan duran varlıklar, yatırım amaçlı gayrimenkuller, finansal varlıklar, bireysel finansal tablolar için bağlı ortaklıklar, müşterek kontrol edilen işletme ve iştirakler muhasebe standartları gereğince gerçeğe uygun değer ile ölçülmek zorundadır veya ölçülmesine imkân tanınmaktadır. Bu kalemlerin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişimler nakit hareketi yaratmazlar. Belirli bir kısmı kâr veya zarar tablosunda, diğer kısmı ise diğer kapsamlı gelir tablosunda raporlanmaktadır. İlgili kalemlerde meydana gelen gerçeğe uygun değer artışları gerçekleşmeyen bir kazanç olduğundan nakit akış tablosu hazırlanırken dönem kârından düşülmelidir.

İşletme, nakit akışından kaynaklanan değişimler haricinde nakit akışı yaratmayan değişimlere de yer vererek finansman faaliyetlerinden kaynaklanan yükümlülüklerdeki değişimleri finansal tablo kullanıcılarının değerlendirmesine sunar. Finansman faaliyetlerinden kaynaklanan yükümlülüklerde meydana gelen

⁵¹ Vernon Kam, **a.g.e.**, p.85

değişimler arasında, döviz kurundaki değişimlerin etkileri ile gerçeğe uygun değerde meydana gelen değişimler yer almaktadır. Yabancı para cinsinden gerçekleştirilen işlemlerden oluşan nakit akışları, nakit akışının ortaya çıktığı tarihteki döviz kuru üzerinden çevrilerek işletmenin ağırlıklı olarak kullandığı para birimi cinsi üzerinden kaydedilir. TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri Standardı uyarınca, gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen yabancı para birimindeki parasal olmayan kalemler gerçeğe uygun değer belirlendiği tarihteki döviz kurları baz alınarak çevrilir.⁵²

⁵² Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, **TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri**, Resmi Gazete, 15.01.2019 Tarih, Sayı:30656, Paragraf: 23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAZANÇ KALİTESİNİN KAVRAMSAL ANALİZİ VE ÖLÇÜMÜ

Yoğun rekabet ortamında bir işletmenin başarısı kâr elde etme ve finansal yükümlülüklerini karşılama yeteneğine bağlıdır. Bu yeteneklerini kaybeden işletmeler başarısız hale gelir ve sürekliliklerini devam ettirememe tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar.¹ İşletmeler tarafından gerçekleştirilen faaliyetler ve sağlanan büyüme finansal raporlar aracılığıyla iç ve dış paydaşlarla paylaşıldığından, bu raporlarda sunulan bilgilerin güvenilirliği ve kalitesi oldukça önemlidir. Çünkü finansal tablo kullanıcıları, yaşanan büyümenin belirli bir zaman dilimi boyunca istikrarını görmek ve gelecekteki nakit akışlarını değerlendirmek amacıyla bilgi talep ederler.² Seçilen muhasebe politikalarına ilişkin uygulamaların finansal tablolar üzerinde yarattığı etkiler yatırımcılar açısından yüksek risk barındırmaktadır. Yöneticiler, muhasebe politikalarına ilişkin uygulamaların finansal tablolarda yarattığı tesire dair bilgisi bulunmayan yatırımcılar üzerinden avantaj sağlamak amacıyla varlıklarını, yükümlülüklerini, nakit akışlarını ve kârlılıklarını yanıltıcı şekilde raporlayabilmektedir.³ Özellikle 2000’li yıllarda ABD ve Avrupa’da yaşanan muhasebe skandalları sonrasında kazanç kalitesi ve kazanç yönetimi kavramları sıklıkla gündeme gelmeye başlamıştır. Kazançların kalitesi, yatırımcılar açısından oldukça önemli bir stratejik analiz aracıdır. Çünkü kazanç kalitesinin değerlendirilmesi amacıyla yapılan işlemler yatırımcıları risklere karşı korur. Yatırımcıların işletmenin ekonomik yapısı ve finansal durumu ile faaliyet sonuçları hakkında bilgi sahibi olmak istemesi, araştırmacıları ve akademisyenleri konu hakkında daha fazla araştırma ve analizler yapmaya yönlendirmiştir.⁴

¹ Ishola Rufus Akintoye, Ayodeji Ajibade, Olajumoke Jayeoba, Ifayemi Olayinka, “Value of Accounting Numbers and Analysts’ Forecast Errors”, **International Journal of Research & Methodology in Social Science**, Volume:2, Number:3, 2016, s.21

² Jerry Kwarbal, Ishola Rufus Akintoye, Appolos Nwaobla, Folajimi Festus Adegble, “Earnings Quality and Growth of Listed Firms in Nigeria”, **International Journal of Social Research Methodology**, Volume:5, Number:1, 2019, s.73-74

³ Ganite Kurt, “Kazançların Kalitesinin Belirlenmesinde Kullanılan Yaklaşımlar”, **Mevzuat Dergisi**, Yıl:6, Sayı:65, 2003, (12.10.2019) <https://www.mevzuatdergisi.com/2003/05a/04.htm#>

⁴ Şakir Sakarya, Zeliha Sünbül Koçak, “Kazanç Kalitesi ve Yönetiminin İşletmelerin Finansal Performansı Üzerine Etkisi: ISO 500 İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 3, 2016, s.734

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle kazanç kalitesinin tanımı ve kapsamı açıklanmıştır. Devam eden kısımda kazanç kalitesinin temel göstergeleri, kazanç kalitesini etkileyen faktörler, kazanç yönetimi ve kazanç kalitesinin ölçümü ile değerlendirilmesi konularına yer verilmiştir.

3.1. Kazanç Kalitesinin Tanımı ve Kapsamı

2000’li yıllardan günümüze kadar kazanç kalitesi ile ilgili literatürün hızla gelişmesine ve kavramın yaygın olarak kullanımının artmış olmasına karşın, genel kabul görmüş bir ölçüm yöntemi ve üzerinde fikir birliği sağlanmış bir tanımı bulunmamaktadır.⁵ FASB tarafından yapılan tanımda kazanç kalitesi, yatırımcıların içinde bulunulan döneme bağlı olan kazançları efektif bir biçimde kullanarak ilerleyen dönemlere ilişkin kazançların öngörülmesindeki yararlılıktır.⁶ FASB’ın tanımına göre kazanç kalitesi, finansal tablo kullanıcıların ilgilendikleri konularda doğru tahmin yapma yeteneklerini arttırmak için tüm finansal raporlama araçlarında dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan biridir.⁷

1989 yılında Bernstein, kazanç kalitesinin farklı işletmelerin kârlılıkları arasında karşılaştırma yapabilme ihtiyacı ve kalite açısından oluşan farklılıkları açığa çıkarma amacı ile ortaya koyulduğunu ifade etmiştir.⁸ Lev ise kazancın işlevinin, yatırımcıya hisse senetlerinden ne ölçüde kazanç elde edeceği hususunda bilgi vermek olduğunu ileri sürmüş ve geleceği öngörmede daha etkili olan kazancın daha kaliteli olduğunu ifade etmiştir.⁹ Penman ve Zhang 2002 yılında, kâr veya zarar tablosunda olağandışı kalemlerden evvel raporlanan kârın ilerleyen dönemlere ilişkin kazançların tahmini açısından sağlıklı bir belirti olduğunu ileri sürmüşlerdir. Böylece geleceğe yönelik tahmin imkânı veren kârların yüksek kalitede olduğu ve finansal

⁵ Katherine Schipper, Linda Vincent, “Earnings Quality”, **Accounting Horizons**, Number: 17, 2003, s.97

⁶ Ersin Kurnaz, Murat Serçemeli, **Contemporary Research Accounting, Auditing and Finance**, Cambridge Scholars Publishing, 2019, s.22

⁷ Katherine Schipper, Linda Vincent, **a.g.e.**, s.97

⁸ Leopold A. Bernstein, **Financial Statement Analysis: Theory, Application and Interpretation**, Fourth Edition, Irwin, 1989, s.32

⁹ Baruch Lev, “On The Usefulness of Earnings and Earnings Research: Lessons and Directions from Two Decades of Empirical Research”, **Journal of Accounting Research**, Volume:27, 1989, s.153

analizlerde sürdürülebilir kâr olarak yer alabileceklerini vurgulamışlardır.¹⁰ Schipper ve Vincent, kazancın kalitesini sürdürülebilir olma özelliğine bağlamış ve kazancın sürdürülebilir olması halinde yüksek kalitede olacağını belirtmişlerdir.¹¹ Schipper ve Vincent ile aynı görüşü savunan Barragato ve Markelevich de 2003 yılında yayımladıkları çalışmalarında, kazancın nakde olan yakınlığı arttıkça kalitesinin artacağını ve gelecek döneme ilişkin nakit akışlarını tahmin edebilme özelliği ile yüksek kaliteli bir niteliğe sahip olacağını belirtmişlerdir.¹²

2004 yılında Dechow ve Schrand yaptıkları çalışmada kazancın, cari dönem performansını ortaya koyması, işletmenin gelecekteki performansını öngörmede faydalı olması ve işletmenin içsel değerini doğru bir şekilde yansıtması gerektiğini ifade etmişlerdir.¹³ Bellovary, Giacomino ve Akers'e göre kazanç kalitesi, işletmenin kazançlarını doğru bir şekilde yansıtma kabiliyeti ve geleceğe yönelik kazançlarını tahmin etmek için raporlanan kazançların güvenilirliğidir.¹⁴ 2005 yılında gerçekleştirilen bir diğer çalışmada Thomas McKee kazanç kalitesi yüksekliğini, cari döneme ilişkin kazançların ilerleyen dönemlere ait kazançları tahmin etmede ne ölçüde etkili olduğuna bağlamıştır. Francis, Olsson ve Schipper 2006 yılında yaptıkları çalışmada kazanç kalitesine ilişkin 7 adet gösterge ortaya koymuştur. Bu göstergeler muhasebe ve piyasa kökenli göstergelerdir. Muhasebe kökenli göstergeler; tahakkuk kalitesi, kalıcılık, öngörülebilirlik, değişkenlik ve finansal raporlardan edinilen verilerden oluşmaktadır. Piyasa kökenli göstergeler; değere ilişkinlik, doğru zamanda ve gerçeğe uygun sunum ile ihtiyatlılık olarak sınıflandırılmıştır.¹⁵

2008 yılında Kin Lo, işletme yönetimi tarafından fazlasıyla müdahale edilen kazancın düşük kaliteye sahip olduğunu ifade etmiştir. Ancak kazançların yönetilmemiş olmasının da yüksek kalite garantisi vermediğini vurgulamıştır. O'na

¹⁰ Tülay Yel, "Kâr Kalitesi ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin İMKB'de Test Edilmesi", **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt:8, Sayı:16, 2012, s.121

¹¹ Katherine Schipper, Linda Vincent, **a.g.e.**, s.99

¹² Tülay Yel, **a.g.e.**, s.122

¹³ Patricia M. Dechow, Catherine M. Schrand, **Earnings Quality**, United States of America, 2004, s.5

¹⁴ Jodi L. Gissel, Don E. Giacomino, Michael D. Akers, "Earnings Quality: It's Time to Measure and Report", **The CPA Journal**, Number:75, 2005, s.32

¹⁵ Jennifer Francis, Per Olsson, Katherine Schipper, "Earnings Quality", **Foundations and Trends in Accounting**, Volume:1, Issue:4, 2006, s.261

göre kazanç yönetimi ve kazanç kalitesi arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.¹⁶ Yine 2008 yılında yapılan bir çalışmada Melumad ve Nissim, kazanç kalitesinin tanımlanmasında bazı kavramları ön plana çıkarmıştır. Bu kavramlar; ekonomik kazançlar, sürdürülebilirlik, sabitlik, tahmin edilebilirlik ve nakit akışlarıyla ilişki olarak sıralanmıştır.¹⁷

Bir işletmenin finansal durumunun en önemli göstergelerinden biri olan kazanç ve onun kalitesine ilişkin ülkemizde de çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Hem uluslararası hem ulusal literatürde araştırmacılar, kendi çalışmalarına temel oluşturan ölçme metotları ile uyumlu bir kazanç kalitesi tanımı yapmaktadırlar. Çalışmalarda kazanç kalitesinin ölçümü için genellikle net kâr ve varlıkların değerlendirilmesine ilişkin finansal raporlamanın belirli bir bölümünü analiz eden modeller kullanılmıştır. Çoğunlukla, muhasebe politikalarının sağladığı esnekliğin yöneticiler tarafından kötüye kullanılması aracılığıyla ortaya çıkan kazanç yönetimi davranışları üzerine odaklanılmıştır.¹⁸ Uygulamada ise hem muhasebecilerin hem de yöneticilerin Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GKGMİ) arasından yaptıkları tercihler ve seçtikleri politikalar ortaya çıkan kazanç miktarını etkilemektedir. Kazanç miktarı gerçeği yansıtmalı, yönetim manipülasyonlarından etkilenmemiş olmalı ve güvenilir olmalıdır. Kazanç miktarı yalnızca bu şekilde işletmelerin kazanç gücünün ve kalitesinin bir göstergesi olabilir.

3.2. Kazanç Kalitesini Etkileyen Faktörler

İşletmeler tarafından raporlanan faaliyet sonuçlarının, finansal tablo kullanıcılarının talep ettiği bilgilerin sahip olması gereken özellikleri taşıması halinde finansal raporlama kalitesinin sağlandığı kabul edilmektedir.¹⁹ Finansal tablo

¹⁶ Kin Lo, “Earnings Management and Earnings Quality”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:45, Issue: 2-3, 2008, s.352

¹⁷ Nahum D. Melumad, Doron Nissim, “Line-Item Analysis of Earnings Quality, **Foundations and Trends in Accounting**, 2008, s.92

¹⁸ Hümeýra Adıgüzel, “Türkiye’de Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Uyumun Firmaların Kazanç Kalitesi Üzerine Etkisi”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Numara:51, 2017, s.104

¹⁹ Stephen Korutaro Nkundabanyanga, Venancino Taurigana, Waswa Balunywa, Stephen Naigo Emitu, “The Association Between Accounting Standards, Legal Framework And The Quality Of Financial Reporting By A Government Ministry In Uganda”, **Journal of Accounting in Emerging Economies**, Volume:3, Number:1, 2013, s.66

kullanıcılarının ihtiyaçları doğrultusunda yapılan raporlamanın kalitesi bütün halinde finansal tablo setinin kalitesi ya da yalnızca kazanç kalitesi olarak ele alınabilmektedir.²⁰ İşletme yöneticilerinin ve yatırımcıların performans değerlendirme kriterlerinin başında, işletmeler tarafından elde edilen kazanç yer almaktadır. Kazanç için raporlanan rakam, işletmenin mevcut performansını gerçeğe uygun olarak yansıtması ve geleceğe ilişkin performansın değerlendirilmesinde yol gösterici olması halinde kalitelidir.²¹ Aynı zamanda, raporlamanın ve/veya kazancın kalitesi için gerekli özelliklerden biri de finansal tablolardaki bilgiyi tam olarak sunmasıdır. Çünkü sunulan bilginin kaliteli olması sağladığı faydanın da kaliteli olduğu anlamına gelmektedir.

Kaliteli kazanç raporlamanın işletmelere sağlayacağı faydalar göz önüne alındığında, mümkün mertebede yüksek kalitede raporlama yapma eğiliminin artacağı varsayılmaktadır. Ancak bilginin temin edilmesi ve raporlanmasına ilişkin maliyetlerin yüksek oluşu ve sunulan bilginin fazlalığı neticesinde rekabet ortamında dezavantaj oluşması gibi hususlar nedeniyle yöneticilerin kaliteli bilgi sunma konusunda ikilem yaşadığı savunulmaktadır.²² Raporlanan kazançların kaliteli olarak nitelendirilebilmesi için gerekli olan özellikler birbiri ile benzerlik taşımasına karşın, raporlanan finansal verilerin kalitesi çok farklı kriterlere bağlı olabilmektedir. Söz konusu farklılığı ortaya koymak adına literatürde yapılmış birçok araştırma mevcuttur ve bu araştırmalarda çeşitli faktörler ele alınmıştır. Bu faktörler işletmeye özgü ve ülkeye özgü olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Aşağıda, kazanç kalitesine etki eden işletmeye özgü ve ülkeye özgü faktörler incelenmiş ve literatür taraması yapılmıştır.

²⁰ Gürol Durak, Eymen Gürel, “Finansal Raporların Kalitesine Etki Eden Ülkeye Özgü Faktörler”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:64, 2014, s.96

²¹ Daniel A. Cohen, “Quality of Financial Reporting Choice: Determinants and Economic Consequence”, 2003, s.3, 30.10.2019

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.551.8406&rep=rep1&type=pdf>

²² Stanley Baiman, Robert E. Verrecchia, “The Relation Among Capital Markets, Financial Disclosure, Production Efficiency, and Insider Trading”, **Journal of Accounting Research**, Volume: 34, Number: 1, 1996, s.2-4

3.2.1. Kazanç Kalitesini Etkileyen İşletmeye Özgü Faktörler (İç Faktörler)

Kazanç kalitesine etkisi bulunan iç faktörler arasında; işletme büyüklüğü, işletmelerin sermaye ve sahiplik yapıları, birlikte çalışılan denetim firmaları, kurumsal yönetime verdikleri önem gibi hususlar yer almaktadır. Aşağıda yer alan alt başlıklarda ilgili hususların kazanç kalitesine etkisi incelenmiştir.

3.2.1.1. İşletme Büyüklüğü

İşletmelerin büyüklüğü muhasebe kalitesini²³, dolayısı ile muhasebe kalitesi ile çoğu kez eş anlamlı olarak kullanılan kâr ve kazanç kalitesini de etkileyen²⁴ en önemli unsurlardan biridir. Büyük ölçekli işletmelerin, sahiplik yapısının daha fazla kişi veya grubun elinde olması ihtiyaç karşılamak adına daha kapsamlı açıklamalar yapmasını gerektirmektedir. Büyük işletmelere yapılan yatırım oranı küçük işletmelere oranla daha fazla olduğundan ve daha çok kullanıcı çeşidine bilgi sunulduğundan, finansal tablolarda kapsamlı bilgi sunulması yönünde talepler doğmaktadır. Sunulan bilgilerin dar kapsamlı veya hatalı olması, olumsuz yönde yatırım tepkisi yaratabilmektedir. Bu nedenle, raporlanan kazancın kalitesine azami özen gösterilmesi beklenmektedir.

Büyük işletmelerde üst düzey yöneticiler ve sahipler arasında bilgi asimetrisi küçük işletmelere kıyasla daha fazladır. Bu durum yönetim ve hissedarlar arasında oluşan çıkar çatışmalarından kaynaklı maliyetleri artırmaktadır. Temsil maliyeti adı verilen bu maliyetleri azaltmak ve ihtiyaç duydukları sermayeyi elde etmek adına kaliteli finansal bilgi sunmaları beklenmektedir.²⁵ Küçük işletmelerde ise ortaklık yapısı çoğunlukla konsantre (yoğunlaşmış) olduğundan işletme hakkındaki bilgiler direkt elde edebilmektedir. Bu durum, finansal raporlamaya olan itina ve özeni

²³ Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson, Katherine Schipper, “Costs of Equity and Earnings Attributes”, *The Accounting Review*, Volume:79, Number:4, 2004, s.985

²⁴ Yasemin Ertan, “Türkiye Muhasebe Standartlarının Denetim ve Muhasebe Kalitesi Üzerindeki Etkisi: Bir Uygulama”, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa, 2011, s.53

²⁵ Zeliha Sünbül Koçak, “Kazanç Kalitesinin ve Kazanç Yönetiminin İşletmelerin Finansal Performansı Üzerine Etkisi: ISO 500 İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2015, s.64

azaltmaktadır. Aynı zamanda büyük işletmelerin küçük işletmelere oranla dış sermayeye duyduğu gereksinim çok daha fazladır. Dış sermayenin elde edilebilmesi adına kaliteli finansal raporlamaya duyulan ihtiyaç artmaktadır.²⁶

İşletme büyüklüğü, muhasebe politika seçiminin ekonomik belirleyicilerinden biridir. Politik maliyet hipotezi olarak da bilinen büyüklük hipotezine²⁷ göre, büyük ölçekli işletmeler küçük ölçekli işletmelere nazaran politik açıdan daha duyarlıdırlar. Çünkü büyük işletmeler, devlet, çalışanlar, rakipler ve müşteriler dâhil olmak üzere işletmeyle ilgili çok sayıda tarafın dikkatini çekerler. Bu nedenle, politik maliyetlerin büyüklüğü işletmelerin büyüklüğü ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla, büyük işletmelerin üst düzey yöneticileri politik maliyetleri düşürmek amacıyla gelirin finansal tablolarda raporlanmasını geciktirici muhasebe politikalarını tercih edebilmektedir.²⁸ İşletme ölçeğinin büyümesi ve kârlılığın artmasıyla birlikte, işletmeye yönelik olarak yapılan hükümet incelemeleri artmakta, böylece işletmeler de kazançlarını düşük gösterme eğilimi nedeniyle kazanç kalitesini düşürebilmektedirler.

3.2.1.2. Sermaye ve Sahiplik Yapısı

Fon kaynaklarının özkaynak ve yabancı kaynaklar arasındaki dağılımını ifade eden sermaye yapısının kazanç kalitesine etkisi ile ilgili literatürde birbirinden farklı görüşler yer almaktadır. Araştırmacıların bir kısmı, sermaye yapısı içinde yer alan borç oranının yüksek oluşunun, muhasebe kalitesini ve dolayısıyla kazanç kalitesini azalttığını savunmaktadır. Finans literatüründe borç özkaynak oranı olarak adlandırılan toplam borçların özkaynağa oranının yüksek olması, işletmenin faiz ve borç ödeme açısından zorlanabileceği anlamına gelmekte ve kredi verenlere emniyet marjının dar olduğunu göstermektedir. Borçlarının özkaynaklarına oranı yüksek olan işletmelerde, borç verenlerle ilişkileri devam ettirebilmek adına kazançların yüksek

²⁶ Orhan Çelik, Alaattin Ecer, Hakan Karabacak, "Impact of Firm Specific Characteristics on the Web Based Business Reporting: Evidence from the Companies Listed in Turkey", **Problems and Perspectives in Management**, Volume:4, Issue:3, 2006, s.108

²⁷ Hikmet Ulsan, "Muhasebe Politikası Seçiminin Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:62, Sayı:2, 2007, s.175

²⁸ Frank Missonier-Piera, "Economic Determinants of Multiple Accounting Method Choices in a Swiss Context", **Journal of International Financial Management and Accounting**, Volume:15, Number:2, 2004, s.125

gösterilme eğilimi ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla kazanç kalitesi düşebilmektedir.²⁹

Bayırlı tarafından 2006 yılında yapılan çalışmada, toplam borçların toplam varlıklara oranını ifade eden finansal kaldıraç endeksinin yükselmesi neticesinde, işletmelerin borçlarını yönetebilmek adına yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurma motivasyonlarının arttığı ortaya koyulmuştur.³⁰ Habib 2005 yılında yaptığı araştırmada, gelir düzeltmesi oranını ve gelir düzeltmesi yapan işletmelerin davranış belirleyicilerini incelemiştir. Bangladeş'te ele aldığı 107 işletmeden 46'sının borç özkaynak oranının yüksek olduğunu ve bu işletmelerin kâr uyumlaştırması yaptığını ortaya koymuştur.³¹ 2007 yılında Soderstrom ve Sun, nakit gereksinimlerini bankalar vasıtasıyla karşılayan işletmelerin gerçeğe uygun finansal raporlama konusundaki teşviklerinin düşük olduğunu savunan bir çalışma yayımlamıştır. 2005 yılından itibaren UFRS kullanımının muhasebe kalitesindeki değişime etkisinin incelendiği çalışmada, sermaye yapısında borç oranının yüksek olması muhasebe kalitesini düşüren bir etken olarak değerlendirilmiştir.³²

Literatürde yer alan çalışmaların bir kısmında ise araştırmacılar, sermaye yapısı içerisinde yer alan borç oranının yüksek olmasının kazanç kalitesini arttığını savunmaktadır. İşletmeye borç veren fon sahiplerinin, verdikleri borçların anaparasını ve faizlerini temin edip edemeyeceklerini saptayabilmek adına yöneticileri ve finansal tabloları daha yakından inceledikleri düşünülmektedir.³³ Iatridis tarafından 2011 yılında yapılan çalışmada, İngiltere'deki firmaların finansal tablolarının kalitesi incelenmiş ve yayımlanan finansal tabloların kalitesi ile kazanç yönetimi uygulamaları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Yapılan analiz çalışması sonucunda, muhasebe kalitesi yüksek olan işletmelere yatırımcıların daha fazla güven duyduğu belirtilmiştir. Böylece, yatırımcılar işletmeye kaynak sağlama

²⁹ Brenda Van Tendeloo, Ann Vanstraelen, "Earnings Management Under German GAAP Versus IFRS", **European Accounting Review**, Volume:14, Number:1, 2005, s.165

³⁰ Rıdvan Bayırlı, "Yaratıcı Muhasebe, Etik, Firma Değeri ve Örnek Bir Uygulama", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara, 2006, s.290

³¹ Ahsan Habib, "Firm-Specific Determinants of Income Smoothing in Bangladesh: An Empirical Evaluation", **Advances in International Accounting**, Volume:18, 2005, s.70

³² Naomi S. Soderstrom, Kevin Jialin Sun, "IFRS Adoption and Accounting Quality: A Review", **European Accounting Review**, Volume:16, 2007, s.693

³³ Yasemin Ertan, **a.g.e.**, s.55

konusunda daha istekli olmakta ve bu durum da ilgili işletmelerin sermaye maliyetlerini azaltmakla birlikte daha kaliteli finansal raporlama yapma konusunda güdülemektedir.³⁴

Kazanç kalitesini etkileyen işletmeye özgü faktörlerden bir diğeri sahiplik yapısıdır. Sahiplik yapısı, işletmelerin verimliliğini artırmak ve kolaylaştırmak amacıyla kurumsal yönetim aracı olarak çalışan bir mekanizmadır. Bu yapılar kurumsal yönetimde oldukça önemli bir role sahiptir. Çünkü yöneticilerin teşviklerini ve dolayısıyla yönettikleri şirketlerin ekonomik etkinliğini belirlerler.³⁵ Sahiplik yapısının yoğunlaşmış olduğu şirketlerde çoğunlukla az sayıda ancak büyük paylara sahip hissedarlar bulunmaktadır.³⁶ Kontrol sahibi hissedarlar yönetimde oldukça aktiftirler ve ihtiyaç duydukları bilgilere doğrudan ulaşma imkânına sahiptirler. Dolayısıyla finansal raporlara olan talepleri ve finansal raporlama kalitesine ilişkin gereksinimleri düşüktür. Aynı zamanda, şirketin kaynaklarını ve azınlık haklarını kişisel çıkarları için kullanmak amacıyla finansal tabloları yanıltıcı bir şekilde değiştirme eğilimi gösterebilmektedirler. Bu nedenle, sahiplik yapısının yoğunlaşması kazanç kalitesinin düşmesine neden olabilmektedir.³⁷

Beatty ve Harris tarafından 1998 yılında yapılan çalışmada, pay sahipleri ve yöneticiler arasında bilgi asimetrisi olması ve yöneticilerin pay sahipleri ve alacaklılara karşı kendi çıkarlarını en üst düzeye çıkarmaya çalışmaları nedeniyle yaşanan sorunlar üzerinde durulmuştur. Bu sorunlar, şirket yöneticilerini daha az bilgilendirici raporlama yapmaya ve düşük kalitede muhasebe kazancı bildirmeye itebilmektedir. Çalışma içerisinde yöneticileri bu davranışa yönelten sebepler araştırılmıştır.³⁸ Fama ve Jensen³⁹ 1983 yılında; Morck, Shleifer ve Vishny⁴⁰ 1988

³⁴ George Emmanuel Iatridis, "Accounting Disclosures, Accounting Quality and Conditional and Unconditional Conservatism", **International Review of Financial Analysis**, Number:21, 2011, s.89

³⁵ Michael C. Jensen, William H. Meckling, "Theory of the Firm: Managerial Behaviour, Agency Costs and Ownership Structure", **Journal of Financial Economics**, Volume:3, Issue:4, 1976, s.343

³⁶ Zeliha Sünbül Koçak, **a.g.e.**, s.80

³⁷ Naomi S. Soderstrom, Kevin Jialin Sun, **a.g.e.**, s.693

³⁸ Anne Beatty, David G. Harris, "The Effects of Taxes, Agency Costs and Information Asymmetry on Earnings Management: A Comparison of Public and Private Firms", **Review of Accounting Studies**, 1998, s.299

³⁹ Eugene F. Fama, Michael C. Jensen, "Separation of Ownership and Control", **The Journal of Law & Economics**, Volume:26, Number: 2, 1983, s.301

⁴⁰ Randall Morck, Andrei Shleifer, Robert W. Vishny, "Management Ownership and Market Valuation", **Journal of Financial Economics**, Volume:20, 1988, s.293

yılında ve Wang⁴¹ 2005 yılında yaptıkları çalışmalarda büyük paylara sahip ve kontrol gücünü elinde bulunduran hissedarların kişisel kazançlarını yükseltmek amacıyla daha düşük kalitede kazanç raporladıklarını savunmuşlardır.

Sahiplik yapısının kazanç kalitesi üzerindeki etkisini ampirik olarak kanıtlamaya çalışan Li ve Zaiats 2017 yılında, farklı ortaklık yapılarına sahip şirketlerde bilginin geçerliliğini ve kazanç yönetiminin etkinliğini incelemişlerdir. Seçilen 19 ülkeden birer firma üzerinde 1994 yılından 2010 yılına kadar inceleme yapılmış ve farklı oy haklarına sahip olan iki sınıflı ortaklık yapılarında bilgi mevcudiyetinin ve kazanç kalitesinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, iki sınıflı mülkiyet yapısının kazanç manipülasyonu aracılığıyla kişisel çıkarların ön plana çıkarılmasına izin verdiği saptanmıştır.⁴² 2018 yılında Tessema, Kim ve Dandu sahiplik yapısının kazanç kalitesi üzerindeki etkisini Güney Kore’den seçtikleri firmalar üzerinden analiz etmiştir. Çalışma sonucunda, karmaşık mülkiyet yapısına sahip şirketlerin ticari yararları doğrultusunda kazançlarını manipüle etmek için daha fazla teşvik edildiği vurgulanmıştır. Buna karşın finansal tablo kullanıcılarının yüksek kalitede kazanç raporlama konusunda artan baskıları ve cezai uygulamalar nedeniyle yüksek kalitede kazanç bildirme eğiliminde olabildikleri de ifade edilmiştir.⁴³

Kazanç kalitesine etki eden bir diğer husus da aile şirketlerinin sahiplik yapısıdır. Literatürde aile şirketi kimliğinin kazanç kalitesine etkisi bağlamında ortak bir fikir mevcut değildir. Bir bakış açısına göre, aile şirketlerinde hisselerin çoğunluğunun ya da tamamının tek bir ailenin tekelinde bulunması nedeniyle büyük hissedarların azınlıklara ait hakları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaları ve yönetim kurulu üyeliğine çoğunlukla aile bireylerini atamaları nedeniyle denetim faaliyetleri yetersizdir. Dolayısıyla finansal raporlama kalitesinde düşüş

⁴¹ Dechun Wang, “Founding Family Ownership and Earnings Quality”, **Journal of Accounting Research**, Volume:44, Number:3, 2006, s.619

⁴² Ting Li, Nataliya Zaiats, “Information Environment and Earnings Management of Dual Class Firms Around The World”, **Journal of Banking & Finance**, Volume:74, 2017, s.1

⁴³ Abiot Tessema, Moo Sung Kim, Jagadish Dandu, “The Impact of Ownership Structure on Earnings Quality: The Case of South Korea”, **International Journal of Disclosure and Governance**, Volume:15, Number:3, 2018, s.139

yaşanmaktadır.⁴⁴ Diğer bir görüşe göre ise aile şirketlerinin kurucularının uzun vadeli yatırımlarda bulunmaları ve şirket yönetimini kontrol altında almaları nedeniyle muhasebe kalitesinin diğer şirket türlerine göre daha yüksek olduğu savunulmaktadır.⁴⁵

3.2.1.3. Denetim

İşletmelerin finansal raporlarını denetleyen denetim firmaları ile kazanç kalitesi arasındaki ilişki denetim firmasının büyüklüğü, denetçilerin görev süresi, denetim ekibinin uzmanlığı ve denetimin kalitesi açısından değerlendirilmektedir.

Denetim firmasının büyüklüğü ile kazanç kalitesi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Buradaki temel varsayım, büyük denetim firmalarının yapılan ihmaller neticesinde doğru olmayan bir denetim raporu yayımlamaları halinde ortaya çıkabilecek prestij ve müşteri kayıplarını göze alamayacakları düşüncesidir. Dolayısıyla, denetim firmasının varlık düzeyi ne kadar yüksekse, bu varlıklarını kötü itibar ve cezai yaptırımlara karşı korumak için gerçeği yansıtacak denetim raporu hazırlama ve yayımlama eğilimleri de o kadar yüksektir.⁴⁶ DeAngelo 1981’de gerçekleştirdiği araştırmada, büyük denetim firmalarının başarısız bir denetim sonucunda ortaya çıkabilecek dava risklerini ve maliyetleri en aza indirmek için denetim kalitesini yüksek tuttuklarını ve küçük denetim firmalarına göre çok daha büyük ölçekli müşterilerinin işlemleri ile başa çıkabilmek adına daha muhafazakar yaklaşımlar benimsediklerini ileri sürmüştür.⁴⁷ Becker vd. tarafından 1998 yılında yapılan çalışmada, küçük denetim firmalarının müşterilerinin büyük denetim firmalarının müşterilerine oranla daha fazla gelir artırıcı ihtiyari tahakkuk raporladıkları belirtilmiştir.⁴⁸ İhtiyari tahakkuk raporlanmasının incelendiği bir diğer çalışmada Lopes, finansal tablo manipülasyonu ile denetim kalitesi arasındaki ilişkiyi

⁴⁴ Eymen Gürel, Gürol Durak, “İşletmesel Raporlama”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:122, 2014, s.51

⁴⁵ Eymen Gürel, Gürol Durak, a.g.e., s.52

⁴⁶ Clive S. Lennox, “Audit Quality and Auditor Size: An Evaluation of Reputation and Deep Pockets Hypotheses”, **Journal of Business Finance & Accounting**, Volume:26, Number:7-8, 1999, s.780

⁴⁷ Linda Elizabeth DeAngelo, “Auditor Size and Audit Quality”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:3, Number:2, 1981, s.188

⁴⁸ Connie L. Becker, Mark L. Defond, James Jambalvo, K. R. Subramanyam, “The Effect of Audit Quality on Earnings Management”, **Contemporary Accounting Research**, Volume:15, Number:1, 1998, s.17

analiz etmiştir. Kurulan ampirik model neticesinde, büyük denetim firmalarının denetlenen işletmelerde diğerlerine oranla kazanç yönetimi seviyesinin önemli ölçüde düşük olduğu sonucuna varılmıştır.⁴⁹

Finansal tablo denetimi üzerine etki eden en önemli hususlardan biri denetim ekibinin bağımsızlığı ve tecrübesidir. Davranışsal denetim araştırmalarının sonuçlarına göre, denetim tecrübesi ile denetim kalitesi arasında doğru orantı bulunmaktadır. Krishnan tarafından yapılan çalışmada, kazanç kalitesini ve kazanç yönetimini etkileyen unsurlardan biri olarak denetçilerin uzmanlığı ele alınmıştır. Krishnan, uzman denetçilerin tahakkuk esaslı kazanç yönetiminin denetimi konusunda daha başarılı oldukları ve bu durumun kazanç kalitesini etkilediği sonucuna varmıştır. Uzman denetçilerin tecrübelerini kullanarak, yöneticilerin finansal tablolar üzerindeki serbestliklerini kısıtladıklarını savunmuştur.⁵⁰ Gul vd. ise 2009 yılında yaptıkları çalışmada, denetçilerin uzmanlık seviyesinin denetim süresi ile kazanç kalitesi arasındaki ilişkiyi etkileyip etkilemediğini araştırmışlardır. Çalışmada, uzman denetçilerin denetim sürelerini daha kısa zamanda tamamlanmalarının kazanç kalitesini düşüreceği vurgulanmıştır.⁵¹ Denetim süresinin uzunluğu ile kazanç kalitesi arasındaki ilişkiye dair iki farklı görüş mevcuttur. Bunların ilkinde göre, denetim sürecinin uzun olması denetim ekibinin müşterinin işi ve sektörü hakkında daha fazla ve derinlemesine bilgi kazanmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla denetçinin çalışmalarının etkinliği, kazanç kalitesi üzerinde etkisi olan muhasebe düzensizliklerinin tespit edilmesinde rol oynamaktadır. Bir diğer görüşe göre ise denetçi görev süresinin uzunluğu bağımsızlığa zarar verdiği ölçüde kazanç kalitesine negatif yönde etki etmektedir. Denetim süresi uzadıkça, müşteri ve denetçi ilişkisi artmakta ve bu durum müşterinin finansal raporlamada esnekleşmesine neden

⁴⁹ Ana Paula Lopes, "Audit Quality and Earnings Management: Evidence from Portugal", **Athens Journal of Business & Economics**, Volume:4, Issue:2, 2018, s.179

⁵⁰ Gopal V. Krishnan, "Does Big 6 Auditor Industry Expertise Constrain Earnings Management?", **Accounting Horizons**, Volume:17, 2003, s.1

⁵¹ Ferdinand A. Gul, Simon Yu Kit Fung, Bikki Jaggi, "Earnings Quality: Some Evidence On The Role of Auditor Tenure and Auditors' Industry Expertise", **Journal of Accounting and Economics**, Volume:47, 2009, s.265

olmaktadır. Bu durum, denetim firmasının görev süresi ve kazanç kalitesi arasında negatif yönlü bir korelasyon olduğunu göstermektedir.⁵²

3.2.1.4. Yabancı Menkul Kıymet Borsalarına Kote Olma

İşletmelerin yabancı menkul kıymet borsalarına kote olabilmeleri için finansal raporlarının kalitesinin yüksek olması gerekmektedir. Aynı zamanda işletmeler, yabancı bir borsada faaliyet göstermeleri halinde ilgili ülkelerin muhasebe ilkelerine ve kurallarına uygun finansal raporlama yapmak zorundadır. Bunun yanı sıra diğerlerine nazaran daha ileri düzey bir menkul kıymet borsasında faaliyet gösteren işletmelerin dürüst ve şeffaf finansal raporlama yapmaları, muhasebe düzenlemelerine uyma hususunda daha özverili olmaları gerekmektedir.⁵³

Van Tendeloo ve Vanstraelen tarafından 2005 yılında yapılan bir çalışmada, UFRS'nin gönüllü olarak uygulamasının kazanç yönetimi ile ilişkili olup olmadığı incelenmiştir. Çalışma içerisinde yabancı menkul kıymet borsalarına kote olan işletmeler tarafından hazırlanan finansal tabloların, belirlenmiş olan sınırlamalara ve farklı yasalara tabi olmaları nedeniyle daha kaliteli olmaları gerektiği üzerinde durulmuştur.⁵⁴

3.2.1.5. Kurumsal Yönetim

Kurumsal yönetim kavramı 1980'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Robert Tricker 1984 yılında yazdığı “Corporate Governance” isimli kitabı ile kurumsal yönetimin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Tricker kitabında kurumsal yönetimi, işletmelerin faaliyetlerini yürütmesinden ziyade, sahipler ile yönetenler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi olarak tanımlamıştır.⁵⁵ 1990'lı yıllarda Adolf Berle ve Gardiner Means tarafından mülkiyet ve denetim fonksiyonlarının birbirine karışmaması gerektiğine

⁵² Sumiadji, Grahita Chandrarin, Edi Subiyantoro, “Effect of Audit Quality on Earnings Quality: Evidence From Indonesia Stock Exchange”, **International Journal of Financial Research**, Volume:1, Number:1, 2019, ss.87-88

⁵³ Yasemin Ertan, **a.g.e.**, s.58

⁵⁴ Brenda Van Tendeloo, Ann Vanstraelen, **a.g.e.**, s.162

⁵⁵ Serdar Eldemir, “Kamu Yönetiminde Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Bir Kurumsal Derecelendirme Model Önerisi”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara, 2019, s.6

dikkat çekilmiştir.⁵⁶ İşletmelerin finansal raporlama sürecinde çıkarlarını gözetecek şekilde finansal tabloların güvenilirliğini zedelemesi, dünya genelinde yaşanan hileli finansal raporlamaların artması ve işletme yönetimlerinin kazançlarını manipüle etmesi neticesinde kurumsal yönetim uygulamaları yaygınlaşmıştır.⁵⁷

Kurumsal yönetim kavramı dar anlamda, işletmedeki yöneticiler ve pay sahipleri arasındaki ilişkiler bütünü şeklinde tanımlanabilirken; daha genel anlamda ise, işletme yönetimi ile iç paydaşlar, kredi verenler, müşteriler, rakipler, tedarikçiler, devlet ve toplum arasındaki ilişkilerin çıkarları en üst düzeyde gözetilerek kanunlara, ekonomik uygulamalara ve geleneklere göre belirlenmesi şeklinde tanımlanabilmektedir.⁵⁸ Kurumsal yönetim amaçları arasında; üst yönetimin sahip olduğu yetkileri keyfi kullanımının önüne geçilmesi, yatırımcı haklarının korunması, hissedarlara eşitlikçi bir anlayış çerçevesinde muamele yapılması, menfaat sahiplerine tanınan haklarının korunarak güvencelemesi, faaliyetler ve ekonomik durum hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi, yönetim kurulunun sorumluluklarının açıkça belirlenmesi yer almaktadır.⁵⁹

Kurumsal yönetim finansal raporların doğruluğunu, kalitesini, güvenilirliğini ve saydamlığını artırmakta; iç kontrol yapısının liyakat ve verimliliğinin sistematik olarak gözetimini sağlayarak denetim fonksiyonlarının kalitesini artırmakta; işletme içerisinde adil ve eşit bir yapılanma oluşturmakta ve işletme ile ilgili tarafların çıkarlarının korunmasını sağlamaktadır.⁶⁰ Dolayısıyla kurumsal yönetim uygulamalarını gerçekleştiren şirketlerin daha az kazanç yönetimi uyguladığı düşünülmekte ve bu nedenle yatırımcılar açısından daha güvenilir kabul edilmektedir. Kurumsal yönetim anlayışı içerisinde finansal raporların hazırlanması

⁵⁶ Seda Yavuzaslan, Halis Kalmış, “İşletmelerin Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Kâr Yönetimi Üzerindeki Etkisi ve Borsa İstanbul A.Ş. Şirketleri Üzerinde Bir Uygulama”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:14, Sayı:27, 2016, s.357

⁵⁷ Mehmet Ünsal Memiş, Emin Hüseyin Çetenak, “Kurumsal Yönetimin Kazanç Yönetimi Uygulamaları Üzerine Etkisi: İMKB’de İşlem Gören Şirketler Üzerine Uygulama”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:21, Sayı:3, 2012, s.211

⁵⁸ Murat Yıldırım, “Türkiye’de Kurumsal Yönetim ve Şirketlerin Finansal Performansları Üzerine Etkileri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, İzmir, 2007, s.3

⁵⁹ Coşkun Can Aktan, “Kurumsal Şirket Yönetimi”, **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, 2013, s.160-161

⁶⁰ Zabihollah Rezaee, “Causes, Consequences, and Deterrence of Financial Statement Fraud”, **Critical Perspectives on Accounting**, Number:16, 2005, s.298

sürecinde rol oynaması gereken yönetim kurulu üyelerinin tarafsız olması, finansal raporlarda düzenleme yapılmasının önüne geçerek güvenilirliği artırmakta⁶¹ ve böylece finansal raporlama ve kazanç kalitesi hilelerini engellemektedir.

Dünya üzerinde kabul gören kurumsal yönetim anlayışlarında kamuyu aydınlatma ve şeffaflık, hesap verebilirlik, yönetim kurulu üyelerinin görevleri ile mesuliyetleri, adalet ve eşitlik kavramları temel ilkeler olarak kabul edilmektedir.⁶² Şeffaflık ilkesi, işletme ile ilgili ticari sır niteliği taşımayan tüm finansal ve finansal olmayan verilerin uygun zamanda, kolay anlaşılabilir ve tahlil edilebilir bir şekilde raporlanmasını ifade etmektedir.⁶³ İşletmeler şeffaflık ilkesi gereği finansal tablolarını gerçeği yansıtacak şekilde kamuoyu ile paylaşmak zorunda olduklarından sözleşme sonuçlarına etki edecek herhangi bir düzenleme yapamamaktadırlar. Yönetim kurulunun üst yönetimi bağımsız ve sürekli olarak gözlemlemesi ile üst yönetimin hisse sahiplerine hesap verme sorumluluğunun temin edilmesi⁶⁴ sayesinde yöneticilerin kazanç yönetimine başvurma ihtimali azalmaktadır. Böylece kazanç kalitesinin düşürülmesi engellenebilmektedir. Sorumluluk ilkesi, yönetim tarafından gerçekleştirilen tüm faaliyetlerin yürürlükte olan mevzuatlara, işletmelerin esas sözleşmelerine, işletme içi düzenlemelere ve toplumsal değerlere uygunluğunun sağlanması ve denetlenmesidir.⁶⁵ Yöneticilere yüklenen bu sorumluluk, tüm paydaşlar ve toplum aleyhine herhangi bir uygulamada bulunamayacaklarının teminatıdır.

Kurumsal yönetim ile kazanç kalitesi ve kazanç yönetimi arasındaki ilişki birçok araştırmacı tarafından ele alınmış ve kurumsal yönetim işleyişinin intibası ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Aksu ve Köseadağ tarafından 2005 yılında yapılan çalışmada, etkin çalışan bir kurumsal yönetim mekanizması ile işletmelerde büyük paylara sahip hissedarların şahsi menfaatler peşinde koşmaları ve oluşan nakit

⁶¹ Mustafa Arı, “Kurumsal Yönetim ve Finansal Raporlamanın Güvenilirliği”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:3, Sayı:2, 2008, s.53

⁶² Murat Yıldırım, **a.g.e.**, s.17

⁶³ Sermaye Piyasası Kurulu, **Kurumsal Yönetim İlkeleri**, Seri:IV, Numara:56, Resmi Gazete, 30.12.2011 Tarih, Sayı:28158

⁶⁴ Mahmut Kargın, Rabia Aktaş, Nuray Demirel Arıcı, “Kurumsal Yönetimin Finansal Raporlama Kalitesindeki Rolü: Borsa İstanbul Üzerine Karşılaştırmalı Bir Uygulama”, **Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:22, Sayı:2, 2015, s.505

⁶⁵ Mahmut Kargın, Rabia Aktaş, Nuray Demirel Arıcı, **a.g.e.**, s.505

akımlarının üst yöneticiler tarafından tüketilmesi gibi durumların daha az yaşandığı belirtilmiştir. Bu durumun, ilgili işletmelerin finansal performanslarını artırdığı ve kazanç yönetimini düşürdüğü sonucuna varılmıştır.⁶⁶ 2006 yılında gerçekleştirilen bir diğer çalışmada, Byard vd. kurumsal yönetim ile finansal analistlerin yaptıkları tahminlerin doğruluğu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, işletmelerde kurumsal yönetimin kalitesi arttıkça gelecek dönemlere ait kazançlar hakkındaki bilgilerin kalitesinin de arttığı vurgulanmıştır.⁶⁷ Kurumsal yönetim ve kazanç kalitesi arasındaki ilişkinin dolaylı olarak incelendiği çalışmaların bir bölümünde, ihtiyari tahakkuk miktarının yönetim kurulu üyeliğine dışarıdan katılım seviyesi ile olan bağlantısı değerlendirilmiştir. Larcker ve Richardson yaptıkları araştırmada ihtiyari tahakkuk tutarı ile yönetim kuruluna dışarıdan katılım derecesi arasında ters orantı olduğunu belirtmişlerdir.⁶⁸ Ancak Demirkan ve Plat tarafından 2009 yılında yapılan bir çalışmada, kurumsal yönetim mekanizmalarının nitelikleri arttıkça ihtiyari tahakkuk sıklığının azalmadığına vurgu yapılmıştır.⁶⁹

3.2.2. Kazanç Kalitesini Etkileyen Ülkeye Özgü Faktörler (Dış Faktörler)

Kazanç kalitesine işletmeden bağımsız olarak etki eden ve içinde bulunulan sistem temelli etkiler ülkeye özgü faktörler olarak değerlendirilmektedir. Ulusal muhasebe sistemlerinin farklılığından kaynaklanan bu faktörlerin başında; muhasebe sistemlerine etki eden muhasebe standartları, yasal ve politik sistem, finansal raporlamayı teşvik eden vergi sistemi ve finansal piyasaların gelişmişlik düzeyi, ekonomik koşullar, kültür ve muhasebe mesleğine verilen önem yer almaktadır.

En genel anlamda, işletmelerin bir faaliyet dönemine ilişkin finansal tablolarının kullanıcılara yararlı hale gelinceye dek ortaya çıkan tüm faaliyetleri ve

⁶⁶ Mine Aksu, Arman Köseadağ, “Transparency and Disclosure Scores and their Determinants in the Istanbul Stock Exchange”, **Corporate Governance an International Review**, Volume:14, Number:4, 2006, s.289

⁶⁷ Donal Byard, Ying Li, Joseph Weintrop, “Corporate Governance and The Quality of Financial Analysts’ Information”, **Journal of Accounting and Public Policy**, Number:25, 2006, s.609

⁶⁸ David F. Larcker, Scott A. Richardson, “Fees Paid to Audit Firms, Accrual Choices, and Corporate Governance”, **Journal of Accounting Research**, Volume:42, Number:3, 2004, s.636

⁶⁹ Sabahattin Demirkan, Harlan Platt, “Financial Status, Corporate Governance Quality, And The Likelihood Of Managers Using Discretionary Accruals”, **Accounting Research Journal**, Volume:22, Number:2, 2009, s.111

bu faaliyetlere katkıda bulunan tüm aktörleri şeklinde tanımlanabilen muhasebe sistemleri, bir işletmenin mali tablolarının hazırlanmasında kullandığı ve birbiri ile karşılıklı ilişki halinde bulunan tüm muhasebe uygulamalarıdır. Ülkelerin muhasebe sistemlerini birbirinden ayıran faktörler, söz konusu ülkelerde muhasebe uygulamalarını şekillendiren ve dolayısıyla muhasebe sistemlerini sınıflandıran benzerlikler ve farklılıklardır.⁷⁰ Muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasına ilişkin gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında, sınıflama ölçüsü olarak çoğunlukla finansal raporlama uygulamalarının kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda bazı araştırmacılar finansal raporlama uygulamalarını etkileyen veya etkileyebilecek olan değişkenleri inceleyerek sınıflandırma yoluna gitmişler ve dışsal sınıflandırmayı meydana getirmişlerdir. Dışsal sınıflandırma modelleri, işletmelerin muhasebe uygulamalarının kendilerinden ziyade sahip oldukları nitelikler ve çevresel özellikler bağlamında olup muhasebe uygulamalarını, muhasebe kalitesini ve dolayısıyla kazanç kalitesini etkileyen işletme dışı faktörleri açıklamaktadır. Aşağıda dışsal sınıflandırma modellerinin temelini oluşturan faktörler ve bu faktörlerin muhasebe kalitesi ile kazanç kalitesine etkileri açıklanmıştır.

3.2.2.1. Yasal ve Politik Sistemler

Ortak hukuk sistemleri ve yasalara dayalı hukuk sistemleri şeklinde iki temel gruba ayrılan yasal sistemler, işletmeleri muhasebe standartlarını uygulamaya mecbur ederek muhasebe kalitesini ve kazanç kalitesini direkt olarak etkilemektedir. Yasalara dayalı hukuk sistemleri, kişi ve kuruluşları arzu edilen davranışlara yöneltmekte ve vatandaşlar arasındaki davranışları düzenlemektedir. 11. yüzyılda İngiltere’de geliştirilen ortak hukuk sistemleri ise kişi ve kuruluşları arzu edilmeyen davranışlardan caydırmaya çalışmaktadır.⁷¹

Yasal sistemler yöneticilerin ve denetçilerin faaliyetlerinin kontrol edilmesini sağlamaktadır. Muhasebe standartları ilke bazlı oluşturulduğundan, yöneticilere ve denetçilere genel ilkeler sunmakta ve özel durumlarda uygulanacak faaliyetler için

⁷⁰ Christopher Nobes, Robert Paker, **Comparative International Accounting**, Seventh Edition Published, London, Financial Times Prentice Hall, 2002, s.55

⁷¹ Shahrokh M. Saudagaran, **International Accounting: A User Perspective**, Third Edition, Chicago, Wolters Kluwer Business, 2009, s.5

fırsatçı davranışlara imkân vermektedir. Bu durum, yasal sistemlerin standartların uygulanması konusundaki baskıcı rolünün önemini ortaya koymaktadır. Çünkü yasal sistemler sayesinde, yöneticilerin ve denetçilerin muhasebe standartlarını ne şekilde uyguladıkları incelenmekte, muhasebe politikalarının seçimi hususunda değerlendirmeler yapılmakta ve böylece hem işletme hem de yatırımcı kaynaklarının fırsatçı bir şekilde kullanılma olasılığının önüne geçilmektedir.⁷²

2004 yılında Wulandari ve Rahman tarafından yapılan çalışmada, muhasebe standartlarının yüksek kalitede oluşunun ve etkin ceza mekanizmalarının varlığının muhasebe rakamlarının gerçeğe uygun sunumunu olumlu yönde etkilediği savunulmuştur.⁷³ Ancak, kanunların uygulanması yönündeki hassasiyet ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Muhasebe sistemlerinin dışsal sınıflandırılmasına yönelik ilk çalışmaların sahibi olan Lee J. Seidler, farklı hukuksal temellere ve süreçlere sahip ülkelerde muhasebe uygulamalarının farklılık gösterdiğini, benzer hukuk sistemlerine ve kurallarına sahip ülkelerde muhasebeye ilişkin farklılıkların nispeten daha az olduğunu ileri sürmüştür.⁷⁴ La Porta vd. 1998 yılında yaptıkları çalışmada, kanunlara uyulma sıklığının Kıta Avrupa hukuk sistemlerinde ilk sırada olduğunu, sonraki sıralarda ortak hukuk sistemlerini kullanan ülkelerin geldiğini ortaya koymuştur.⁷⁵

Yasal sisteme dayalı hukuk düzeninin zayıf olduğu ülkelerde, işletme içindeki ve işletme dışındaki alakalı taraflar arasında oluşabilecek çıkar çatışmalarının yöneticiler tarafından kullanılarak, işletme performansının olduğundan farklı gösterilmesi yönünde adımlar atıldığı savunulmaktadır.⁷⁶ Yöneticilerin kendi çıkarlarını korumalarını engelleyecek yasal sistemlerin oluşmadığı ortamlarda, raporlanan kazanç rakamlarını yukarı çekmek veya kazançları izleyen yıllarda

⁷² Naomi S. Soderstrom, Kevin Jialin Sun, **a.g.e.**, s.690

⁷³ Etty R. Wulandari, Asheq R. Rahman, **A Cross-Country Study On The Quality, Acceptability, And Enforceability Of Accounting Standards And The Value Relevance Of Accounting Earnings**, 2004, s.17, <http://www.oecd.org/finance/financial-markets/33735584.pdf>, (29.12.2019)

⁷⁴ Lee J. Seidler, "International Accounting – The Ultimate Theory Course", **The Accounting Review**, Vol:42, No:4, 1967, s.776

⁷⁵ Rafael La Porta, Florencio Lopez de Silanes, Andrei Shleifer, Robert W. Vishny, "Law and Finance", **Journal of Political Economy**, Volume:106, Number:6, 1998, s.1139

⁷⁶ Christian Leuz, Dhananjay Nanda, Peter D. Wysocki, "Earnings Management and Investor Protection: An International Comparison", **Journal of Financial Economics**, Volume:69, Issue:3, 2003, s.520

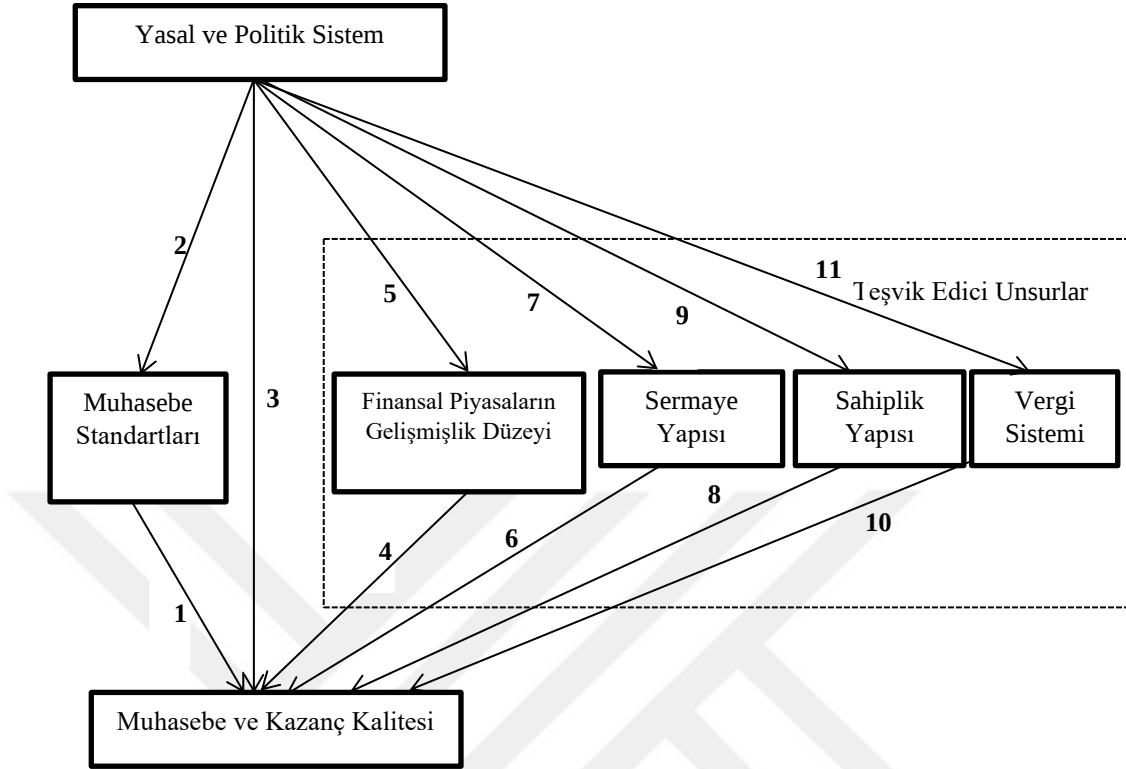
kullanmak amacıyla saklamak gibi manipölasyonlar yapılabilmektedir. Yasal sistemlerde caydırıcı ve cezalandırıcı uygulama mekanizmaları ile yöneticilerin ya da büyük paylara sahip hissedarların kişisel çıkarlarını koruma yönünde eğilim göstermeleri sonucunda katlanacakları cezalar ortaya koyularak, hatalı finansal raporlamanın önüne geçilmekte ve kazanç kalitesi artırılmaktadır.

Muhasebe kalitesi ve kazanç kalitesini direkt olan etkileyen işletme dışı faktörlerden biri de politik sistemlerdir. Politik sistemin yapısı ve sağlıklı bir şekilde işleyip işlememesi finansal raporlama kalitesi üzerinde ve dolayısıyla kazanç kalitesi üzerinde önemli derecede etkiye sahip olabilmektedir. Düzgün işlemeyen politik sistemlerde yöneticiler, politik kârlar elde edebilmekte, düşük tutarlarda vergi ödeyebilmek için rüşvet vermek gibi yasadışı işlemler yapabilmekte ve bu işlemleri finansal tablolarına yansıtmaktan kaçınabilmektedir.⁷⁷ 1978 yılında Watts ve Zimmerman, yüksek politik maliyetlerle karşı karşıya kalan yöneticilerin, firmanın nakit akışlarını etkileme ve daha düşük kâr raporlama doğrultusunda eğilim gösterdiklerini ortaya koyan bir çalışma yayımlamıştır.⁷⁸

Yukarıda açıklanan yasal ve politik sistemlerin muhasebe ve kazanç kalitesine direkt etkilerinin yanı sıra, finansal piyasaların gelişmişlik düzeyi, sermaye ve sahiplik yapısı ile vergi sistemleri aracılığıyla endirekt etkileri de bulunmaktadır. Soderstrom ve Sun, yasal ve politik sistemlerin muhasebe kalitesine ilişkin direkt ve endirekt etkilerini aşağıda yer alan şekil ile ortaya koymuştur.

⁷⁷ Naomi S. Soderstrom, Kevin Jialin Sun, **a.g.e.**, s.691

⁷⁸ Ross L. Watts, Jerold L. Zimmerman, "Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards", **The Accounting Review**, Volume:53, Number:1, 1978, s.115

Şekil 3-1:Yasal ve Politik Sistemlerin Kazanç Kalitesine Etkisi

Kaynak: Naomi S. Soderstrom, Kevin Jialin Sun, a.g.e., s.688

Şekil 3-1’de görüldüğü gibi yasal ve politik sistemler muhasebe ve kazanç kalitesini dolaylı olarak etkilemektedir. Bu etki muhasebe standartları ve finansal raporlamaya etki eden unsurlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Ülkemizde 2005 yılından itibaren sermaye piyasası mevzuatına tabî işletmelerin TFRS’leri uygulaması zorunlu hale getirilmiştir. 14.02.2011 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 6102 sayılı TTK’nın muhasebe uygulamaları hakkındaki maddeleri 01.01.2013 tarihinden başlayarak yürürlüğe girmiş ve yeni TTK ile birlikte tüm sermaye şirketlerinin TFRS’na göre finansal tablo hazırlamaları ve bağımsız denetime tabî olmaları zorunlu hale getirilmiştir.⁷⁹ Bu durum, ülkemizde muhasebe standartları aracılığıyla politik sistemin muhasebe ve kazanç kalitesini etkilediğini göstermektedir.

⁷⁹ Engin Dinç, Oğuz Yusuf Atasel, “Türkiye’deki Muhasebe Anlayışının Gelişim Süreci Ve Mevcut Durumun İncelenmesi”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:6, Sayı:12, 2016, s.273

Yasal sistemlerin muhasebe ve kazanç kalitesi üzerindeki endirekt etkileri, yasalara dayalı hukuk sistemi ve ortak hukuk sistemini uygulayan ülkelerde farklılık göstermektedir. Literatürde, muhasebe ve hukuk arasındaki ilişki açısından Anglo-Sakson ve Kıta Avrupa muhasebe sistemi ayırımına gidilmiş⁸⁰ ve bu durum hukuk sistemleri bağlamında muhasebe bilgi sistemlerinin sınıflandırılmasına neden olmuştur. İngiltere’de ortaya çıkmış ve İngiliz sömürgelerince beslenen Anglo-Sakson Hukuk Sistemi (ortak hukuk sistemi), yazılı hukuk kurallarından ziyade mahkeme kararlarına dayanmaktadır. Kamunun aydınlatılması ve borsadaki yatırımcıların bilgilendirilmesi hedeflenmektedir. Bu hukuk sistemini benimseyen ülkelerde, muhasebeye ilişkin uygulamalar ve düzenlemeler yasalar ve yasa koyucular yerine muhasebe meslek örgütlerince belirlenmektedir.⁸¹ Finansal tablolarda gerçeğe uygun ve zamanında sunum, şeffaflık ve tam açıklama üzerinde yoğunlaşmaktadır. Güçlü sermaye piyasaları bulunmakta olup, işletmeler çoğunlukla ihtiyaç duydukları finans kaynağını sermaye piyasalarından sağlamaktadır. İşletme dışından çok sayıda hissedar bulunmakta ve bağımsız denetime önem verilmektedir.

Kıta Avrupa Hukuk Sistemi (yasalara dayalı hukuk sistemi), muhasebe kurallarında ve uygulamalarında muhasebe meslek mensuplarından ziyade devletin baskın olduğu bir sistem olup Fransa, Almanya ve İtalya başta olmak üzere çoğu Avrupa ülkesinde uygulanmaktadır. Muhasebe ve finansal raporlama standartlarını oluşturan kurumlar çoğunlukla kamu sektörü ile ilgilenmekte ve bu standartlar hükümetin önceliklerini gözetmektedir. Yetersiz ve şeffaf olmayan açıklamalarla şekillenen muhasebe sisteminde bilgilerin geniş kitlelere ifşa edilmesi önemli değildir. Hissedarlar genellikle az sayıda olmakta ve işletme içerisinden seçilmektedir. Bağımsız denetime düşük düzeyde önem verilmekte, muhasebe

⁸⁰ Erhan Kotar, Ümit Gücenme, “Fransa’daki Muhasebe Sisteminin Avrupa Topluluğu Düzenlemelerine Etkisi ve Uyumu”, **Muhasebesinin Tarihsel ve Çağdaş Konularından Geleceğe Bakış 500. Yıl**, Editör: Oya Yıldırım, Ayşen Dalgeç, Erdal Özkol, TÜRMOB Yayınları No:23, Ankara, 1995, s.199

⁸¹ Tony Kang, “The Association Between Legal Regime And Thevalue-Relevance of Accounting Information:A Japan–U.K. Comparison”, **Journal of International Accounting**, Number:12, 2003, s.123

uygulamalarında muhafazakarlık hâkim olmakta ve muhasebe kurallarının oluşumunda vergileme etkili olmaktadır.⁸²

Anglosakson hukuk sistemine tabi olan ülkelerdeki hissedarlar, Kıta Avrupa hukuk sisteminin uygulandığı ülkelerdeki hissedarlara nispeten daha çok korunmaktadır. Bu durumda, yatırımcılar ortak hukuk sistemine tabi ülkelerdeki işletmelere yatırım yapma konusunda teşvik edilmektedir. Dolayısıyla, sermaye piyasalarının gelişmiş olduğu ve yatırımcıların daha fazla korunduğu sistemlere sahip olan ülkelerdeki işletmeler finansal raporlamalarının kalitesini artırmak durumunda kalmaktadırlar.⁸³

Yasalarca kredi verenlerin makul bir düzeyde korunduğu ülkelerde faaliyet gösteren işletmeler daha az maliyetlerle fon sağlayabilmektedirler. Bu durum yasal ve politik sistemlerin muhasebe ve kazanç kalitesine endirekt etkisi olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda, ülke içerisinde yolsuzlukların yoğun olması, işletmelerin hükümet tarafından yapılan incelemelerden kaçmak adına sözleşmelerini ve işlemlerini gizlice tamamlama olasılığını artırmaktadır. Bu durumda, bilgi asimetrisini azaltmak için finansal raporlara başvuru azalmakta ve talep azlığı da raporlama kalitesini düşürmektedir.

Yasal ve politik sistemlerin sahiplik yapısı aracılığıyla muhasebe ve kazanç kalitesine endirekt etkisi, yasaların yatırımcıları yüksek oranda koruma altına almadığı ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Bu ülkelerde yatırımcılar, çıkarlarını koruyabilmek ve suistimalleri engelleyebilmek adına yatırım yaptıkları işletmeler üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmak istemektedirler. Bu durum, yatırım yapılan işletmeyi kaliteli raporlama konusunda zorlayıcı olmaktadır.

Yasalar ve politik sistemler ülkelerin vergi sistemine doğrudan etki etmektedir. Yasalara dayalı hukuk sistemlerinde finansal muhasebe ve vergi muhasebesi iç içedir. Yasalara dayalı hukuk sistemine tabi ülkelerde, muhasebe yöntemleri yoğun bir şekilde vergi kuralları ile ilişkilidir ve finansal tabloların hazırlanmasında vergi kuralları temel alınmaktadır. Ortak hukuk sistemlerinde ise

⁸² David Alexander, Christopher Nobes, **Financial Accounting An International Introduction**, Prentice Hall-Financial Times, 2010, s.85-90

⁸³ Yasemin Ertan, **a.g.e.**, s.44

finansal muhasebe ve vergi muhasebesi arasında net bir ayrım bulunmaktadır ve finansal raporlamanın temel amaçlarından biri bilgi asimetrisini azaltmaktır. Dolayısıyla, yasal ve politik sistemlerin vergi sistemi üzerinde etkileri bulunmakta ve muhasebe ile kazanç kalitesi de bu durumdan etkilenmektedir.⁸⁴

3.2.2.2. Finansal Piyasaların Gelişmişlik Düzeyi

Fon arz ve talebinin karşılandığı finansal piyasaların gelişmişlik düzeyi muhasebe ve kazanç kalitesini direkt olarak etkilemektedir.⁸⁵ Gelişmiş sermaye piyasası bulunan ülkelerin ortaklık yapısındaki yayılma, yatırımcıların güçlü bir şekilde korunması ve cezbedici yasal yaptırımların varlığı nedeniyle kazanç yönetimi uygulamalarına daha az başvurulması ve daha yüksek kazanç kalitesine sahip olunması beklenmektedir.⁸⁶ Çünkü, gelişmiş finansal piyasalardaki bilgi ihtiyacının fazlalığı yöneticilerin kazanç kalitesine verdikleri önemi artırmaktadır. Finansal piyasalara fon arz edenlerin yatırımlarını yönlendirebilmek adına talep ettikleri bilgiler, finansal piyasaların gelişmişlik düzeyi ile benzer şekilde artış göstermekte ve bu durum yöneticilerin muhasebe ve kazanç kalitelerini artırmaları için teşvik edici olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, işletmeler kendilerine fon kaynağı sağlayacak daha fazla yatırımcı kitlesine ulaşabilmek için finansal raporlama kalitesini yükseltmek hususunda gönüllü olmaktadır.⁸⁷ Ancak fon kaynaklarının çoğunlukla borçlanma aracılığıyla sağlandığı ülkelerde, işletmeler ile bankalar arasında yoğun ticari bağlantılar bulunmaktadır. Bu bağlantılar aracılığıyla bankalar, işletmelerin finansal tablolarına ihtiyaç duymaksızın talep ettikleri bilgilere ulaşabilmektedir. Dolayısıyla, finansal tablolara duyulan ihtiyaç azalmakta ve yöneticilerin kaliteli finansal raporlama yapma konusundaki teşvikleri azalmaktadır.

Finansal raporlamada ve kazanç kalitesi arttıkça yatırımcıların sermaye piyasasına girişleri kolaylaşmakta, yatırımcı portföyü genişlemekte ve işletmelerin

⁸⁴ Yasemin Ertan, **a.g.e.**, s.44

⁸⁵ Nuray Demirel Arıcı, Mahmut Kargın, “Muhasebe Bilgilerinin Kalitesini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Literatür İncelemesi”, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:24, Sayı:1, 2017, s.224

⁸⁶ Christian Leuz, Dhananjay Nanda, Peter D. Wysocki, **a.g.e.**, s.516

⁸⁷ Nuray Demirel Arıcı, “Sermaye Piyasalarında Muhasebe Bilgilerinin Kalitesi: Borsa İstanbul Üzerine Bir Uygulama”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış Doktora Tezi, 2014, Manisa, s.21

hisseleri daha geniş kitlelere yayılabilmektedir. Bunun sonucunda, bilgi talepleri daha farklı kesimlerden daha yoğun olarak gelmekte ve yöneticileri kalite konusunda baskılamaktadır. Gelişmiş finansal piyasaların ön koşulu yatırımcının koruma altında olmasıdır. Bu piyasalarda, finansal raporlama ve kazanç kalitesi düşük olan işletmelere yasal ve sosyal yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu durum, işletmelere olan güvenin sarsılması ve hisselerinin değer kaybetmesine neden olabilmektedir. Tüm bunlardan hareketle, finansal piyasaların gelişmişlik düzeyi ile kazanç kalitesi arasında pozitif bir ilişki olduğu söylenebilmektedir.

3.2.2.3. Muhasebe Standartları

Evrensel düzeyde geçerli olacak finansal raporlama standartlarının muhasebe kalitesini arttırması, farklı ülkelerde faaliyet gösteren işletmelerin finansal raporlarının karşılaştırılabilirliğinin daha zahmetsiz ve şeffaf hale getirilmesi gibi beklentiler nedeniyle UFRS'lerin kabulü ve uygulanması oldukça hızlı gerçekleşmiştir.⁸⁸ Uluslararası muhasebe literatüründe, UFRS'lerin uygulanması ile muhasebe kalitesi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu savunulmaktadır. IASB tarafından muhasebe standartlarının kalitesi arttırıldıkça, bu standartlar doğrultusunda hazırlanan finansal raporların daha ihtiyaca uygun ve güvenilir olması beklenmektedir.⁸⁹ Barth, Landsman ve Lang tarafından 2008 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada, UFRS'lere ya da United States General Accepted Accounting Principles-Amerikan Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları (US GAAP)'na uygun raporlama yapan işletmelerde finansal raporlama kalitesinin, yerel muhasebe ilkelerine uygun raporlama yapan işletmelerinkine kıyasla daha yüksek olduğu belirtilmiştir.⁹⁰ 2010 yılında gerçekleştirilen başka bir çalışmada Barth, Armstrong, Jagolinzer ve Riedl 1994 ile 2003 yılları arasında gönüllü olarak UFRS uygulayan işletmeler üzerinde UFRS kullanımı öncesi ve sonrası muhasebe kalitesini incelemiştir. Daha düşük kazanç yönetimi ve daha yüksek değer ilgisi gibi

⁸⁸ Robert W. Holthausen, "Accounting Standards, Financial Reporting Outcomes, and Enforcement", **Journal of Accounting Research**, Volume:47, Number:2, 2009, s.449

⁸⁹ Naomi S. Soderstrom, Kevin Jialin Sun, **a.g.e.**, s.688

⁹⁰ Mary E. Barth, Wayne R. Landsman, Mark H. Lang, "International Accounting Standards and Accounting Quality", **Journal of Accounting Research**, Volume:46, Issue:3, 2008, s.472

kanıtlara odaklanılan analiz sonucunda UFRS kullanımının muhasebe kalitesini arttırdığı tespit edilmiştir.⁹¹

Literatür genelinde muhasebe standartlarının benimsenmesinin kazanç kalitesini arttırdığı yönünde çalışmalar yer almakla birlikte, UFRS'ye geçişin finansal bilgi kalitesini geliştirmediğini, ilke bazlı standartların yöneticilere fırsatçı davranışlarda bulunma konusunda imkân sunduğunu savunan çalışmalar da mevcuttur. Jeanjean ve Stolowy 2008 yılında, UFRS'lerin zorunlu olarak uygulanmasının kazanç kalitesini ve kazanç yönetimini etkileyip etkilemediği üzerine bir analiz çalışması gerçekleştirmiştir. Avustralya, Fransa ve İngiltere üzerinde yoğunlaşıl原因 analiz sonucunda, UFRS'ye geçişten sonra kurumsal yönetim çalışmalarının azalmadığı, hatta Fransa'da arttığı belirtilmiştir.⁹² UFRS'lerin zorunlu olarak benimsenmesinin her zaman daha kaliteli muhasebe bilgisine yol açıp açmayacağına şüpheli olduğunu dile getiren Narktabtee ve Patpanichchot, yatırımcı korumasının yetersiz olduğu ülkelerde ya da yöneticilerin takdir yetkisinin yüksek olduğu işletmelerde UFRS uygulamalarının işletme değerini iyileştirici bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymuştur.⁹³

Muhasebe standartları dünya genelinde standardizasyon getirmiş olsa da ülkelerin muhasebe sistemleri içerisinde gelişmektedir. Bu nedenle, her ülke için finansal raporlama kalitesini artırıcı bir etkiye sahip olduğu söylenemez. Yasal sistemler doğrultusunda yatırımcıların yüksek oranda korunduğu ve işletme yöneticilerinin finansal tablo manipülasyonunu engelleme eğiliminde olduğu durumlarda, UFRS uygulamalarının işletme değerini daha gerçeğe uygun yansıtması ve kazanç kalitesini yükseltmesi beklenmektedir. Ancak yatırımcıların yasalar aracılığıyla yeterince korunmadığı ve yöneticilerin finansal raporlama sürecinde fazlaca yetkiye sahip olduğu ülkelerde, UFRS uygulamalarının kalite artırıcı bir etkiye sahip olduğunu söylemek doğru değildir. Aynı zamanda, UFRS'lerde bulunan

⁹¹ Christopher S. Armstrong, Mary E. Barth, Alan D. Jagolinzer, Edward J. Riedl, "Market Reaction to the Adoption of IFRS in Europe", **The Accounting Review**, Volume:85, Number:1, 2010, s.31

⁹² Thomas Jeanjean, Herve Stolowy, "Do Accounting Standards Matter? An Exploratory Analysis of Earnings Management Before and After IFRS Adoption", **Journal of Accounting and Public Policy**, Volume:27, Number:6, 2008, s.493

⁹³ Kanoporn Narktabtee, Suntaree Patpanichchot, "The Impact Of Country-Level vs Firm-Level Factors On The Effectiveness Of IFRS Adoption: The Case Of European Union", **International Business & Economics Research Journal**, Volume:10, Number:10, 2011, s.79

gerçeğe uygun değer muhasebesi, finansal tablo hazırlayıcılarının gerçeği sunabilmek adına mesleki muhakemelerini kullanmalarını gerektirmektedir. Dolayısıyla yöneticilere manipülasyona uygun daha fazla alan yaratılmaktadır. Özetle, işletmelerin içsel ve dışsal özelliklerinin finansal raporlama kalitesini etkilediği düşünüldüğünde, UFRS ile uyumlu finansal tablo hazırlamanın tek başına kazanç kalitesini artırdığını söylemek mümkün değildir.

3.2.2.4. Kültür

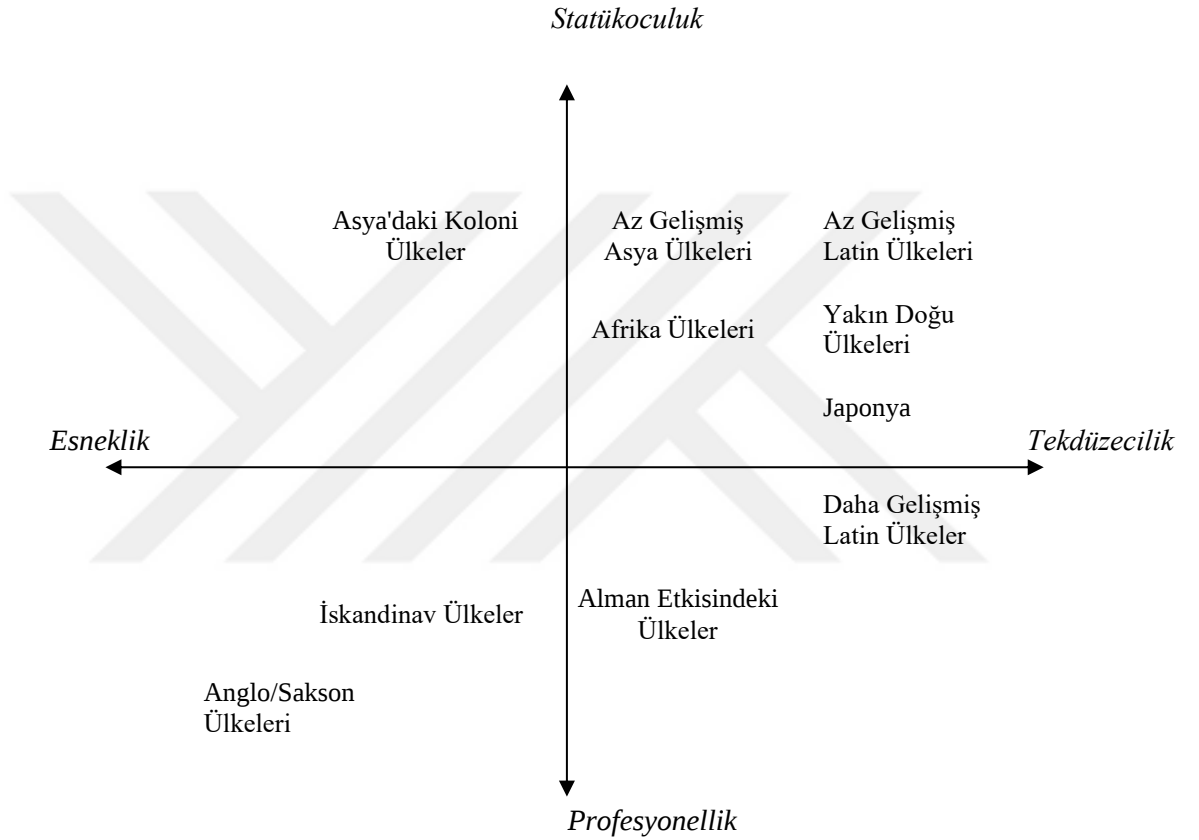
Muhasebe sistemlerini şekillendiren çevresel faktörlerden biri olan kültür; bilgiye, deneyime, anlamlara, inançlara, değerlere, tutumlara, dinlere, ilişkilere, statü hiyerarşilerine kadar bir dizi kavramı içine alan, değişen ve dönüşen bir yapıya işaret etmektedir.⁹⁴

Gray tarafından 1988 yılında ortaya çıkarılan çalışmada, muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasını etkileyen çevresel faktörlerden kültür üzerinde odaklanılmıştır. Gray çalışmasında, muhasebe sistemleri ve kültür arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Bu bağlamda, muhasebe sistemlerini iki ayrı başlık altında sınıflandırarak incelemiştir. Bunlardan ilki, muhasebe sistemlerini düzenleyen yetkililer ve ortaya koyulan standartların denetimi, diğeri ise mevcutta var olan muhasebe uygulamalarıdır.

Gray'ın çalışmasında kültür ile ilişkilendirilen dört parametre bulunmaktadır. Bunlar; Profesyonellik/Statükoculuk (Professionalism versus Statutory Control), Tekdüzecilik/Esnelik (Uniformity versus Flexibility), İyimserlik/Tutuculuk (Conservatism versus Optimism) ve Şeffaflık/Gizlilik (Secrecy versus Transparency) şeklinde belirtilmiştir. Profesyonellik/Statükoculuk, bireysel mesleki muhakemenin uygulanması ve kurallar ile yasal kontrollere uyumun aksine profesyonel öz denetimin sürdürülmesinin tercih edildiği bir parametredir. Tekdüzecilik/Esnelik, tekdüzen muhasebe uygulamalarının kullanılması ve bu uygulamaların esneklik olmadan tutarlı bir şekilde uygulanmasına yönelik bir parametredir. İyimserlik/Tutuculuk, gelecekteki olayların belirsizliğiyle başa çıkmak için iyimser

⁹⁴ Larry A. Samovar, Richard E. Porter, Edwin R. McDaniel, **Intercultural Communication: A reader**, Belmont, CA : Wadsworth/Thomson Learning, 10th Edition, 2003, s.8

ve tedbirli bir yaklaşımı tercih eden parametre olarak ifade edilmektedir. Şeffaflık/Gizlilik ise, şirketlerin açık ve şeffaf olma yaklaşımı yerine, yönetim ve finansman bilgilerinin yalnızca ilgili kişilere karşı açığa çıkarıldığı bir yaklaşımın benimsendiği parametreyi ifade etmektedir.⁹⁵

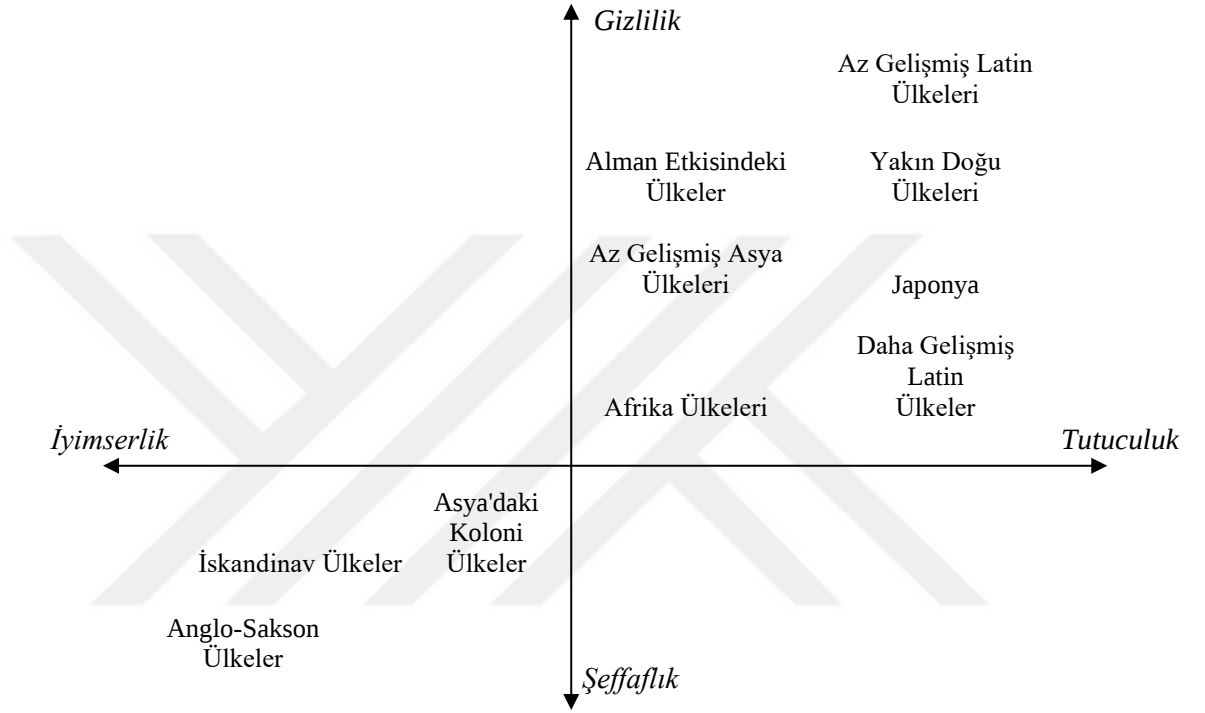
Şekil 3-2: Muhasebe Sistemleri: Yetki ve Yürütme

Kaynak: Sidney J. Gray, “Towards a Theory of Cultural Influence on the Development of Accounting Systems Internationally”, **Abacus: A Journal of Accounting, Finance, and Business Studies**, Volume:24, Issue:1, 1988, s.12

Şekil 3-2’de görüldüğü gibi Anglo-Sakson Ülkeleri ve İskandinav Ülkeleri, Alman ekolünde olan Avusturya, İsviçre ve İsrail ile daha gelişmiş olan Latin kültüründeki Belçika, Fransa, Arjantin, Brezilya, İspanya ve İtalya’ya zıt bir yapıdadır. Az gelişmiş Asya Ülkeleri arasında yer alan Honkong ve Singapur da az

⁹⁵ Sidney J. Gray, **a.g.e.**, s.8

gelişmiş Latin ülkeleri, Türkiye'nin de içinde bulunduğu Orta Doğu Ülkeleri, Japonya ve Afrika kültürleriyle karşıt bir yapıdadır.

Şekil 3-3: Muhasebe Sistemleri: Ölçme ve İfşa

Kaynak: Sidney J. Gray, **a.g.e.**, s.13

Şekil 3-3, muhasebe uygulamaları ve kültür arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Asya kolonileri şeklinde kategorize edilen Honkong ve Singapur'un kültürleri Anglo-Sakson Ülkeleri ve İskandinav Ülkeleri ile uyum göstermekte iken diğer gruplarla zıtlık gösterdiği görülmektedir.

Kültürel değerlerin bir ülkenin sosyal sistemine nüfuz ettiği düşünüldüğünde, Gray tarafından geliştirilen sınıflandırma, ulusal kültür ile ülkelerin muhasebe sistemleri yapısı arasındaki uyum için teorik argümanlar sunmaktadır.⁹⁶ Kültürel yapı içerisinde bireyciliğin hâkim olduğu uluslarda, yöneticilerde profesyonellik daha

⁹⁶ Kiridaran Kanagaretnam, Chee Yeow Lim, Gerald J. Lobo, "Effects of National Culture on Earnings Quality of Banks", **Journal of International Business Studies**, Number:42, 2011, s.855

fazla görülmektedir. Yöneticilerin raporlanan işletme performansına göre değerlendirildiği ve ödüllendirildiği göz önüne alındığında, kazanç performans kriterlerini yerine getirme eğiliminde oldukları söylenebilir. Dolayısıyla, bireycilik anlayışının yüksek olduğu kültürlerde yöneticilerin hedeflenen kriterleri karşılama konusunda kazançları yönetme olasılığı daha yüksektir. Aynı zamanda, bu kültüre sahip ülkelerde refah düzeyinin düşük olması durumunda, yöneticilerin risk alma teşvikleri daha fazla olmaktadır.⁹⁷ Bu argümanlar doğrultusunda, yüksek bireycilik anlayışının hâkim olduğu toplumlarda kazanç yönetimi uygulamalarının daha yüksek olacağı sonucuna varılmaktadır.⁹⁸ Kültür bağlamında tekdüzeciliğin ve tutuculuğun baskın olduğu toplumlarda, bireylerin belirsizlikten kaçınma, yüksek kaygı düzeyine sahip olma, düşük oranda risk alma gibi özellikleri nedeniyle kazanç kalitesi konusunda istikrarlı olmaları beklenmektedir. Yöneticilerin belirsizlikten kaçınma eğilimi gösterdiği işletmelerde kazanç yönetimi uygulamalarının oranı düşüktür.

3.2.2.5. Ekonomik Koşullar

Kazanç kalitesini doğrudan etkileyen ve ülkeden ülkeye farklı nitelikler gösteren faktörlerden biri ekonomik koşullardır. Global ve ulusal ekonomilerde yaşanan gelişmeler muhasebe uygulamalarını da çeşitlendirmekte ve geliştirmektedir. Bir ülkede ekonominin gelişmiş olması o ülkedeki işletmelerin finans kaynağına olan ihtiyaçlarını arttırmaktadır. Yeni yatırımlar yapabilmek üzere finansman ihtiyacı içerisinde olan işletmeler, muhasebe kalitelerini ve dolayısıyla kazançlarının kalitesini yüksek tutma konusunda güdülenmektedir.⁹⁹

Kazanç kalitesini etkileyen ekonomik faktörlerden biri de enflasyondur. Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artışı ifade eden enflasyon, tarihi maliyet yönteminin eksikliklerini ortaya koymakta ve fiyatlarda yaşanan farklılıkların hesap

⁹⁷ Sam Han, Tont Kang, Stephen Salter, Yong Keun Yoo, “A Cross-Country Study On The Effects Of National Culture On Earnings Management”, **Journal of International Business Studies**, Volume:41, Number:1, 2010, ss.130-135

⁹⁸ Kiridaran Kanagaretnam, Chee Yeow Lim, Gerald J. Lobo, **a.g.e.**, s.856

⁹⁹ Ümit Gücenme Gençoğlu, Yasemin Ertan, “Muhasebe Kalitesini Etkileyen Faktörler ve Türkiye’deki Durum”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:53, 2012, s.14

kalemlerine yansıtılması gerektiğine vurgu yapmaktadır.¹⁰⁰ Zaman içerisinde paranın satın alım gücünde yaşanan değişimin göz ardı edilmesi ve finansal tablo kalemlerinin her biri için aynı derecede dikkate alınmaması halinde, raporlanan bilgiler ihtiyaca uygun olmaktan uzaklaşmaktadır. Bu durum, finansal tabloları kullanarak ekonomik kararlar alan basiretli kullanıcıların yanlış kararlar almasına neden olabilmektedir. Ülkemizde de 2003 yılına kadar yaşanan enflasyonist ortam nedeniyle, SPK tarafından finansal tablolarda enflasyon nedeniyle oluşan negatif etkinin ortadan kaldırılması amacıyla enflasyon muhasebesi uygulanmıştır.

Ekonomik faktörler arasında kazanç kalitesine etki eden bir diğer husus ekonomik krizlerdir. Ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerde yatırım hacminde daralma meydana gelmektedir. Yaşanan daralmadan en az düzeyde etkilenmek adına işletmeler, kazanç yönetimi uygulamalarına başvurarak finansal tabloları manipüle etme yoluna gidebilmektedir. Bu manipülasyon genellikle, finansal tablolarda yer alan kötü göstergeleri gizleme ve kazançları yüksek gösterme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, kazanç kalitesinde düşüş meydana gelebilmektedir.¹⁰¹

3.2.2.6. Muhasebe Altyapısı ve Muhasebe Mesleğine Verilen Önem

Muhasebe mesleğinin ülkedeki konumu, mesleğe ve meslek mensuplarına verilen önem ile mesleki uygulamaların gelişmişlik seviyesi muhasebe alanındaki uluslararası farklılıkların nedenleri arasında yer almaktadır. Muhasebe alanındaki mesleki kuruluşların güçlü bir yapıya sahip olmaları, iyi örgütlenmiş olmaları ve muhasebe uygulamalarında yapılacak olan düzenlemelere ilişkin süreçlere dâhil olmaları yeni düzenlemelerin amacına uygun şekilde hazırlanmasına etki etmektedir.¹⁰² Mesleki kuruluşlar içerisinde aktif olarak görev alan mensuplar,

¹⁰⁰ Stephen R. Goldberg, Joseph H. Godwin, “International Differences In Financial Reporting: What U.S. CFOs Need To Know”, **Corporate Accounting & Finance**, Volume:8, Issue:2, 1997, s.100

¹⁰¹ Gürol Durak, Eymen Gürel, **a.g.e.**, s.101

¹⁰² Hatice Belgin Şensoy, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi İle Muhasebe Standartlarının Türkiye’deki Durumu, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s.47

profesyonel yargılarını kullanarak muhasebe kalitesinin artırılmasına yönelik adımlar atabilmektedir.¹⁰³

Mesleki uygulamaların barındırdığı altyapı ve ülke içerisinde muhasebe mesleğine verilen önemin kazanç kalitesine dolaylı olarak etki etmesini sağlayan bir diğer faktör de meslek mensuplarının etik değerlere sahip olması ve sadık kalmasıdır. Meslek üyelerinin dürüst, tarafsız, mesleki bağlamda yeterli ve özenli, sır saklayan ve mesleğe uygun davranışlarda bulunan bireyler olmaları, muhasebe uygulamalarının her alanında etik davranmalarını sağlamaktadır. Özellikle finansal raporlama sürecine etik anlayışa sahip bireylerin dâhil edilmesi, finansal tablolarda manipülasyon yoluyla kazanç kalitesinin düşürülmesinin önüne geçmektedir. Diğer yandan, muhasebe mesleğinde yetkinliğin sağlanması adına çağın koşullarına uygun olarak gerekli muhasebe eğitimlerinin verilmesi de kazanç kalitesi açısından dolaylı etkiye sahip bir faktördür.¹⁰⁴

3.3. Kazanç Kalitesinin Temel Göstergeleri

Kazanç kalitesi kavramı, farklı kurumlara ait kazançlar arasında karşılaştırma yapmak ve kalite konusunda ortaya çıkan farkları açıklayabilmek adına ortaya atılmış ve geliştirilmiştir.¹⁰⁵ Ulusal ve uluslararası muhasebe literatüründe kazanç kalitesi kavramı çok yaygın olarak kullanılmakla beraber, genel kabul görmüş bir tanımı ve ölçüm kriterleri bulunmamaktadır. Ancak temelde kazanç kalitesine ilişkin iki bakış açısı mevcuttur. Bunlardan ilki, cari yılda elde edilen kazançlardan yola çıkarak kazanç kalitesinin şirket performansı ile yakından ilişkili olduğunu savunmaktadır. Cari yıldaki kazançlar, gelecekteki kazançları tahmin etmek için kullanılabilirse veya gelecekteki faaliyetler nakit akışlarıyla güçlü bir şekilde ilişkili ise kazanç kalitesinin yüksek olduğu kabul edilmektedir.¹⁰⁶ Bu bakış açısı, kazanç kalitesinin ölçüm odağının finansal tabloların özellikleri ile yakından ilişkili

¹⁰³ Stephen R. Goldberg, Joseph H. Godwin, **a.g.e.**, s.99

¹⁰⁴ Yasemin Ertan, **a.g.e.**, s.52

¹⁰⁵ Tülay Yel, “Kâr Kalitesi ve Dönem Karıyla Gelecek Dönem Karları ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin İMKB’de Test Edilmesi”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara, 2009, s.14

¹⁰⁶ Patricia M. Dechow, Ilia D. Dichev, “The Quality of Accruals and Earnings: The Role of Accrual Estimation Errors”, **The Accounting Review**, Volume:77, 2002, s.55

olduğunu göstermektedir. İkinci bakış açısına göre kazanç kalitesi, işletmenin hisse senetlerinin borsadaki performansına bağlı olarak artmakta veya azalmaktadır. Kazançlar ve piyasa getirileri arasındaki ilişki ne kadar güçlü olursa, kazanç kalitesinin o kadar yüksek olduğu düşünülmektedir.¹⁰⁷

Literatür genelinde araştırmacılar, kendi çalışmaları ile uyumlu olan ölçüm araçlarını belirleyerek kazanç kalitesinin tanımı ve temel göstergeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Kazanç bilgisinin belirleyici göstergeleri, kazanç kalitesini etkileyen temel faktörlerdir. Bu faktörler, işletmenin faaliyet gösterdiği ortamdan etkilenmekle beraber amaca veya araştırma alanına bağlı olarak büyük ölçüde değişiklik göstermektedir.¹⁰⁸ Aşağıdaki tabloda kazanç kalitesinin temel göstergelerine ilişkin önceki araştırmaların sonuçlarının özeti sunulmuştur.

Tablo 3-1: Kazanç Kalitesinin Nitelikleri ve Ölçümleri

<u>Nitelikler</u>	<u>Ölçümler</u>	<u>Araştırmacı</u>
Tahakkuk Kalitesi (Accrual Quality)	Mevcut tahakkukların geçmiş, şimdiki ve gelecekteki nakit akışlarıyla ilişkisi	Dechow ve Dichev (2002), James A. Largay III (2002), Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson ve Katherine Schipper (2004)
Kalıcılık (Persistence)	Cari kazançların gelecekteki kazançlara karşı regresyon katsayısı	Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson ve Katherine Schipper (2004)
Tahmin Edilebilirlik (Predictability)	Cari kazançların gelecekteki kazançlara karşı regresyon katsayısının standart sapması	Barbara Lougee ve Carol Marquardt (2002), Lawrence Brown ve Kumar Sivakumar (2001), Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson ve Katherine

¹⁰⁷ Gagaring Pagalung, Bambang Sudibdyo, “The Determinant Factors of Earnings Quality and Economic Consequences”, **Ekuitas: Jurnal Ekonomi dan Keuangan**, Volume:16, Number:1, 2012, s.108

¹⁰⁸ Gagaring Pagalung, Bambang Sudibdyo, **a.g.e.**, s.109

		Schipper (2004)
Düzensizlik / Değişkenliğin Göreceli Yokluğu ve Oynaklık (Smoothness and Volatility)	Kazanç değişkenlerinin nakit akış değişkenlerine oranı	Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson ve Katherine Schipper (2004)
Değer İlişkisi (Value Relevance)	Kazanç ilişkisinin açıklanmasına yönelik regresyon hesaplaması (Return Regression)	Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson ve Katherine Schipper (2004), Lawrence Brown ve Kumar Sivakumar (2001)
Zamanlılık (Timeliness)	Ters regresyon yöntemi ile kazanç derecesinin analiz edilmesi	Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson ve Katherine Schipper (2004)
Muhafazakarlık (Conservatism)	Ters regresyon katsayısının getiri katsayısına oranlanması	Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson ve Katherine Schipper (2004)
Kazanç Kalite Endeksi (Earnings Quality Index)	İşletmenin muhafazakarlık puanı ile endüstrinin muhafazakarlık ortalamasının karşılaştırılması	Stephen H. Penman ve Xiao-Jun Zhang (2002)
Bilgi İçeriği (The Information Contained)	Kazanç regresyon katsayısının hesaplanması	Lawrence Brown ve Kumar Sivakumar (2001)
Anormal Tahakkuk (Abnormal Accrual)	Maddi duran varlıklara yönelik toplam tahakkuk hesaplaması	Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson ve Katherine Schipper (2003)

Kaynak: Gagaring Pagalung, Bambang Sudibdyo, **a.g.e.**, s.108

Tablo 3-1’de kazanç kalitesinin analizine ilişkin yapılan çalışmalarda belirlenmiş olan nitelikler ve kullanılan ölçüm teknikleri özetlenmiştir. Tablo 3-2’de

ise kazanç kalitesinin belirleyici faktörleri ve ölçümüne dair yapılan çalışmalar yer almaktadır.

Tablo 3-2: Kazanç Kalitesinin Belirleyici Faktörleri ve Ölçümleri

<u>Belirleyici Faktörler</u>	<u>Ölçümler</u>	<u>Araştırmacı</u>
Çalışma Döngüsü (Operation Cycles)	Alacak ve stok devir hızı tutarları	Patricia M. Dechow (1994) Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson ve Katherine Schipper (2004)
Satış Oynaklığı (Sales Volatility)	Net satışların (net satışlar/aktif toplamı) standart sapması	Dechow ve Dichev (2002), Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson ve Katherine Schipper (2003)
Şirket Büyüklüğü (Company Size)	Toplam varlık kayıtlarının analizi	Zhaoyang Gu, Chi-Wen Jevons Lee ve Joshua G. Rosett (2002), Dechow ve Dichev (2002), Daniel A. Cohen (2003)
Şirket Yaşı (Company Age)	Şirketin kurulduğu yıl ile analizin yapıldığı yıl arasındaki farkların analizi	Zhaoyang Gu, Chi-Wen Jevons Lee ve Joshua G. Rosett (2002), Maureen F. McNichols (2002)
Performans (Performance)	Performansa ilişkin 4 yıllık analiz içerisindeki kayıp oranının hesaplanması	Carla Hayn (1995), Mark L. DeFond ve Chul W. Dechow ve Dichev (2002), Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson ve Katherine Schipper (2003)
Likidite (Liquidity)	Dönen varlıkların kısa vadeli yabancı kaynaklara oranı	Jennifer Francis, Ryan LaFond, Per M. Olsson ve Katherine

		Schipper (2003)
Kaldıraç (Leverage)	Toplam borçların toplam varlıklara bölünmesi ile hesaplanan kaldıraç oranı	Zhaoyang Gu, Chi-Wen Jevons Lee ve Joshua G. Rosett (2002), David Easley, Soeren Hvidkjaer ve Maureen O'Hara (2002), Daniel A. Cohen (2003), David Easley ve Maureen O'Hara (2004)
Endüstrinin Sınıflandırılması (Industry Classification)	Seçilen borsada listelenen endüstrilerin sınıflandırılması	Zhaoyang Gu, Chi-Wen Jevons Lee ve Joshua G. Rosett (2002)

Kaynak: Gagaring Pagalung, Bambang Sudibdyo, a.g.e., s.109

Tablo 3-2 incelendiğinde, kazanç kalitesinin belirleyici faktörlerinin ölçümünde yoğunlukla oran analizlerinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak hem ulusal hem de uluslararası literatürde yukarıdaki tablolarda yer almayan, kazanç kalitesinin nitelikleri ve belirleyici faktörleri üzerine yapılmış analiz çalışmaları da bulunmaktadır. Bu bölümde, muhasebe literatüründeki çalışmalara dayandırılarak kazanç kalitesinin belirleyicileri açıklanmış ve literatür taraması genişletilmiştir.

3.3.1. Tahakkuk Kalitesi

Kavramsal olarak tahakkuk, bir işlemin gerçekleşmesi, bir alacak hakkının ya da borç yükümlülüğünün doğması anlamına gelmektedir. Faaliyetlere ilişkin olaylarda işlemin gerçekleşmesi ile muhasebe kaydının yapılması ve nakit akımların gerçekleşme zamanı birbirinden farklı olabilmektedir. Tahakkuk esaslı muhasebe gereğince, faaliyetlere ilişkin nakit giriş ve çıkışları farklı bir dönemde gerçekleşmiş olsa bile ilgili faaliyet işletmenin varlık ve kaynaklarını etkilediği için gerçekleştiği dönemde kayıtlara alınır.¹⁰⁹ Böylelikle, finansal raporlama çerçevesinde işletmelerin gerçek performansları ile ilgili daha kaliteli bilgi sunulması sağlanabilmektedir.

¹⁰⁹ Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve, Paragraf :1.17

Fakat tahakkuklar büyük çoğunlukla tahminlere dayalı olduğundan, bu tahminlerde hata yapılması veya kasıtlı olarak yanlış hesaplanması güvenilirliği azaltarak tahakkuk kalitesi kavramının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Literatür genelinde tahakkuklar; normal ve isteğe bağlı tahakkuklar, çalışma sermayesi tahakkukları, uzun dönemli faaliyet tahakkukları ve finansal tahakkuklar şeklinde sınıflandırılmaktadır. Normal tahakkuklar, işletmenin gerçekleştirdiği esas faaliyetleri sonucunda ortaya çıkmakta olup içinde bulunulan çevre ve ekonomi de dikkate alınarak oluşturulmaktadır.¹¹⁰ İsteğe bağlı yani ihtiyari tahakkuklar genellikle kazanç yönetimi uygulamaları amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlerden ya da uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Bu tahakkuklar, kazanç rakamlarını değiştirmek amacıyla yöneticiler tarafından kasıtlı olarak düzenlenebilmektedir. Muhasebe ilke ve standartları yöneticilere çeşitli konularda kullanabilecekleri alternatif yöntemler sunmakta ve bu yöntemler arasında seçim yapma imkânı vermektedir. Örneğin, TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı'na göre yöneticiler amortisman yöntemi olarak doğrusal amortisman, azalan bakiyeler ve üretim miktarı yöntemlerinden birini seçebilmektedir.¹¹¹ Aynı şekilde maddi duran varlıkların yararlı ömrü ve hurda değeri de yöneticiler tarafından belirlenmektedir ve her dönem sonunda gözden geçirmeleri istenmektedir.¹¹² Yöneticiler tahakkukları olduğundan farklı göstermek istediklerinde, bu alternatifler arasından seçim yapabilmekte ve kullandıkları takdir hakları sonucunda ihtiyari tahakkuklar ortaya çıkabilmektedir.¹¹³

Çalışma sermayesi tahakkukları, cari faaliyetler sonucunda ve işletmenin bir dönem içerisindeki nakit ve kısa vadeli yatırımları dışında kalan dönen varlıkları ile mali borçları dışında kalan kısa vadeli borçlarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Uzun vadeli faaliyet tahakkukları bilanço kalemleri kullanılarak hesaplanmaktadır. Bu tahakkuklar, faaliyetlere ilişkin duran varlıklardaki değişimden faaliyetlere ilişkin uzun vadeli borçlardaki değişimin çıkarılması suretiyle oluşmaktadır. Faaliyetlere ilişkin duran varlıklardaki değişimin hesaplanması için maddi ve maddi olmayan

¹¹⁰ Joshua Ronen, Varda Yaari, **Earnings Mangement, Emerging Insights in Theory, Practice and Research**, New York, Springer, 2007, s.372

¹¹¹ TMS 16 Maddi Duran Varlıklar, Paragraf: 62

¹¹² TMS 16 Maddi Duran Varlıklar, Paragraf: 51

¹¹³ Yasemin Ertan, "Türkiye Muhasebe Standartlarının Denetim ve Muhasebe Kalitesi Üzerindeki Etkisi: Bir Uygulama", **a.g.e.**, s.66

duran varlıklar ile diğer duran varlıklardaki değişimin toplamından mali duran varlıklardaki değişim çıkarılmaktadır. Faaliyetlere ilişkin duran varlıklardaki değişimin hesaplanmasında öne çıkan ana grup maddi ve maddi olmayan duran varlıklardır. Bu durumun sebebi, yukarıda da bahsedildiği gibi ilgili hesap kalemlerine ilişkin yöneticilerin tercihine bırakılmış sübjektif kararlar olmasıdır. Faaliyetlere ilişkin uzun vadeli borçlardaki değişim ise uzun vadeli borçlardan mali borçlar hesap grubunda yer alan kalemlerin çıkarılmasıyla hesaplanmaktadır. Bu grup içerisinde yer alan kıdem tazminatı karşılıkları da önemli boyutta sübjektiflik içermektedir. İşletmenin finansal faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan finansal tahakkuklar, kısa vadeli yatırımlardaki değişim ile uzun vadeli yatırımlardaki değişimin toplamından finansal borçlardaki değişimin çıkarılması suretiyle hesaplanmaktadır. Özetle finansal tahakkuklar için finansal varlıklarda meydana gelen değişimden finansal borçlarda meydana gelen değişim çıkarılmaktadır.¹¹⁴

Tahakkuklar, işletme performansının finansal tablolar üzerinde gerçeğe uygun bir şekilde gösterilmesini sağlayan araçlardır. Ancak doğru bilgi için tahakkukların kasıtlı olarak değiştirilmemesi ve tutarları belirlenirken hata yapılmamış olması gerekmektedir. Aksi halde tahakkukların kalitesi düşük olacaktır. Kazançlar nakit akışları ve tahakkukların bileşeninden oluştuğu ve nakit akışları daha önceden belli olmuş rakamlardan meydana geldiği için tahakkukların kalitesi aynı zamanda kazanç kalitesi anlamına gelmektedir. Tahakkuklar işletme faaliyetleri sonucunda ortaya çıktığından, bu faaliyetlerde meydana gelen değişim ile tahakkuklarda meydana gelen değişimin paralellik göstermesi gerekmektedir.¹¹⁵ Başka bir ifade ile tahakkuklarda görülen bir değişiklik, işletmenin varlık ya da kaynaklarındaki bir değişiklikle ilişkili olmalıdır. Aksi durumda tahakkukların kalitesi düşük olacaktır.

Literatür genelinde sıklıkla karşılaşılan bir diğer görüşe göre, işletme kazançları nakit akışına yaklaştığında tahakkuk kalitesi artmaktadır. Faaliyet tahakkukları ne ölçüde nakit akışları ile örtüşürse kazanç kalitesinin o derecede

¹¹⁴ Yasemin Ertan, “Türkiye Muhasebe Standartlarının Denetim ve Muhasebe Kalitesi Üzerindeki Etkisi: Bir Uygulama”, **a.g.e.**, ss:67-69

¹¹⁵ Serdar Özkan, M. Banu Durukan, Fatih Dalkılıç, **a.g.e.**, s.146

yüksek olacağı savunulmaktadır.¹¹⁶ Söz konusu örtüşme düşük seviyede olursa, bu durum düşük kaliteye işaret etmektedir. Aynı zamanda gelecek döneme ilişkin faaliyet nakit akışının tahmin edilebilirliği artacaktır. Böylece kazançlarda daha da yüksek bir kalite sağlanmış olacaktır.¹¹⁷ Nakit akışları tahakkuk eden kazançtan büyük ise kalitenin yüksek olduğu, tersi durumda ise düşük olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda, kazanılmamış gelirlere ve ertelenmiş giderlere sahip işletmelerde kazancın yüksek kalitede olacağı, tahakkuk etmemiş kazançları ve önceden ödenmiş harcamaları olan işletmelerde ise kazancın düşük kalitede olacağı sonucuna varılmaktadır.¹¹⁸

3.3.2. Kalıcılık

Kazanç kalitesinin temel göstergelerinden biri olan kalıcılık, raporlanan firma kazançlarının sürdürülebilir olduğunu ifade etmektedir. Kârın veya kazancın kalıcı olması daha istikrarlı ve daha kaliteli olduğuna işaret etmektedir.¹¹⁹ Bu nedenle, istikrarlı bir şekilde büyüme eğilimi gösteren kazançlar arzu edilir.¹²⁰ Dolayısıyla, gelir tablosunda rapor edilen olağandışı ve tekrar etmeyen kalemler kazançların sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Bu kalemler finansal tablo analizinde, kazançların kalitesi açısından daha fazla dikkat gerektirir.¹²¹

Basu tarafından 1997 yılında yapılan çalışmada kazanç kalitesi, ihtiyatlılık ve kazançların kalıcılığı arasındaki ilişki göz önüne alınarak tanımlanmış ve ihtiyatlılık kötü haberlerin iyi haberlerden daha hızlı olarak kazançlara yansımaları şeklinde ifade edilmiştir. Basu'ya göre, ihtiyatlılık gereği kötü haberler kazançları düşürmek için ve

¹¹⁶ Patricia M. Dechow, Ilia D. Dichev, **a.g.e.**, ss:55-57

¹¹⁷ Charles A. Barragato, Ariel Markelevich, "Earnings Quality Following Corporate Acquisitions", 2003, https://www.academia.edu/24771290/Earnings_quality_following_corporate_acquisitions (02.02.2020)

¹¹⁸ Tülay Yel, "Kâr Kalitesi ve Dönem Karıyla Gelecek Dönem Karları ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin İMKB'de Test Edilmesi", **a.g.e.**, s.33

¹¹⁹ Gregory D. Lyimo, "Assessing The Measures Of Quality Of Earnings: Evidence From India", **European Journal of Accounting Auditing and Finance Research**, Volume:2, Number:6, 2014, s.19

¹²⁰ John J. Wild, K. R. Subramanyam, Robert F. Halsey, **Financial Statement Analysis**, McGraw-Hill/Irwin, Eighth Edition, 2004, s.597

¹²¹ Serdar Özkan, M. Banu Durukan, Fatih Dalkılıç, "Approaches To Measuring Quality Of Earnings And Discussion Of The Applicability Of These Approaches To Istanbul Stock Exchange (ISE) Companies", **I. Uluslararası Muhasebe Denetimi Sempozyumu ve VII. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, İstanbul, 2006, s.135

iyi haberler de kazançları arttırmamak için yapılmamaktadır. Aynı zamanda, iyi haberler için kötü haberlere göre daha fazla kanıt istenmektedir. Bu da kötü haberlerin daha hızlı bir şekilde kazançlara yansımaya neden olmaktadır. Örneğin, gerçekleşmemiş bir zarar gerçekleşmemiş bir kâra göre daha erken kayıtlara alınır. Özetle ihtiyatlılık, iyi haberlerin olduğu dönemlerdeki kazancın kötü haber dönemlerindeki kazanç oranla daha düşük kalıcılık göstermesine yol açmaktadır.¹²²

Green 1999 yılında kazanç kalitesi ile nakit akışları arasındaki ilişkiyi analiz ettiği çalışmada, kazançların kalitesinin tekrar eden kaynaklardan elde edilen kazanç oranına bağlı olduğunu savunmuştur.¹²³ Penman ve Zhang 2002 yılında muhasebe yöntemlerinin kazanç kalitesini nasıl etkilediğine ilişkin analiz yaptıkları çalışmada, gelir tablolarında sıklıkla raporlanan kazançların gelecekteki kazançlara dair iyi bir gösterge oluşturması halinde yüksek kaliteli olarak değerlendirildiğini ifade etmiştir.¹²⁴ Kazançların kalıcılığını, kazanç performansının gelecek dönemlerde ne kadar devam edeceğine bağlayan bir diğer çalışma 2005 yılında Richardson, Sloan, Solimon ve Tuna tarafından gerçekleştirilmiştir. Tahakkuk güvenilirliği ile kazanç kalıcılığı arasındaki ilişkisinin analiz edildiği çalışmada, daha az güvenilir tahakkukların daha düşük kazanç kalıcılığına yol açtığını gösteren bir model kurulmuştur.¹²⁵ Bu bağlamda, mevcut kazançlar ile gelecek dönemlere ait olan kazançlar arasındaki korelasyon ne kadar yüksekse kazanç kalitesinin o kadar yüksek olduğu söylenmektedir. Benzer şekilde Dechow ve Dichev de tahakkuk kalitesi ile kazançların kalıcılığı arasında pozitif bir ilişki saptamıştır.¹²⁶ Kazanç kalitesinin kalıcılığına muhasebe ilkeleri perspektifinden bakan çalışmalarda ise daha kalıcı kazançlar elde etmenin yatırımcılar açısından kalite endişesini azalttığı ileri sürülmüştür. Aynı şekilde, muhasebe ilkelerinin dönemden döneme tutarlı bir şekilde uygulanmasının kalıcılık açısından önemli olduğu, beklenmedik kazançların

¹²² Sudipta Basu, “The Conservatism Principle and The Asymmetric Timeliness of Earnings”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:24, Issue:1, 1997, ss:30-35

¹²³ J. Peter Green, “The Impact Of The Quality Of Earnings On The Valuation Relevance Of Cash Flow Disclosures”, **The British Accounting Review**, Volume:31, Issue:4, 1999, ss:389-391

¹²⁴ Stephen H. Penman, Xiao-Jun Zhang, “Accounting Conservatism, the Quality of Earnings, and Stock Returns”, **The Accounting Review**, Volume:77, Number:2, 2002, ss:237-238

¹²⁵ Scott A. Richardson, Richard G. Sloan, Mark T. Soliman, Irem Tuna, “Accrual Reliability, Earnings Persistence and Stock Prices”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:39, Number:3, 2005, s.437

¹²⁶ Patricia M. Dechow, Ilia D. Dichev, **a.g.e.**, ss:55-56

muhasebe muhafazakarlığından olumsuz etkilenecek kazanç kalıcılığını azalttığı savunulmaktadır.¹²⁷

Kazanç kalitesi daha geniş bir perspektiften bakılarak finansal kalite kavramı içerisinde değerlendirilebilmektedir. Finansal kalite, firmanın kazanç gücü kavramı ile ifade edilmekte ve kazanç gücü de finansal tablo bilgilerinin kalıcı kazanç yeteneği olarak tanımlanmaktadır.¹²⁸ Finansal tablolarda yer alan hesap kalemleri, işletmenin kazanç gücü hakkında olumlu bir sinyal verdiği kalitenin yüksek olduğuna işaret etmektedir. İşletmenin kazanç kalitesine ilişkin değerlendirme yapılırken, söz konusu işletmenin gelir tablosu, nakit akış tablosu ve kazanç gücünü etkilemesi beklenen dipnot kalemleri incelenmektedir. Gelir tablosu ve nakit akış tablosu kalemleri, bir kerelik kâr ve zararların yanında yinelenen gelir ve giderlerle ilgili olduğunda, kazanç kalitesinin kalıcı olduğu düşünülmektedir. Örneğin; maddi bir duran varlığın satışından elde edilen bir defalık kazanç veya yeniden yapılanma faaliyetleri için ayrılan bir defalık karşılık kazanç kalitesi kalemleridir. Ancak maddi duran varlıkların elden çıkarılmasından sağlanan kâr, kazanç kalitesinin kalıcılığını azaltmakta ve dolayısıyla kazanç kalitesini de düşürmektedir.¹²⁹ Aşağıdaki tabloda çeşitli gelir tablosu kalemleri ile kazanç kalitesinin kalıcılık boyutları arasındaki ilişki gösterilmektedir.

Tablo 3-3: Gelir Tablosu Kalemleri İle Kazanç Kalitesinin Kalıcılık ve Nakit Boyutları Arasındaki İlişki

<u>Gelir Tablosu Kalemleri</u>	<u>Kazanç Kalitesine Etkisi</u>
Bir defalık kâr ya da kazanç	Kazanç kalitesini ve kalıcılığını azaltır
Bir defalık gider ya da zarar	Kazanç kalitesini ve kalıcılığını artırır
Elde edilen nakdin gelirden fazla olması	Kazanç kalitesini ve nakdi artırır
Gelirin elde edilen nakitten fazla olması	Kazanç kalitesini ve nakdi azaltır
Ödenen nakdin giderden fazla olması	Kazanç kalitesini ve nakdi azaltır

¹²⁷ Serdar Özkan, M. Banu Durukan, Fatih Dalkılıç, **a.g.e.**, s.135

¹²⁸ Tülay Yel, “Kâr Kalitesi ve Dönem Karıyla Gelecek Dönem Karları ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin İMKB’de Test Edilmesi”, **a.g.e.**, s.16

¹²⁹ Eugene E. Comiskey, Charles W. Mulford, **Guide to Financial Reporting and Analysis**, John Wiley & Sons, 2000, s.11-13

Giderin ödenen nakitten fazla olması	Kazanç kalitesini ve nakdi artırır
--------------------------------------	------------------------------------

Kaynak: Eugene E. Comiskey, Charles W. Mulford, **Guide to Financial Reporting and Analysis**, John Wiley & Sons, 2000, s.13

Yukarı açıklamalardan ve Tablo 3-3'den de anlaşıldığı gibi, finansal tablolarda tekrarlanan hesaplar kazanç kalitesinin kalıcılığını olumlu yönde etkilemektedir. Aynı zamanda, dönem içerisindeki kazançlar işletme performansını gerçeğe uygun bir şekilde yansıtıyor ve mevcut döneme ait performans gelecek dönemlerde de sürüyor ise kazanç kalitesinin yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır.

3.3.3. Tahmin Edilebilirlik

Kazanç kalitesi açısından tahmin edilebilirlik, geçmiş kazançların gelecekteki kazançları tahmin etme yeteneği olarak tanımlanmaktadır.¹³⁰ FASB tarafından yapılan tanıma göre kazanç kalitesi, yatırımcıların cari döneme ilişkin kazançları etkin bir şekilde kullanmak suretiyle gelecek dönemlere ilişkin kazançları öngörmesindeki yararlılıktır. Yatırımcıların ilgilendikleri konularda doğru tahminlerde bulunma yeteneklerinin artırılması için tüm finansal raporlama araçlarında kazanç bileşenlerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Aynı zamanda, tahmin edilebilirlik hem finansal raporlama sistemini hem de onu oluşturan muhasebe sisteminin kalitesini birleştiren bir değişkendir. Tahmin edilebilirlik, muhasebe sisteminin kalitesini belirleyen finansal raporlamanın kalitesini etkilemekte ve aynı zamanda muhasebe sisteminin kalitesi de finansal raporlama kalitesine etki etmektedir.¹³¹

Kazanç kalitesinin kalıcılığı başlığında belirtildiği gibi kazançların rolü yatırımcılara gelecek dönemlere ilişkin bilgi sağlamaktır. Bu bağlamda, gelecekteki menkul kıymet getirileri hakkında daha yüksek tahmin gücüne sahip kazançların kalitesi de daha yüksek olmaktadır.¹³² Aynı zamanda kazanç, işletmenin geçmiş performansı ve gelecekteki büyüme seçeneklerinin değeri arasındaki ilişkileri analiz

¹³⁰ Robert Lipe, "The Relation Between Stock Returns and Accounting Earnings Given Alternative Information", **The Accounting Review**, Volume:65, Number:1, 1990, s.51

¹³¹ Elisa Menicucci, **Earnings Quality Definitions, Measures and Financial Reporting**, Palgrave Pivot, 2019, s.33

¹³² Baruch Lev, **a.g.e.**, s.156

etmek için bir ölçüt olarak kullanılabilir ise kaliteli olduğu düşünülmektedir.¹³³ Tahmin edilebilirlik, finansal verinin ihtiyaca uygun olma özelliğine sahip olmasının ilk koşulunu oluşturduğundan kazanç kalitesi ile doğru orantılı olduğu savunulmaktadır.¹³⁴

Bir diğer bakış açısına göre, yüksek oranda kalıcılık arz eden kazançlar, yaşanan bir değişimin etkisinin büyük olması durumunda düşük tahmin etme yeteneğine sahip olacaktır. Bu durum, kalıcılık özelliği yüksek kalitede olan kazançların tahmin etme boyutunda düşük kalitede olabileceğini göstermektedir. Burada belirleyici faktör, kazançların zaman serisi değişkenliğini belirleyen değişken serilerin varyansıdır.¹³⁵ Christian ve Jones 2004 yılında yaptıkları çalışmada, kazancın akışına müdahale edecek herhangi bir etki veya değişikliğin kazanç kalitesini bozacağını ve gelecek dönemler için yapılacak tahminleri zorlaştıracığını ifade etmişlerdir.

3.3.4. İstikrarlılık ya da Oynaklık

İstikrarlılık yüksek kaliteli kazanç ile ilişkili olması dolayısıyla kazanç kalitesini değerlemede kullanılan bir yaklaşımdır. Aynı zamanda, kazancın istikrarlı olduğunu kanıtlamak amacıyla test olarak da kullanılmaktadır. İçinde bulunulan ekonomik çevrenin ve işletmenin iş modelinin değişken olmasına karşın kazancın istikrarlı olması, işletme yönetiminin istikrarlaştırma uygulamaları yaptığına işaret edebilmektedir.¹³⁶ İstikrarsız dalgalanmaları ortadan kaldırarak sabit bir kazanç göstermek için yapılan istikrarlaştırma, kazanç yönetimi uygulamalarının başında gelmektedir. Genellikle yüksek kazanç dönemlerinde kazançları daha az göstermek ve düşük kazanç dönemlerinde de daha fazla göstermek amaçlanmaktadır. Kazancın istikrarlı hale getirilmesi için genellikle tahakkukları değiştirerek kazançların değişkenliğini azaltmak hedeflenmektedir. Çünkü tahakkuk muhasebesi kazancın

¹³³ Bradford Cornell, Wayne R. Landsman, "Accounting Valuation: Is Earnings Quality an Issue?", **Financial Analysts Journal**, Volume:59, Number:6, 2003, s.20

¹³⁴ Gürol Durak, Eymen Gürel, "Finansal Raporların Kalitesine Etki Eden Ülkeye Özgü Faktörler", **a.g.e.**, s.96

¹³⁵ Katherine Schipper, Linda Vincent, **a.g.e.**, s.101

¹³⁶ Katherine Schipper, Linda Vincent, **a.g.e.**, s.101

istikrarlı hale getirilmesini destekleyebilmektedir.¹³⁷ Ancak, yönetimin bu müdahalesi ile ortaya çıkan düzeltilmiş kazançların bilgi değeri düşmektedir.

Kazanç istikrarı hakkında yapılan ilk tanımlardan biri 1976 yılında Barnea, Ronen ve Sadan tarafından yapılan çalışmada ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada kazanç istikrarı, normal olduğu düşünülen işletme kazancının bazı düzeylerdeki değişkenliğinin kasıtlı olarak düzeltilmesi şeklinde tanımlanmıştır.¹³⁸ 1979 yılında Imhoff kazanç istikrarını, kazanç akışının değişkenliğini azaltmak amacıyla finansal veri açıklamasına ilişkin yapay olarak gerçekleştirilen kasti bir çaba olarak ifade etmiştir.¹³⁹ Fudenberg ve Tirole ise 1995 yılında yaptıkları tanımlamada kazanç istikrarını, raporlanan gelir akışını daha az değişken hale getirmek için kazanç raporlarının zaman profilini değiştirme süreci olarak izah etmiştir.¹⁴⁰

Givoly ve Ronen, yöneticilerin kazanç istikrarını sağlamak amacıyla zaman içerisindeki değişiklikleri minimize ederken GKGMİ ve muhasebe uygulamalarının alternatifleri arasından kendi inisiyatiflerini kullanarak seçimde bulunduklarını dile getirmiştir.¹⁴¹ Bunlar genellikle proje seçimi, aktifteki varlıkların satışı ya da alımı gibi operasyonel kararların zamanlamasına ilişkindir ve işletmenin üretim ve/veya yatırım kararları finansal bilgi manipülasyonunun sağlanması amacıyla değiştirilmektedir. Finansal bilgi manipülasyonu için muhasebede değerlendirme işlemlerinin uygulanması ve gelirler ile giderlerin kaydedilme zamanlaması hakkında verilecek kararlara odaklanılmaktadır. Bu bağlamda, bazı gelirlerin sonraki dönemlere nakledilmesi, birtakım harcamaların faaliyet dönemi sonuna doğru hızlandırılması, kârın yüksek olduğu dönemlerde ayrılan karşılıkların arttırılması ya

¹³⁷ Christian Leuz, Dhananjay Nanda, Peter D. Wysocki, **a.g.e.**, s.509

¹³⁸ Amir Barnea, Joshua Ronen, Simcha Sadan, “Classificatory Smoothing of Income with Extraordinary Items”, **The Accounting Review**, Volume:51, Number:1, 1976, s.112

¹³⁹ Eugene A. Imhoff, “Income Smoothing: An Analysis of Critical Issues”, **The University of Michigan Working Paper**, 1979, s.4

<https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/35751/b1375477.0001.001.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (27.01.2020)

¹⁴⁰ Drew Fudenberg, Jean Tirole, “A Theory of Income and Dividend Smoothing Based on Incumbency Rents”, **Journal of Political Economy**, Volume:103, Number:1, 1995, s.75

¹⁴¹ Dan Givoly, Joshua Ronen, “‘Smoothing’ Manifestations in Fourth Quarter Results of Operations: Some Empirical Evidence”, **Abacus**, Volume:17, Issue:2, 1981, s.175

da amortisman yöntemlerinin değiştirilmesi aracılığıyla daha düşük tutarlarda amortisman ayrılması gibi uygulamalar gerçekleştirilmektedir.¹⁴²

Yöneticilerin kazancı istikrarlı hale getirme çabaları, işletmenin kârlılığına ilişkin riskin az olduğu yönünde bir izlenim yaratmayı hedeflemektedir. Kazancın istikrarlaştırılması kavramı aslında kazanç yönetimi, aldatıcı finansal raporlama, yaratıcı muhasebe uygulamaları ya da muhasebe manipülasyonu kavramları ile aynı anlama gelmektedir. İşletmelerin finansal durumlarının ve faaliyet sonuçlarının gerçeği yansıtacak şekilde kullanıcılara aktarılmaması yatırımcıları zarara uğratmaktadır. Aynı zamanda yatırımcıların menkul kıymet alış ve satış niyetleri nedeniyle fonların yanlış ve kısır alanlara yönlendirilmesine neden olunmaktadır.

İşletmelerin kazançlarının ne kadar istikrarlı ya da istikrarsız olduğunu ifade etmek üzere kullanılan bir diğer terim kazanç oynaklığıdır (earnings volatility). Geniş açıdan volatilité “oynaklık”, “ani değişim”, “ani sıçramalar”, “hareketlilik”, veya “değişiklik” anlamlarına gelmektedir. Finans literatüründe ise kavramsal olarak volatilité, belirli bir gözlem aralığında bir finansal araçta meydana gelen dalgalanma düzeyi olarak ifade edilmektedir.¹⁴³ Kazancı yüksek düzeyde oynaklık gösteren işletmelere yapılacak olan yatırımlar risk içermektedir. Çünkü, bu tür değişken kazançlar ileriye yönelik plan yapılmasını zorlaştırmakta ve özellikle borç yükümlülüklerini yerine getirmek için öngörülen nakit akışının gerçekleşmemesi ile sonuçlanabilmektedir. Yapılan araştırmalar, yatırımcıların yüksek oynaklık gösteren kazançlara sahip işletmelerden kaçındıklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, kazançlarında düşük oynaklık gösteren işletmelerin değeri yükselmektedir. Yüksek oynaklık gösteren işletmelerin ise hisse senedi fiyatları zaman içerisinde düşmektedir. Bu nedenle kazancı istikrarlı hale getirme çabaları, hissedarlara ve

¹⁴² Cemal Küçüksozen, Güray Küçükkocaoğlu, “Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, 2005, s.4

https://www.researchgate.net/publication/313898399_FINANSAL_BILGI_MANIPULASYONU_IM_KB_SIRKETLERI_UZERINE_AMPIRIK_BIR_CALISMA (27.01.2020)

¹⁴³ İsmail Çelik, Arife Özdemir, Semra Demir Gülbahar, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Getiri ve Volatilité Yayılımı: NIMPT Ülkelerinde VAR-EGARCH Uygulaması”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Cilt:55, Sayı:636, 2018, s.10

yatırımcılara karşı büyüme ve kalıcılık gösterme isteği nedeniyle ortaya çıkan baskılardan kaynaklanmaktadır.¹⁴⁴

3.3.5. İlgililik ve Güvenilirlik

FASB tarafından hazırlanan kavramsal çerçeveye göre, finansal bilgilerin finansal tabloları kullanarak ekonomik kararlar alan basiretli kullanıcılara yararlı olabilmesi adına güvenilir ve ihtiyaca uygun olması gerekmektedir. İhtiyaca uygun olma yani ilgililik, finansal tablolarda sunulan bilgilerin finansal tablo kullanıcılarının ekonomik kararları ile alakalı ve amaçları ile uyumlu olmasını ifade etmektedir.¹⁴⁵ Eğer bir finansal bilgi finansal tablo kullanıcılarının ekonomik kararlarını etkileyebiliyor ise ihtiyaca uygun demektir. Aynı zamanda finansal bilgilerin ilgili olabilmesi için tahminlerde kullanılabilme ve/veya teyit etme özelliğine sahip olması ve zamanında sunulması gerekmektedir.

Tahmin değeri, bilginin karar vericilerin tahmin etme yeteneğini geliştirerek alacakları kararlarda farklılık oluşturmaları ile ilişkisini ifade etmektedir. Kazançların tahmin edilebilirliği ilgililik düzeyi için önem arz eder. Çünkü gelecekteki nakit akışlarıyla ilişkili kazançlar hakkında beklentiler oluşturmak suretiyle alınacak kararları etkileyebilir. Muhasebe kazançlarının temel amaçlarından birinin gelecekteki nakit akışlarının zamanını, tutarını ve belirsizliğini tahmin etmek olduğu düşünüldüğünde, tahmin değerinin önemi ortaya çıkmaktadır.¹⁴⁶

Geri bildirim veya teyit değeri, bilginin karar vericilerin önceki beklentilerini doğrulamak ya da düzeltmek suretiyle kararlarını etkileme yeteneğini ifade etmektedir. Bir finansal bilgi, daha önce yapılan değerlendirmelere ilişkin geri bildirim sağlıyorsa doğrulama değerine sahip demektir.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Albert L. Nagy, Terry L. Neal, “An Empirical Examination Of Corporate Myopic Behavior: A Comparison Of Japanese And U.S. Companies”, **The International Journal of Accounting**, Volume:36, Issue:1, 2001, ss:95-100

¹⁴⁵ Nuray Demirel Arıcı, Mahmut Karğın, **a.g.e.**, s.218

¹⁴⁶ Abhijit Barua, “Using the FASB’s Qualitative Characteristics in Earnings Quality Measures”, 2006, s.6 <https://pdfs.semanticscholar.org/9538/60506f9da654f40ae8653ac2b0b18945e28d.pdf> (28.01.2020)

¹⁴⁷ **Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve**, Paragraf: 2.9

Zamanında sunum, finansal tablo kullanıcılarının işletmenin gelecekteki nakit akışları hakkında bilgi oluşturmalarını sağlayacak tüm verilerin sunulabilmesini ifade etmektedir. İşletmenin hasılatı, harcamaları veya varlıklarının değerinde meydana gelen değişiklikler gibi her türlü finansal bilginin zamanında sunulması, finansal tablo kullanıcılarının alacakları ekonomik kararları etkileyebilmektedir. Bu nedenle zamanında sunum, ilgililiğin yan unsuru olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, finansal bilgiler ihtiyatlılık nedeniyle zamanlılıktan yoksundur.¹⁴⁸

Finansal bilgilerin güvenilir olabilmesi için ise aslını temsil etme yeteneğine sahip olması, doğrulanabilir ve tarafsız olması gerekmektedir. Muhasebe bilgileri, özellikle tahakkuk bileşenlerinde, önemli ölçüde tahmin içermektedir. Tahmin süreci içerisinde, tahmincilerin ekonomik olayların yanlış temsil edilmesine yol açan önyargıları ekonomik işlemlerin yanlış yorumlanmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda bir ölçütün güvenilir olması için temsil ettiği olguya bağlı kalması gerekmektedir. Özellikle kazançlarında nispeten daha fazla tahakkuka sahip işletmelerde daha fazla tahmin hatası ortaya çıkacağından güvenilirlik sorunu yoğun olarak yaşanabilmektedir. Bu bağlamda, işletmeler GKGMİ'ne aykırı davranmamış ya da fırsatçılık yapmamış olsa bile kazançlarında değişkenlik ve düşük kalite görülebilmektedir. Güvenilir bilgi için gerekli bir diğer husus olan tarafsızlık, bilginin önceden belirlenmiş bir sonuca yönelik önyargılardan arındırılmış olması gerektiği anlamına gelmektedir. Yapılmış olan çalışmaların çoğu, işletmelerin önceden belirlenmiş kazanç kriterlerini karşılayan veya aşan kazançları kasıtlı olarak raporlamak için muhasebe önlemlerini manipüle ettiğini gösteren kanıtlar sunmaktadır.¹⁴⁹

Hem ilgililik hem de güvenilirlik yüksek kazanç kalitesi ile yakından ilgilidir. Ancak birbirlerine göreceli üstünlükleri bulunmamaktadır. Bir işletmenin kazancı hem ilgili hem de güvenilir ise diğer işletmelere oranla kazançlarının daha kaliteli olduğu kabul edilmektedir.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Abhijit Barua, **a.g.e.**, s.7

¹⁴⁹ Abhijit Barua, **a.g.e.**, s.8

¹⁵⁰ Patricia M. Dechow, Catherine M. Schrand, **a.g.e.**, 2004, s.6

3.3.6. Kazanç Yönetimi

Geniş anlamda kazanç yönetimi, işletmelerin finansal ve faaliyet işlemlerine ilişkin performansına dair farklı izlenimler yaratabilmek adına muhasebe sonuçlarının manipüle edilmesi olarak tanımlanmaktadır.¹⁵¹ Dar anlamda ise amacına ve sonucuna göre farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Schipper'e göre kazanç yönetimi, özel bir amaç doğrultusunda işletme dışına yapılan finansal raporlama sistemine kasıtlı olarak müdahale etmektir.¹⁵² Healy ve Wahlen'e göre, yöneticiler finansal tablo kullanıcılarını yanıltmak amacıyla kendilerine tanınan yetkileri kullanarak muhasebe kayıtlarını düzenlemek suretiyle finansal raporlarda değişiklik yaparak kazanç yönetimi uygulamaktadır.¹⁵³ Bu tanıma göre, kazanç yönetimi uygulamalarının finansal tabloların doğruluğunu ve güvenilirliğini ortadan kaldırarak kazanç kalitesini düşürdüğü ifade edilmektedir. Aynı zamanda tanımda yöneticilerin muhasebe ilke ve standartları tarafından kendilerine tanınan esneklikten yararlandıklarına dikkat çekilmiştir. Yasa ve standartlar aracılığıyla ortaya çıkan takdir yetkisinin vurgulandığı bir diğer tanımda Sankar ve Subrahmanyam kazanç yönetimini, takdir yetkisi sayesinde işletmeye ilişkin sahip olunan özel bilgilerin finansal tablolara yansıtılmasıyla birlikte gerçeğe uygun sunum sağlayan faaliyetler olarak dile getirmiştir.¹⁵⁴ Bu bakış açısıyla, kazanç yönetimi kazanç kalitesini artıran bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Dechow ve Skinner'ın 2000 yılında yaptığı tanıma göre kazanç yönetimi, önemli muhasebe verilerinin kasti şekilde hatalı veya yetersiz açıklanması ya da hiç açıklanmamasıdır. Böylece finansal tablo kullanıcılarının karar ve düşüncelerini değiştirmesi amaçlanmaktadır.¹⁵⁵

¹⁵¹ Charles W. Mulford, Eugene E. Comiskey, **Financial Warnings: Detecting Earnings Surprises, Avoiding Business Troubles, Implementing Corrective Strategies**, John Wiley & Sons, 1996, s.360

¹⁵² Katherine Schipper, "Commentary on Earnings Management", **Accounting Horizons**, Volume:3, Issue:4, 1989, s.92

¹⁵³ Paul M. Healy, James M. Wahlen, "A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting", **Accounting Horizons**, Volume:13, Issue:4, 1999, s.368

¹⁵⁴ Mandira Roy Sankar, K. R. Subrahmanyam, "Reporting Discretion and Private Information Communication through Earnings", **Journal of Accounting Research**, Volume:39, Number:2, 2001, s.365-366

¹⁵⁵ Patricia M. Dechow, Douglas J. Skinner, "Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators", **Accounting Horizons**, Volume: 14, Number:2, 2000, s.238

Yukarıdaki tanımlamalar doğrultusunda kazanç yönetimi uygulamalarının muhasebe ilke ve standartlarında bulunan boşluk ve esnekliklerden yararlanarak ortaya çıktığı görülmektedir. Literatür genelinde kazanç yönetimine ilişkin kavram ve tanım birliği bulunmamaktadır. Ancak kazanç yönetimi ve türevi kavramlar muhasebe manipölasyonu adı altında birleşmektedir ve özet bir tablo halinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3-4: Muhasebe Manipölasyonunda Ortak Kavramlar

<u>TÜRÜ</u>	<u>TANIMI</u>
Agresif Muhasebe (Aggressive Accounting)	Yüksek kazanç göstermek amacıyla tercih edilen muhasebe uygulamalarının GKGMİ'ne uygunluğu
Kazanç Yönetimi (Earnings Management)	İşletme yönetimince daha önceden saptanmış bir amaç, analistler ve araştırmacılar tarafından yapılan bir varsayım ya da kalıcı bir gelir akışı için kazancın manipüle edilmesi
Kazancın İstikrarlı Hale Getirilmesi (Earnings Smoothing)	Normal bir kazanç serisinde yaşanan oynaklıkları dengelemek için verimli dönemlerde ortaya çıkan kârları azaltmak veya depolamak suretiyle verimsiz dönemlere aktaran özellikli bir kazanç yönetim davranışı
Hileli Finansal Raporlama (Fraudulent Financial Reporting)	Kullanıcıları kandırmak amacıyla finansal tablolardaki verilerin veya izahların kasti şekilde eksik ya da hatalı raporlanması

Kaynak: Charles W. Mulford, Eugene E. Comiskey, **The Financial Number Games: Detecting Creative Accounting Practices**, John Wiley & Sons, 2002, s.3

Tablo 3-4'de yer alan yöntemler uygulamada karşımıza muhasebe manipölasyonu olarak çıkmaktadır. Agresif muhasebe, kazanç yönetimi ve kârın istikrarlı hale getirilmesine ilişkin uygulamalar, muhasebe ilke ve standartlarında bulunan boşluklar ve esnekliklerden faydalanılarak finansal tablolar aracılığıyla yanıltıcı bilgiler sunmaktadır. Hileli finansal raporlama uygulamaları ise muhasebe ilke ve standartlarına aykırı faaliyetlerde bulunmak suretiyle kullanıcıyı yanıltmayı hedeflemektedir. Aşağıdaki tabloda kazanç yönetimi ile hileli finansal raporlama arasındaki farklar yer almaktadır.

Tablo 3-5: Kazanç Yönetimi ve Hile Ayrımı

	Muhasebe Tercihleri	Nakit Akış Tercihleri
<u>GKGMİ'nin Sınırları İçerisinde Yapılanlar</u>		
Muhafazakar Muhasebe (Conservative Accounting)	*Yüksek tutarda karşılık veya yedek ayrılması *İşletme birleşmelerinde elde edilen ve devam etmekte olan Ar-Ge projelerinin yüksek tutarlarda raporlanması	*Satışların kasti olarak geç muhasebeleştirilmesi *Ar-Ge, reklam vb. harcamaların erkene alınması
Tarafsız Muhasebe (Neutral Accounting)	Muhasebe işlemlerinin olağan süreç içerisinde meydana gelmesi sonucu ortaya çıkan kazanç	
Agresif Muhasebe (Aggressive Accounting)	*Şüpheli alacaklara ilişkin olması gerekenden daha az karşılık ayrılması *Karşılıkları veya yedekleri azaltmak	*Ar-Ge, reklam vb. harcamaların kasti olarak ertelenmesi *Satışların çabuklaştırılması
<u>GKGMİ'nin Sınırları Dışında Yapılanlar</u>		
Hileli Muhasebe (Fraudulent Accounting)	*Satışlar henüz gerçekleşmeden gelir kaydedilmesi *Kurgusal satış gelirlerinin muhasebeleştirilmesi *Satış faturalarının geçmiş tarihli düzenlenmesi *Kurgusal stoklar kaydederek stok maliyetlerinin olduğundan fazla gösterilmesi	

Kaynak: Patricia M. Dechow, Douglas J. Skinner, **a.g.e.**, s.239

3.4. Kazanç Yönetiminin Analizi

Bu bölümde, işletmelerin finansal ve faaliyet sonuçlarına ilişkin mali tablolarında kasıtlı olarak yapılan muhasebe manipölasyonları olarak tanımlanan ve yukarıda geniş ve dar anlamda tanımlamalarına yer verilen kazanç yönetiminin amaçları, nedenleri, uygulanması sürecinde kullanılan teknikler ve yöntemlere yer verilmiştir.

3.4.1. Kazanç Yönetiminin Amaçları

Yöneticilerin finansal raporlama sürecinde muhasebe işlemlerine ilişkin alternatif seçenekleri değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkan kazanç yönetimi, kazanç değerlerinin maksimizasyonu için alınan yönetim kararlarının toplamından oluşmaktadır. Kazanç yönetiminin temel amacı, alternatif uygulamalar aracılığıyla finansal tabloların değiştirilmesi ve böylece işletmenin finansal durumu ile faaliyet sonuçlarının yansıttığı işletme performansının olumlu yönde manipüle edilmesidir. Yatırımcıların ve diğer finansal tablo kullanıcılarının kararlarını etkilemek hedeflenmektedir. Bu temel amaç dışında, borsayı cezbetmek, üst düzey yöneticilerin maaş ve primlerini artırmak, borçlanma maliyetlerini düşürmek, kamu ve özel kesimdeki otoritelerin yaptırımlarından korunmak gibi amaçlar bulunmaktadır.¹⁵⁶

Yöneticileri kazanç yönetimi uygulamalarına yöneltten çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bu etkenler ve güdüleyiciler hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır. Healy ve Wahlen kazanç yönetimi uygulamalarının amaçlarını; sermaye piyasası ile ilgili olanlar, sözleşmeye dayalı olanlar ve kural koyuculara karşı olanlar olmak üzere üç gruba ayırmıştır.¹⁵⁷ Benzer şekilde Jackson ve Pitman da kazanç yönetiminin amaçlarını sermaye piyasası ile ilgili olanlar, sermaye piyasası ile ilişkisi olmayanlar ve kural koyuculara dayalı olanlar şeklinde üçe ayırmıştır. Sermaye piyasası ile ilgili amaçlar arasında; yöneticilerin şirketi zaptetme faaliyetlerinde ortaya çıkan maliyetleri düşürmek, hisse senetlerinin halka ilk kez arz edilmesinde ya da sermaye artırmak yoluyla elde edilecek fon tutarını artırmak, üst düzey

¹⁵⁶ Volkan Demir, Oğuzhan Bahadır, “Muhasebe Manipölasyonu-Yöntemler ve Teknikler”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:84, 2007, s.111

¹⁵⁷ Paul M. Healy, James M. Wahlen, **a.g.e.**, s.370

yöneticilerin kazanç hedeflerini veya finansal analistlerin kâr tahminlerini karşılamak, şirketin gelecekte daha yüksek kârlılığa ulaşacağı izlenimi vermek yer almaktadır. Sermaye piyasası ile ilişkisi olmayan amaçlar sözleşmelere dayalı ve otoritelere dayalı olarak sınıflandırılmaktadır. Sözleşmelere dayalı olan amaçları; borç sözleşmelerinin şartlarını yerine getirmek, yöneticilere sağlanan teşvik primlerinde artış elde etmek ve iş sendikaları ile yapılan toplu pazarlıklarda avantaj sağlamak şeklinde sıralamak mümkündür. Otoritelere dayalı politik amaçlar arasında ürün fiyatlarında yaşanan hızlı artış sonrası oluşan kârı düşük göstermek, gümrük korumalarından yararlanmak ve sektöre özgü kurallara uyma zorunluluğu yer almaktadır.¹⁵⁸

Alexandra Fong tarafından 2006 yılında ortaya koyulan bir çalışmada kazanç yönetimi güdüleyicileri sermaye piyasası, yönetim ücret sözleşmesi, kredi sözleşmeleri, düzenlemeler ve politik maliyetler olmak üzere beş başlık altında toplanmıştır.¹⁵⁹ Dechow, Sloan ve Sweeney yaptıkları çalışmada kazanç yönetiminin amaçlarını daha düşük maliyetlerle kaynak temin etmek ve borç sözleşmelerinde koşulları karşılamak olarak ifade etmiştir.¹⁶⁰ DeGeorge, Patel ve Zeckhauser kazanç yönetiminin üç temel amacı olduğunu ileri sürmüştür. Bunlar; pozitif kazanç raporlamak, bir önceki yıla oranla artan kazanç raporlamak ve üst düzey yöneticiler ile analistlerin beklentilerini karşılamaktır.¹⁶¹

Yöneticileri kazanç yönetimi uygulamalarına yönelten hedef ve güdüleyiciler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

¹⁵⁸ Alpaslan Yaşar, “Bağımsız Dış Denetim Kalitesinin Kâr Yönetimi Üzerine Etkisi: İMKB’de Kayıtlı İşletmeler Üzerine Bir Uygulama”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Adana, 2011, s.39-48

¹⁵⁹ Mehmet Ünsal Memiş, Emin Hüseyin Çetenak, **a.g.e.**, ss:210-211

¹⁶⁰ Patricia M. Dechow, Richard G. Sloan, Amy P. Sweeney, “Detecting Earnings Management”, **The Accounting Review**, Volume:70, Number:2, 1995, s.193-195

¹⁶¹ François DeGeorge, Jayendu Patel, Richard Zeckhauser, “Earnings Management to Exceed Thresholds”, **The Journal of Business**, Volume:72, Number:1, 1999, s.3

Tablo 3-6: Kazanç Yönetiminin Koşulları ve GÜdüleyicileri

<u>Kazanç Yönetiminin Koşulları</u>	<u>Kazanç Yönetiminin GÜdüleyicileri</u>
İşletmenin elde etmesi beklenen kazanç, tahminlerden düşükse	Hisse senedi fiyatlarında ortaya çıkacak düşüşten kaçınmak
İlk kez yapılacak hisse senedi arzı için kârı yüksek göstermek	Halka arzda hisse senedi fiyatlarını maksimize etmek
İşletmenin elde etmesi beklenen kazanç, yöneticilerin prim alması için yeterli değilse	Kazancın, yöneticilere prim sağlayacak düzeye getirilmesi için yönetilmesi
İşletme tarafından yapılan kredi sözleşmelerindeki şartlara uymayan kazanç elde edilmesi	Kazancın, kredi sözleşmelerindeki şartları sağlayacak şekilde manipüle edilmesi
İşletmenin cari yılda elde etmesi beklenen kazancın süregelen istikrarı bozacak olması	Kazanç yönetimi ile istikrarsızlığın ortadan kaldırılması
İşletmenin üst düzey yönetim kadrosunun değişmiş olması	Yeni yönetim kadrosunun olumsuz sonuçları eski çalışanlara bağlayarak geleceklerini garanti altına almak istemesi
Geçmiş dönemlerde tahakkuk etmiş yüksek tutarlarda karşılıkların var olması	İzleyen dönemlerde, şişirilmiş tahakkukların tersine çevrilmek suretiyle istenilen kazanç hedefine ulaşılması

Kaynak: Charles W. Mulford, Eugene E. Comiskey, **The Financial Number Games: Detecting Creative Accounting Practices**, John Wiley & Sons, 2002, s.3

Tablo 3-6’da da görüldüğü gibi işletme yöneticilerini kazanç yönetimi uygulamalarına yönelten çok farklı amaçlar bulunmaktadır. Bu nedenle kazanç yönetimi uygulamalarının amaçlarını anlayabilmek adına kazanç yönetiminin nedenlerinin de bilinmesi gerekmektedir.

3.4.2. Kazanç Yönetiminin Nedenleri

Dünya genelinde birçok işletmede kazanç yönetimi yaygın olarak uygulanmasına karşın bu durumu kanıtlamak oldukça zordur. Ancak genel kabul görmüş yaklaşıma göre, öncelikle yöneticileri kazanç yönetimi konusunda motive eden amaçlar belirlenmeli ve daha sonra muhasebe uygulamaları konusundaki

seçimlerinin bu motivasyonlar ile uyumlu olup olmadığı tespit edilmelidir.¹⁶² Her işletmede kazanç amacı güdülmektedir ve yöneticiler tarafından alınan her kararın bir nedeni bulunmaktadır. Bu nedenle kazanç yönetimi uygulamaları için hem işletme dışı etkenlere hem de işletme içindeki şartlara ya da kişisel nedenlere odaklanılmalıdır.

Kazanç yönetiminin işletme dışı nedenlerini kalitesiz bağımsız denetim, finansal analistlerin kazanç tahminleri ve rekabet olmak üzere üç ana başlık halinde sıralamak mümkündür. Kalitesiz bir bağımsız denetim hiç kuşkusuz kazanç yönetimi uygulamalarını artırmaktadır. Dünya genelinde yaşanan muhasebe skandallarının temelinde kazanç yönetimi uygulamalarının yer alması da bağımsız denetim kalitesinin önemini artırmaktadır. Yapılan birçok çalışma yüksek kalitede yapılan bağımsız denetimlerin kazanç yönetimi için caydırıcı olduğunu ortaya koymuştur. Başka bir bakış açısı olarak Jeong ve Rho, bağımsız denetim kuruluşlarının daha fazla müşteri elde etmek amacıyla kalitesiz bağımsız denetim faaliyetleriyle müşterilerinin kazanç yönetimi uygulamalarını sınırlamayabildiklerini ifade etmiştir.¹⁶³

Özellikle işletmenin hisse senetleri üzerinde artış ya da azalışa neden olan finansal analistlerin kazanç tahminleri, finansal bilgi kullanıcılarının işletme ile ilgili ekonomik kararlarında etkili olmaktadır. Çünkü finansal analistlerin tahminlerini aşamayan işletmelerin hisse senedi fiyatları olumsuz yönde etkilenmektedir. Böylece hisse senetlerini daha yüksek fiyatla satmak isteyen yöneticiler analistlerin tahminlerini karşılamaya yönelik kazanç yönetimi uygulamaları gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca piyasalarda yaşanan rekabet de işletmelerin maliyetlerini düşürmeye ilişkin adımlara ek olarak kazanç yönetimine başvurmalarına neden olmaktadır.

Kazanç yönetimi uygulamalarına neden olan işletme içi faktörlerin başında zayıf iç kontrol sistemi bulunmaktadır. Çünkü etkin çalışan bir iç kontrol sistemi, işletme içerisindeki hata ve hilelerin önlenmesi ve ortaya çıkarılmasındaki en önemli

¹⁶² Paul M. Healy, James M. Wahlen, **a.g.e.**, s.370

¹⁶³ Seok Woo Jeong, Joonhwa Rho, “Big Six Auditors and Audit Quality: The Korean Evidence”, **The International Journal of Accounting**, Volume:39, Number:2, 2004, s.177

unsurlardan biridir. Böylece yöneticilerin finansal tabloları manipüle etmek suretiyle kazanç yönetimi uygulamalarına başvurma riski azalmaktadır. Kazanç yönetimine neden olan işletme içi faktörlerden bir diğeri yöneticilerin kişisel menfaatleri olup, bu menfaatler arasında; ikramiyeler, promosyonlar, iş kaybı korkusu gibi faktörler yer almaktadır. Aynı zamanda yöneticilerin, işletmenin gelecekteki performansı yerine kısa vadeli performansa odaklanmaları ve kısa dönemde kazanç hedeflerine ulaşmak için kemer sıkma politikaları, yatırım harcamalarını erteleme veya işçi çıkarma gibi uygulamaları da kazanç yönetiminin işletme içi nedenleri arasında yer almaktadır.¹⁶⁴

Yöneticilerin kazanç yönetimi uygulamalarını arttırmasına yönelik birtakım teşvikler de bulunmaktadır. Bu teşvikler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 3-7: Kazanç Yönetiminin Artmasına Neden Olan Etkenler

<u>Etken</u>	<u>Tanım</u>
Büyük miktarlarda prim alma imkânı bulunan yöneticilerin varlığı	Sınırlı denetime tabi olan bir yönetici işletmeyi uzun vadede zarara uğratacak kişisel çıkarlarını destekleyen güdülere sahiptir.
Yönetim kurulunun işletme içi çalışanlardan oluşması	Bu durum yönetim kurulunun denetim açısından bağımsız olmasını engeller, çıkarlar doğrultusunda hareket edilmesine olanak sağlar.
İşletme ile yönetim kurulu üyeleri arasında ticari ilişkilerin bulunması	Yönetim kurulunun bağımsızlığı engellenir ve çıkarları destekleyici davranışlar ortaya çıkar.
Yönetim kademe yapısının etkin olmaması	Yönetim kuruluna bağlı denetim kurulunun alanında yetkin ve bağımsız olmayan kişilerden oluşmasına neden olur.
İşletmede iç ve dış denetimin etkin olmaması	İç denetçilerin doğrudan finansa müdürüne raporlama yapmasına, dış denetçilerin alanında uzman olmamasına ve denetim hizmetinin dışında danışmanlık gibi hizmetlerin de verilmesi için imkân oluşur.
İşletme performansından bağımsız olarak verilen teşvik primlerinin	Performansla ilişkili olmayan primlerin finansal tablolarda veya dipnotlarda yer almamasına bağlı olarak çıkarlar

¹⁶⁴ Alpaslan Yaşar, **a.g.e.**, ss:34-37

varlığı	doğrultusunda kullanımı artar.
---------	--------------------------------

Kaynak: Gary Giroux, Detecting Earnings Management, **John Wiley & Sons**, 2004, s.18

Tablo 3-7’de de yer aldığı üzere kazanç yönetimine neden olan durumlar ile kazanç yönetimi amaçları birbirinden farklıdır. Örneğin işletmenin üst düzey yöneticilerinin ya da analistlerin belirlediği kazanç tahminlerine ulaşmak amacıyla yapılan kazanç yönetimi uygulamaları bir amaç unsurudur. Ancak dışsal faktörler, işletme kültürü ve kişisel kazançlar kazanç yönetimine yönelten nedenler olarak değerlendirilmektedir.

3.4.3. Kazanç Yönetiminde Kullanılan Teknikler

Kazanç yönetimi tekniği, GKGMİ’nde var olan esneklikleri kullanmak şeklinde tanımlanabilir. Finansal tabloları hazırlayanlar ve kullananlar açısından kazanç yönetimi tekniklerinin GKGMİ sınırları içerisinde yer alıp almadığının belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda var olan esneklik alanları ortaya koyulmakta ve kazanç yönetimi açısından kullanılabilecek olası teknikler üzerinde durulmaktadır. GKGMİ’nin ve muhasebe standartlarının verdiği esneklikler ile yöneticilerin kasıtlı olarak seçtiği muhasebe politikaları sayesinde dönem kazançları yönetilmektedir. Seçilen muhasebe politikaları ile gelir veya giderler sonraki dönemlere aktarılabilir. Örneğin, maddi duran varlıklar için doğrusal amortisman yöntemi yerine azalan bakiyeler yöntemi seçilerek cari yılın amortisman gideri artırılmakta ya da faydalı ömrü kısa tutularak daha kısa sürede itfa edilmektedir. Yine maddi duran varlıklar üzerinden uygulanan bir başka teknik, yeniden değerlendirme modeli yerine maliyet modelinin seçilmesi ve böylece tüm değer düşüklüklerinin gider olarak kaydedilmesidir.¹⁶⁵ Maddi duran varlıklar dışında birçok kazanç yönetimi amacı için kullanılabilecek olası kazanç yönetimi tekniği bulunmaktadır. Söz konusu teknikler aşağıda yer alan tabloda özetlenmiştir.

¹⁶⁵ Hümeysra Adıgüzel, “Muhasebe Literatüründe Kazanç Yönetimi Teknikleri”, **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Numara:11(1), 2018, s.64

Tablo 3-8: Potansiyel Kazanç Yönetim Teknikleri

1-Amortisman metotlarının değiştirilmesi (azalan bakiyeler yöntemi, doğrusal amortisman yöntemi vb.)
2-Duran varlıkların ekonomik ömrünün değiştirilmesi (amortisman giderlerini azaltmak ya da arttırmak amacıyla)
3-Duran varlığa ait tahmin edilen hurda değer değiştirilmesi vasıtasıyla amortisman ayrılması ya da ayrılmaması
4-Alacakların tahsil edilemeyen kısmı için gerekli olan karşılıkların tanımlanması
5-Alınan borçların vaktinde geri ödeneceğine ilişkin irade açıklaması doğrultusunda karşılık ayılmasının kararlaştırılması
6-Ertelenmiş vergiler için bugünkü değer belirlenmesi adına karşılık ayrılmasının kararlaştırılması
7-Halihazırdaki varlıkları azaltma veya gerekli gider tahakkuklarını arttırmaya karar verme
8-Sözleşmelerde bulunan asgari şartların yerine getirilmesi adına ayarlamalar yapılması
9-Sözleşmelerde bulunan istekleri karşılayabilme ihtimalinin tahmin edilmesi
10-Mutlak yatırımlar için gereken gider tahakkuklarını tahmin etme
11-Yeniden yapılandırma sonucunda ortaya çıkacak olan tahakkukları tahmin etme
12-Duran varlığın miktarını düşürmek ya da ihtiyaca uygun olacak şekilde ayarlama yapma
13-Çevresel yükümlülüklerle ilgili tahakkukları tahmin etme
14-Tahakkukların ve öngörülen kıdem tazminatlarının değiştirilmesi
15-AR-GE prosesinde satın alınan varlıkların gider ve/veya varlık olarak kaydedilmesine karar verme
16-Maddi olmayan duran varlıkların amortisman dönemlerinin değiştirilmesi
17-Finansal türev işlemlerinin ve ürünlerinin bütünüyle hedge olarak sınıflandırılmasına karar verme
18-Yatırım yapan işletmelere uygulamada önemli tesiri olabilecek ilgili izinlerin verilip verilmemesine karar verme
19-Bir yatırımın, işletmenin piyasadaki değerini etkileyip etkilemeyeceğine karar verme

Kaynak: Charles W. Mulford, Eugene E. Comiskey, **The Financial Number Games: Detecting Creative Accounting Practices**, John Wiley & Sons, 2002, s.65

Tablo 3-8’de yer alan kazanç yönetimi tekniklerinden bazıları yapısı itibariyle kasıtlı bir uygulama olarak değerlendirilemez. Örneğin ilk üç maddede yer alan amortisman metodu ile ilgili konularda değişikliğe gitme, söz konusu varlığın kullanım alanının değişmesi ya da ekonomik ömrü hakkında daha önceden ortaya koyulan beklentilerin değişmesi sonucunda ortaya çıkabilir. Bu nedenle ilgili uygulamaların kazanç yönetim tekniği olduğunu söylemek oldukça zordur. Bu doğrultuda, kazanç yönetim tekniği ile kazanç yönetimini güdüleyen bir veya birkaç koşulun eşanlı olarak gerçekleşip gerçekleşmediğinin kontrol edilmesi gerekmektedir.

İşletmelerin satışlarına yönelik gerçekleştirilen kazanç yönetim teknikleri de bulunmaktadır. Bunlar; satış sözleşmesinden önce malların gönderilmesi, müşterinin malları resmi olarak satın almasından veya ödeme yapmasından önce kazanç kaydının yapılması ve hizmetin sunulmasından önce yapılan nakit ödeme karşılığında kazancın kaydedilmesidir. Dönem sonlarında kazancı düşük olan işletmeler, malların teslim tarihi kesinleşmeden önce müşteriye göndererek olası satış iadelerini bir sonraki döneme aktarmakta, böylece cari dönemde malın satışına ilişkin kazanç daha yüksek olarak raporlanmaktadır. Benzer şekilde iade alım garantili olarak yapılan satışlarda satış kaydının iadeden önce yapılması, ödeme problemi olan müşterilerin vadeli alım kayıtları ve yurt dışına yapılan konsinye satışların kesin satış olarak kaydedilmesi de kazanç yönetimi teknikleri arasında yer almaktadır. Hizmet sunumunda ise söz konusu hizmetin müşteriye verilmesinden evvel alınan teminatların borç yerine kazanç olarak raporlanması sık karşılaşılan bir durumdur.¹⁶⁶

3.4.4. Kazanç Yönetiminin Ölçümünde Kullanılan Modeller

1980’lerin ortalarından sonra yapılan kazanç yönetimine ilişkin çalışmaların çoğu tahakkuklar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kazançların nakit akımları ve tahakkuklar olmak üzere iki ana bölümden oluştuğu düşünüldüğünde, tahakkukların nakit akımlarına göre daha kolay yönetilebilmesi kazanç yönetimi uygulamalarının çoğunlukla tahakkuklar üzerinden gerçekleştirildiğini göstermektedir. Tahakkuk

¹⁶⁶ Haluk Duman, “Kamunun Aydınlatılması İlkesi Kapsamında Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Finansal Raporlama Kalitesi ve Şirket Performansı Üzerine Etkisi: İMKB’de Bir Uygulama”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış Doktora Tezi, Konya, 2010, s.84

esasına göre, gelir ve giderlerin tahakkuk edeceği zaman ve tutarı hususunda karar vermek durumunda kalan yöneticiler, çeşitli amaç ve koşullar doğrultusunda kazanç yönetimine yönelebilmektedirler. Bir diğer ifadeyle, kazanç yönetiminin altında yatan temel nedenlerden biri tahakkuk muhasebesi uygulamaları ve esnekliğidir.¹⁶⁷ Bu bağlamda, kazanç yönetiminin ölçülmesine ilişkin yapılan çalışmaların çoğunda toplam tahakkuklar ele alınmış ve bunlar ihtiyari ile ihtiyari olmayan tahakkuklar olmak üzere iki ana başlık halinde incelenmiştir. Anormal ya da beklenmeyen tahakkuklar olarak da adlandırılan ihtiyari tahakkuklar, yöneticilerin takdir yetkilerine bağlı olmakta veya beklenmedik bir şekilde ortaya çıkmakta iken; ihtiyari olmayan tahakkuklar işletmelerin normal faaliyetleri ile ilgili olağan tahakkuklardır.¹⁶⁸ Bu nedenle kazanç yönetiminin ölçüm modelleri ihtiyari tahakkukları esas almaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde, aşağıdaki tabloda yer aldığı üzere kazanç yönetiminin ölçümünde kullanılan modeller üç başlık altında sınıflandırılarak açıklanmıştır.

Tablo 3-9: Kazanç Yönetiminin Ölçümünde Kullanılan Modeller

Toplam Tahakkukları Kullanan Modeller	Ampirik Metodoloji	İhtiyari tahakkukların bir göstergesi olarak toplam tahakkuklardaki değişimi ya da doğrudan toplam tahakkukları dikkate alır.
	İlgili Çalışmalar	Paul M. Healy (1985) - Toplam tahakkuklar Linda Elizabeth (1986)- Toplam tahakkuklardaki değişim Jenifer J. Jones (1991) - Satışlardaki ve maddi duran varlıklardaki değişimler ile toplam tahakkukların regresyona sokulması sonucu oluşan artık değer Mark L. DeFond ve James Jiambalvo (1994) - Jones'e ait modelden maddi duran varlıkların çıkarılarak cari tahakkukların regresyona dâhil edilmesiyle oluşan artık değer Sok-Hyon Kang ve K. Sivaramakrishnan (1995) -

¹⁶⁷ Alpaslan Yaşar, **a.g.e.**, s.147

¹⁶⁸ Eli Bartov, Dan Givoly, Carla Hayn, "The Rewards to Meeting or Beating Earnings Expectations", **Journal of Accounting and Economics**, Volume:33, 2002, s.196

		Satışlar, harcamalar ve maddi duran varlıklara ait artışlarla toplam tahakkukların regresyona sokulması sonucu oluşan artık değer
Özel Tahakkukları Kullanan Modeller	Ampirik Metodoloji	İhtiyari tahakkukların göstergesi olarak içinde bulunulan sektörde önemli olduğu düşünülen bir tahakkuk dikkate alınır.
	İlgili Çalışmalar	Maureen McNichols ve G. Peter Wilson (1988) - Şüpheli ticari alacakların regresyona sokulması sonucu oluşan artık değer Kathy Ruby Petroni (1992) - Sigorta sektörü üzerinde oluşan kayıplar için ayrılmış rezervlerdeki tahmin hataları William H. Beaver ve Ellen E. Engel (1996) - İşletme içi veya işletmeye dışı verilen borçlar dolayısıyla ortaya çıkan zararların regresyona sokulması sonucu oluşan artık değer Messod D. Beneish (1997) - Alacaklar, brüt kar, varlık kalite, amortisman, genel ve idari satış gideri ve toplam aktifler olmak üzere 6 farklı endeks kullanımı William Beaver ve Maureen McNichols (1998) - Petroni'ye ait modele benzer şekilde ayrılmış rezervlerin bir yıllık gelişiminin serisel korelasyonu
Sıklık Dağılım Modeli	Ampirik Metodoloji	Sürekli olmayan durumları analiz etmek için daha önceden belirlenmiş sınırlar çerçevesinde kazançta meydana gelen değişim ve gelişimlerin incelenmesi
	İlgili Çalışmalar	David Burgstahler ve Ilia Dichev (1997) - Açıklanan yıllık kazanç tutarlarının görülme sıklığının test edilmesi François Degeorge, Jayendu Patel ve Richard Zeckhauser (1999) - Açıklanan üçer aylık kazanç tutarlarının görülme sıklığının test edilmesi William H. Beaver, Maureen McNichols ve Karen K. Nelson (2003) - Sigorta sektöründe kayıplar için ayrılmış rezervlere ile raporlanan kazançların dağılımı arasındaki ilişkinin test edilmesi James Myers, Linda A. Myers ve Douglas J. Skinner

		(2006) - Düzenli olarak birbirini izleyen kazanç artışlarının hedeflenen artışla karşılaştırılmasına yönelik testler
--	--	--

Kaynak: Maureen F. McNichols, “Research Design Issues in Earnings Management Studies”, **Journal of Accounting and Public Policy**, Number:19, 2000, s.317

Tablo 3-9 kazanç yönetiminin ölçümünde kullanılan modelleri göstermektedir. Bu modeller aşağıda başlıklar halinde ayrı ayrı açıklanmıştır.

3.4.4.1. Tahakkukları Esas Alan Modeller

Kazanç yönetimi alanında yapılan çalışmaların çoğunda, tahakkuk esasına dayalı olarak tespit edilen kazançların, yalnızca nakit akışlarını dikkate alarak tespit edilen kazançlara oranlara daha az hatasız olarak işletme hakkında bilgi sunduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Çünkü tahakkuklar yönetim tarafından kazançların manipüle edilmesine imkân vermesinin yanı sıra, doğaları gereği kesin olmama özelliklerinden dolayı varsayım ve tahminlere dayalıdır. Bu nedenle kasıtlı olmasa bile tahakkukların yanlış tahmin edilmesi ve raporlanan kazancı etkilemesi olasıdır. Bu açıdan, gerçekleştirilen analizlerin geneli kazanç yönetimini ölçerken tahakkukları esas almaktadır.

Tahakkuk esası ile nakit esası arasında oluşan fark zamanla ilgilidir. İşletmenin faaliyet süresinin toplamında, tahakkukları ile nakdi arasında fark oluşmamaktadır.¹⁶⁹ Ancak dönemsellik ilkesi gereği, kısa vadede gelir ve giderler işlem veya olayın gerçekleştiği zamanda tahakkuk ettirilirler ve bu da nakit esası ile aralarında fark oluşmasına neden olur. Eğer belirli bir dönemin sonunda, işletmenin tahakkukları olması gerekenden fazla çıkıyorsa, bu durum işletmenin kazancını yüksek göstermek amacıyla kazanç yönetimi uygulamalarına başvurduğu hususunda şüphe oluşturmaktadır. Bu bağlamda, kazanç yönetiminin analizi için yapılan işlemlerin başında toplam tahakkukların hesaplanması gelmektedir. Literatürde toplam tahakkuklar, bilanço yaklaşımı ve nakit akış tablosu yaklaşımı olmak üzere iki şekilde hesaplanmaktadır.

¹⁶⁹ Jennifer J. Jones, “Earnings Management During Import Relief Investigations”, **Journal of Accounting Research**, Volume:29, Number:2, 1991, s.211

Bilanço yaklaşımını benimseyen analizlerde toplam tahakkuklar aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Tahakkuklar} = [(\Delta \text{Dönen Varlıklar} - \Delta \text{Hazır Değerler}) - (\Delta \text{Kısa Vadeli Borçlar} - \Delta \text{Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksit ve Faizleri})] + (\text{Nakit Girişi Sağlamayan Gelirler}) - (\text{Nakit Çıkışı Yaratmayan Giderler})$$

Δ : İlgili kalemin bir önceki dönem ile cari dönem tutarları arasındaki farkı ifadede değişim işaretidir.

Yukarıda formüle eden hesaplamadan anlaşıldığı gibi bilanço yaklaşımda tahakkuklar, hazır değerler ve uzun vadeli kredilerin anapara taksit ve faizleri dışında çalışma sermayesindeki değişim ile nakit giriş ve çıkışı gerektirmeyen gelir ve giderler arasındaki farktan oluşmaktadır.¹⁷⁰ Toplam tahakkukların hesaplanmasında kullanılan nakit akış tablosu yaklaşımına göre ise toplam tahakkuklar, dönem net kârından esas faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışlarının çıkarılması ile hesaplanmaktadır.

Tahakkukların incelenmesine yönelik çalışmaların başlangıcı 1985 yılında Healy tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra DeAngelo, Jones ve Beneish'in yaptığı çalışmalar birer model haline gelmiştir. Aşağıda ayrı ayrı başlıklar halinde ilgili modeller incelenmiştir.

3.4.4.1.1. Healy Modeli

Healy 1985 yılında gerçekleştirdiği çalışmasında, yöneticilere maaşlarına ek olarak prim veya ikramiye verilmesi durumunda, yöneticilerin bu ilave kazançlarını arttırmak için toplam tahakkukları vasıtasıyla kazanç yönetimi uygulamalarına başvurabilecekleri yönünde bir hipotez kurmuş ve bu hipotezi test etmiştir. Healy'e göre yöneticiler, 3 veya 5 yıl gibi bir sürede uzun vadeli kazanç hedeflerine ulaşırlarsa performansları değerlendirilerek nakit prim ya da hisse senedi ile ödüllendirilmektedir. Bu teşviklerin ölçülmesi için belirlenen parametrelerin analizi

¹⁷⁰ Osman Yükseltürk, "İşletmelerde Karı Yüksek Gösterme Yöntemleri ve Türkiye'de Hisse Senetlerinin Halka Arzı Öncesi Karı Yüksek Gösterme Eğilimleri", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış Doktora Tezi, 2006, s.142-143

seçilen 94 işletmenin incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Bu 94 işletme üç gruba ayrılmıştır. İlk gruptaki işletmelerin yöneticilerinin, prim elde etmek adına kazançlarını yüksek göstermeyi amaçladığı tahmin edilmektedir. İkinci grup, prim elde edilmesi için gerekli kazanç rakamını yakalamış ve bir sonraki dönemde bu tutarı yakalamak adına kazancı düşük göstermesi beklenen yöneticilerden olmaktadır. Son grupta ise, prim sağlamak için gerekli alt sınırı yakalaması mümkün olmaması nedeniyle bir sonraki dönemde amacına ulaşmak için ilgili dönemin kazancını düşük göstermesi beklenen yöneticiler bulunmaktadır.

Kazanç yönetimi uygulamalarının sonucunun mutlaka sıfıra eşit olacağını savunan Healy, sürekli olarak kazancı artırıcı ya da azaltıcı uygulamalara başvurmanın imkânsız olduğunu dile getirmektedir. Çünkü kanunlar ve bağımsız denetim mekanizmaları sayesinde belirli bir dönemde yapılan gelir artırıcı uygulamalar için takip eden dönemde tersi politikaların izlenmesi zorunludur. Bu nedenle, yöneticilerin görevde kaldıkları süre boyunca ihtiyari tahakkuklara ilişkin kararlarını cari dönem ve sonraki dönem için yapacaklarını varsaymıştır. Buradan hareketle yukarıda açıklanan üç grup için muhtemel üç durum belirlemiştir. Birinci durumda yöneticiler, teşvik primi için belirlenmiş alt sınırı kazanç yönetimi uygulamaları yoluyla aşamayacakları ve teşvik primi elde edemeyecekleri için ihtiyari tahakkukları en aza indirme yolunu seçeceklerdir. Böylece, sonraki dönem için beklenen primi maksimize edecek, fakat bu dönemde prim alamayacaklardır. İkinci durumda, teşvik primi için belirlenmiş alt sınırı aşabileceğini fakat üst sınırı aşamayacağını tespit eden yöneticilerin, kazancı arttırma yönündeki ihtiyari tahakkukları uygulama yoluna gidecekleri varsayılmıştır. Son durumda ise, yöneticilerin sonraki dönemlere ait teşvik primini artırmak amacıyla, bu dönemin kazancını azaltmaya yönelik ihtiyari tahakkukları kullanacağı varsayılmıştır.

Seçilen işletmelerin 1930 ve 1980 yılları arasındaki verilerini kullanan Healy, belirlediği üç grup için toplam tahakkukları toplam varlıklara bölerek ortalama tahakkukları hesaplamış, daha sonra işletmelerin ortalama tahakkuklarını karşılaştırarak tahakkukların kazancı yüksek göstermede kullanılan kısmını tahmin etmeye çalışmıştır. Sonuç olarak, teşvik primini artırmak isteyen yöneticilerin kazancı artırmak amacıyla ihtiyari tahakkuklar aracılığıyla kazanç yönetimi

uygulamalarına başvurdukları, ancak teşvik primi için belirlenen üst sınırı aşamayacağını anlayan yöneticilerin tahakkukları kullanarak kazancı azaltıcı yönde adımlar attığı tespit edilmiştir.¹⁷¹

3.4.4.1.2. DeAngelo Modeli

DeAngelo 1986 yılında gerçekleştirdiği analizde, halka açık bir işletmenin piyasaya arz olan hisse senetlerini geri satın almak maksadıyla halka kapalı bir işletme konumuna gelmek için hisse senetlerinin değerini düşük yansıtmak maksadıyla kazanç yönetimi uygulamalarına yönelip yönelmediğini test etmiştir. DeAngelo çalışmasında, ihtiyari olmayan tahakkukların toplam tahakkuklar içerisinde önemli bir paya sahip olmaması durumunda kazancın yüksek gösterilmesi için bir takım uygulamalara başvurulduğu sonucundan hareket etmiştir. O'na göre, ihtiyari olmayan tahakkukların tutarı belirli bir olay öncesinde artıyor ve daha sonrasında düşüyor ise tahakkukların kullanımı yoluyla kazancın yüksek gösterildiğine dair kanıtlar oluşmaktadır. Ancak ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkukların ayrımı oldukça zor olduğu için, çalışmada toplam tahakkuk tutarındaki değişimden hareket edilerek kazancın yüksek gösterilip gösterilmediği tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Hisse senetlerinin geri alınma dönemi öncesindeki tahakkuklar normal tahakkuklar olarak belirlenmiştir. Olayın gerçekleştiği dönemdeki tahakkukların normal tahakkuklara göre önemli ölçüde değişiklik göstermesi beklenmektedir. Bu bağlamda DeAngelo, hisse senetlerinin geri alınması dönemindeki tahakkukları ölçmek için, olay öncesi dönem ile olay döneminin tahakkukları arasındaki farkı olarak cari dönemin toplam varlıklarına bölmüştür. Çünkü normal şartlar altında toplam tahakkuklardaki değişimin yıllar itibarıyla sıfır olması beklenmekte ve olayın gerçekleştiği dönemde toplam tahakkukların negatif olması halinde kazanç yönetimi uygulamalarına başvurulduğu sonucuna varılmaktadır.

1973 ve 1982 yılları arasında işlem gören 64 işletme üzerinden yürütülen çalışmada, ihtiyari olmayan tahakkuklardaki değişimin sıfır olacağı ve böylece

¹⁷¹ Paul M. Healy, "The Effect Of Bonus Schemes On Accounting Decisions", **Journal of Accounting and Economics**, Volume:7, 1985, ss:85-107

toplam tahakkuklardaki ortalama değişimin ihtiyari tahakkuklardan kaynaklanacağı varsayılmıştır. Bu bağlamda, ihtiyari tahakkukların öngörülmesinde ilgili dönemde ortaya çıkan toplam tahakkukların dikkate alınması, DeAngelo modelini Healy modeli ile benzer kılmaktadır. Ancak, DeAngelo modelinde ihtiyari tahakkuklar geçmiş dönemde ortaya çıkan toplam tahakkuklardan hareketle hesaplanmamakta, cari dönemin toplam tahakkuklarındaki farktan yola çıkarak ortaya koyulmaktadır.

DeAngelo çalışması sonucunda, ele aldığı işletmelerin hisse senetlerini satın almadan önce tahakkukları değiştirmek suretiyle kazanç yönetimi uygulamalarına yönelerek finansal tablolarında kazançlarını olduğundan farklı gösterme eğiliminde olduklarını tespit edememiştir.¹⁷² Tıpkı Healy modelinde olduğu gibi ihtiyari olmayan tahakkukların ele alınan dönemde sabit olarak varsayılması, DeAngelo modelinin de eleştiri almasına neden olmuştur. Çünkü bu varsayımın gerçek olma ihtimali oldukça zayıftır. Tahakkuk muhasebesinin doğal bir sonucu olarak, işletmelerin faaliyet gösterdiği sektörlerde yaşanan ekonomik dalgalanmalar sonucunda ihtiyari olmayan tahakkuklarda da paralel değişimler ortaya çıkmaktadır.

3.4.4.1.3. Jones Modeli

Jones 1991 yılında yaptığı çalışmada, ABD’deki işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektörlerde uygulanan gümrük tarifelerinin arttırılması veya kotaların sınırlanması vb. uygulamalardan faydalanmak amacıyla özellikle ticaret komisyonlarınca araştırma yapılan dönemlerde kazançlarını düşük göstermek amacıyla kazanç yönetimi davranışları sergileyip sergilemediklerini incelemiştir. Ticaret komisyonlarının bir sektörün gümrük korumalarından yararlanıp yararlanmayacağına ilişkin karar verirken dikkate aldıkları en önemli faktör ilgili sektörün kârlılığıdır. Hazırladıkları raporda sektörün konsolide gelir tablosu yer almaktadır ve vergi öncesi kârlılık analiz edilmektedir. Bu doğrultuda Jones, yöneticilerin komisyon kararını etkilemek için kazançlarını düşük gösterme amacıyla çeşitli güdüleyicilere sahip oldukları varsayımından hareket etmiştir.

¹⁷² Linda Elizabeth DeAngelo, “Accounting Numbers As Market Valuation Substitutes: A Study Of Management Buyouts Of Public Stockholders”, **The Accounting Review**, Volume:61, Number:3, 1986, ss:400-420

Jones de Healy ve DeAngelo'nun modellerinde olduğu gibi tahakkukları ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklar olarak ikiye ayırmıştır. Jones'e göre, bir işletmenin toplam tahakkuklarındaki artış, söz konusu işletmenin satışlarında meydana gelen artış gibi ihtiyari olmayan tahakkuklardaki artışlardan kaynaklanabilmektedir. Bu nedenle DeAngelo'nun aksine ihtiyari tahakkukların sabit olmayacağını, dönemler arasında değişiklik göstereceğini savunmuştur. Bu bağlamda, işletmenin ekonomik seviyesindeki değişimlerin toplam tahakkukları ne yönde değiştireceğine dair bir model geliştirmiştir. Bu modelde tahakkuklar, nakit yaratmayan hesaplardaki ve nakit çıkışı gerektirmeyen harcamalardaki değişimlerden ortaya çıkmaktadır. Ele aldığı işletmelerin 1980 ve 1985 yılları arasındaki değişkenlere regresyon analizi uygulanmıştır. Söz konusu değişkenler, satışlarda yaşanan değişim ve maddi duran varlıklara ilişkindir. Çünkü alacaklar ya da stoklar gibi hesapların ihtiyari olmayan değişimlerini ortaya koymak için satışlardaki değişimin ve yine ihtiyari olmayan amortisman hesaplamalarını ortaya koymak için maddi duran varlık kalemlerindeki değişimin etkili olacağını düşünmektedir.

Analize ABD'de faaliyet gösteren 23 işletme dâhil edilmiş ve 1980-1985 yılları arasındaki dönemleri dikkate alınmıştır. Bu işletmeler ayakkabı, pamuk, çelik, otomobil ve lastik sektöründe faaliyet göstermektedir. Jones ilgili işletmelerin ithalat desteğinden yararlanmak adına kazanç yönetimine başvurup başvurmadıklarını analiz etmiş ve yöneticilerin ihtiyari tahakkukları kullanarak finansal bilgi manipülasyonu ile kazançlarını düşürdüklerini belirlemiştir.¹⁷³

3.4.4.1.4. Modifiye Edilmiş Jones Modeli

Dechow, Sloan ve Sweeney 1995 yılında, Jones tarafından ortaya atılan modelin eksiklikleri nedeniyle yeni bir çalışma ortaya koymuştur. Yukarı detaylı olarak açıklandığı üzere Jones modelinde, satışlar ihtiyari olmayan tahakkuklar olarak kabul edilmekte, fakat satış hesapları yoluyla da yöneticilerin kazançlarını yönetebilecekleri dipnot olarak belirtilmektedir. Buradan hareketle Dechow, Sloan ve Sweeney, Jones modelinin ihtiyari tahakkuklar yoluyla hatalı bir tahmin ortaya koyabileceğini ve satışların da finansal tablo manipülasyonuna aracılık edebileceğini

¹⁷³ Jennifer J. Jones, **a.g.e.**, s. 193-228

dile getirmiştir. Böylece Jones modeli modifiye edilerek yeni bir model ortaya koyulmuştur.

Orijinal Jones modeline yapılan katkıyla, tahakkukların ihtiyari olmayan kısmının doğru tahmini için Jones modeli denkleminde yer alan satışlardaki değişimlerden ticari alacaklardaki değişimler çıkarılmıştır. Böylece analiz edilen dönemin sonunda kredili satışlardaki bütün değişimlerin kazanç yönetimine yol açtığı ileri sürülmektedir. Çünkü Dechow, Sloan ve Sweeney kazanç yönetiminde kredili satışların nakit satışlara oranla daha kolay uygulanabileceğini düşünmektedir.¹⁷⁴

3.4.4.1.5. Endüstri Modeli

Healy ve DeAngelo modellerinin ihtiyari olmayan tahakkukları tüm dönemlerde sabit kabul etmesini ve toplam tahakkuklardaki değişimlerin yalnızca ihtiyari tahakkuklardan kaynaklandığı savını eleştiren Dechow ve Sloan 1991 yılında yeni bir model geliştirmiştir. Healy ve DeAngelo modellerinin ihtiyari olmayan tahakkuklara ilişkin görüşünü tersine çevirmesi yönünden Jones modeli ile benzerlik gösteren Endüstri modeli, ihtiyari olmayan tahakkukların belirleyici faktörlerini standardize etmek yerine, aynı sektördeki işletmelerin ihtiyari olmayan tahakkuk belirleyicilerinin ortak olduğunu ileri sürmüştür. Bu yönüyle de Jones modelinden ayrılmaktadır.¹⁷⁵

Endüstri modeli temel olarak ihtiyari tahakkukların hesaplanmasındaki ölçüm hatalarını minimize etmeyi hedeflemektedir. Ancak aynı sektördeki işletmelerin ihtiyari olmayan tahakkuklarına odaklanması, işletmelere özgü şartlardaki değişimlerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda işletmelerin içinde bulundukları sektöre göre kategorize edilmesi, aynı sektördeki işletmelerin kazanç yönetimi güdülerinin benzer olduğuna işaret etmektedir. Fakat söz konusu işletmelerin kazanç yönetimi güdülerinin ne derecede ilişkili olduğuna dair bir çalışma yapılmamıştır.

¹⁷⁴ Patricia M. Dechow, Richard G. Sloan, Amy P. Sweeney, **a.g.e.**, s.193-228

¹⁷⁵ Patricia M. Dechow, Richard G. Sloan, “Executive Incentives and The Horizon Problem: An Empirical Investigation”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:14, Issue:1, 1991, s.51-89

Yukarıda ayrı ayrı başlıklar halinde açıklanan Healy, DeAngelo, Jones, Modifiye Edilmiş Jones ve Endüstri modellerinin ihtiyari tahakkukların hesaplanması yönündeki farklı bakış açıları ve birbirlerine göreli üstünlükleri Dechow, Sloan ve Sweeney tarafından 1995 yılında yapılan bir başka çalışmada analiz edilmiştir. Analiz neticesinde yazarlar, bu beş modelin rastgele seçilen örneklem gruplarını oldukça iyi analiz ettiklerini, ancak seçilen örneklemelerin en yüksek ve en düşük kazanç açıklama kriterini göz ardı ettiğini dile getirmiştir. Jones ve Modifiye Edilmiş Jones modellerinin en başarılı modeller olduğunu dile getiren yazarlar, test edilen tüm modellerin kazanç yönetiminin ekonomik büyüklüğünü analiz etmede zayıf olduklarını ifade etmiştir. Aynı şekilde 1996 yılında Guay, Kothari ve Watts tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada da bu beş model irdelenmiş ve Jones ile Modifiye Edilmiş Jones en başarılı modeller olarak değerlendirilmiştir.¹⁷⁶

3.4.4.1.6. Beneish Modeli

Beneish 1997 ve 1999 yıllarında iki çalışma gerçekleştirmiş ve SEC tarafından GKGMİ'ne aykırı uygulamalarda bulunduğu tespit edilen işletmeleri incelemiştir. Olağanüstü finansal performans göstermiş olan bu işletmelerin kazanç yönetimi uygulamalarına başvurup başvurmadığı analiz edilmiştir. 1997 yılında ortaya koyulan bu çalışmada, SEC tarafından belirlenmiş olan ve finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğu iddia edilen 64 işletme ile SEC tarafından soruşturmaya uğramayan 1.989 işletmenin 1987-1993 yılları arasındaki verileri ele alınmıştır.

1997 yılında oluşturulan modelin bağımsız değişkenleri arasında amortisman, pazarlama satış ve dağıtım giderleri, aktif kalitesi, ticari alacaklar, brüt kâr marjı endeksleri, satışlar ve hisse senedi fiyatlarındaki yıllık değişim oranları ile toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı kullanılmıştır.¹⁷⁷ 1999 yılında yaptığı

¹⁷⁶ Wayne R. Guay, S. P. Kothari, Ross L. Watts, "A Market-Based Evaluation of Discretionary Accruals Models", **Journal of Accounting Research**, Volume:34, 1996, s.83

¹⁷⁷ Messod D. Beneish, "Detecting GAAP Violation: Implications For Assessing Earnings Management Among Firms With Extreme Financial Performance", **Journal of Accounting and Public Policy**, Volume:16, Issue:3, 1997, ss:271-309

çalışmada ise örnek sayısını 64 işletmeden 74 işletmeye çıkarmış ve bağımsız değişkenlere borçlanma yapısındaki yıllık değişim oranını da dâhil etmiştir.¹⁷⁸

Her iki çalışmada da kullanılan ticari alacaklar oranı, ilgili döneme ait ticari alacakların satışlara oranının bir önceki döneme ait ticari alacakların satışlara oranına bölünmesi ile hesaplanmıştır. Ticari alacaklar endeksinde önemli ölçüde bir artışın meydana gelmiş olması, işletmenin satış gelirlerini kullanmak suretiyle kazancını yönettiğine yönelik şüphe uyandırmaktadır. Brüt kâr marjı endeksi, bir önceki döneme ait brüt kâr marjının cari dönemin brüt kâr marjına bölünmesiyle bulunmaktadır ve endeksin 1'den yüksek çıkması işletmenin kâr marjında kötüleşme olduğu anlamına gelmektedir. Bu durumda işletmenin kazancını olduğundan yüksek gösterme eğilimine girebileceği düşünülür. Varlık kalitesi endeksi, toplam varlıklar içerisindeki dönen varlıklar ile maddi duran varlıklar haricindeki duran varlıkların oranındaki değişimi ifade etmektedir. Bu oranın 1'den yüksek olması halinde, işletmenin giderlerini aktifleştirmek aracılığıyla kazancını yüksek gösterdiği yönünde beklenti yaratır. İşletmenin maddi duran varlıkları ile amortisman giderleri arasındaki ilişkiyi gösteren amortisman gideri endeksinin 1'den yüksek olması, işletmenin amortisman giderlerini düşürmek suretiyle kazancını yüksek gösterdiği yönünde algı oluşturmaktadır.

Pazarlama satış dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi, satışlar ile faaliyetler arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. İşletmelerin faaliyet giderlerini düşük göstermesi ya da satışlarını şişirmesi halinde bu endekste önemli oranda azalmalar meydana gelir. Borçlanma yapısı değişim endeksi, işletmenin kısa ve uzun vadeli yükümlülüklerinin aktif toplamına bölünmesi ile hesaplanmaktadır. Bu endeksin yıllar itibarıyla çok fazla dalgalanma göstermesi, borçlanma yapısı bozulan işletmelerin kazanç yönetimi uygulamalarına başvurduğunun bir göstergesi olabilmektedir. Bu endekslere ek olarak Healy, DeAngelo ve Jones modellerinde olduğu gibi toplam tahakkuklar da Beneish modeline dâhil edilmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Messod D. Beneish, "The Detecting of Earnings Manipulation", **Financial Analysts Journal**, Volume:55, Number:5, 1999, s.24

¹⁷⁹ Osman Yükseltürk, **a.g.e.**, s.155-159

Cemal Küçüksözen tarafından 2004 yılında finansal bilgi manipülasyonun Türkiye’de uygulanmasına yönelik gerçekleştirilen çalışmada Beneish modeli kullanılmıştır. Küçüksözen, hisse senetleri borsada işlem gören 126 işletmenin 1992-2002 yılları arasındaki verilerini analiz etmiştir. Bunların 27(manipülatör grubu)’sinin kazanç yönetimi uyguladığı bilinmekte olup, geriye kalan 99(kontrol grubu)’u ise kazanç yönetimi uygulamayan veya uyguladığına dair bir tespit bulunmayan işletmelerdir. Elde edilen verilere brüt kâr marjı, amortisman, ticari alacaklar ve aktif kalite endeksi uygulanmıştır. Beneish modelinde bulunmayan finansman giderlerinin brüt satışlara oranı ile stokların brüt satışlara oranı karşılaştırılmıştır. Ticari alacaklar endeksinin analiz sonucuna göre manipülatör grubundaki işletmelerin kontrol grubundaki işletmelere oranla daha düşük oranda kredili satış yapmış olduğu sonucunu elde eden Küçüksözen, bu bağımsız değişkenin finansal bilgi manipülasyonun tahmini açısından %95 güven seviyesinde olduğunu tespit etmiştir. Manipülatör işletmelerin kontrol işletmelerine göre daha düşük bir kâr marjına sahip olduğu gösteren brüt kâr marjı endeksi sonuçları, manipülatör işletmelerin düşük kârlılığa sahip olması nedeniyle finansal bilgi manipülasyonuna başvurma eğilimlerinin fazlalığına işaret etmiş ve %95 güven seviyesinde değerlendirilmiştir. Analize dâhil edilen diğer bağımsız değişkenlerin güven seviyesi ise %90 oranında bulunmuştur.¹⁸⁰

3.4.4.2. Kazanç Yönetiminin Ölçümünde Özel Tahakkukların Kullanımı

Literatür genelinde uygulanıyor olmalarına rağmen toplam tahakkukları esas alan modellere yönelik önemli eleştiriler mevcuttur. Bu nedenle toplam tahakkuklar yoluyla kazanç yönetiminin ölçülmesine bir alternatif olarak spesifik tahakkuk hesapları kullanılabilmektedir. Bunlar; şüpheli alacak karşılıkları, amortisman hesaplamaları, ertelenmiş vergi karşılıkları gibi tahakkuk hesaplarıdır. Bu tür uygulamalarda genellikle analiz edilen sektöre özgü bir tahakkuk hesabı

¹⁸⁰ Cemal Küçüksözen, “Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2004, ss:300-313

seçilmektedir.¹⁸¹ Örneğin bankaların takipteki kredileri için ayırdığı karşılıklar tek bir tahakkuk hesabı olarak seçilip kazanç yönetimi analizinde kullanılabilmektedir.¹⁸²

Özel tahakkukları esas alan modellerin toplam tahakkukları dikkate alan modellere göre bazı avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Avantajları arasında; özel tahakkuklar ile belirlenen değişkenler arasındaki ilişkinin direkt olarak ölçülebilmesi, kazancın hangi tahakkukların değiştirilmesi yoluyla yüksek gösterildiğine dair belirleyici olması ve araştırmacılar için belirli finansal tablo kalemlerinin irdelenmesinde yol gösterici olması yer almaktadır. Dezavantajları ise; özel olarak seçilecek tahakkuk hesabının belirlenmesinin oldukça zor olması, toplam tahakkukları esas alan modellere göre daha fazla kurumsal bilgi gerektirmesi ve tek bir tahakkuk hesabı yoluyla kazanç yönetimi uygulayan işletme sayısının az olmasıdır.

Özel tahakkukları esas alan modellerin kullanımı ilk kez 1988 yılında McNichols ve Wilson tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazarlar ortaya koydukları çalışmada, kazanç yönetiminde şüpheli alacak karşılığı hesabının kullanımını incelemiştir. Öncelikle, ele aldıkları işletmelerin kazancı yüksek gösterme eğiliminde olmadıklarını tahmin ettikleri dönemlerde şüpheli alacak karşılığı tutarı tespit edilmiş, daha sonra kazanç yönetimine başvurulduğunu düşündükleri dönemin gerçekleşen karşılık tutarı ile karşılaştırılmıştır.¹⁸³

2002 yılında Spathis tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Atina Menkul Kıymetler Borsası'nda faaliyet gösteren 76 işletmenin 2000 yılına ait finansal tablo verileri analiz edilmiştir. Lojistik regresyon modelinin kullanıldığı çalışmada, stoklar/satışlar, toplam borç/toplam varlıklar, işletme sermayesi/aktif toplamı ve net kâr/ aktif oranları şeklinde belirlenen bağımsız değişkenlerin finansal tablo manipülasyonu ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.¹⁸⁴

¹⁸¹ Mehmet Akif Ayarlıoğlu, **a.g.e.**, s.114

¹⁸² Osman Yükseltürk, **a.g.e.**, s.154

¹⁸³ Maureen McNichols, G. Peter Wilson, "Evidence of Earnings Management from The Provision for Bad Debts", **Journal of Accounting Research**, Volume:26, 1988, ss:1-31

¹⁸⁴ Charalambos T. Spathis, "Detecting False Financial Statements Using Published Data: Some Evidence From Greece", **Managerial Auditing Journal**, Volume: 17, Number:4, 2002, s.188

Spathis'in çalışmasına benzer bir çalışma da ülkemizde 2005 yılında Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen tarafından ortaya koyulmuştur. Manipulatör grup olarak finansal tablolarında SPK tarafından düzeltme yaptırılan 23 işletme seçilmiş ve finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğuna dair bir veri veya kanıt olmayan 99 işletme kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Yazarlar tarafından potansiyel tahmin edici olarak tespit edilen 12 adet finansal oran gerçek dışı finansal tabloların analizi için kullanılmıştır. 2001 yılı verilerinin kullanımı ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda, net kârın aktif toplamına oranı ve finansman giderleri toplamının faaliyet giderleri toplamına oranının, ülkemizde gerçeğe aykırı şekilde hazırlanmış finansal tabloları ortaya çıkarmayı sağlayan değişkenler olduğu kabul edilmiştir. Analize dâhil edilen borç/özsermaye, satışlar/aktif toplamı, stoklar/satışlar, ticari alacaklar/satışlar, çalışma sermayesi/aktif toplamı, borç toplamı/aktif toplamı, brüt kâr/aktif toplamı oranları ile ödenecek vergi ve diğer yasal yükümlülükler/toplam satışlar oranı bağımsız değişkenlerinin Anova analizi sonuçlarına göre finansal bilgi manipülasyonu ile doğrudan ilişkisi tespit edilememiştir.¹⁸⁵

3.4.4.3. Kazanç Yönetiminin Ölçümünde Sıklık Dağılım

Yaklaşımı

Kazanç yönetiminin ölçümünde kullanılan sıklık dağılım yaklaşımı, 1997 yılında Burgstahler ve Dichev tarafından geliştirilmiştir. İşletmelerin kazançlarının düşmesini ve zararlarını önlemek adına rapor edilen kazançları yönettiklerine dair kanıtlar sunulan çalışmada, kazançların kesit dağılımlarında meydana gelen alışılmadık değişimler analiz edilmiştir. Faaliyetlerden sağlanan nakit akışları ile işletme sermayesindeki değişikliklerin kazançlarda artış sağlamak için kullanıldığına dair kanıtlar sunulmuştur. Kazanç yönetimi uygulamalarının, kazançlara yönelik yönetsel tahminleri karşılama hedefi taşıdığını belirten yazarlar, kazançların tahminleri karşılayamaması durumunda gerçekleşen kazançların tahminlerden sapmalarının nispeten yumuşak bir kesitsel dağılım gösterdiği, ancak kazançların

¹⁸⁵ Güray Küçükkocaoğlu, Cemal Küçüksözen, "Gerçeğe Aykırı Finansal Tabloların Ortaya Çıkarılması: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:28, 2005, s.160-171

tahmin hedeflerini karşılayacak şekilde yönetilmesi halinde sıfır civarında keskin bir süreksizlik oluşturduğu sonucuna varmıştır.¹⁸⁶

1999 yılında DeGeorge, Patel ve Zeckhauser ortaya koydukları çalışmada, yöneticileri kazanç yönetimi uygulamalarına iten davranışlar üzerine odaklanmıştır. Bu amaçla işletmelerin kazançların istatistiksel özelliklerini inceleyen yazarlar, kazançları; sıfır kazanç, önceki döneme ait kazanç ve analistler tarafından tahmin edilen kazanç şeklinde sınıflandırmıştır. Bu üç kıyaslama eşiği boyutunda raporlanan kazançların dağılım ve süreklilik göstergelerinde yönetsel yargıların etkisi incelenmiştir. Analiz sonucunda yöneticileri güdüleyen durumların, olumlu kazanç bildirimi, son çeyrekteki olumlu kazancın devamlılığı ve analistlerin beklentisinin karşılanması olduğunu vurgulayan yazarlar, geliştirdikleri teori doğrultusunda yöneticilerin ilgili eşikleri aşacak şekilde öngörülebilir kazançlarını yönettiklerini iddia etmiştir.¹⁸⁷

Sıklık dağılım yaklaşımının kullanıldığı bir diğer çalışma Beaver, McNichols ve Nelson tarafından 2003 yılında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, küçük pozitif kazançlar elde eden mal ve kaza sigortası şirketlerinin, küçük negatif kazançlı sigorta şirketlerine oranla daha fazla bir çaba ile zararlarını koruma altında aldıkları belgelenmiştir. Yazarlara göre, kâr dağıtımlarında zarar yedekleri, en çok küçük kazançlı şirketler tarafından rapor edilen gelir artırıcı rezervlerden ve en yüksek kazanç elde eden şirketler tarafından tahakkuk eden gelir kaybını en fazla azaltan rezervlerden oluşmaktadır. Geliştirilen bu model kamu ve özel sektör işletmelerinde ayrı ayrı uygulanmış ve kamu işletmelerinin hem kendilerinin hem de ortaklarının kayıplarını önlemek amacıyla kazançlarını yönettiği sonucuna varılmıştır.¹⁸⁸

1962 yılından 2006 yılına kadar hisse başına kazançlarında art arda artışlar meydana geldiği tespit edilen 746 işletmenin analiz edildiği bir başka çalışmada, sıklık dağılım yaklaşımı kullanılarak ilgili işletmelerin yılda ortalama %20'den fazla

¹⁸⁶ David Burgstahler, Ilia Dichev, "Earnings Management to Avoid Decreases and Loses", **Journal of Accounting and Economics**, Number:24, 1997, ss:99-126

¹⁸⁷ François DeGeorge, Jayendu Patel, Richard Zeckhauser, **a.g.e.**, ss:29-30

¹⁸⁸ William H. Beaver, Maureen F. McNichols, Karen K. Nelson, "Management of The Loss Reserve Accrual And The Distribution of Earnings In The Property-Casualty Insurance Industry", **Journal of Accounting and Economics**, Volume:35, 2003, s.347

anormal getiri elde ettikleri ve bu getirilerin en az beş yıl üst üste artış gösterdiği tespit edilmiştir. Söz konusu firmaların yöneticilerinin piyasa primlerini genişletmek için teşvik edildiği ve bu nedenle kazanç yönetimi araçlarını kullandıklarını belirtilen çalışmada, ilgili araçları nasıl kullandıklarını belgeleyen çeşitli testler uygulanmıştır.¹⁸⁹

¹⁸⁹ James N. Myers, Linda A. Myers, Douglas J. Skinner, “Earnings Momentum and Earnings Management”, **Journal of Accounting, Auditing & Finance**, Volume:22, Issue:2, 2006, s.249

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİNİN KAZANÇ KALİTESİNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümünde BDDK bünyesinde bulunan mevduat bankalarında gerçeğe uygun değer muhasebesinin kullanımına ilişkin içerik analizine ve içerik analizi sonuçları doğrultusunda kazanç kalitesine ilişkin panel veri analizine yer verilmiştir. İçerik analizi kapsamında veriler, BDDK’da yer alan 32 adet mevduat bankasına ait Kamuyu Aydınlatma Platformu’nda (KAP) sunulan bağımsız denetim raporlarından elde edilmiştir. Panel veri analizi için bağımsız denetim raporlarına ek olarak Türkiye Bankalar Birliği (TBB)’nin veri sistemi kullanılmıştır.

4.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma ile mevduat bankalarının 2013 ve 2019 yılları arasındaki 7 yıllık dönemde dönem sonu finansal tablolarında yer alan gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının kazanç kalitesi üzerindeki etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle, mevduat bankalarının dönem sonu bağımsız denetim raporlarında yayımlanan gerçeğe uygun değer kullanımına dair dipnotlar analiz edilmiştir. Bu bağlamda, TFRS 13’de detaylı olarak açıklanan ve bu çalışmanın ilk bölümünde yer verilen gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin mevduat bankaları tarafından kullanılma düzeyinin içerik analizi ile incelenmesi hedeflenmiştir. İçerik analizinin ardından elde edilen bulgular doğrultusunda, kazanç kalitesinin ölçüm kriterleri arasında yer alan kazanç kalıcılığı ve kazanç oynaklığı ile gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımı arasındaki ilişkinin tespiti amacıyla panel veri analizi uygulanmıştır. Panel veri analizi sonuçları ile gerçeğe uygun değer hiyerarşisi seviyelerinin kazanç kalıcılığına ve kazanç oynaklığına etkisi ve bu etkinin yönü ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

4.2. Çalışmanın Önemi

TFRS'ler incelendiğinde görülmektedir ki; özellikle finansal araçların değerlendirilmesinde gerçeğe uygun değer kavramı oldukça etkilidir. Bu nedenle, bankalar başta olmak üzere finans sektöründe yer alan kuruluşlar için gerçeğe uygun değer ölçümü finansal tablolarda önemli farklılıklar yaratmaktadır. Başka bir ifade ile gerçeğe uygun değer muhasebesinin en fazla finansal araçların değerlendirilmesinde kullanılması ve finansal araçların da bankalar tarafından yüksek miktarda tutulması nedeniyle çalışmanın uygulama alanı bankalar olarak seçilmiştir. Türkiye'deki bankaların gelişmiş ülkelerdeki bankalara göre değerlendirme teknikleri kullanarak gerçeğe uygun değerleri daha sık tahmin etmesi beklenmektedir. Bu durum, yöneticilere tahmin değerleriyle oynama yapma imkânı vermekte, fırsatçı kazanç yönetimi uygulamalarını arttırmakta ve böylece raporlanan kazancın kalitesinin düşmesine neden olabilmektedir. Özetle gerçeğe uygun değer tahmin edilmesi, yönetim kararlarının kullanılması ve finansal raporlamanın kalitesini düşürebilecek kasıtlı önyargılar için fırsat yaratmaktadır.

İşletmelerin finansal raporlama kalitesi, hem iç hem de dış çevre tarafından takip edilen ve üzerinde sıklıkla çalışma yapılan bir konudur. Kazanç kalitesi ve yönetimine ilişkin uygulamalar hem işletmeler hem de ülke ekonomisi açısından oldukça önemlidir. İşletmelerin kazanç elde etmeleri kadar kazançlarını doğru ve güvenilir bir şekilde yönetmeleri ve finansal tablolarda gerçeğe uygun olarak sunmaları gerekmektedir. Çünkü kazanç kalitesi, sermaye piyasalarındaki finansal bilginin ana kaynağı olduğu kadar kârlılığın da temel göstergesi olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla kazançlar, bir şirketin değeri hakkında büyük önem taşıyan bilgileri aktarırlar. Kazanç kalitesi yatırımcılar, analistler ve finansal piyasa katılımcıları için işletmelerin piyasa değerini ve performansını doğru değerlendirmek ve etkin yatırım kararları almak adına önem arz etmektedir.

Bu bağlamda çalışmayı özgün kılan kazanç kalitesinin gerçeğe uygun değer muhasebesi ile ilişkisini ölçen temel hipoteze sahip olmasıdır. Ayrıca konu hakkında daha önceden yapılmış olan çalışmalar, daha çok gerçeğe uygun değer muhasebesi ile finansal tablolar üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Gerçeğe uygun değer

muhasabesinin kazanç kalitesi ile ilişkisinin analiz edilmemiş olması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

4.3. Çalışmanın Kapsamı ve Kısıtları

Çalışma 01.01.2020 tarihi itibarıyla BDDK’da kayıtlı 32 adet mevduat bankasını kapsamaktadır. Kapsam dâhiline alınan bankaların listesi Tablo 4-1’de gösterilmiştir. TFRS 13, 31.12.2012 tarihinden sonraki hesap dönemlerinde uygulanmaya başlandığından çalışma kapsamına alınan mevduat bankalarının 2013 ve 2019 yılları arasındaki 7 yıllık dönem sonu finansal tabloları analiz edilmiştir. Türkiye bankacılık sektöründe yer alan Kalkınma ve Yatırım Bankaları, Katılım Bankaları ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesindeki Bankalar, faaliyet süreçlerinin farklılık göstermesi nedeniyle örneklem setine dâhil edilmemiştir ve bu durum çalışmanın kısıtını oluşturmuştur.

Tablo 4-1: Çalışma Kapsamına Alınan Mevduat Bankaları

AKBANK T.A.Ş.	JP MORGAN CHASE BANK NATIONAL ASSOCIATION
ALTERNATİFBANK A.Ş.	MUFG BANK TURKEY A.Ş.
ANADOLUBANK A.Ş.	ODEA BANK A.Ş.
ARAP TÜRK BANKASI A.Ş.	QNB FİNANSBANK A.Ş.
BANK MELLAT	RABOBANK A.Ş.
BANK OF CHINA TURKEY A.Ş.	SOCIETE GENERALE S.A.
BURGAN BANK A.Ş.	ŞEKERBANK T.A.Ş.
CITIBANK A.Ş.	T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş.
DENİZBANK A.Ş.	TURKISH BANK A.Ş.
DEUTSCHE BANK A.Ş.	TURKLAND BANK A.Ş.
FİBABANKA A.Ş.	TÜRKİYE EKONOMİ BANKASI A.Ş.
HABİB BANK LİMİTED	TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.

HSBC BANK A.Ş.	TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.
ICBC TURKEY BANK A.Ş.	TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.
ING BANK A.Ş.	TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.
INTESA SANPAOLO S.P.A.	YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.

4.4. Çalışmanın Yöntemi

Tablo 4-1’de yer alan mevduat bankalarının verileri içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi kapsamında, mevduat bankalarının 2013 ve 2019 arasındaki 7 yıllık döneme ait dönem sonu finansal tablolarına ilişkin dipnotlar analiz edilmiştir. Finansal Durum Tablosu’nda yer verilen hesap kalemlerinin ölçümüne dair açıklama yapılan dipnotlar ile muhasebe politikalarına ilişkin açıklamalar bağımsız denetim raporlarından elde edilmiştir. Aynı zamanda bağımsız denetim raporlarının “Mali Bünyeye İlişkin Bilgiler” başlıklı bölümünde sunulan, finansal araçların gerçeğe uygun değerle ölçümü ve hiyerarşisi hakkındaki açıklamalar detaylı olarak incelenmiştir.

İçerik analizinin ardından elde edilen sonuçlar baz alınarak veri seti oluşturulmuştur. Kazanç kalitesinin ölçüm kriterlerinden kazanç kalıcılığı ve kazanç oynaklığı ile gerçeğe uygun değer hiyerarşisi kullanımı arasındaki ilişkinin ölçülmesi amacıyla panel veri analizi uygulanmıştır. Gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin kazanç kalıcılığına etkisinin belirlenmesi için 6 adet model ve kazanç oynaklığına etkisinin belirlenmesi için 2 adet model oluşturulmuştur. Oluşturulan toplam 8 adet modelden 5’i dinamik panel veri modelidir ve bu modellerin analizi için Stata 14 istatistiksel paket programı kullanılmıştır. Diğer 3 model için ise R Programlama Dilinde “*plm*” kütüphanesinden yararlanılmıştır. Sabit etkiler panel veri analizi için “*within*” modeli uygulanmıştır. Aynı kütüphaneye ait olan “*phtest()*” fonksiyonuyla da sabit ve rassal etkilerin kıyaslandığı Hausman testi yapılmıştır.

4.4.1. Panel Veri Analizi

Ekonomik veriler; zaman serisi, yatay kesit ve panel veriler olarak üçe ayrılmaktadır. Panel veriler, bir değişkenin zaman içerisindeki değişimini inceleyen zaman serisi ile farklı birimlere göre değişimini inceleyen yatay kesit gözlemlerini bir araya getirmektedir. İstatistiksel analizlerde sıklıkla kullanılan panel veri, ele alınan birimlerin yatay kesit gözlemlerinin belirli dönemler içerisinde boylamsal olarak derlenmiş biçimidir.¹ Tanımda yer alan birim ile kişi, hane halkı, işletme, iş kolu, bölge ya da ülke gibi ekonometrik birimler ifade edilmektedir.

Panel veri, analizde kullanılan verinin türüne göre temel olarak dört gruba ayrılmaktadır. Yatay kesit sayılarının zaman sayılarından fazla olması durumunda kısa panel, zaman sayısının yatay kesit sayısından fazla olması halinde uzun panel olarak adlandırılmaktadır. Eğer panel veri setinde yatay kesit başına denk sayıda zaman serisi düşüyor ise dengeli panel, her bir yatay kesitte zaman serisi uzunlukları değişkenlik gösteriyor ise dengesiz panel adını almaktadır.²

N adet birim ve T sayıda gözlemin bulunduğu panel veri modeli aşağıdaki gibi oluşturulmaktadır³:

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_{1it}X_{1it} + \beta_{2it}X_{2it} \dots \dots + \beta_{kit}X_{kit} + \epsilon_{it}$$

Modelde yer alan i birey, hane halkı, firma, ülke gibi bir birim boyutunu, t zaman boyutunu, k ise k . bağımsız değişkeni ifade eden indislerdir. Eşitlikteki Y_{it} bağımlı değişkenin t zamandaki i birim için değerini, β eğim parametrelerini, β_0 sabit terimi, X_k bağımsız değişkenleri ve ϵ_{it} ise hata terimini göstermektedir.⁴

Aynı birimlerin zaman serisi içerisinde gözlemlenmesi kesitsel verilere oranla birçok avantaj sağlamaktadır. Bunlardan ilki panel veride bireysel olarak kabul edilen işletme, şehir, ülke vb. birimlerin ele alınan zaman boyutu içerisinde spesifik

¹ Pınar Yavuzkanat, “Dinamik Panel Veri Analizi ile Türkiye’de Özel Yoksulluğun Sürekliliğinin İncelenmesi”, **Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara, 2017, s.13

² Jeffrey M. Wooldridge, **Introductory Econometrics-A Modern Approach**, South-Western Cengage Learning, 5th Edition, 2012, s.449

³ Ferda Yerdelen Tatoğlu, **Panel Veri Ekonometrisi-Stata Uygulamalı**, 5. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2020, s.37

⁴ Badi H. Baltagi, **Economics Analysis of Panel Data**, Third Edition, John Wiley & Sons, 2005, s.11

etkileri dikkate alınarak tahmin yapılabilmesi ve böylece bu birimlerde heterojenlik sağlanabilmesidir. Yatay kesit ve zaman serilerinin birlikte kullanılması panel verileri kullanıma daha elverişli yapmakta ve değişkenler arasında asgari düzeyde doğrusallık, azami düzeyde serbestlik ve çokça verimlilik olmasını sağlamaktadır. Yatay kesit ve zaman serisi verilerinde kolayca gözlemlenemeyen etkilerin daha iyi algılanması ve ölçülmesi mümkün olabilmektedir. Ölçek ekonomisi ve teknolojik değişim gibi karmaşık davranış modelleri ile ilgili çalışmalar için uygun bir analiz metodudur. Aynı zamanda çok sayıda birimle çalışmaya uygundur ve bu nedenle birey, firma, ülke gibi birimleri geniş kümeler halinde bir araya getirerek ortaya çıkabilecek sapmaları en aza indirir.⁵

Panel verileri kullanılarak yapılacak olan analiz temelde statik ve dinamik panel veri analizi şeklinde ikiye ayrılır. Panel verilerle oluşturulan bir modelde geçmiş dönem değerlerini gösteren ve bağımlı ya da bağımsız değişkeni gecikmeyle etkileyen değişkenler yoksa, başka bir ifade ile anlık ilişkiler inceleniyorsa bu tür modellere statik modeller adı verilir.⁶ Statik panel veri modelinde, modelin bağımlı değişkeninin herhangi bir gecikmeli değeri açıklayıcı değişken olarak modelde yer almaz.⁷

Statik panel veri analizlerinde kullanılan üç çeşit model bulunmaktadır. Bu modeller; havuzlanmış en küçük kareler, sabit etkiler ve rassal etkilerdir. Birimlerin kendilerine özgü nitelikleri olmadığında kullanılan havuzlanmış en küçük kareler yöntemi olarak adlandırılan geleneksel modelde, yatay kesit ve zaman serileri dikkate alınmadan her birimin verilerinin etkileri bir havuzda toplanarak bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde ortaya çıkardığı etkiler tespit edilmeye çalışılır.⁸ Yatay kesit birimlerinin her biri için çeşitli sabit değerler oluşturan sabit etkiler modelinde, katsayıların birimlere veya birimler ile zamana göre değiştiği

⁵ Damodar N. Gujarati, Dawn C. Porter, **Basic Econometrics**, The McGraw-Hill Series Economics, Fifth Edition, 2008, s.592-593

⁶ Kemal Taycı, “Maddi Olmayan Duran Varlıkların Kriz Döneminde Şirket Performansına Etkisi: Türkiye Örneği”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2019, s.119

⁷ Hüseyin Ünal, Sedat Polat, “Çevresel Kalite ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: OECD Ülkeleri İçin Statistik Panel Veri Analizi”, **Maliye Dergisi**, No:177, 2019, s.97

⁸ Ebru Yalçın, “İktisadi Büyüme ve Dış Krediler: Ampirik Bir Çalışma”, **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü**, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, 2005, s.44

varsayımı bulunmaktadır. Bu modelde yalnızca birimler arasındaki farklılıklar dikkate alınıyorsa tek yönlü sabit etkiler, hem birim hem de zamanda meydana gelen farklılıklar dikkate alınıyorsa çift yönlü sabit etkiler modeli adı verilmektedir.⁹ Son model olan rassal etkiler modelinde ise, sabit terim katsayılarının rastgele dağıldığı varsayılmaktadır. Modele dâhil edilmemiş ancak bağımlı değişkeni etkileyen tüm faktörlerin rassal hata terimi ile açıklanabildiği kabul edilmektedir.¹⁰ Sabit etkili veya rassal etkili modellerden birinin tercihinde dikkate alınacak husus, birime özgü, zamana özgü veya hem birime hem zamana özgü niteliklerin varlığıdır. Birim etkilerin açıklayıcı değişkenlerle arasında korelasyon olması durumunda sabit etkiler modeli, aksi durumda ise rassal etkiler modelinin kullanılması uygun olmaktadır.¹¹

4.4.1.1. Dinamik Panel Veri Analizi

Gecikmeli değişken ya da değişkenleri barındıran dinamik panel veri modelleri, önceki dönemlerdeki bağımlı ya da bağımsız değişkenin cari dönemde bağımlı değişken üzerindeki etkisini ölçmektedir.¹² Özellikle ekonomik problemlerde bağımlı değişken, durumun önceki dönem biçimlerine bağlı olarak analiz edilebilmektedir. Aynı zamanda bağımlı değişkeni etkileyen bağımsız değişken ya da değişkenlerin gecikmeli değerleri de olabilmektedir. Bireylerin, kurumların ya da belirli bir dönemde ortaya çıkan iktisadi davranışların, çoğunlukla geçmiş dönemlerin etkisi altında olması, değişkenlerin gecikmeli değerlerinin açıklayıcı faktörler olarak modelde yer almasını oldukça önemli kılmaktadır.

Dinamik panel veri modelinin iki türü bulunmaktadır. Bunlar, otoregresif ve dağıtılmış gecikmeli panel veri modelidir. Oto regresif panel veri modelinde, bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri modelde bağımsız değişken olarak bulunurken; dağıtılmış gecikmeli panel veri modelinde bağımsız değişkenin gecikmeli

⁹ Buket Büyükkonuklu, “Havayolu Yolcu Taşıma İşletmelerinde Finansal Performansı Belirleyen Faktörlerin Dinamik Panel Veri Analizi ile İncelenmesi”, **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2020, s.81

¹⁰ Hakan Gülaç, “İşletmelerin Yatırım Kararları ile Finansman Kararları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Türkiye İmalat Sektörü İşletmeleri Üzerine Bir Dinamik Panel Veri Analizi”, **Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2014, s.101

¹¹ Hüseyin Ünal, Sedat Polat, **a.g.e.**, s.97

¹² Fatma Zeren, Suzan Ergun, “AB’ye Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: Dinamik Panel Veri Analizi”, **İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:4, 2010, s.76

değişkenleri modelde bağımsız değişken olarak bulunmaktadır. Oto regresif panel veri modeli aşağıdaki gibi oluşturulmaktadır¹³:

$$Y_{it} = \delta Y_{it-1} + \beta X'_{it} + \mu_i + \epsilon_{it}$$

Bu modelde, bağımsız değişkenlerden biri bağımlı değişkenin gecikmeli değeri şeklinde oluşturulmuştur. Özellikle gecikmeli bağımlı değişkenin modelde bağımsız değişken olarak bulunması birtakım problemlere yol açmaktadır. Bu problemleri ortadan kaldırmak adına geliştirilen tahmin yöntemleri bulunur. İlgili tahmin yöntemleri; havuzlanmış en küçük kareler tahmincisi, Balestra ve Nerlove iki aşamalı en küçük kareler tahmincisi, tesadüfi etkiler tahmincisi, sabit etkiler tahmincisi, birinci farklar tahmincisi, Arrelano ve Bover / Blundell ve Bond sistem genelleştirilmiş momentler tahmincisi şeklindedir.

Bağımsız değişkenlerden birinin gecikmeli değerinin aynı model içerisinde bir başka bağımsız değişken olarak bulunduğu dağıtılmış gecikmeli panel veri modeli genel olarak aşağıdaki şekilde oluşturulmaktadır:

$$Y_{it} = \mu + \sum_{T=0}^{\infty} \beta_T X_{i,t-T} + \mu_i + \epsilon_{it}$$

Bu modelde karşılaşılan başlıca problem, bağımsız değişken ile bağımsız değişkenin gecikmeli değeri arasında ortaya çıkan çoklu doğrusal bağlantılardır. Ancak, panel verilere yatay kesitlerin de dâhil edilmesi nedeniyle birimlerin farklı özellikleri kullanılmakta ve bu durum çoklu doğrusal bağlantı problemini azaltmaktadır.¹⁴

4.4.1.2. Dinamik Panel Veri Analizinde Tahmin Yöntemleri

Parametrelerin zamana ve birime göre sabit olduğunu, yani bütün gözlemlerin homojen olduğunu varsayan havuzlanmış en küçük kareler yöntemi (HEKK), hata terimlerinde birim ve/veya zaman etkileri olmadığında kullanılmaktadır. HEKK ile tahmin edilen modelde, gecikmeli bağımlı değişken olarak bulunan bağımsız değişken ile hata terimi arasında korelasyon olması içsellik problemi yaratmaktadır.

¹³ Ferda Yerdelen Tatoğlu, **İleri Panel Veri Analizi-Stata Uygulamalı**, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2020, s.115

¹⁴ Ferda Yerdelen Tatoğlu, **İleri Panel Veri Analizi-Stata Uygulamalı**, a.g.e., s.153

Modeldeki hata terimi ile açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı sapmalı ve tutarsız tahminler elde edilmesine neden olmaktadır. Hem içsellik problemi nedeniyle oluşan sapmalı sonuçlar hem de eğer varsa birim ve/veya zaman etkilerinin göz ardı edilmesi nedeniyle dezavantaj oluşturmaktadır. Hata terimi ile korelasyonlu olan gecikmeli bağımlı değişkenin yarattığı içsellik probleminin (katı dışsallık varsayımının bozulması) ortadan kaldırılması için araç değişkenler kullanılmaktadır. Seçilecek olan araç değişken yerine geçeceği değişken ile yüksek korelasyonlu olmalı, ancak hata terimi ile korelasyonsuz olmalıdır. Balestra ve Nerlove tarafından 1966 yılında ortaya çıkarılan bu yöntem ile dönüştürülmüş araç değişkenler kullanılarak oluşturulan model HEKK yöntemi aracılığıyla tahmin edilmekte, böylece iki aşamalı en küçük kareler tahmincileri elde edilmektedir.¹⁵

Birçok birimin bir araya gelmesi ile oluşan panel verilerde her bir birimin kendine has niteliklerini taşıyan değişkenlere birim etki adı verilmektedir. Birim etki, birimler açısından değişmekte iken zaman açısından sabittir. Aynı zamanda, panel veri modellerinde yer alan zaman boyutunun özelliklerini yansıtan zaman etkisi değişkeni de bulunmaktadır. Zaman etkisinde ise birimlere göre sabitlik, zamana göre değişkenlik söz konusudur.¹⁶ Panel verilerin kullanılması ile yapılan analizlerde, her bir birim için gözlemlenemeyen birim etkiler ortaya çıkabilmektedir. Panel veri modelleri oluşturulurken, yatay kesit oldukça büyük bir kesimden rastgele şekilde çekilmiş ise ortaya çıkan birim etkilere tesadüfi etkiler, daha öznel bir veri seti mevcut ise sabit etkiler adı verilmektedir. Tesadüfi etkiler modelinde, açıklayıcı değişkenler ve birim etkiler arasında korelasyon sıfır varsayılmaktadır. Ancak sabit etkiler modelinde söz konusu korelasyonun sıfırdan farklı olmasına müsaade edilmektedir.¹⁷ Bu nedenle, birim etkilerin var olduğu dinamik panel veri modellerinde HEKK yönteminin yanı sıra içsellik nedeniyle tesadüfi etkiler tahmincisinin de kullanılması uygun olmayabilmektedir. Birim etkileri dikkate alan ve birim etkiler ile bağımsız değişkenler arasındaki korelasyona müsaade eden sabit etkiler tahmincisinin kullanılması daha elverişli bulunmaktadır.

¹⁵ Ferda Yerdelen Tatoğlu, **İleri Panel Veri Analizi-Stata Uygulamalı, a.g.e., s.116-118**

¹⁶ Ferda Yerdelen Tatoğlu, **Panel Veri Ekonometrisi-Stata Uygulamalı, a.g.e., s.5**

¹⁷ Ferda Yerdelen Tatoğlu, **Panel Veri Ekonometrisi-Stata Uygulamalı, a.e., s.79**

HEKK ve tesadüfi etkiler tahmincilerinin, bağımsız değişkenler ile hata teriminin korelasyonsuz olduğu varsayımı çoğu zaman gerçekleşmemektedir. Bu durumda, yukarıda bahsedildiği gibi sabit etkiler tahmincisinin kullanılmasının yanı sıra birinci farklar tahmincisi de kullanılabilir. Birinci farklar tahmincisinde, korelasyonlu olan birim etkiler değişken dönüşümü aracılığıyla modelden elimine edilmektedir. Böylece, birim etki modelden çıkarılarak yatay kesitte zaman boyutunun birinci gözlemi kaybolmaktadır. Ancak yapılan birinci fark dönüşümü sonrası hata terimi ile gecikmeli bağımlı değişken arasında korelasyon devam ettiğinden içsellik problemi de devam etmekte ve bu nedenle araç değişkenlerin kullanılması önerilmektedir. Araç değişken tahmin yöntemlerinden ilki Anderson ve Hsiao tahmincisi olarak bilinen araç değişkenler yöntemidir. Anderson ve Hsiao dinamik panel veri modellerinin ilk önce birinci farklarının alınmasını, daha sonra hata terimi ile korelasyonlu olan gecikmeli bağımlı değişkenin yerine araç değişkenin kullanılmasını önermiştir. Dinamik panel veri modelinde birim etkileri ortadan kaldırmak amacıyla modelin birinci farkı aşağıdaki şekilde alınmaktadır:

$$Y_{it} - Y_{it-1} = \delta(Y_{it-1} - Y_{it-2}) + \beta(X'_{it} - X'_{it-1}) + (\epsilon_{it} - \epsilon_{it-1})$$

Daha sonra δ ve β tahmini değerleri aşağıda yer alan eşitlikteki gibi δ ve β parametrelerinin yerine yazılmaktadır:

$$\bar{Y}_i - \delta \bar{Y}_{i-1} - \beta' \bar{x}_i = \rho' Z_i + \mu_i + \bar{\epsilon}_{i,t}$$

Burada yer alan değişkenler aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$\begin{aligned} \bar{Y}_i &= \sum_{t=1}^T Y_{i,t} / T & \bar{\epsilon}_{i,t} &= \sum_{t=1}^T \epsilon_{i,t} / T \\ \bar{x}_i &= \sum_{t=1}^T X_{i,t} / T & \bar{Y}_{i-1} &= \sum_{t=1}^T Y_{i,t-1} / T \end{aligned}$$

Eşitlikte yer alan ρ değeri ise HEKK yöntemi ile hesaplanmaktadır.¹⁸

Birinci farkı alınmış modelde hata teriminin otokorelasyonsuz olması halinde uygulanması önerilen Anderson ve Hsiao tahmincisi yerine, hata teriminin negatif

¹⁸ Adnan Sevinç, “Heterojen Birimler Arası Korelasyonlu Dinamik Panel Veri Modelleri: OECD Ülkelerinde Enerji Talebinin Modellenmesi”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, s.9

otokorelasyonlu olması durumunda çoğu zaman Arellano ve Bond genelleştirilmiş momentler (GMM) tahmincisi uygulanmaktadır. 1991 yılında geliştirilen bu tahmincide, öncelikle birinci fark modeli araç değişkenler aracılığıyla dönüştürülmekte, ardından dönüştürülen model genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi kullanılarak tahmin edilmektedir. Bu yöntemin, birim boyutu N 'nin büyük olduğu ve zaman boyutu T 'nin küçük durumlar için kullanılması uygundur.

Zaman boyutu T 'nin küçük olduğu analizlerde birinci fark dönüşümünün zayıf kalması ve fazla sayıda veri kaybı yaratması nedeniyle 1995 yılında Arellano ve Bover tarafından, 1998 yılında ise Blundell ve Bond tarafından yeni çalışmalar yapılmıştır. Arellano ve Bover, veri kaybını azaltmak adına birinci fark dönüşümü yerine “ortogonal sapmalar” dönüşümünü önermiştir. Ortogonal sapmalar yönteminde, bir değişkenin olanaklı olan tüm gelecek değerlerinin ortalamasının farkı alınmaktadır. Blundell ve Bond ise $N > T$ olduğu durumlar için ekstra moment koşulu üzerine yoğunlaşmıştır.¹⁹

GMM tahmincisinin kullanılması için uygun koşullar; zaman boyutunun kısa ve yatay kesit sayısının fazla olduğu panellerin, doğrusal fonksiyonel bir ilişkinin, geçmiş dönem değerlerine bağlı olan dinamik yapıda bir bağımlı değişkenin, hata terimi ile korelasyonlu olduğundan katı dışsallık varsayımını bozan ve bu nedenle içsellik problemine neden olan bağımsız değişkenlerin, sabit etkilerin ve kesitler arası otokorelasyonun varlığı şeklinde sıralanabilmektedir.²⁰

4.4.1.3. Dinamik Panel Veri Analizinde Testler

Ekonomik analizler için oluşturulan panel veri modellerinde günlük, haftalık, aylık ve yıllık bazda düzenlenen zaman serileri bulunmaktadır. Ele alınan bağımlı değişkene ait zaman serilerinde bazı düzensizliklerle karşılaşılabilir. Bu düzensizliklere çoğunlukla uzun devre eğilimi (trend), mevsimlik dalgalanmalar, konjonktürel dalgalanmalar ve düzensiz hareketler sebep olmaktadır. Bu faktörler

¹⁹ Richard Blundell, Stephen Bond, “Initial Conditions and Moment Restrictions in Dynamic Panel Data Models”, 1995
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.66.109&rep=rep1&type=pdf>, (22.08.2020), s.1

²⁰ David Roodman, “How to do Xtabond2: An Introduction to Difference and System GMM in Stata”, **The Stata Journal**, Volume:9, Number:1, 2009, s.86

zaman serileri üzerinde etkili olabilmekte ve regresyon analizlerinde değişkenlere ait ilişki gerçek olmaktan çok sahte regresyon şeklinde ortaya çıkabilmektedir.²¹ Bu bağlamda, modellerde kullanılan değişkenlere ait serilerin durağan olması gerekmekte ve modellerdeki değişkenlerin durağanlığı çoğunlukla Levin, Lin & Chu testleri ile incelenmektedir.²² Panel birim kök testleri Quah, Levin ve Lin tarafından 1992 yılında ortaya çıkarılmıştır. 1992 yılından bu yana geliştirilen yazında, birimler arası korelasyonun bulunmadığı durumlar için kullanılan testler birinci nesil, birimler arası korelasyonun mevcut olması halinde kullanılan testler ise ikinci nesil testler olarak isimlendirilmektedir. Dickey Fuller test yaklaşımı üzerine temellenen birinci nesil birim kök testleri arasında Levin, Lin&Chu; Im, Pesaran&Shin ile Choi testi bulunmaktadır. Choi testi uygulamada Fisher Philips ve Perron testi olarak da bilinmektedir. İkinci nesil panel birim kök testi ise Pesaran testidir.²³

Dinamik panel veri modellerinin tahmininde kullanılan yöntemlerin taşınması gereken özelliklere ilişkin bir takım spesifikasyon testleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan Wald testi, açıklayıcı değişkenlerin birlikte bağımlı değişkeni açıklamakta anlamlı olup olmadığını test etmektedir. Daha sonra modelde yer alan değişkenlerin içsel olup olmadıkları test edilmektedir. Literatürde içsellik test etmek için çoğunlukla Durbin, Wu ve Hausman testleri kullanılmaktadır. Yapılan testler sonucunda değişkenlerin içsel çıkması halinde HEKK tahmincileri tutarlı olmayacaktır.²⁴

Daha önce de belirtildiği gibi dinamik panel veri modellerinde ortaya çıkan içsellik problemi nedeniyle araç değişkenler devreye sokulmakta ve GMM tahmincisi kullanılmaktadır. GMM tahmincisi için en önemli varsayımlardan biri araç değişkenlerin dışsal olmasıdır. GMM tahmininde kullanılan araç değişkenlerin geçerli olup olmadığını, diğer bir ifade ile aşırı tanımlama kısıtlarının geçerli olup olmadığını test etmek için Sargan ya da Hansen testi (J istatistiği) uygulanmaktadır.

²¹ Nevin Uzgören, Ergin Uzgören, “Zaman Serilerinde Sahte Regresyon Sorunu ve Reel Kamu Harcamalarına Yönelik Bir Ekonometrik Model Uygulaması”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:5, 2005, s.2

²² Bener Güngör, Ceyda Yerdelen Kaygın, “Dinamik Panel Veri Analizi ile Hisse Senedi Fiyatını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:9, 2015, s.159

²³ Kemal Taycı, **a.g.e.**, s.128

²⁴ Ferda Yerdelen Tatoğlu, **İleri Panel Veri Analizi-Stata Uygulamalı, a.g.e.**, s.149

GMM tahmincisinin önemli varsayımlarından bir diğeri de birinci fark modelinin kalıntıları için hata terimleri arasında ikinci dereceden otokorelasyonun olmamasıdır. Arellano ve Bond 1991 yılında ilgili otokorelasyonu sınamak adına test önerisinde bulunmuştur. Günümüzde değişkenler arasında birinci mertebeden otokorelasyon olup olmadığı AR(1) testi ile, değişkenler arasında ikinci mertebeden otokorelasyon olup olmadığı ise AR(2) testi ile sınanmaktadır. AR(1) testi sonucunda değişkenler arasında otokorelasyon olması beklenen bir durumdur. Çünkü modelin bağımsız değişkenleri arasında bağımlı değişkenin gecikmeli değeri bulunmakta ve bu da otokorelasyon yaratmaktadır. Ancak ikinci dereceden otokorelasyonun çıkmaması gerekmektedir.²⁵

4.5. İçerik Analizi

Mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer ölçümünü kullandıkları hesap kalemleri ve finansal araçlarda kullanılan hiyerarşi seviyelerinin tespiti amacıyla metin içerikleri toplama ve bunları analiz etme tekniği olan içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi ile bağımsız denetim raporlarındaki bilgilerin kategorize edilmesi, çalışmada kullanılacak verilerin belirlenmesi ve tablollaştırılması sağlanmıştır. İçerik analizi bulguları alt başlıklar halinde aşağıda yer almaktadır.

4.5.1. İçerik Analizi Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde 32 mevduat bankasının finansal varlık ve yükümlülükleri içerisinde gerçeğe uygun değer ile ölçülen hesap kalemleri tespit edilmiştir. 2013 ve 2019 yılları arasında incelenen dönem sonu finansal tablo dipnotlarına göre belirlenen hesap kalemlerinin toplam varlık ve toplam yükümlülükler içerisindeki payı aşağıda yer alan ilgili başlıklarda grafiksel olarak gösterilmiştir.

²⁵ Buket Büyükkonuklu, **a.g.e.**, s.84

4.5.1.1. Finansal Varlıklara İlişkin Analiz

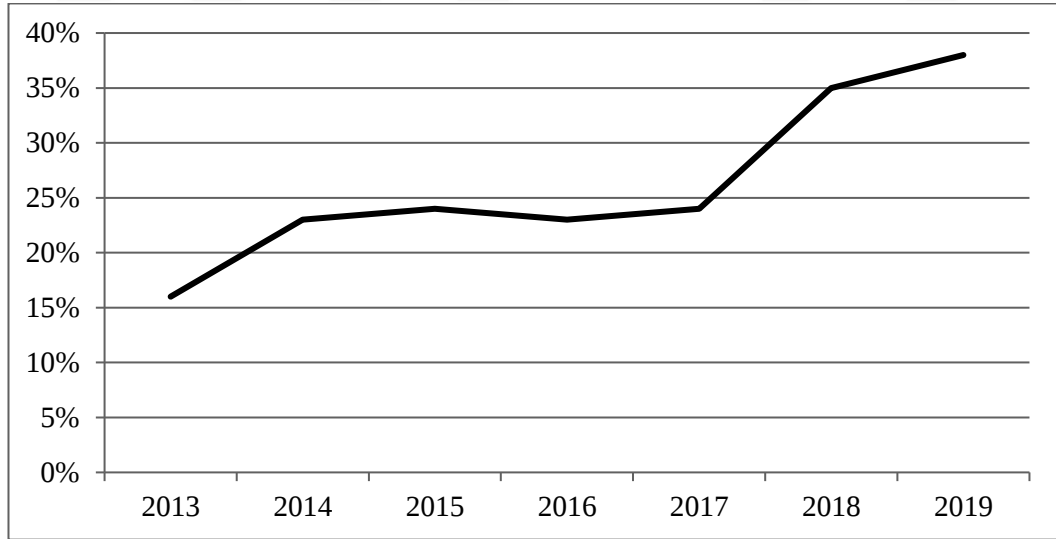
Analize dâhil edilen 32 mevduat bankasının 2013 ile 2017 arasındaki 5 yıllık dönemde dönem sonu finansal durum tablosunda bulunan ve ilgili dipnotlarda gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanılarak ölçüldüğüne ilişkin açıklamalar bulunan aktif kalemler ana gruplar halinde tasnif edilmiştir. Bu gruplar; Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar, Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar, Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar, Kredi ve Alacaklar, Bankalar, Para Piyasalarından Alacaklar ile Faktöring Alacakları şeklindedir. İlgili yıllarda gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanılarak değerlendirilen varlıklar arasında en yüksek orana sahip olanlar Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar, Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar ve Para Piyasalarından Alacaklar'dır.

Bankalar tarafından Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan olarak sınıflandırılan finansal varlıklar, alım satım amaçlıdır ve piyasalarda kısa vadede oluşan fiyat vb. unsurlarda meydana gelen değişikliklerden kâr elde etmek amacıyla portföyün bir parçasını oluştururlar. Alım satım amaçlı bu finansal varlıklar gerçeğe uygun değer olarak kabul edilen maliyet bedeli ile raporlanmaktadır. İzleyen dönemlerde de gerçeğe uygun değer ile ölçülerek finansal tablolarında yer almaktadır. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar grubu içerisinde Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar ve Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan Finansal Varlıklar olmak üzere iki temel alt grup bulunmaktadır. Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar; Devlet Borçlanma Senetleri, Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değerler, Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Varlıklar ve Diğer Menkul Değerler'den oluşmaktadır. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan Finansal Varlıklar ise Devlet Borçlanma Senetleri, Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değerler, Krediler ile Diğer Menkul Değerler'den oluşmaktadır.

Kredi ve alacaklar, alım satım amaçlılar ve vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar dışında kalan finansal varlıklar satılmaya hazır finansal varlıklar olarak sınıflandırılmaktadır. Satılmaya hazır finansal varlıklar ilk kayda alımda maliyet

bedeliyle, ilerleyen dönemlerde ise gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülmektedir. Ancak aktif bir piyasada fiyat kotasyonu yoksa veya gerçeğe uygun değer güvenilir şekilde ölçülemiyorsa etkin faiz oranı kullanılmaktadır. Bankalar Arası Para Piyasalarından Alacaklar, İMKB Takasbank Piyasasından Alacaklar ve Ters Repo İşlemlerinden Alacaklar alt hesaplarından oluşan Para Piyasalarından Alacaklar grubunun da ilgili yıllarda çoğu banka tarafından gerçeğe uygun değer ile ölçüldüğü görülmüştür.

2013 yılı için yapılan çalışmada 30 mevduat bankası analize alınmış, Bank Of China Turkey A.Ş. ve Rabobank A.Ş.’nin ilgili yıl için finansal tablo ve bağımsız denetim raporlarına ulaşamamıştır. 2014 yılı analizine Bank Of China Turkey A.Ş. ve Citibank A.Ş.; 2015, 2016 ve 2017 yılı analizlerine ise Bank Of China Turkey A.Ş. dâhil edilememiştir. Kapsama alınan bankaların tüm yıllarda gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlık toplamının aktif toplamı içerisindeki oranı hesaplanmış ve yıllar itibarıyla oranlarda yaşanan değişim grafiksel olarak gösterilmiştir.

Şekil 4-1: Aktif Toplamı İçerisinde Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Varlık Oranı

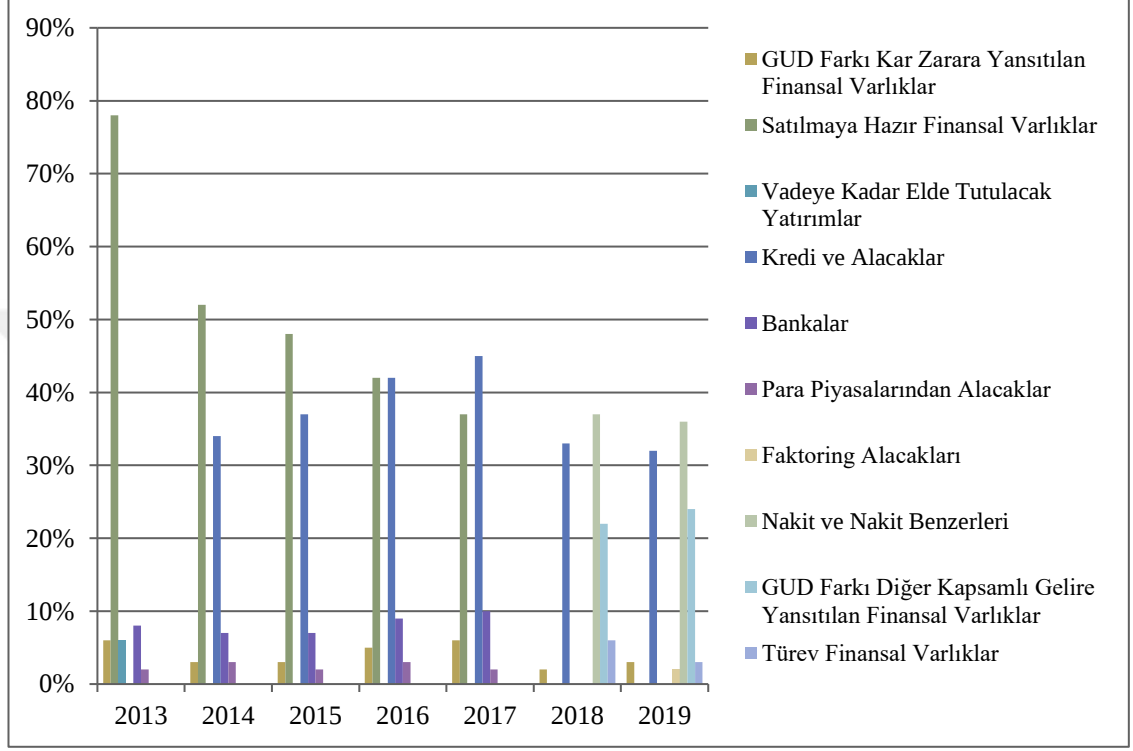
Şekil 4-1’de mevduat bankalarının aktif toplamı içerisinde gerçeğe uygun değerle değerlendirilen varlıklarının oranı gösterilmiştir. 2013 yılında aktif toplamının ortalama %16’sının, 2014 yılında %23’ünün, 2015 yılında %24’ünün, 2016 yılında

%23'ünün, 2017 yılında %24'ünün, 2018 yılında %35'inin ve 2019 yılında %38'inin gerçeğe uygun değerle değerlendirildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, gerçeğe uygun değerle değerlendirilen varlıkların 2018 ve 2019 yıllarında artış gösterdiği görülmüştür. Bu durumun temel nedenlerinden biri, bankaların gerçeğe uygun değerle değerledikleri varlıkları içerisinde en yüksek paya sahip olan finansal varlıkların değerlendirilmesi ve ölçümüne ilişkin TFRS çerçevesinde meydana gelen değişikliktir.

19.01.2017 tarih ve 29956 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 01.01.2018'den sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmaya başlanan TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı ile finansal varlıkların sınıflandırılması ve ölçülmesinde değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklik kapsamında TMS 39'a bağlı olarak gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılanlar, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, kredi ve alacaklar ile satılmaya hazır finansal varlıklar sınıflaması kaldırılmıştır. TMS 39 yerine uygulamaya koyulan TFRS 9 çerçevesinde finansal varlıklar; gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılanlar, gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılanlar ve itfa edilmiş maliyetiyle ölçülenler şeklinde sınıflandırılmaya başlanmıştır. 22.06.2016 tarih ve 29750 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" gereğince bankalar da KGK tarafından yayımlanan TFRS 9 standardını 01.01.2018 tarihi itibarıyla uygulamaya başlamıştır. Bankaların finansal varlıklarını sınıflandırmasında, ilgili finansal varlıkların ilk muhasebeleştirilmesi sırasında yönetim için kullanılan sözleşmeye bağlı nakit akışları ve iş modeli dikkate alınmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar maliyet değerleriyle kaydedilmekte ve izleyen dönemlerde gerçeğe uygun değerlerle değerlendirilmektedir. Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar gerçeğe uygun değer ile ölçülen elde etme maliyetiyle kayıt altına alınmakta ve izleyen dönemlerde de gerçeğe uygun değerleriyle raporlanmaktadır. İtfa edilmiş maliyeti ile ölçülen finansal varlıklar ise maliyet bedelleri üzerinden kayda alındıktan sonra ilerleyen dönemlerde etkin faiz yöntemiyle itfa edilmiş maliyetleri üzerinden ölçülmektedir.

2013 ve 2019 arasındaki 7 yıllık dönemde ele alınan mevduat bankalarının gerçeğe uygun değerle değerledikleri toplam varlıkları içerisinde yer alan hesap kalemlerinin oranları aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 4-2: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Varlık Oranları

Şekil 4-2’de görüldüğü gibi 2013 ve 2017 arasındaki 5 yıllık dönem için gerçeğe uygun değerle değerlendirilen varlıklar içerisinde en yüksek paya sahip olan “Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar”dır. Bu hesap grubunu sırasıyla “Kredi ve Alacaklar” ile “GUD Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar” takip etmektedir. 2018 ve 2019 yılında “GUD Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar”, “Türev Finansal Varlıklar” ile “Nakit ve Nakit Benzerleri” de önemli bir orana sahiptir.

Grafik genelinde tüm yıllar için gerçeğe uygun değerle değerlendirilen varlıklar içerisinde finansal varlık oranının yüksek olması dikkat çekmektedir. 2018 ve 2019 yıllarında gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıkların aktif toplamı içerisindeki payının artması, finansal varlıkların sınıflandırılması ve ölçülmesine ilişkin yapılan değişiklikler ile paralellik göstermektedir. Aynı zamanda ilgili

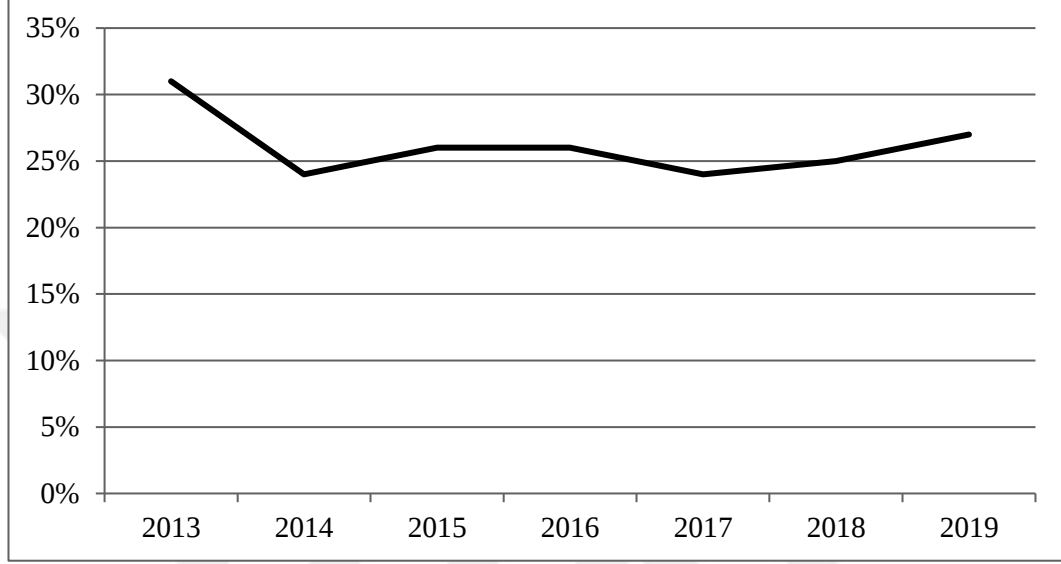
finansal varlıkların gerçeğe uygun değer ölçüm süreci ile ilgili yapılacak bir hata ya da başvurulacak bir hilenin finansal raporları oldukça etkileyeceği açıktır.

4.5.1.2. Finansal Yükümlülüklerle İlişkin Analiz

Analize dâhil edilen 32 mevduat bankasının 2013 ve 2017 arasındaki 5 yıllık dönemde pasif toplamı içerisinde gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal yükümlülükleri hesaplanmıştır. İlgili dönemler için toplam bazda tespit edilen oranlar yıllar itibarıyla sırasıyla; %31, %24, %26, %26 ve %24 şeklindedir. 2013 ve 2017 yılları arasında gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal yükümlülükler; Bankalar Mevduatı, Diğer Mevduat, Diğer Mali Kuruluşlardan Sağlanan Fonlar, İhraç Edilen Menkul Kıymetler (Net), Para Piyasalarına Borçlar, Muhtelif Borçlar, Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Borçlar ve Kiralama İşleminde Borçlar hesap gruplarından oluşmaktadır. Mevduat hesapları ve alınan krediler dışında banka tarafından çıkarılarak üçüncü şahıslara satılan tahviller, bonolar ve varlığa dayalı menkul kıymetler ile bankada cari hesabı olmayan müşteri veya üçüncü şahısların bankalardan alacakları, banka tarafından açılan nakdi ve gayrinakdi kredilerin güvencesi olarak alınan paralar, türev finansal araçlar için alınan teminatlar gibi borçların izlendiği muhtelif borçlar hesaplarının çoğunlukla gerçeğe uygun değer ile değerlendirildiği görülmektedir.

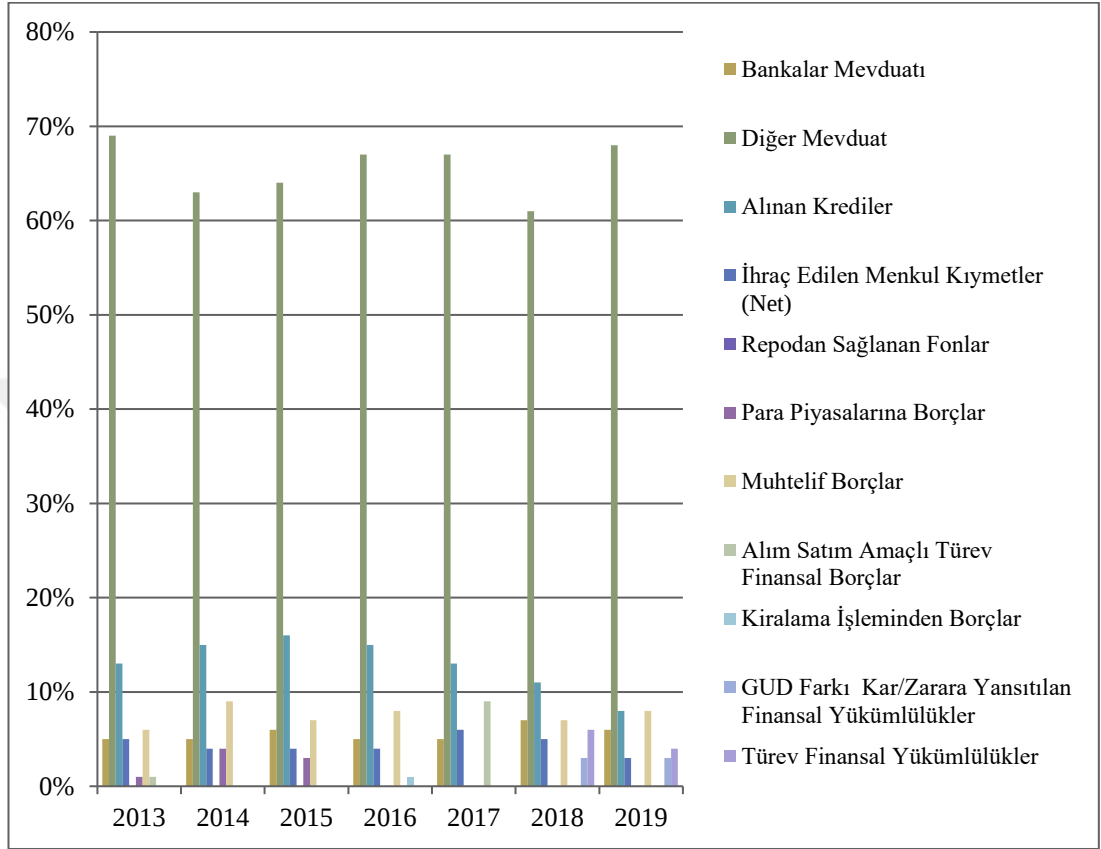
01.01.2018 tarihi itibarıyla uygulamaya koyulan TFRS 9 kapsamında, finansal yükümlülüklerin ölçüm ve sınıflandırılmasına yönelik değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Ancak TMS 39'da bulunan finansal yükümlülüklerin muhasebeleştirilmesi kriterlerinin büyük bir kısmı TFRS 9'a taşındığından, finansal varlıklara ilişkin analizde ortaya çıkan farklılıklar burada görülmemektedir. Bu bağlamda 2018 ve 2019 yıllarında yukarıda yer alan hesap gruplarına ek olarak gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal yükümlülükler ile türev finansal yükümlülükler analize dâhil olmuştur. 2018 yılında ele alınan mevduat bankalarının pasif toplamı içerisinde gerçeğe uygun değerle değerlendirilen yükümlülüklerinin oranı %25 iken bu oran 2019 yılında %27'ye yükselmiştir.

Aşağıdaki tabloda bankaların pasif toplamları içerisinde gerçeğe uygun değerle değerlendirilen yükümlülüklerinin oranlarında yaşanan değişimler yıllar itibarıyla gösterilmiştir.

Şekil 4-3: Pasif Toplamı İçerisinde Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Yükümlülük Oranı

Şekil 4-3’de yıllık bazda gösterilen oranlar içerisinde, gerçeğe uygun değerle değerlendirilen yükümlülüklerin 2013 yılından 2014 yılına geçişte bir azalma gösterdiği ve 2014 ile 2019 yılları arasında daha sabit bir eğilim içinde olduğu görülmektedir. 2013 ile 2017 arasındaki 5 yıllık dönemde gerçeğe uygun değerle değerlendirilen yükümlülükler içerisinde en yüksek paya sahip olan hesap kalemleri ile en düşük paya sahip olan hesap kalemleri aşağıda gösterilmiştir.

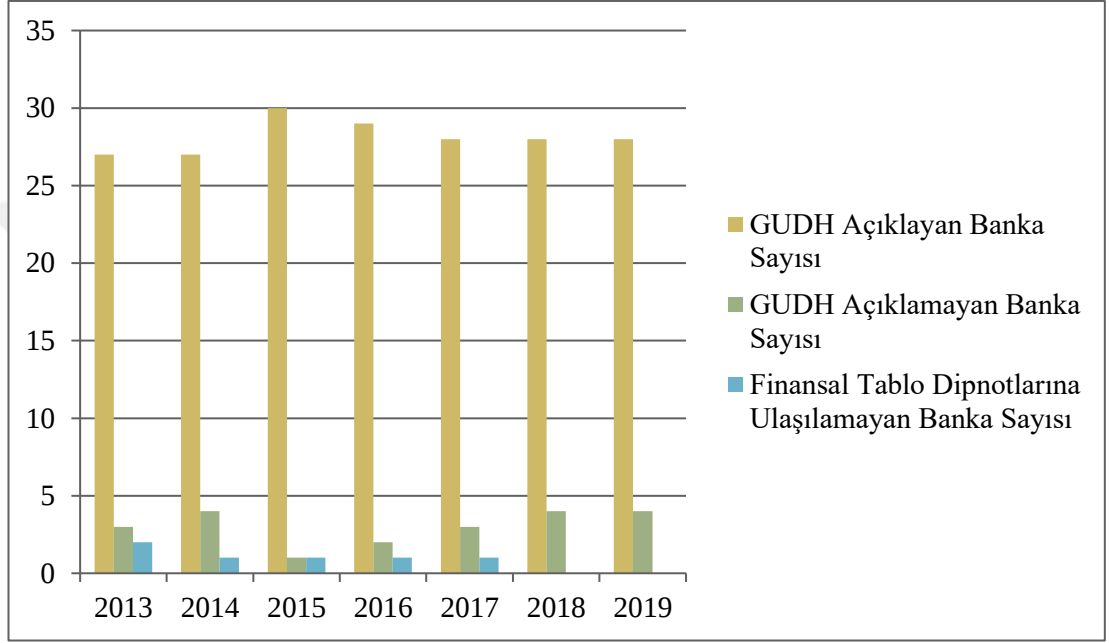
Şekil 4-4: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Yükümlülük Oranları

Şekil 4-4’de bankaların gerçeğe uygun değerle değerledikleri pasif toplamı içerisinde yer alan hesap kalemlerinin oranları gösterilmiştir. Ele alınan 7 yılda da Diğer Mevduat en yüksek orana sahip olan hesap kalemidir. Bu hesap kalemini sırasıyla Alınan Krediler, İhraç Edilen Menkul Kıymetler (Net) ve Muhtelif Borçlar takip etmektedir. 2018 ve 2019 yılında GUD Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Yükümlülükler ile Türev Finansal Yükümlülükler de orana dâhil olmuştur.

4.5.1.3. Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi Açıklamalarına İlişkin Analiz

32 mevduat bankasının 7 yıl için dönem sonu finansal durum tablolarının incelendiği içerik analizi kapsamında, finansal tablo dipnotlarında açıklanan gerçeğe

uygun değer ölçümüne ilişkin yukarıda yapılan açıklamaların ardından, bankaların finansal tablo kalemleri için gerçeğe uygun değer hiyerarşisini yıllık olarak açıklama düzeyleri ele alınmıştır. Öncelikle bankaların her yıl için en az bir varlık veya yükümlülüğe ait gerçeğe uygun değer hiyerarşisi (GUDH) açıklama düzeyleri aşığıda yer alan şekil üzerinde gösterilmiştir.

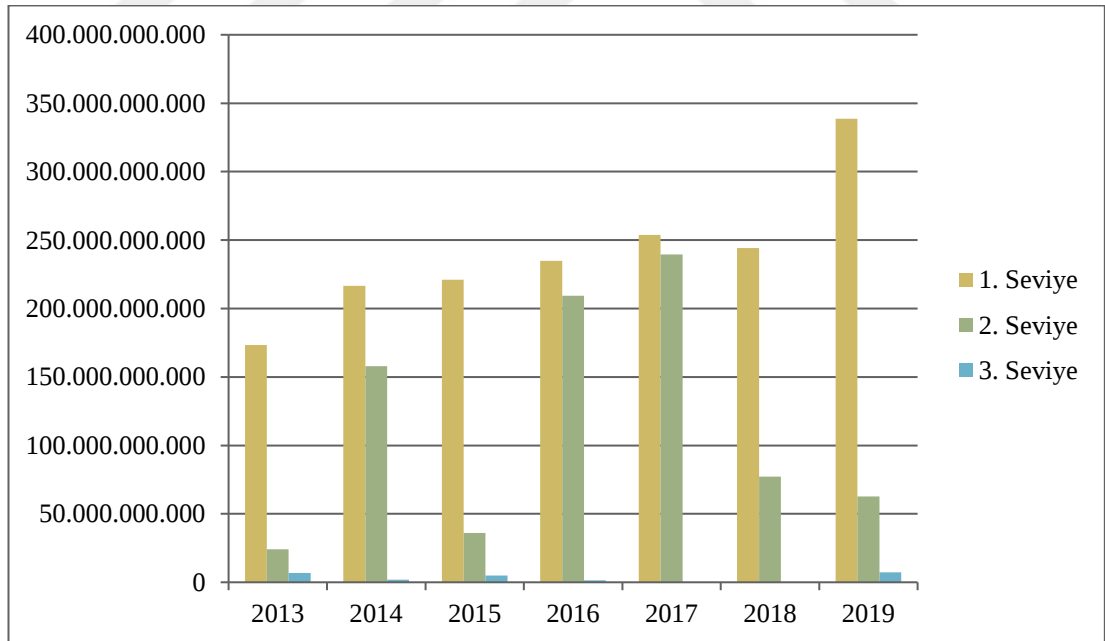
Şekil 4-5: Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi Açıklama Düzeyleri

Şekil 4-5’de yıllar itibariyle GUDH açıklayan ve açıklamayan bankaların sayısı ile finansal tablo dipnotlarına ulaşılabilen bankaların sayısı gösterilmiştir. Şekilde görüldüğü üzere GUDH açıklayan bankaların sayısı 2013 ile 2014 yıllarında 27 ile en düşük oranda ve 2016 yılında 29 ile en yüksek orandadır. GUDH açıklamayan bankaların sayısı yıllar itibariyle değişiklik göstermekte ve 1 ile 4 arasında değişmektedir. Buna ek olarak 2013 yılında 2; 2014, 2015, 2016 ve 2017 yıllarında 1’er adet finansal tablo dipnotlarına ulaşılabilen banka mevcut olup, bu sayı 2018 ve 2019 yıllarında sıfırlanmıştır. Ele alınan 32 mevduat bankasının %97’si en az bir dönemde en az bir varlık veya yükümlülüğe ilişkin GUDH açıklamıştır. Bankaların %3’ü ise 2013 ve 2019 arasındaki 7 yıllık dönemde herhangi bir finansal tablo kalemine dair GUDH açıklamamıştır.

4.5.1.3.1. Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisinin Açıklandığı Finansal Tablo Kalemleri

Yapılan analiz sonucunda bankaların gerçeğe uygun değer hiyerarşisi belirledikleri finansal tablo kalemlerinin başında finansal varlık ve finansal yükümlülüklerin yer aldığı görülmüştür. Bu hesap kalemlerinin dışında aktif hesaplar arasında; bağlı ortaklıklar, iştirakler, birlikte kontrol edilen ortaklıklar, satış amaçlı elde tutulan duran varlıklar ve durdurulan faaliyetler yer almaktadır. Gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin açıklandığı finansal yükümlülükler dışında kalan pasif hesaplar arasında ise mevduat, alınan krediler, para piyasalarına borçlar ve ihraç edilen menkul kıymetler bulunmaktadır.

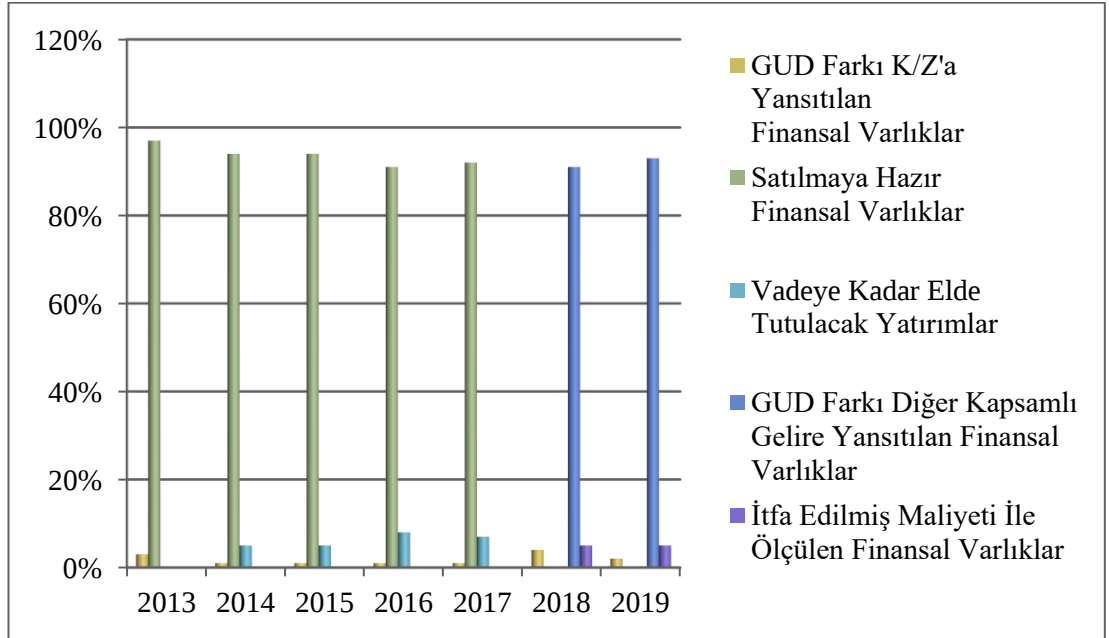
Aşağıdaki şekilde mevduat bankaları tarafından 2013 ve 2019 arasındaki 7 yıllık dönemde GUDH açıkladıkları finansal varlıkların seviye bazında tutarları gösterilmiştir.

Şekil 4-6: Finansal Varlıklar GUDH

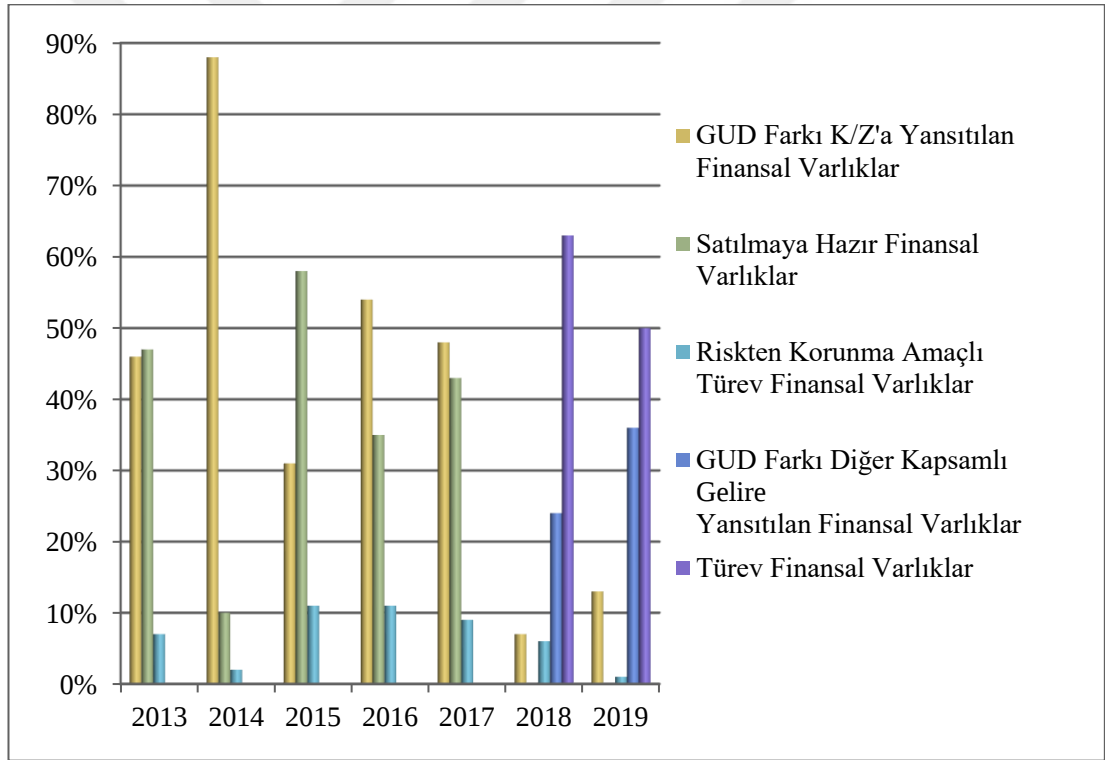
Şekil 4-6’da görüldüğü gibi bankaların yıllar itibariyle gerçeğe uygun değer hiyerarşisine yönelik finansal varlıkları için raporladıkları rakamlar artış göstermiştir. 2013 yılında tüm seviyelerde raporlanan finansal varlık toplamı yaklaşık olarak 204 milyar TL iken, 2019 yılında yaklaşık 409 milyar TL’ye yükselmiştir. Seviye 1 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıklar 2018 yılında bir önceki yıla oranla azalış göstermesine rağmen yıllar itibariyle düzenli olarak bir artış göstermiştir. Seviye 2 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıklar 2015 yılı hariç olmak üzere, 2013 ve 2017 yılları arasında kayda değer bir artış göstermiş, ancak 2018 ve 2019 yılında düşüşe geçmiştir. Seviye 3 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıklar düzensiz bir eğilim göstermiş ve 2017 yılında yaklaşık 72 milyon TL ile en düşük oranda raporlanmıştır. 2013 yılından itibaren 2018 yılına kadar sistematik olarak azalan 3. Seviye finansal varlıkların 2019 yılında yaklaşık 7 milyar TL ile tekrar artış gösterdiği görülmektedir.

2013 ve 2019 arasındaki 7 yıllık dönemde bankaların 1., 2. ve 3. Seviyede raporladıkları finansal varlıkların dağılımı aşağıda yer alan grafikler üzerinde gösterilmiştir.

Şekil 4-7: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Varlıklarda Seviye 1 Kullanımı

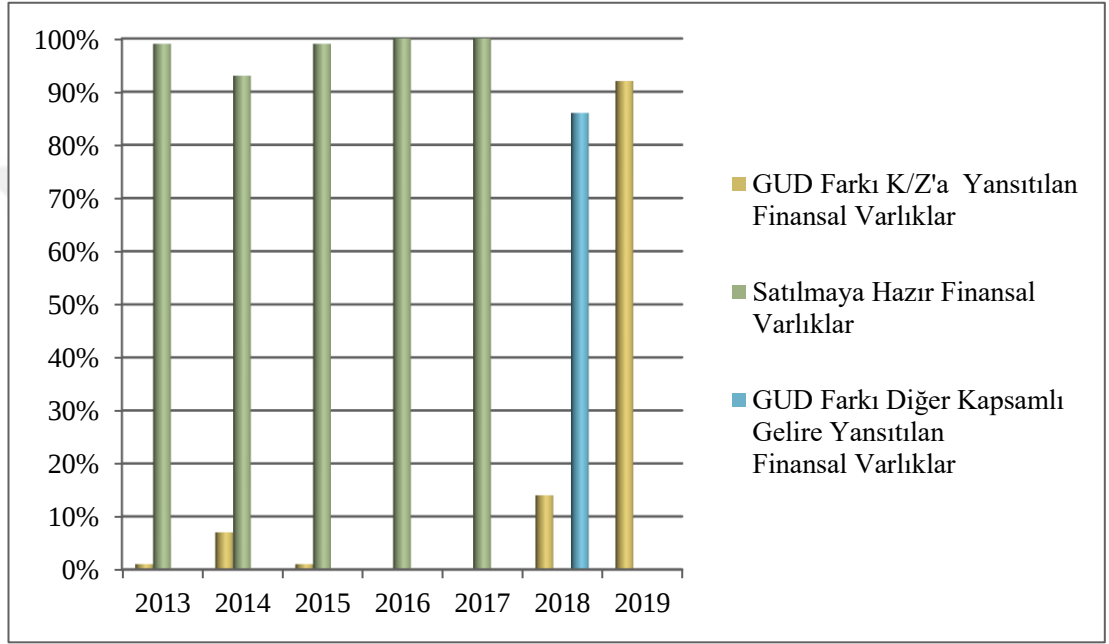
Şekil 4-7’de bankaların yıllar itibariyle gerçeğe uygun değerle değerledikleri finansal varlıklarında Seviye 1 kullanımları gösterilmiştir. 2013 ve 2017 yılları arasında TMS 39 kapsamında sınıflandırılan finansal varlıklar arasında en yüksek orana sahip olan satılmaya hazır finansal varlıklar grubudur. Bu grup içerisinde ise en yüksek pay devlet borçlanma senetlerine aittir. Bankaların 2018 ve 2019 yıllarında TFRS 9 çerçevesinde tasnif ettikleri finansal varlıkları arasında gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar yoğunluktadır. Aynı zamanda gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar da dağılım içerisinde görülmektedir.

Şekil 4-8: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Varlıklarda Seviye 2 Kullanımı

Şekil 4-8’de bankaların finansal varlıklarında Seviye 2 kullanımları gösterilmiştir. Buna göre, 2013 ve 2017 yılları arasında gerçeğe uygun değer ölçümünün 2. Seviye hiyerarşisi gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan

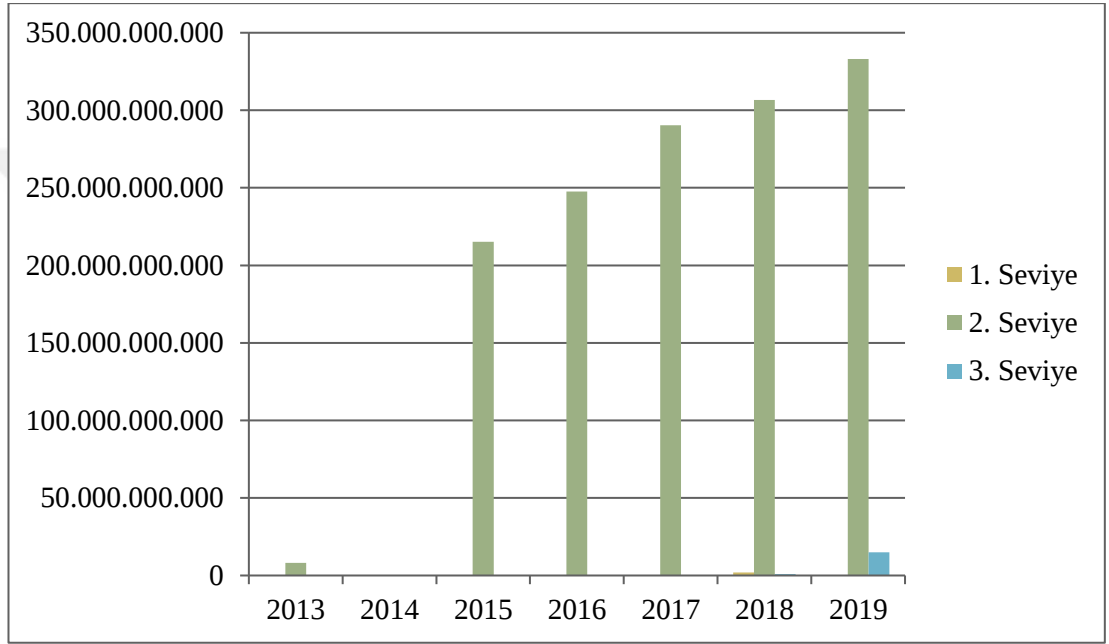
finansal varlıklar, satılmaya hazır finansal varlıklar ve riskten korunma amaçlı türev finansal varlıklarda kullanılmıştır. 2018 ve 2019 yıllarında ise türev finansal varlıklar ağırlıklı olmak üzere gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar ve gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklara ilişkin 2. Seviye hiyerarşi kullanımı açıklanmıştır.

Şekil 4-9: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Varlıklarda Seviye 3 Kullanımı

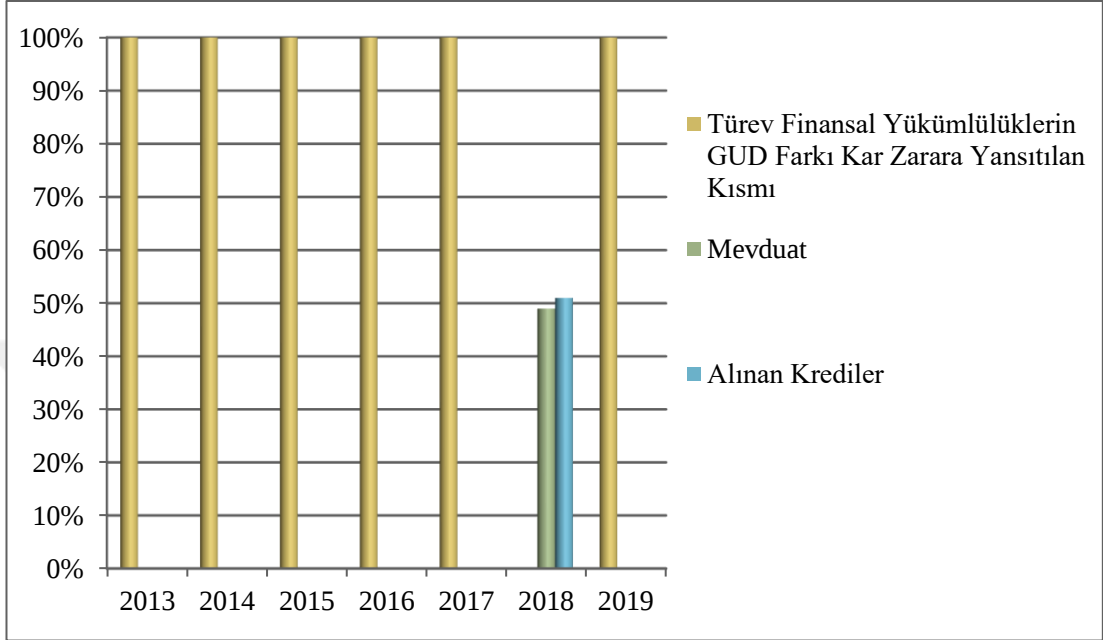
Bankaların gerçeğe uygun değerle değerledikleri finansal varlıklarının 3. Seviye hiyerarşi kullanımı Şekil 4-9'da gösterilmiştir. 2013 ve 2017 arasındaki 5 yıllık dönemde 3. Seviye kullanımı yaklaşık %98 oranında satılmaya hazır finansal varlıklar üzerinde gerçekleşmiştir. 2018 yılında 3. Seviye raporlama %14 oranla gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar ve %86 oranla gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklarda gerçekleşmiştir. Ancak 2019 yılı verilerine göre bu oranlar tam tersi şeklinde gerçekleşmiş ve %92 oranında gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık ile %8 oranında gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlık raporlanmıştır.

Yukarıda mevduat bankalarının finansal varlıklarının gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesinde kullanılan seviye hiyerarşilerine ilişkin yapılan analizin ardından aynı inceleme finansal yükümlülükler için de yapılmıştır. Bu bağlamda, öncelikle finansal yükümlülüklerin değerlendirilmesinde kullanılan seviye dağılımları ve ardından her seviyede raporlanan yükümlülük kalemleri grafiksel olarak aşağıda yer almaktadır.

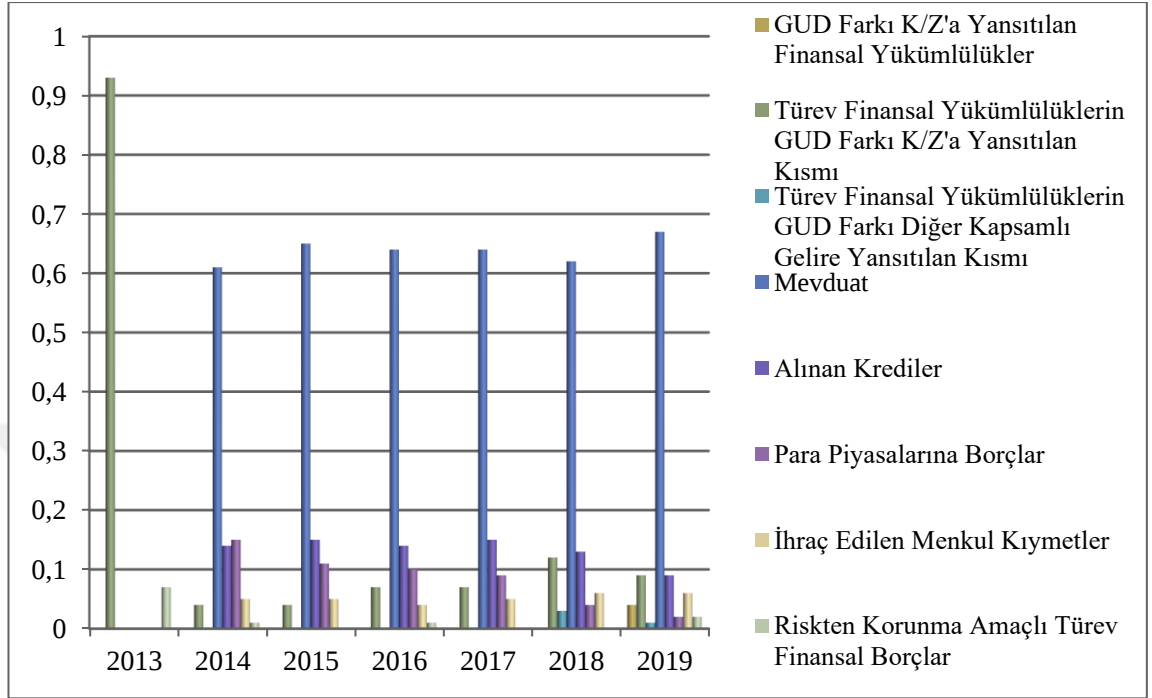
Şekil 4-10: Finansal Yükümlülükler GUDH

Şekil 4-10'da görüldüğü gibi mevduat bankaları 2013 ve 2017 arasındaki 5 yıllık dönemde finansal yükümlülüklerini yüksek bir oranda seviye 2 girdi türünü kullanarak değerlemiştir. Bu 5 yıllık dönem içerisinde Seviye 1'e başvuru oldukça düşük oranda olmakla birlikte Seviye 3 girdileri ile değerlendirilen finansal yükümlülük bulunmamaktadır. 2018 ve 2019 yıllarında Seviye 2 kullanılarak değerlendirilen finansal yükümlülük tutarındaki artış devam etmekte, ancak Seviye 3 girdilerinin de kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Değerlemesi yapılan finansal yükümlülüklerin seviye bazında dağılımı aşağıda yer alan grafikler üzerinde gösterilmiştir.

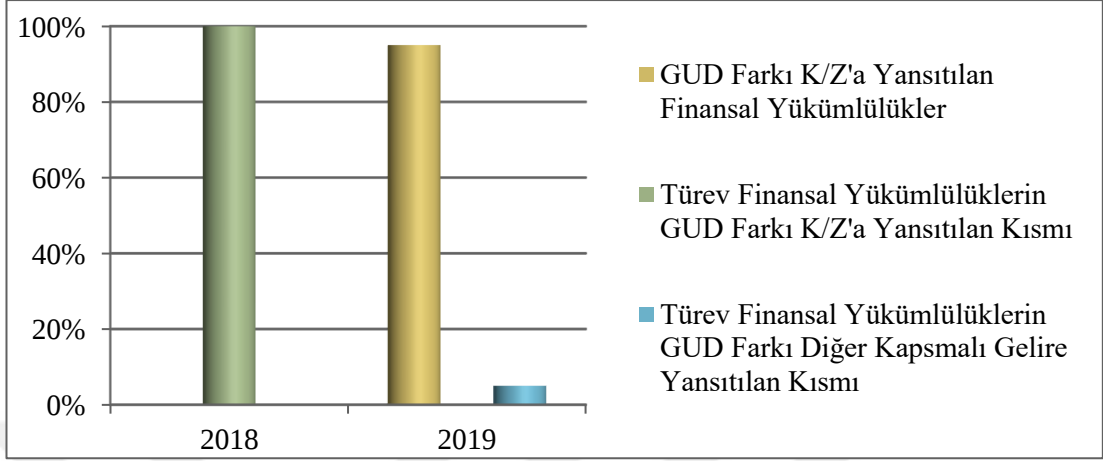
Şekil 4-11: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Yükümlülüklerde Seviye 1 Kullanımı

Şekil 4-11’de gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal yükümlülüklerde Seviye 1 kullanımını gösterilmiştir. 2013 ve 2017 arasındaki 5 yıllık dönemde ve 2019 yılında bankalar tarafından yalnızca türev finansal yükümlülüklerin gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan kısmı için Seviye 1 girdileri kullanılmıştır. 2018 yılında ise 1. Seviye girdilerinin %49 oranında mevduat hesabı için, %51 oranında ise alınan krediler için kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 4-12: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Yükümlülüklerde Seviye 2 Kullanımı

Bankaların yıllar itibariyle Seviye 2 girdilerini kullanarak değerledikleri finansal yükümlülüklerin dağılımı Şekil 4-12’de gösterilmiştir. 2013 yılı hariç olmak üzere, Seviye 2 girdilerinin en yoğun olarak kullanıldığı finansal yükümlülük kalemlerinin sırasıyla mevduat hesabı ve alınan krediler olduğu görülmektedir. Para piyasalarına borçların gerçeğe uygun değer ölçümünde Seviye 2 girdilerinin kullanımının yıllar itibariyle azalmaya başladığı dikkat çekmektedir.

Şekil 4-13: Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Yükümlülüklerde Seviye 3 Kullanımı

Şekil 4-12 ve 4-13’de görüldüğü üzere bankalar 2013 ve 2017 arasındaki 5 yıllık dönemde finansal yükümlülükleri için gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin Seviye 3 girdilerini kullanmamıştır. 2018 yılında yalnızca türev finansal yükümlülüklerin gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan kısmı Seviye 3 kullanılarak ölçülmüştür. 2019 yılında ise gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal yükümlülükler ile türev finansal yükümlülüklerin gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan kısmı için Seviye 3 girdileri kullanılmıştır.

4.5.2. İçerik Analizinin Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümüne kadar BDDK bünyesinde yer alan 32 mevduat bankasının bağımsız denetim raporları içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bu doğrultuda, öncelikle bankaların gerçeğe uygun değerle değerledikleri aktif toplamı ve pasif toplamı içerisinde yer alan varlık ve yükümlülüklerinin oranı tespit edilmiştir. Daha sonra gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlık ve yükümlülükler içerisinde yer alan hesap kalemlerinin oranları tespit edilmiştir.

Böylece gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlık ve finansal yükümlülükler içerisinde hangi hesap kalemlerinin yoğunlukta olduğu ortaya koyulmuştur.

Bir sonraki adım olarak, incelemeye alınan mevduat bankalarının 7 yıllık dönem içerisinde gerçeğe uygun değer hiyerarşilerinin açıklanma düzeyi analiz edilmiştir. İlgili şekil üzerinde yıllar itibariyle gerçeğe uygun değer hiyerarşisi açıklayan, açıklamayan ve verilerine ulaşılabilen mevduat bankalarının sayısı gösterilmiştir. Gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin açıklanma düzeyi oldukça yüksek olduğundan, açıklanan seviyelerin hangi oranda finansal varlık ve finansal yükümlülükler için olduğu grafiksel olarak ortaya koyulmuştur. Akabinde ise hangi finansal varlık ve finansal yükümlülük kalemlerinde hangi seviye girdilerinin kullanıldığına ilişkin veriler analiz edilerek şekilsel olarak ifade edilmiştir.

Mevduat bankalarının büyük bir çoğunluğu TFRS 13 çerçevesinde, finansal tablo dipnotlarında finansal varlık ve finansal yükümlülüklerinin gerçeğe uygun değerle ölçülmesine ve hiyerarşisine dair açıklamalara yer vermektedir. Bankaların gerçeğe uygun değer hiyerarşisine yer verdikleri finansal tablo kalemlerinin oranları birbirinden farklılık göstermekle birlikte, tutar açısından finansal varlıkların finansal yükümlülükler için oranla çok daha fazla olduğu görülmektedir. 7 yıllık dönemde gerçeğe uygun değer hiyerarşisi açıklamalarında yaklaşık 2,5 trilyon TL tutarında finansal varlıklara ve yaklaşık 1,4 trilyon TL tutarında finansal yükümlülükler için yer verilmiştir.

Yıllar itibariyle tutar olarak tüm finansal varlık kalemlerinde gerçeğe uygun değer raporlamasının hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. 2013 yılında tüm seviyelerde raporlanan finansal varlık toplamı yaklaşık 205 milyar TL iken bu tutar 2019 yılında yaklaşık 409 milyar TL'ye yükselmiştir. Bunun yanı sıra tüm yıllarda finansal varlık kalemleri için çoğunlukla Seviye 1 ile raporlama yapılmaktadır. 7 yıllık dönem içerisinde finansal varlıklar %67 oranında Seviye 1, %32 oranında Seviye 2 ve %1 oranında seviye 3 girdileri ile raporlanmıştır. İstikrarlı bir şekilde Seviye 2 ile raporlanan finansal yükümlülüklerin de tutar olarak artış gösterdiği görülmektedir. 2013 yılında tüm seviyelerde yaklaşık 8 milyar TL finansal yükümlülük raporlanmışken, 2019 yılında yaklaşık 348 milyar TL ile bu rakam 44

katına çıkmıştır. 7 yıl için yapılan değerlendirme sonucunda finansal yükümlülük kalemlerinin %99 gibi oldukça yüksek bir oranla Seviye 2 ile ve kalan %1'lik kısmın ise Seviye 3 ile raporlandığı görülmektedir.

Finansal varlıklar ve finansal yükümlülükler seviye bazında ayrı ayrı incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, 2013 ile 2017 yılları arasında Seviye 1 ile raporlanan finansal varlık kalemleri içerisinde en yüksek oranın Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar ve 2018 ile 2019 yıllarında ise en yüksek oranın Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklara ait olduğu görülmüştür. Seviye 2 ile raporlanan finansal varlık kalemleri arasında daha dengeli bir dağılım olduğu ve ilk 5 yılda Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar ile Satılmaya Hazır Finansal Varlıkların yanı sıra Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Varlıkların da mevcut olduğu görülmüştür. Bu dağılım son 2 yılda Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar, Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar ve Türev Finansal Varlıklar arasında gerçekleşmiştir. Seviye 3 girdilerinin ise 2013 ile 2017 arasında %90'ın üzerinde bir oranla Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar kaleminde kullanıldığı ve 2018 ile 2019 yıllarında bu oranın "Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar"a kaydığı tespit edilmiştir.

Finansal yükümlülük kalemlerinin seviye bazlı incelemesinde, Seviye 1 girdilerinin oldukça yüksek bir oranla Türev Finansal Yükümlülüklerin Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Kısmı için kullanıldığı dikkat çekmektedir. Seviye 2 girdileri buna ek olarak Alınan Krediler, Mevduat, Para Piyasalarına Borçlar, İhraç Edilen Menkul Kıymetler ve Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Borçlar için de kullanılmıştır. Seviye 3 girdileri ise yalnızca Türev Finansal Yükümlülüklerin Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Kısmı ile Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Kısmı için kullanılmıştır.

4.6. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Kazanç Kalitesine Etkisi

İçerik analizinin tamamlanmasının ardından, çalışmanın bu bölümünde gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının kazanç kalıcılığı ve kazanç oynaklığı üzerindeki etkisinin analizi yapılmıştır. Mevduat bankalarında gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının ve hiyerarşi açıklamalarının yoğunlukla finansal varlıklarda gerçekleşmiş olması nedeniyle finansal yükümlülükler analize dâhil edilmemiştir.

4.6.1. Çalışmanın Hipotezleri ve Modelleri

Bu bölümde, gerçeğe uygun değer muhasebesi ile kazanç kalıcılığı ve kazanç oynaklığı arasındaki ilişkiyi analiz etmek amacıyla kullanılan panel veri analizi modelleri ile hipotezleri açıklanmıştır.

4.6.1.1. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Kazanç Kalıcılığı Üzerindeki Etkisinin Araştırılması

Küresel mali krizden bu yana yapılan çalışmalar, bankaların gerçeğe uygun değer hiyerarşisi belirleme hususundaki takdiri, kazançlarını sorunsuz hale getirmek için kullandıklarını ortaya koymaktadır.²⁶ Bu durum, yöneticilerin kazançlarını düzgünleştirmek için gerçeğe uygun değer muhasebesini kullanabiliyor olmalarının yıllık kazançları daha kalıcı hale getireceği anlamına gelmektedir. Ancak, yüksek düzeyde kazanç düzgünleştirmenin finansal tablolarda kazanç kalıcılığını azaltacağını savunan çalışmalar da mevcuttur.²⁷ Öte yandan literatür genelinde yapılan diğer çalışmalar, kazançların nakit bileşeninin tahakkuk bileşenine oranla yönetsel manipülasyonlara daha az maruz kalması nedeniyle daha kalıcı olduğuna

²⁶ Daifei Yao, Majella Percy, Jenny Stewart, Fang Hu, “Fair Value Accounting and Earnings Persistence: Evidence from International Banks”, **Journal Of International Accounting Research**, Volume:17, Number:1, 2018, s.50

²⁷ Mary E. Barth, Wayne R. Landsman, James M. Wahlen, “Fair Value Accounting: Effects of Banks’ Earnings Volatility, Regulatory Capital, and Value of Contractual Cash Flow”, **Journal of Banking & Finance**, Volume:19, Issues:3-4, 1995, s.577-605

dair kanıtlar sunmaktadır.²⁸ Bu karşıt argümanların varlığı nedeniyle çalışmanın ilk hipotezi aşağıdaki şekilde oluşturulmuş ve gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının kazanç kalıcılığı üzerindeki etkisinin yönü hakkında bir tahmin yapılmamıştır.

H_{1a}: Mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer muhasebesini kullanmaları ile kazançlarının kalıcılığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Uluslararası literatürde sıklıkla karşılaşılan ve bu çalışmanın da temel varsayımlarından biri olarak, özellikle dolaylı gözlemlenebilir (Seviye 2) ve gözlemlenemeyen (Seviye 3) girdiler ile gerçeğe uygun değer tahminlerinin belirlenmesinde ölçüm hataları ve yönetim yanlılığının oluşabilmesi kazanç kalitesini düşürebilir ve kazanç kalıcılığını azaltabilir. Örneğin 2010 yılında Song, Thomas ve Yi tarafından yapılan çalışmada, Seviye 1 girdileri ile belirlenen gerçeğe uygun değer ölçümlerinin, Seviye 2 ve Seviye 3 girdileri ile belirlenenlere göre değer alaka düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.²⁹ Buradan hareketle, doğrudan gözlemlenebilir piyasa girdilerine dayanılarak gerçeğe uygun değer belirlenmesi yoluyla ölçülen Seviye 1 varlıklarının daha güvenilir olduğu ve dolayısıyla kazanç kalıcılığını olumlu etkileyeceği düşünülmektedir. Bu varsayımdan yola çıkılarak, çalışmanın diğer hipotezi aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

H_{1b}: Mevduat bankalarının Seviye 1 girdileri ile değerledikleri finansal varlıkları ile kazançlarının kalıcılığı arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Yönetimsel takdir içeren Seviye 2 ve Seviye 3 varlıklarının kazanç kalıcılığını artırıp artırmadığı veya zayıflatığına dair birbiri ile çelişen argümanların sunulduğu çok sayıda çalışmanın varlığı nedeniyle, aşağıda yer alan hipotezler kurulmuştur.

H_{0a}: Mevduat bankalarının Seviye 2 girdileri ile değerledikleri finansal varlıkları ile kazançlarının kalıcılığı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

²⁸ Richard G. Sloan, “Do Stock Prices Fully Reflect Information in Accruals and Cash Flows About Future Earnings?”, **The Accounting Review**, Volume:71, 1996, s.290

²⁹ Chang Joon Song, Wayne B. Thomas, Han Yi, “Value Relevance of FAS 157 Fair Value Hierarchy Information and The Impact of Corporate Governance Mechanism”, **The Accounting Review**, Volume:85, Number:4, 2010, s.29-30

H_{0b}: Mevduat bankalarının Seviye 3 girdileri ile değerledikleri finansal varlıkları ile kazançlarının kalıcılığı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Temel hipotezlerin belirlenmesinin ardından analize ilişkin modelin kurulması adına, test değişkenlerinin her biri için eksik değere sahip olan gözlemler analiz dışı bırakılmıştır. Böylece nihai örneklem 32 mevduat bankası ile ilişkili 224 banka yılı gözleminden oluşmaktadır. H_{1a} hipotezinin test edilmesi amacıyla, mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer muhasebesini kullanmalarının kazanç kalıcılığı ile ilişkili olup olmadığını incelemek için aşağıda yer alan model kullanılmıştır.

$$\textbf{Model 1: } EBT_{it+1} = \beta_0 + \beta_1 EBT_{it} + \beta_2 FV_{it} + \beta_3 EBT_{it} * FV_{it} + \beta_4 SIZE_{it} + \beta_5 DEPOSITS_{it} + \beta_6 EQUITY_{it} + \beta_7 LOANS_{it} + \langle \text{Year Controls} \rangle + \langle \text{Banks Control} \rangle + \epsilon_{it}$$

Model 1’de;

EBT_{it+1} (Earnings Before Tax) = Banka i için, t+1 yıl boyunca toplam aktiflere göre ölçeklendirilen vergi öncesi kazancı,

EBT_{it} = Banka i için, t yılındaki toplam aktiflere göre ölçeklendirilen vergi öncesi kazancı,

FV_{it} (Fair Value) = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içerisinde gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıkların payını,

$SIZE_{it}$ = Banka i için, t yılındaki toplam aktif büyüklüğünün doğal logaritmasını,

$DEPOSITS_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde toplam mevduatların payını,

$EQUITY_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde özkaynakların payını,

$LOANS_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde kredi ve alacakların payını temsil etmektedir.

$EBT_{it} * FV_{it}$ değişkeni ise EBT_{it} ve FV_{it} bağımsız değişkenlerinin EBT_{t+1} bağımlı değişkeni üzerindeki bileşik etkisini gösteren modelin etkileşim değişkenidir.

Model 1 ile H_{1a} hipotezi test edildikten sonra, gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin sınıflandırma seçimlerinin kazanç kalıcılığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu amaçla oluşturulan Model 2, gerçeğe uygun değer ölçümünün Seviye 1, Seviye 2 ve Seviye 3 girdilerine dayalı olarak sınıflandırılmasının kazanç kalıcılığına etkisini analiz etmektedir. Diğer bir deyişle, ihtiyari olmayan gerçeğe uygun değer girdileri ile kısmen veya tamamen ihtiyari gerçeğe uygun değer girdilerinin kazanç kalıcılığı üzerindeki etkisinin farklı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Model 2: $EBT_{it+1} = \beta_0 + \beta_1 EBT_{it} + \beta_2 L1A_{it} + \beta_3 L2A_{it} + \beta_4 L3A_{it} + \beta_5 L1A_{it} * EBT_{it} + \beta_6 L2A_{it} * EBT_{it} + \beta_7 L3A_{it} * EBT_{it} + \beta_8 SIZE_{it} + \beta_9 DEPOSITS_{it} + \beta_{10} EQUITY_{it} + \beta_{11} LOANS_{it} + <Year Controls> + <Banks control> + \epsilon_{it}$

Model 2’de;

EBT_{it+1} = Banka i için, t+1 yıl boyunca toplam aktiflere göre ölçeklendirilen vergi öncesi kazancı,

EBT_{it} = Banka i için, t yılındaki toplam aktiflere göre ölçeklendirilen vergi öncesi kazancı,

$L1A$ (Level 1 Assets) = Banka i için, t yılındaki Seviye 1 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıkların aktif toplamı içindeki payını,

$L2A$ (Level 2 Assets) = Banka i için, t yılındaki Seviye 2 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıkların aktif toplamı içindeki payını,

$L3A$ (Level 3 Assets) = Banka i için, t yılındaki Seviye 3 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıkların aktif toplamı içindeki payını,

$SIZE_{it}$ = Banka i için, t yılındaki toplam aktif büyüklüğünün doğal logaritmasını,

$DEPOSITS_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde toplam mevduatların payını,

$EQUITY_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde özkaynakların payını,

$LOANS_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde kredi ve alacakların payını temsil etmektedir.

$L1A_{it} * EBT_{it}$, $L2A_{it} * EBT_{it}$ ve $L3A_{it} * EBT_{it}$ değişkenleri EBT_{it} ile L1A, L2A ve L3A bağımsız değişkenlerinin EBT_{t+1} bağımlı değişkeni üzerindeki bileşik etkisini gösteren modelin etkileşim değişkenleridir.

Model 2'nin bağımlı değişkeni ile β_8 , β_9 , β_{10} ve β_{11} regresyon katsayıları Model 1'de açıklandığı gibidir. β_5 , β_6 ve β_7 ise modelin etkileşim değişkenlerine ilişkin katsayılardır. β_5 katsayısının, ihtiyari olmayan Seviye 1 girdi kullanımının kazanç kalıcılığını artırdığı varsayımıyla tutarlı olarak pozitif olduğu tahmin edilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi Seviye 2 ve Seviye 3 varlıkları ile kazanç kalıcılığı arasındaki karşıt argümanlar nedeniyle β_6 ve β_7 katsayıları ile ilgili bir yön tahmini bulunmamaktadır.

Gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımı, finansal tablo unsurlarının değerlendirme dönemlerinde bazı gerçekleşmemiş kazanç ya da kayıpların raporlanmasını gerektirdiğinden³⁰, Model 1'de yer alan FV_{it} bağımsız değişkeni cari dönem kazançlarıyla doğrudan ilişki olmayan kalemleri de içermektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde detaylıca açıklandığı üzere, TMS 39 kapsamında dört ayrı kategoride sınıflandırılan finansal varlıklar arasında yer alan vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar ilk kez muhasebeleştirilirken gerçeğe uygun değer kullanılmaktadır. Ancak, ilerleyen dönemlerde etkin faiz yönteminden yararlanılarak itfa edilmiş maliyet değeri üzerinden raporlanmaktadır. Bu nedenle, gerçeğe uygun değerlerinde ortaya çıkan dalgalanmalar finansal tablolara yansıtılmamaktadır.³¹ Aynı durum kredi ve alacaklar için de geçerlidir. Bununla birlikte, alım satım amaçlı yatırım olma özelliği taşıyan ve gerçeğe uygun değer farkı kâr ya da zarara yansıtılan yatırım şeklinde sınıflandırılan finansal varlıkların gerçeğe uygun değer dalgalanmaları doğrudan kâr ya da zararda raporlanmaktadır. TMS 39'da bulunan son finansal varlık kategorisindeki satılmaya hazır finansal varlıklar ise ilk

³⁰ Tansel Çetinoğlu, Kadir Tutkavul, "Aracı Kurumlarda Kapsamlı Gelirin Raporlanması ve Faaliyet Sonuçlarına Etkisinin İncelenmesi", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:38, 2013, s.147

³¹ Mustafa Oğuz, Hüseyin Akay, "Diğer Kapsamlı Gelir, Unsurları ve Muhasebeleştirilmesi", **Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:19, Sayı:36-1, 2016, s.490

muhasabeleleştirmede gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülmekte, dönem sonlarında ise gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişim diğer kapsamlı gelir içerisinde raporlanmaktadır.

TMS 39'un yerini almak üzere hazırlanan ve 01.01.2018'den sonra uygulanmaya başlanan TFRS 9'da, finansal varlıklar için belirlenmiş iki değerlendirme ölçüsünden biri olan gerçeğe uygun değerde meydana gelen değişimler de hem kâr ya da zararda hem de diğer kapsamlı gelirden raporlanabilmektedir. Standart kapsamında, özkaynağa dayalı finansal araçların gerçeğe uygun değer farkları kâr ya da zararda raporlanmakta olup, özkaynağa dayalı bir finansal araca yapılan yatırım niteliğindeki finansal varlığa ilişkin kazanç ya da kayıpların diğer kapsamlı gelirden raporlanması gerekmektedir.³² Diğer araçlarda meydana gelen gerçeğe uygun değer farkları ise doğrudan kâr ya da zararda raporlanmaktadır.

Literatürde, diğer kapsamlı gelir içerisinde raporlanan gerçeğe uygun değer düzeltmelerinin, bankaların gelecekteki performanslarının tahmin edilmesindeki etkisinin ölçüldüğü çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarda, diğer kapsamlı gelir tablosunda raporlanan gerçeğe uygun değer düzeltmelerinin ilerleyen yıllar için kazanç tahminlerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak, diğer kapsamlı gelir tablosuna dâhil edilen gerçeğe uygun değerle ilgili gerçekleşmemiş kazanç ve kayıplara dair farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Örneğin; Bratten, Caushali ve Khan tarafından yapılan çalışmada, satılmaya hazır finansal varlıkların gerçekleşmemiş kazanç ve kayıpları gelecekteki kazançlarla pozitif olarak ilişkilendirilirken, nakit akış riskinden korunma amaçlı türev finansal varlıkların gerçekleşmemiş kazanç ve kayıpları negatif olarak ilişkilendirilmektedir.³³ Bu çalışmalardan hareketle finansal varlıkları, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan ve diğer kapsamlı gelire yansıtılan şeklinde ikiye ayırarak, bu iki tür gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıkların kazanç kalıcılığı üzerinde benzer bir etkiye sahip olup olmadığı test edilmiştir. Bu amaçla, Model 1'de yer alan $EBT_{it} * FV_{it}$ etkileşim değişkeni yerine $FVTPL_{it}$ (Fair Value Through Profit and

³² Mustafa Oğuz, Hüseyin Akay, **a.g.e.**, s.493

³³ Brain Bratten, Monika Caushali, Urooj Khan, "Usefulness of Fair Values for Predicting Banks' Future Earnings: Evidence from Other Comprehensive Income and Its Components", **Review of Accounting Studies**, Volume:21, 2016, s.280

Loss)*EBT_{it} ve FVTOCI_{it} (Fair Value Through Other Comprehensive Income)*EBT_{it} etkileşim değişkenleri kullanılmıştır. Böylece gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar ile gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıkların kazanç kalıcılığı üzerindeki etkisinin ayrı ayrı ölçüleceği hipotezler ve modeller aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

H_{1c}: Mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık sınıflamaları ile kazançların kalıcılığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Model 3: $EBT_{it+1} = \beta_0 + \beta_1 EBT_{it} + \beta_2 FVTPL_{it} + \beta_3 EBT_{it} * FVTPL_{it} + \beta_4 SIZE_{it} + \beta_5 DEPOSITS_{it} + \beta_6 EQUITY_{it} + \beta_7 LOANS_{it} + <Year\ Control> + <Banks\ Control> + \epsilon_{it}$

Model 3’de;

EBT_{it+1} = Banka i için, t+1 yıl boyunca toplam aktiflere göre ölçeklendirilen vergi öncesi kazancı,

EBT_{it} = Banka i için, t yılındaki toplam aktiflere göre ölçeklendirilen vergi öncesi kazancı,

FVTPL_{it} = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içerisinde gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklarının payını,

SIZE_{it} = Banka i için, t yılındaki toplam aktif büyüklüğünün doğal logaritmasını,

DEPOSITS_{it} = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde toplam mevduatların payını,

EQUITY_{it} = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde özkaynakların payını,

LOANS_{it} = Banka i için, t yılındaki toplamı içinde kredi ve alacakların payını temsil etmektedir.

EBT_{it}*FVTPL_{it} değişkeni ise EBT_{it} ve FVTPL_{it} bağımsız değişkenlerinin EBT_{t+1} bağımlı değişkeni üzerindeki bileşik etkisini gösteren modelin etkileşim değişkenidir.

H_{1d}: Mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlık sınıflamaları ile kazançların kalıcılığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Model 4: $EBT_{it+1} = \beta_0 + \beta_1 EBT_{it} + \beta_2 FVTOCI_{it} + \beta_3 EBT_{it} * FVTOCI_{it} + \beta_4 SIZE_{it} + \beta_5 DEPOSITS_{it} + \beta_6 EQUITY_{it} + \beta_7 LOANS_{it} + \langle \text{Year Control} \rangle + \langle \text{Banks Control} \rangle + \epsilon_{it}$

Model 4’de;

EBT_{it+1} = Banka i için, t+1 yıl boyunca toplam aktiflere göre ölçeklendirilen vergi öncesi kazancı,

EBT_{it} = Banka i için, t yılındaki toplam aktiflere göre ölçeklendirilen vergi öncesi kazancı,

$FVTOCI_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içerisinde gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklarının payını,

$SIZE_{it}$ = Banka i için, t yılındaki toplam aktif büyüklüğünün doğal logaritmasını,

$DEPOSITS_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde toplam mevduatların payını,

$EQUITY_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde özkaynakların payını,

$LOANS_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde kredi ve alacakların payını temsil etmektedir.

$EBT_{it} * FVTOCI_{it}$ değişkeni ise EBT_{it} ve $FVTOCI_{it}$ bağımsız değişkenlerinin EBT_{t+1} bağımlı değişkeni üzerindeki bileşik etkisini gösteren modelin etkileşim değişkenidir.

Çalışmada, gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımı ve kazançların kalıcılığı arasındaki ilişki üzerinde odaklanılan iki temel husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki, gerçeğe uygun değerlerin gelecekteki beklenen nakit akışlarının bugünkü değerini özetlemesi ve bu nedenle gelecekteki performansın tahmini olması gerektiğidir. Çünkü kazancın kalıcılığı, kazancın öngörülme potansiyelinin bir göstergesi olarak içinde bulunulan döneme ait kazancın üzerindeki etkilerin gelecek

dönemlerde de yinelenme derecesini ifade etmektedir.³⁴ İkinci ise, gerçeğe uygun değer muhasebesinin kazançların düzeltilmesini kolaylaştırabileceği ve kazançların kalıcılığının artmasına yol açacağıdır. Bankaların kazançlarını düzeltme hususunda güçlü teşviklere sahip olduğu varsayımının test edilmesi amacıyla yapılan çalışmalarda, kazançları manipüle etmek için özellikli tahakkukların kullanılıp kullanılmadığı analiz edilmiştir.³⁵

Kazancı oluşturan iki temel bileşenden tahakkuk bileşeni, nakit bileşenine oranla daha düşük bir kalıcılığa sahiptir. Çünkü tahakkukların belirlenme süreci subjektif yaklaşımları barındırmaktadır.³⁶ Bu nedenle, oluşturulmaları süreci yöneticilerin öznel yargılarına bağlıdır ve bu da daha düşük bir güvenilirliğe sahip olmalarına neden olmaktadır. Literatür genelinde kazanç kalitesi ölçümlerinde finansal sektör için özellikli tahakkukların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Özellikle bankacılık sektöründe kazançların kalıcı gösterilmesinin ölçülmeye çalışıldığı analizlerde özel bir tahakkuk kalemi olan kredi kayıp karşılıkları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Kazançların kalıcı gösterilmesinin incelendiği birçok çalışmada, vergi ve karşılık öncesi kazanç ile ayrılan kredi karşılıkları arasındaki ilişki analiz edilmekte ve aralarında anlamlı pozitif bir ilişki çıkması beklenmektedir. Çünkü üzerinde durulan temel hipotez, kazancın yüksek olduğu zaman diliminde artırılan kredi karşılıkları kazançtaki sert yükselişi, kazancın düşük olduğu zaman diliminde ise düşürülen kredi karşılıkları kazançtaki sert düşüşü yumuşatarak kalıcı bir kazanç serisi yaratmaktadır.³⁷

Kazançların kalıcılığının sağlanması adına kredi kayıp karşılıklarının kullanılıp kullanılmadığına yönelik aşağıda yer alan hipotez kurulmuş ve bu hipotezin test edilmesi amacıyla yapılacak analiz için aşağıda yer alan Model 5 kullanılmıştır.

³⁴ Merve Acar, “Türk Finans Sektörünün Kâr Yönetimi ve Karların Süreğenliği Üzerinden Kâr Kalitesinin İncelenmesi”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:102, 2017, s.44

³⁵ Vasanthakumar N. Bhat, “Banks and Income Smoothing: An Empirical Analysis”, **Applied Financial Economics**, Volume:6, Issue:6, 1996, s.505

³⁷ Merve Acar, **a.g.e.**, s.45

H_{1e}: Kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı ile vergi ve karşılık öncesi kazanç arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H_{1e} hipotezinin test edilmesi amacıyla, öncelikle kredi kayıp karşılıklarını etkilediği düşünülen toplam kredi miktarındaki değişim ile takipteki kredilerde yaşanan değişim değişkenleri arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Daha sonra vergi ve karşılık öncesi kazanç ile tahakkukları temsilen seçilmiş olan kredi kayıp karşılıkları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Bu bağlamda aşağıda kurulan Model 5 ve Model 6, 2017 yılında Merve Acar tarafından finans sektöründe kâr yönetimi ve kâr süreğenliği üzerinden kâr kalitesinin incelenmesine yönelik yapılan çalışmada kullanılan modellere dayanmaktadır.³⁸

Model 5: $LLP_{it} = \beta_0 + \beta_1 \Delta NPL_{it} + \beta_2 \Delta TL_{it} + \beta_3 EBTLLP_{it} + \langle \text{Year Control} \rangle + \langle \text{Banks Control} \rangle + \epsilon_{it}$

Model 5’de;

LLP_{it} (Loan Loss Provisions) = Banka i için, cari dönem kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığını,

ΔNPL_{it} (Non-Performing Loans) = Banka i için, cari dönemde takipteki kredilerde meydana gelen değişimi,

ΔTL_{it} (Total Loans) = Banka i için, cari dönemde toplam kredilerde meydana gelen değişimi,

$EBTLLP_{it}$ (Earnings Before Tax and Loan Loss Provisions) = Banka i için, cari dönem vergi ile kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazancı temsil etmektedir.

Model 5’de yer alan kontrol değişkenlerine ilişkin çalışma kapsamına alınan dönemler içerisinde değişiklikler meydana gelmiştir. BDDK tarafından 22.06.2006 tarihli ve 29750 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”e göre, krediler vade aşımı baz alınarak beş farklı grupta sınıflandırılmaktadır. Birinci

³⁸ Merve Acar, “Türk Finans Sektörünün Kâr Yönetimi ve Karların Süreğenliği Üzerinden Kâr Kalitesinin İncelenmesi”, **a.g.e.**, s.47-50

gruptakiler, geri ödenmesinde gecikme yaşanmayan krediler olup standart nitelikli krediler ve diğer alacak olarak adlandırılmaktadır. Yakın izlemedeki krediler ve diğer alacaklar olarak tasnif edilen ikinci grup kredilerin geri ödenmesinde 30 günden çok 90 günden az gecikme yaşanmaktadır. Geri ödenme sürecinde 90 günden fazla ancak 180 günden az gecikme yaşanan tahsil imkânı sınırlı krediler ve diğer alacaklar üçüncü grupta yer almaktadır. Dördüncü grup, geri ödenmesinde 180 günden çok 1 yıldan az gecikme yaşanmakta olan tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklardan oluşmaktadır. Son olarak beşinci grup ise, geri ödenmesi 1 yıldan uzun süre gecikmiş olan zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklardan oluşmaktadır.³⁹

Yukarıda yer alan yönetmelikte 2018 yılında değişiklik yapılmış ve TFRS 9 kapsamında yürürlüğe giren yeni karşılık yönetmeliğine göre kredilerin sınıflandırılması ve karşılık ayrılmasına ilişkin değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler neticesinde, kredilerin sınıflandırılmasının temel olarak aynı kaldığı görülmekle birlikte, eski yönetmeliğe göre standart nitelikteki bir kredinin yakın izlemeye alınabilmesi için 30 gün vade aşımı gerekli iken, yeni yönetmelik kapsamında bankaların risk değerlendirmeleri doğrultusunda kredi riskinde önemli boyutta artış olduğuna kanaat getirmesi halinde yakın izlemedeki krediler grubuna alınabilmektedir.⁴⁰ Bunlara ek olarak, yeni yönetmelikte birinci ve ikinci gruptaki krediler için “canlı alacak”, diğer gruptaki krediler için ise “donuk alacak” ifadesi kullanılmaktadır. Eski yönetmelikte donuk alacaklar yerine “takipteki krediler” kullanılmakta olup, iki yönetmelik arasında bu gruptaki kredilerin sınıflandırılması açısından bir farklılık bulunmamaktadır.⁴¹

Yukarıda açıklandığı üzere eski ve yeni yönetmelik arasında kredilerin sınıflandırılması açısından önemli bir farklılık olmamasına karşın, karşılık ayrılmasına ilişkin önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Eski yönetmelik gereği

³⁹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**, Resmi Gazete, 22.06.2016 Tarih, Sayı:29750

⁴⁰ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik**, Resmi Gazete, 29.11.2019 Tarih, Sayı: 30961

⁴¹ Vuslat Us, “TFRS 9 Uygulamasının Seçilmiş Bankalar Bazında Kredi Sınıflandırması ve Karşılıkları Üzerindeki Etkisi”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt:12, Sayı:22, 2020, s.300

birinci grup krediler için %1, ikinci grup krediler için %2 ve donuk krediler olarak adlandırılan üçüncü, dördüncü ve beşinci grup krediler için sırasıyla %20, %50 ve %100 karşılık ayrılması zorunlu kılınmıştır. Yeni yönetmelikte ise karşılıklar beklenen kredi zararı yaklaşımı çerçevesinde hesaplanmaktadır. Bu kapsamda, birinci aşamadaki standart krediler için 12 aylık, ikinci aşamada yer alan yakın izlemedeki krediler ve üçüncü aşamadaki donuk krediler için ömür boyu beklenen kredi zararı hesaplanmaktadır. TFRS 9’da açıklandığı üzere, ömür boyu beklenen kredi zararları; *finansal aracın beklenen ömrü boyunca gerçekleşmesi mümkün tüm temerrüt durumlarından kaynaklanan beklenen kredi zararlarıdır. 12 aylık beklenen kredi zararı ise, ömür boyu beklenen kredi zararlarının raporlama tarihinden sonraki 12 ay içinde finansal araca ilişkin gerçekleşmesi mümkün temerrüt hallerinden kaynaklanan beklenen kredi zararlarıdır.*⁴²

Model 5’e eklenen ve krediler için ayrılan karşılıkları temsil eden en önemli değişkenlerden biri takipteki kredilerdir. Çünkü tahsil imkânına göre birinci ve ikinci grup haricindeki tüm krediler takipteki krediler olarak adlandırılmaktadır. 5411 sayılı Bankalar Kanun uyarınca kısmen veya tamamen geri ödenmesi 90 günü geçmiş olan tüm krediler takiptedir.⁴³ Bu bakımdan, 90 günlük vadesi geçmiş olmasına rağmen geri ödemesi yapılmamış, tasfiye olunacak alacaklar sınıfına alınamayan ve yasal karşılıkları da ayrılamayan takipteki kredilerin miktarında ortaya çıkan artış sorunlu kredilerin yükselişte olduğunu gösterecek ve banka da söz konusu kredilerle başa çıkabilmek için karşılıkları artıracaktır.⁴⁴ Aynı zamanda bankaların yeni yönetmelikle birlikte 2018 yılından itibaren kredi temerrüt riski hesaplamalarında gecikme süreleri yerine ileriye yönelik olarak makul oranda ve desteklenebilir veriler kullanmasının karşılıkları arttırabileceği düşünülmektedir.⁴⁵ Tüm bu veriler ışığında, Model 5’de yer alan takipteki krediler değişkeni ile kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılıkları değişkeni arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki çıkması beklenmektedir.

⁴² TFRS 9 Finansal Araçlar, Ek A Tanımlanan Terimler, s.37

⁴³ Başak Tanınmış Yücememiş, İnanç Asım Sözer, “Bankalarda Takipteki Krediler: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredilerin Tahminine Yönelik Bir Model Uygulaması”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt:3, Sayı:5, 2011, s.44

⁴⁴ Merve Acar, **a.g.e.**, s.48

⁴⁵ Vuslat Us, **a.g.e.**, s.301

Bankalar kredi kayıp riskini göz önüne alarak, verdikleri kredilerin miktarı arttıkça ihtiyatlılık gereği ayırdıkları karşılık tutarını da artıracaklardır. Bu nedenle Model 5'e eklenen toplam krediler değişkeni tüm kredileri içine alarak karşılıklar hakkında genel bir bilgi vermektedir. Ancak bu varsayım, geri ödenmesinde gecikme yaşanmayan standart nitelikli krediler ve diğer alacaklar için geçerli olmadığından, geri ödenmeme riski düşük olan kredilerin yoğunlukta olduğu bankalarda veya dönemlerde toplam krediler ile kredi kayıp karşılıkları arasında negatif bir ilişki çıkabileceği düşünülmektedir.

Aşağıda yer alan Model 6 vergi, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazanç kalıcılığı ile tahakkukları temsilen seçilmiş olan kredi kayıp karşılıkları arasındaki ilişkiyi analiz etmek üzere oluşturulmuştur. Bu analiz için aşağıda yer alan hipotezler kurulmuştur.

H_{1f}: Kazanç kalıcılığı ölçümünde, kazancın nakit bileşeni ile tahakkuk bileşeni arasında farklılık vardır.

H_{1g}: Kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı ile vergi ve karşılık öncesi kazancın kalıcılığı arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki vardır.

Model 6: $EBTLLP_{it+1} = \beta_0 + \beta_1 EBTLLP_{it} + \beta_2 LLP_{it} + \langle \text{Year Control} \rangle + \langle \text{Banks Control} \rangle + \epsilon_{it}$

Model 6'da;

$EBTLLP_{it+1}$ = Banka i için, gelecek dönem vergi, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazancı,

$EBTLLP_{it}$ = Banka i için, cari dönem vergi, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazancı,

LLP_{it} = Banka i için, cari dönem kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığını temsil etmektedir.

Model 6'da yer alan β_1 katsayısı kazancın nakit bileşenini ve β_2 katsayısı da tahakkuk bileşenini temsil ettiğinden, analiz sonucunda $\beta_1 > \beta_2$ çıkması beklenmektedir.

4.6.1.2. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Kazanç Oynaklığı Üzerindeki Etkisinin Araştırılması

Gerçeğe uygun değer muhasebesi, gelecekte beklenen nakit akışlarının bugünkü değerini temsil etmektedir. Dolayısıyla gelecekteki nakit akışlarıyla ilgili beklentilerde sonradan yapılan herhangi bir düzeltme gerçeğe uygun değerde değişiklik yaratmakta ve böylece kazanç oynaklığı ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte gerçeğe uygun değer muhasebesinin, piyasa dalgalanmalarını ve piyasa oynaklığını varlıkların ve yükümlülüklerin defter değerlerine dâhil etmesi daha yüksek kazanç oynaklığına yol açmaktadır.⁴⁶

Daha önce yapılan çok sayıda çalışma, gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının daha yüksek seviyelerde kazanç oynaklığına yol açtığı sonucuna varmıştır. Bernard, Merton ve Palepu tarafından 1995 yılında Danimarka’da bulunan bankalar üzerinde yapılan çalışmada, piyasaya göre değerlendirme sistemi sonrasında kazanç oynaklığının üç ile dört kat arasında artış gösterdiği tespit edilmiştir.⁴⁷ Barth, Landsman ve Wahlen 1995 yılında yaptıkları çalışmada, tarihi maliyet esasına oranla gerçeğe uygun değere dayalı kazançların daha oynak olduğu, bankaların yasal sermaye gerekliliklerini gerçeğe uygun değer altında daha sık ihlal ettikleri sonucuna varmıştır.⁴⁸ Michel Magnan 2007 yılındaki çalışmasında, gerçeğe uygun değer muhasebesinin finansal kurumların kazancı üzerinde oynaklığa neden olduğu ve bu durumun yatırımcılar, düzenleyiciler ve hükümet tarafından finansal krizin ciddiyetine ilişkin algıyı potansiyel olarak negatif yönde etkilediği üzerinde durmuştur. Ayrıca bazı gerçeğe uygun değer ölçümlerinin takdir yetkisi içermesi nedeniyle finansal performans ve istikrar izlenimi yarattığı ve gerçeğe uygun değer

⁴⁶ Slavko Sodan, “Fair Value Hierarchy And Earnings Volatility”, **Ekon. Misao I Praksa Dbk. God XXVIII**, 2019, s.568

⁴⁷ Victor L. Bernard, Robert C. Merton, Krishna G. Palepu, “Mark-to-Market Accounting for Banks and Thrifts: Lessons from the Danish Experience”, **Journal of Accounting Research**, Volume:33, Number:1, 1995, s.30

⁴⁸ Mary E. Barth, Wayne R. Landsman, James M. Wahlen, **a.g.e.**, s.603

düzeltilmeleri nedeniyle finansal tablolarda yapılan düzenlemelerin finansal krizleri daha da büyüttüğü vurgulanmıştır.⁴⁹

Sun, Liu ve Cao 2011 yılında, Çin'deki ticari bankalar üzerinden gerçeğe uygun değer ile kazanç oynaklığı arasındaki ilişkiyi analiz ettikleri ampirik çalışmada, gerçeğe uygun değerın neden olduğu kazanç oynaklığının tarihi maliyet esasının neden olduğu kazanç oynaklığını önemli ölçüde aştığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda, borsada işlem gören Çin bankalarının kazanç oynaklığının ana nedeninin ekonomik dalgalanmalar olduğu söylenmiştir.⁵⁰ Slavko Sodan, 2002-2011 döneminde Doğu Avrupa ülkelerinde gerçeğe uygun değer kullanımının kazanç kalitesini etkileyip etkilemediğini analiz etmiştir. 2015 yılında yayımlanan çalışmada kalıcılık, öngörülebilirlik, yumuşatma, tahakkuk kalitesi, değer alaka düzeyi ve muhafazakarlık olarak belirlenen altı kazanç kalitesi ölçütü kullanılmıştır. Gelişmiş ülkelere nazaran Doğu Avrupa'daki ülkelerin piyasa verilerinde ortaya çıkan eksiklik nedeniyle yöneticilere tahmin değerleriyle oynama imkânı doğmasından yola çıkılan çalışmanın sonucunda, finansal raporlamada gerçeğe uygun değer muhasebesini daha fazla kullanan firmaların ve bankaların daha düşük toplam kazanç kalitesine sahip olduğu ortaya çıkmıştır.⁵¹

2016 yılındaki çalışmasında Goncharov, gerçeğe uygun değer muhasebesi, kazanç oynaklığı ve hisse senedi fiyatlarında ortaya çıkan oynaklık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İngiltere'de bulunan yatırım ortaklıklarının analiz edildiği çalışmada, gerçeğe uygun değer değişikliklerinden kaynaklanan gerçekleşmemiş kazançların hisse senedi fiyatlarında oynaklığa neden olduğu saptanmıştır. Ayrıca, gerçeğe uygun değer ile değerlendirilen varlıklar ile tarihi maliyet ile ölçülen yükümlülükler arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan yapay kazanç oynaklığının da hisse senedi fiyatlarını

⁴⁹ Michel Magnan, "Fair Value Accounting and the Financial Crisis: Messenger or Contributor?", **Accounting Perspectives**, Volume:8, Number:3, 2009, ss:196-197

⁵⁰ Pingsheng Sun, Xiaoyan Liu, Yuan Cao, "Research on the Income Volatility of Listed Banks in China: Based on the Fair Value Measurement", **International Business Research**, Volume:4, Number:3, 2011, s.228

⁵¹ Slavko Sodan, "The Impact of Fair Value Accounting on Earnings Quality in Eastern European Countries", **Procedia Economics and Finance**, Issue:32, 2015, s.1769

etkilediği vurgulanmıştır.⁵² Farklı hiyerarşi seviyelerinde gerçeğe uygun değer kullanımı ile kazanç oynaklığı arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında Slavko Sodan, Seviye 1 girdileri ile ölçülen finansal varlıkların bankaların kazanç oynaklığını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Başka bir ifadeyle, Seviye 1 gerçeğe uygun değer varlıklarını daha yüksek oranda barındıran bankaların daha yumuşak kazançlara sahip olduğu, Seviye 2 ve Seviye 3 gerçeğe uygun değer varlıklarını daha yüksek oranda barındıran bankaların ise daha değişken kazançlara sahip olduğu tespit edilmiştir.⁵³

Bu çalışmanın temel varsayımı, Seviye 2 ve Seviye 3 girdilerinin daha öznel olması, daha fazla ölçüm hatası içermesi ve yöneticilerin kazanç yönetimi uygulamalarını Seviye 1 girdilerine kıyasla daha sık kullanmalarına izin vermesidir. Bu nedenle, bankalar tarafından Seviye 2 ve Seviye 3 girdi kullanımının kazanç oynaklığını arttıracakı düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle, Seviye 2 ve Seviye 3 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıkların aktif toplamı içerisindeki payı ile kazanç oynaklığı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu tahmin edilmektedir. Ancak içerik analizi sonuçlarına göre Seviye 3 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıkların tutar açısından az olması ve bir önceki analizlerde kazanç kalıcılığı ile arasında anlamlı bir ilişki çıkmaması nedeniyle kazanç oynaklığı için kurulan modele dâhil edilmemiştir. Bankaların aktif toplamaları içerisinde Seviye 1 girdileri ile ölçülen finansal varlık oranları ile kazanç oynaklığı arasında negatif yönlü bir ilişki saptanması beklenmektedir. Bu doğrultuda gerçeğe uygun değer muhasebesi ve hiyerarşisinin kazanç oynaklığı ile ilişkisini test etmek amacıyla aşağıda yer alan hipotezler ve modeller kurulmuştur.

H_{1h}: Mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer muhasebesini kullanmaları ile kazançlarının oynaklığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Model 7: $VOL_{it} = \beta_0 + \beta_1 FV_{it} + \beta_2 LQUALITY_{it} + \beta_3 ROE_{it} + \beta_4 DER_{it} + \beta_5 SIZE_{it} + \beta_6 DEPOSITS_{it} + \beta_7 EQUITY_{it} + \beta_8 LOANS_{it} + \langle \text{Year Control} \rangle + \langle \text{Banks Control} \rangle + \epsilon_{it}$

⁵² I. Goncharov, "Fair Value Accounting, Earnings Volatility, and Stock Price Volatility", 2016, <https://www.semanticscholar.org/paper/Fair-Value-Accounting%2C-Earnings-Volatility%2C-and-Goncharov/65d87f7a07867353a3d074f04de4aea55bd4c3be# citing-papers> (19.10.2020)

⁵³ Slavko Sodan, **a.g.e.**, 2019, ss:574-575

Model 7’de;

VOL_{it} (Volatility) = Banka i için, t yılındaki toplam varlıklar ile ölçeklendirilmiş net gelirin standart sapmasını,

FV_{it} (Fair Value) = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içerisinde gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıkların payını,

$LQUALITY_{it}$ (Loan Quality) = Banka i için, t yılındaki kredi zararı karşılıklarının brüt kredilere oranını,

ROE_{it} (Return on Equity) = Banka i için, t yılındaki net kârının özkaynak toplamına oranını,

DER_{it} (Debt to Equity Ratio) = Banka i için, t yılındaki borç toplamının özkaynak toplamına oranını,

$SIZE_{it}$ = Banka i için, t yılındaki toplam aktif büyüklüğünün doğal logaritmasını,

$DEPOSITS_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde toplam mevduatların payını,

$EQUITY_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde özkaynakların payını,

$LOANS_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde kredi ve alacakların payını temsil etmektedir.

H_{1i}: Mevduat bankalarının Seviye 1 girdileri ile değerledikleri finansal varlıkları ile kazançlarının oynaklığı arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki vardır.

H_{1i}: Mevduat bankalarının Seviye 2 girdileri ile değerledikleri finansal varlıkları ile kazançlarının oynaklığı arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Model 8: $VOL_{it} = \beta_0 + \beta_1 L1A_{it} + \beta_2 L2A_{it} + \beta_3 LQUALITY_{it} + \beta_4 ROE_{it} + \beta_5 DER_{it} + \beta_6 SIZE_{it} + \beta_7 DEPOSITS_{it} + \beta_8 EQUITY_{it} + \beta_9 LOANS_{it} + \langle \text{Year Control} \rangle + \langle \text{Banks Control} \rangle + \epsilon_{it}$

VOL_{it} = Banka i için, t yılındaki toplam varlıklar ile ölçeklendirilmiş net gelirin standart sapmasını,

$L1A_{it}$ = Banka i için, t yılındaki Seviye 1 gerçeğe uygun değer varlıklarının aktif toplamı içindeki payını,

$L2A_{it}$ = Banka i için, t yılındaki Seviye 2 gerçeğe uygun değer varlıklarının aktif toplamı içindeki payını

$LQUALITY_{it}$ = Banka i için, t yılındaki kredi zararı karşılıklarının brüt kredilere oranını,

ROE_{it} = Banka i için, t yılındaki net kârının özkaynak toplamına oranını,

DER_{it} = Banka i için, t yılındaki borç toplamının özkaynak toplamına oranını,

$SIZE_{it}$ = Banka i için, t yılındaki toplam aktif büyüklüğünün doğal logaritmasını,

$DEPOSITS_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde toplam mevduatların payını,

$EQUITY_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde özkaynakların payını,

$LOANS_{it}$ = Banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde kredi ve alacakların payını temsil etmektedir.

4.6.2. Çalışmanın Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde, gerçeğe uygun değer muhasebesi ile kazanç kalıcılığı arasındaki ilişkinin test edilmesi amacıyla kurulan Model 1, 2, 3, 4 ve 6 için dinamik panel veri analizi, Model 5 için sabit etkiler panel veri analizi; gerçeğe uygun değer muhasebesi ile kazanç oynaklığı arasındaki ilişkinin test edilmesi amacıyla kurulan Model 7 ve 8 için sabit etkiler panel veri analizi sonuçları açıklanmıştır.

4.6.2.1. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Kazanç Kalıcılığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Analiz Bulguları

Çalışmada elde edilen bulgular kurulan her bir model bazında tek tek açıklanmıştır. Uygulama sonuçlarına geçmeden önce modellerde yer alan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 4-2: Kazanç Kalıcılığına İlişkin Modellerde Kullanılan Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	N Valid	Mean	Median	Std. Deviation	Min.	Max.	Skewness	Kurtosis
EBT	224	0,06	0,01	0,29	-0,12	2,44	1,13	0,09
FV	224	0,29	0,19	0,27	0,00	0,98	2,50	8,09
DEPOSITS	224	0,50	0,58	0,24	0,00	0,85	0,91	-0,43
EQUITY	224	0,50	0,11	1,97	0,00	15,38	1,06	-0,12
LOANS	224	2,56	0,63	12,46	0,00	97,53	0,89	-0,47
L1A	224	0,08	0,06	0,11	0,00	0,73	1,52	1,45
L2A	224	0,03	0,01	0,10	0,00	0,64	4,87	26,19
L3A	224	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	2,45	4,76
FVTPL	224	0,02	0,01	0,04	0,00	0,35	1,82	4,00
FVTOCI	224	0,07	0,05	0,09	0,00	0,61	1,42	1,03
SIZE	224	47.747.173	1.124.901	106.335.357	0,00	649.756.191	1,04	-0,18
LLP	224	-890.608	-157.564	1.543.167	-9.882.878	0,00	-2,76	9,12
NPL	224	1.482.322	243.582	2.376.125	0,00	12.379.857	2,24	5,32
TL	224	7.999.163	1.258.069	14.347.622	-6.327.199	76.111.424	2,41	6,56
EBTLLP	224	2.154.287	397.889	3.358.755	-70.795	18.328.139	1,97	3,89

Tablo 4-2’de mevduat bankalarının örnekleme dönemi boyunca 224 banka yılı gözlemine dayalı olarak, finansal varlıkları için kullandıkları gerçeğe uygun değer muhasebesinin kazanç kalıcılığı üzerindeki etkisini ölçmek adına kurulmuş 6 adet modelde kullanılan tüm değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri yer almaktadır. Tabloda geçerli veri sayısı (valid), aritmetik ortalama (mean), ortanca değer (median), standart sapma (std. deviation) ile minimum ve maksimum değerler yer almaktadır.

Analize alınan mevduat bankalarının toplam aktiflerinin ortalaması yaklaşık 48 Milyar TL’dir. Mevduat bankalarının aktif toplamının yaklaşık %50’si mevduattan oluşmaktadır ve kârlılık açısından ortalama EBT yaklaşık %6 olarak hesaplanmıştır. Tanımlayıcı istatistik tablosu için SIZE değişkeni hariç olmak üzere

tüm veriler aktif toplamı ile ölçeklendirilerek kullanılmıştır. Bu nedenle %50 olarak hesaplanan ortalama EQUITY değişkeni bankaların özkaynaklarının aktif toplamına bölünmesi ile elde edilmiş olup, ideal bir oranı göstermektedir. Tablo 4-2 ayrıca, gerçeğe uygun değer varlıklarının göreceli büyüklüğü hakkında da açıklayıcı istatistikler sunmaktadır. Gerçeğe uygun değerden ölçülen finansal varlıklar aktif toplamının yaklaşık %29’udur. Seviye 1 varlıklarının standart sapması yaklaşık %10’dur ve bu durum bazı bankaların Seviye 1 değerlendirme girdileri kullanarak ölçtükleri nispeten daha yüksek oranda finansal varlığa sahip olduklarını göstermektedir.

Bağımlı değişken EBT_{it+1} ’in gecikmeli değeri olan EBT_{it} ’nin bağımsız değişken olarak yer alması nedeniyle Model 1, 2, 3 ve 4 otoregresif dinamik panel veri modeli olarak oluşturulmuştur. Model 5, bağımlı değişkenin gecikmeli değerini barındırmaması nedeniyle statik panel veri modelidir. Model 6 ise $EBTLLP_{it+1}$ olarak oluşturulan bağımlı değişkenin gecikmeli değerini bağımsız değişken olarak barındırması nedeniyle otoregresif dinamik panel veri yapısındadır. Ayrıca, zaman boyutunun kısa ve yatay kesit sayısının fazla olması, doğrusal fonksiyonel bir ilişkinin ve geçmiş dönem değerlerine bağlı olan dinamik yapıda bağımlı değişkenlerin varlığı nedeniyle GMM tahmin yöntemi kullanılmıştır.

GMM tahmin yönteminin en önemli varsayımlarından biri bağımsız değişkenler arasında korelasyon olmamasıdır. Tablo 4-3’de tüm modellerde yer alan bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisi gösterilmiştir.

Tablo 4-3: Kazanç Kalıcılığına İlişkin Modellerde Kullanılan Değişkenler Arasındaki Korelasyon Matrisi

	FV	SIZE	DEPOSITS	EQUITY	LOANS	L1A	L2A	L3A	FVTPL	FVTOCI	NPL	TL
FV	1											
SIZE	-0,11	1										
DEPOSITS	-0,20	0,48	1									
EQUITY	0,16	-0,11	-0,38	1								
LOANS	0,10	-0,08	-0,32	0,5	1							
L1A	0,15	0,10	-0,04	-0,10	-0,12	1						

L2A	-0,05	0,18	0,05	-0,05	-0,05	0,27	1						
L3A	-0,14	0,32	0,14	-0,07	-0,06	0,01	0,09	1					
FVTPL	0,12	0,03	-0,07	-0,07	-0,08	0,24	0,1	-0	1				
FVTOCI	0,22	0,15	0,08	-0,1	-0,12	0,65	0,16	0,07	-0,18	1			
NPL	-0,18	0,42	0,12	0,13	0,16	-0,1	0,18	0,42	-0,06	0,02	1		
TL	-0,22	0,41	0,17	0,01	0,05	-0	0,08	0,4	-0,07	0,03	0,76	1	

Tablo 4-3’de görüldüğü üzere, L1A ile FVTOCI değişkenleri arasında (0,65) ve NPL ile TL değişkenleri arasında (0,76) yüksek düzeyde korelasyon bulunmuştur. Ancak L1A bağımsız değişkeni Model 2’de ve FVTOCI bağımsız değişkeni ise Model 4’de yer almaktadır. Bu nedenle, uygulanmış olan GMM tahmin yönteminin varsayımına engel teşkil etmemektedir. Model 5’de yer alan TL bağımsız değişkeni toplam kredileri ifade etmekte olup, takipteki kredileri gösteren NPL bağımsız değişkenini kapsamına aldığından aralarında çıkan korelasyon beklenen bir durumu yansıtmaktadır. Geri kalan bağımsız değişkenler arasında yüksek düzeyde korelasyon bulunmamıştır.

Daha önce de değinildiği gibi analize alınan zaman serisinin durağanlığı test edilirken; birimler arasında korelasyonun olmadığı durumlar için birinci nesil olarak adlandırılan Dickey Fuller testleri, birimler arası korelasyonun varlığında ise ikinci nesil test olarak Peseran testi uygulanmaktadır. Tablo 4-3’e göre aynı model içerisinde yer alan bağımsız değişkenler arasında korelasyonun bulunmaması nedeniyle Dickey Fuller testlerinden Levin, Lin ve Chu testinin uygulanarak durağanlığın tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak Levin, Lin ve Chu testinin, birim sayısının 10 ile 250 arasında, gözlem sayısının ise 25 ile 250 arasında olduğu orta büyüklükteki paneller için kullanılması önerilmektedir.⁵⁴ Bu çalışmada da olduğu gibi birim sayısının gözlem sayısından fazla olduğu modellerde GMM tahmincisi kullanılmaktadır ve bu tür veri kümeleri için birim kök testleri

⁵⁴ Badi H. Baltagi, **a.g.e.**, s.241

uygulanamamaktadır.⁵⁵ Ancak, çalışmada serilerin durağan olmama ihtimaline karşılık birinci ve ikinci derece farkları alınarak trendden arındırılmıştır.

Aşağıda her bir model için GMM spesifikasyon testleri ve panel veri analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4-4: Model 1 İçin GMM Spesifikasyon Testleri

	Test	P değeri
MODEL 1	Wald	0,000
	Hansen	0,239
	AR (1)	0,317
	AR (2)	0,313

Tablo 4-4 Model 1 için GMM spesifikasyon testlerinin sonuçlarını göstermektedir. Bu testlerden ilki olan Wald testi ile bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklamakta anlamlı olup olmadığı test edilmektedir. Wald testi için kurulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0 : Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücü yoktur.

H_1 : Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücü vardır.

Wald testi sonucuna göre P değerinin 0,01'den küçük olması nedeniyle H_0 hipotezi reddedilmiştir. Böylece Model 1'de yer alan bağımsız değişkenlerin birlikte bağımlı değişkeni yeterli düzeyde açıkladığı ve modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu anlaşılmıştır.

Model 1 için kullanılan GMM tahmincisinin en önemli varsayımlarından birinin araç değişkenlerin dışsallığı olduğu belirtilmişti. Bu bağlamda, GMM tahmininde kullanılan araç değişkenlerin geçerli olup olmadığını, bir başka ifadeyle aşırı tanımlama kısıtlarının geçerli olup olmadığını test etmek için J istatistiği olarak bilinen Hansen testi ya da Sargan testi uygulanmaktadır. Birim sayısının zaman

⁵⁵ Sebastian Kripfganz, "Generalized Method of Moments Estimation of Linear Dynamic Panel Data Models", London Stata Conference, 2019, http://repec.org/usug2019/Kripfganz_uk19.pdf (04.10.2020)

boyutundan büyük olduğu modellere uygunluğu nedeniyle Hansen testi tercih edilmiştir ve aşağıda yer alan hipotezler kurulmuştur.

H_0 : Araç değişkenler dışsaldır / Aşırı tanımlama kısıtları geçerlidir.

H_1 : Araç değişkenler dışsal değildir / Aşırı tanımlama kısıtları geçerli değildir.

Hansen testinde olasılık değerlerinin $P > 0,01$ olması beklenir. Tablo 4-4’de görüldüğü üzere, Model 1 için Hansen testi P değeri 0,239 olarak bulunmuştur ve bu nedenle H_0 hipotezi reddedilmemiştir. Modelde yer alan araç değişkenler dışsaldır ve aşırı tanımlama kısıtı geçerlidir. Bir sonraki adım olarak, değişkenler arasında otokorelasyonun var olup olmadığına ilişkin AR (1) ve AR (2) testleri uygulanmıştır. Her iki test için de aşağıda yer alan hipotezler kurulmuştur.

H_0 : Hata terimleri arasında ikinci dereceden otokorelasyon yoktur.

H_1 : Hata terimleri arasında ikinci dereceden otokorelasyon vardır.

AR (1) ve AR (2) testi için P değerinin 0,05’den küçük olması anlamlı ve 0,05’den büyük olması anlamsız olduğunu ifade etmektedir. Kurulan modelde otokorelasyon probleminin bulunmaması amacıyla test değerlerinin 0,05’den büyük çıkması hedeflenmektedir. Tablo 4-4’de yer alan AR (1) ve AR (2) testlerinin P değerleri 0,05’den büyük hesaplanmıştır. Bu durumda, H_0 hipotezi kabul edilmiştir ve modelde yer alan hata terimleri arasında ikinci dereceden otokorelasyon problemi bulunmamaktadır.

Tablo 4-5: Model 1'e Ait Analiz Bulguları

Bağımlı Değişken: EBT_{it+1}					
Bağımsız Değişken	Beklenen Etki	Katsayı	Standart Hata	z değeri	$P > z $
EBT	+	0,58612	0,07434	7,88	0,000***
FV	?	-0,02212	0,07414	-0,47	0,639
EBT*FV	+ / -	-0,22473	0,04373	-5,14	0,000***
SIZE	?	-0,04370	0,02672	-1,64	0,102
DEPOSITS	?	-0,22798	0,07606	-3,00	0,003***
EQUITY	?	-0,87879	0,05423	-16,2	0,000***
LOANS	?	0,14565	0,00911	15,98	0,000***
Kontroller:	Evet				
Banka Kontrolleri:	Evet				
Yıl Kontrolleri:	Evet				
Gözlem Sayısı:	175				
Banka Sayısı:	32				

* %10, ** %5 ve *** %1 düzeylerinde anlamlılıkları göstermektedir.

Tablo 4-5’de Model 1 için dinamik panel veri analizi sonuçları gösterilmiştir. Tabloda katsayılar, standart hatalar, z istatistikleri ve z istatistikleri için olasılıklar ($P > |z|$) yer almaktadır. Katsayılar bağımlı değişken ile ilgili bağımsız değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığını ve bu ilişkinin yönünü göstermektedir. Standart hata, örneklemdeki verilerin ortalamaya göre yayılımını gösteren standart sapmanın birim sayısının kara köküne bölünmesiyle elde edilmiştir. Değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını ya da gözlenen ortalama değer varsayılan veya öngörülen değerden farklı olup olmadığını test etmek amacıyla z testi uygulanmıştır.

Model 1 için EBT_{it+1} bağımlı değişkeni ile yapılan GMM analizi sonuçlarına göre, vergi öncesi kazanç değişkeni ile önceki dönem değerleri arasında %1 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Vergi öncesi kazanç ile kazançların kalıcılığının gerçeğe uygun değerle ölçülen finansal varlıkların seviyesine göre nasıl

değiştiğini ölçen etkileşim değişkeni arasında anlamlı bir ilişki çıkması beklenmekteydi, ancak beklenen etkinin yönü tahmin edilememekteydi. Analiz neticesinde $EBT_{it} * FV_{it}$ etkileşim değişkeni ile vergi öncesi kazanç arasında %1 düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durumda, Model 1 ile test edilen ve bankaların gerçeğe uygun değer muhasebesini kullanmaları ile kazançların kalıcılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu savunan H_{1a} hipotezi kabul edilmiştir.

Bankaların toplam mevduatlarının aktif toplamına bölünmesi ile oluşan DEPOSITS bağımsız değişkeni ile kazançların kalıcılığı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur. Tablo 4-5'e göre mevduat oranında ortaya çıkan bir birimlik artış, kazanç kalıcılığını 0,22798 birim azaltmaktadır. Bankaların özkaynak toplamının aktif toplamına oranını gösteren EQUITY bağımsız değişkeni, varlıkların özkaynaklar ile finanse edilen bölümünü temsil etmekte ve bankalar tarafından olağandışı zararların nasıl karşılanacağını ifade etmektedir.⁵⁶ Tablo 4-5'de görüldüğü gibi, özkaynak oranı ile kazanç kalıcılığı arasında %1 düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki belirlenmiştir. Tablo 4-5'e göre bağımlı değişken EBT_{it+1} ile aralarında anlamlı ilişki bulunan son bağımsız değişken kredi ve alacakların aktif toplamına oranını temsil eden LOANS değişkenidir. Vergi öncesi kazanç ile aralarında %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif bir ilişki saptanmıştır.

Model 1 için GMM spesifikasyon testlerinin ne ifade ettiği, hangi testlerin uygulandığı, olasılık değerlerinin nasıl yorumlanacağı ve kurulan hipotezler yukarıda açıklanmıştır. Bu nedenle diğer modeller için tekrar ayrı ayrı açıklama yapılmamıştır. Aşağıda Model 2 için GMM spesifikasyon testi sonuçları ve dinamik panel veri analizi sonuçları yer almaktadır.

⁵⁶ Hakan Sarıtaş, Sinem G. Kangallı Uyar, Altan Gökçe, "Banka Karlılığı ile Finansal Oranlar ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Sistem Dinamik Panel Veri Modeli ile Analizi: Türkiye Araştırması", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı: 11/1, 2016, s.92

Tablo 4-6: Model 2 İçin GMM Spesifikasyon Testleri

	Test	P değeri
MODEL 2	Wald	0,000
	Hansen	0,226
	AR (1)	0,277
	AR (2)	0,267

Model 2 için Wald testi sonucuna göre ($P < 0,01$), modelde yer alan tüm bağımsız değişkenlerin birlikte bağımlı değişkeni açıklamakta anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla Wald testi için kurulan H_0 hipotezi reddedilmiştir. Hansen testi sonucunda olasılık değeri 0,226 ($P > 0,01$) olarak bulunmuştur. Bu nedenle H_0 hipotezi reddedilmemiştir, araç değişkenler dışsaldır ve modelde yer alan aşırı tanımlama kısıtları geçerlidir. AR (1) ve AR (2) testleri sırasıyla 0,277 ve 0,267 ($P > 0,05$) olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla otokorelasyona yönelik kurulan H_0 hipotezi kabul edilmiştir ve modelde yer alan hata terimleri arasında ikinci dereceden otokorelasyon problemi bulunmamaktadır.

Tablo 4-7: Model 2'ye Ait Analiz Bulguları

Bağımlı Değişken: EBT_{it+1}					
Bağımsız Değişken	Beklenen Etki	Katsayı	Standart Hata	z değeri	$P > z $
EBT	+	0,53370	0,15439	3,46	0,001***
L1A	?	-0,43342	0,30850	-1,40	0,160
L2A	?	0,63140	0,33841	1,87	0,062*
L3A	?	18,53347	57,79941	0,32	0,753
L1A*EBT	+	23,29557	12,53268	1,86	0,063*
L2A*EBT	+ / -	-31,700	12,60588	-2,51	0,012**
L3A*EBT	+ / -	-807,647	2824,191	-0,29	0,775

SIZE	?	-0,01033	0,02291	-0,45	0,652
DEPOSITS	?	-0,60124	0,24825	-2,42	0,015**
EQUITY	?	-0,77323	0,17586	-4,40	0,000***
LOANS	?	0,12756	0,03109	4,10	0,000***
Kontroller:	Evet				
Banka Kontrolleri:	Evet				
Yıl Kontrolleri:	Evet				
Gözlem Sayısı:	185				
Banka Sayısı:	32				

* %10, ** %5 ve *** %1 düzeylerinde anlamlılıkları göstermektedir.

Tablo 4-7’de Model 2’ye ait dinamik panel veri analizi sonuçları gösterilmiştir. Tabloda yer alan sonuçlara göre bağımlı değişken EBT_{it+1} ile EBT, L2A, L1A*EBT, L2A*EBT, DEPOSITS, EQUITY ve LOANS bağımsız değişkenleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Model 1 ile paralel olarak, vergi öncesi kazanç değişkeni ile önceki dönem değerleri arasındaki ilişki %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla, gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıkların seviye bazlı etkileşim değerlerinin dâhil edildiği Model 2’de vergi öncesi kazancın cari dönem değerinde ortaya çıkan bir birimlik artışın bir sonraki dönemin vergi öncesi kazancında 0,53370 birimlik bir artışa neden olduğu saptanmıştır.

Model 1 ile uyumlu olarak kazanç kalıcılığı ile kredi ve alacak oranı arasında anlamlı ve pozitif; mevduat oranı ve özkaynak oranı ile anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur. Tablo 4-7’ye göre, kredi ve alacak oranında yaşanan bir birimlik artış kazanç kalıcılığında 0,12756 birimlik bir artış yaratmaktadır. Mevduat oranında ortaya çıkan bir birimlik artış kazanç kalıcılığını 0,60124 birim azaltmaktadır.

Model 2’de yer alan L1A*EBT etkileşim değişkeni ile bağımlı değişken arasında %10 düzeyinde anlamlı ve beklenildiği gibi pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Bu nedenle, bankaların Seviye 1 varlıkları ile kazançların kalıcılığı arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu savunan H_{1b} hipotezi kabul edilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi Seviye 2 ve Seviye 3 varlıkları ile kazanç kalıcılığı

arasındaki ilişki hakkında karşıt argümanların varlığı nedeniyle L2A*EBT ve L3A*EBT etkileşim değişkenlerinin katsayıları ile ilgili bir yön tahmini bulunmamaktaydı. Tablo 4-7'ye göre L2A*EBT etkileşim değişkeni ile kazanç kalıcılığı arasında %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak yönetsel varsayımlara dayanan ve tamamen ihtiyari değerlerle ölçülen Seviye 3 varlıklarının kazanç kalıcılığı ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, bankaların Seviye 2 varlıkları ile kazanç kalıcılığı arasında bir ilişki bulunmadığını savunan H_{0a} hipotezi reddedilirken, Seviye 3 varlıkları ile kazanç kalıcılığı arasında bir ilişki bulunmadığını savunan H_{0b} hipotezi kabul edilmiştir.

Aşağıda Model 3 için GMM spesifikasyon testi ve dinamik panel veri analizi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 4-8: Model 3 İçin GMM Spesifikasyon Testleri

	Test	P değeri
MODEL 3	Wald	0,000
	Hansen	0,132
	AR (1)	0,295
	AR (2)	0,322

Model 3 için Wald testi sonucuna göre ($P < 0,01$), modelde yer alan tüm bağımsız değişkenlerin birlikte bağımlı değişkeni açıklamakta anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla H_0 hipotezi reddedilmiştir. Hansen testi sonucunda olasılık değeri 0,132 ($P > 0,01$) olarak bulunmuştur. Bu nedenle H_0 hipotezi reddedilmemiştir, araç değişkenler dışsaldır ve modelde yer alan aşırı tanımlama kısıtları geçerlidir. AR (1) ve AR (2) testleri sırasıyla 0,295 ve 0,322 ($P > 0,05$) olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla otokorelasyona yönelik kurulan H_0 hipotezi kabul edilmiştir ve modelde yer alan hata terimleri arasında ikinci dereceden otokorelasyon problemi bulunmamaktadır.

Tablo 4-9: Model 3'e Ait Analiz Bulguları

Bağımlı Değişken: EBT_{t+1}					
Bağımsız Değişken	Beklenen Etki	Katsayı	Standart Hata	z değeri	P > z
EBT	+	0,61237	0,22012	2,78	0,005***
FVTPL	?	-0,48840	0,29453	-1,66	0,097**
EBT*FVTPL	+ / -	18,3507	10,43678	1,76	0,079**
SIZE	?	-0,01528	0,00947	-1,61	0,107
DEPOSITS	?	-0,24501	0,15407	-1,59	0,112
EQUITY	?	-0,46187	0,27684	-1,67	0,095**
LOANS	?	0,07658	0,04785	1,60	0,110
Kontroller:	Evet				
Banka Kontrolleri:	Evet				
Yıl Kontrolleri:	Evet				
Gözlem Sayısı:	175				
Banka Sayısı:	32				

* %10, ** %5 ve *** %1 düzeylerinde anlamlılıkları göstermektedir.

Tablo 4-9, Model 3 için dinamik panel veri analizi sonuçlarını göstermektedir. Tespit edilen sonuçlara göre, EBT_{it+1} bağımlı değişkeni ile EBT, FVTPL, EBT*FVTPL ve EQUITY bağımsız değişkenleri arasında istatistiki bakımdan anlamlı ilişki belirlenmiştir. Vergi öncesi kazanç değişkeninin önceki dönem değerleri ile arasında %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönlü, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar ile arasında %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Modelin etkileşim değişkenini gösteren FVTPL*EBT bağımsız değişkeninin katsayısı pozitifdir ve %5 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Bu durum gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan şeklinde sınıflandırılan finansal varlıkların oranı arttıkça kazanç kalıcılığının arttırdığını göstermektedir. Dolayısıyla H_{1c} hipotezi kabul edilmiştir. Model 1 ve 2 ile uyumlu

olarak özkaynak oranı ile kazanç kalıcılığı arasında %5 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Model 1 ve 2’de olduğu gibi özkaynak oranı kazanç kalıcılığını negatif yönde etkilemektedir.

Aşağıda Model 4 için GMM spesifikasyon testi ve dinamik panel veri analizi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 4-10: Model 4 İçin GMM Spesifikasyon Testleri

	Test	P değeri
MODEL 4	Wald	0,000
	Hansen	0,169
	AR (1)	0,300
	AR (2)	0,337

Tablo 4-10, Model 4 için GMM spesifikasyon testlerinin sonuçlarını göstermektedir. Wald testi sonucuna göre ($P < 0,01$), modelde yer alan tüm bağımsız değişkenlerin birlikte bağımlı değişkeni açıklamakta anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla H_0 hipotezi reddedilmiştir. Hansen J istatistiği sonucunda $P > 0,01$ olarak hesaplandığı için H_0 hipotezi reddedilememiştir. Araç değişkenleri için herhangi bir içsellik problemi bulunmamaktadır. Başka bir ifade ile bütün araç değişkenleri dışsaldır ve modelde aşırı tanımlama kısıtları geçerlidir. Arellano ve Bond tarafından geliştirilen AR (1) ve AR (2) testi sonuçlarına göre ikinci dereceden otokorelasyona yönelik kurulan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durum, hata terimleri arasında ikinci derece otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Otokorelasyon analizinin varsayımına uygun olarak, AR(1) ve AR(2) test sonuçları için olasılık değerleri 0,05’den büyük hesaplanmıştır.

Tablo 4-11: Model 4'e Ait Analiz Bulguları

Bağımlı Değişken: EBT _{t+1}					
Bağımsız Değişken	Beklenen Etki	Katsayı	Standart Hata	z değeri	P > z
EBT	+	0,56743	0,22931	2,47	0,013**
FVTOCI	?	0,00040	0,29543	0,00	0,999
EBT*FVTOCI	+ / -	5,73057	7,27082	0,79	0,431
SIZE	?	-0,01491	0,00863	-1,73	0,084
DEPOSITS	?	-0,27568	0,16999	-1,62	0,105
EQUITY	?	-0,46466	0,28850	-1,61	0,107
LOANS	?	0,07800	0,04999	1,56	0,119
Kontroller:	Evet				
Banka Kontrolleri:	Evet				
Yıl Kontrolleri:	Evet				
Gözlem Sayısı:	175				
Banka Sayısı:	32				

* %10, ** %5 ve *** %1 düzeylerinde anlamlılıkları göstermektedir.

Model 4 için dinamik panel veri analizi sonuçlarını gösteren Tablo 4-11'e göre, vergi öncesi kazanç oranı dışındaki bağımsız değişkenlerin kazanç kalıcılığı ile arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki çıkmamıştır. Modelin etkileşim değişkeni olan FVTOCI*EBT'nin katsayısı pozitifdir. Ancak bağımlı değişken ile aralarında %10, %5 ve %1 düzeylerinde anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Bu durum gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan şeklinde sınıflanan finansal varlıkların kazanç kalıcılığı ile ilişkili olmadığını göstermiştir. Dolayısıyla H_{1d} hipotezi reddedilmiştir.

Model 5'in veri analizde kullanılacak sabit etkiler ve rassal etkiler modeli arasında seçim yapmak için Hausman testi uygulanmış ve aşağıdaki hipotezler kurulmuştur.

H_0 : Açıklayıcı değişkenler ve birim etki arasında korelasyon bulunmamaktadır. (Rassal etkiler modeli tercih edilmelidir.)

H_1 : Açıklayıcı değişkenler ve birim etki arasında korelasyon bulunmaktadır. (Sabit etkiler modeli tercih edilmelidir.)

Tablo 4-12: Model 5 İçin Hausman Test İstatistiği Sonucu

	Test	P değeri
MODEL 5	Hausman	0,000

Hausman testi sonucunda hesaplanan P değeri 0,05'in altında olduğundan H_0 hipotezi reddedilmiştir. Bu durumda, açıklayıcı değişkenler ile birimler arasında korelasyon bulunmaktadır ve sabit etkiler modelinin kullanılması uygun bulunmuştur.

Tablo 4-13: Model 5'e Ait Analiz Bulguları

Bağımlı Değişken: LLP_{it}					
Bağımsız Değişken	Beklenen Etki	Katsayı	Standart Hata	t değeri	$P > t $
NPL	+	0,23163	0,02924	7,92	0,000***
TL	?	0,01285	0,00515	2,49	0,050**
EBTLLP	+	0,53524	0,01997	26,81	0,000***
Gözlem Sayısı:	192				
Banka Sayısı:	32				
R^2 :	0,8833				
F İstatistiği:	476,78*** (0,000)				

* %10, ** %5 ve *** %1 düzeylerinde anlamlılıkları göstermektedir.

Tablo 4-13, Model 5 için grup içi tahmin yönteminin kullanıldığı sabit etkiler panel veri analizi sonuçlarını göstermektedir. Hausman test istatistiği sonucunun yanı sıra analiz için kullanılan mevduat bankalarının spesifik bir yatay kesit oluşturmaları nedeniyle de sabit etkiler modelinin tercih edilmesi uygun bulunmuştur. Bu modelde öncelikli amaç eğim parametrelerini tahmin etmektir. Tesadüfi etkiler modelinden farklı olarak, açıklayıcı değişkenler matrisi üzerinde birim etkileri göstermek amacıyla gölge değişken ilave edilmesi gerekmemektedir. Model 5 için kullanılan grup içi tahmin yönteminde, tüm birimler için zaman serisi gözlemlerinden birim ortalamalar çıkarılarak değişkenler dönüştürülmüş ve bu değişkenler kullanılarak düzenlenen regresyona havuzlanmış en küçük kareler yöntemi uygulanmıştır. Modele ait R^2 değeri 0,8833 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla modeldeki bağımsız değişkenler bağımlı değişkendeki değişimi yaklaşık %88 oranında açıklamaktadır. Modelin F istatistiği, tüm modelin %1 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermiştir.

Tablo 4-13'e göre cari dönem kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı ile toplam krediler arasında %5, takipteki krediler ve cari dönem vergi, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazanç ile arasında %1 düzeyinde anlamlı pozitif ilişki tespit edilmiştir. Bu durumda kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı ile vergi ve karşılık öncesi kazanç arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunduğu yönünde kurulan H_{1e} hipotezi kabul edilmiştir.

Aşağıda Model 6 için GMM spesifikasyon testi ve dinamik panel veri analizi sonuçları açıklanmıştır.

Tablo 4-14: Model 6 İçin GMM Spesifikasyon Testleri

	Test	P değeri
MODEL 6	Wald	0,000
	Hansen	0,202
	AR (1)	0,041
	AR (2)	0,877

Tablo 4-14, Model 6 için GMM spesifikasyon testlerinin sonuçlarını göstermektedir. Wald testi sonucuna göre ($P < 0,01$), modelde yer alan tüm bağımsız

değişkenlerin birlikte bağımlı değişkeni açıklamakta anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla H_0 hipotezi reddedilmiştir. Hansen J istatistiği sonucunda $P > 0,01$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilememiştir. Modelde yer alan tüm araç değişkenleri dışsaldır ve modelde aşırı tanımlama kısıtları geçerlidir. AR (1) ve AR (2) testi sonuçlarına göre ikinci dereceden otokorelasyona yönelik kurulan H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Başka bir ifadeyle, hata terimleri arasında ikinci derece otokorelasyon bulunmamıştır. Yapılan analizin sonucunda AR (2) test sonucu $P > 0,05$ çıkmıştır. Ancak, AR (1) testi sonucu $P < 0,05$ olarak hesaplanmıştır. Bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin modelde yer alması değişkenler arasında bir miktar içsellik probleminin oluşmasına neden olmuştur ve bu beklenen bir durumdur.

Tablo 4-15: Model 6'ya Ait Analiz Bulguları

Bağımlı Değişken: EBTLLP _{t+1}					
Bağımsız Değişken	Beklenen Etki	Katsayı	Standart Hata	z değeri	$P > z $
EBTLLP	+	0,88014	0,13006	6,77	0,000***
LLP	-	0,57266	0,16964	3,38	0,001***
Kontroller:	Evet				
Banka Kontrolleri:	Evet				
Yıl Kontrolleri:	Evet				
Gözlem Sayısı:	192				
Banka Sayısı:	32				

* %10, ** %5 ve *** %1 düzeylerinde anlamlılıkları göstermektedir.

Tablo 4-15, Model 6 için dinamik panel veri analizi sonuçlarını göstermektedir. Vergi, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazanç ile tahakkukları temsilen seçilmiş olan kredi kayıp karşılıkları arasındaki ilişkiyi ölçen Model 6'nın analiz sonuçlarına göre H_{1f} hipotezi kabul edilmiştir. Tahmin edildiği gibi, kazancın nakit bileşeninin kalıcılığı ($\beta_1=0.88014$) tahakkuk bileşeninin kalıcılığından ($\beta_2=0.57266$) yüksek çıkmıştır. Ancak kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı ile vergi, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazanç kalıcılığı arasında beklenilenin aksine pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu nedenle H_{1g} hipotezi reddedilmiştir.

4.6.2.2. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Kazanç Oynaklığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Analiz Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde, gerçeğe uygun değer muhasebesi ve kazanç oynaklığı arasındaki ilişkinin test edilmesi amacıyla kurulan Model 7 ve Model 8'in analiz sonuçları açıklanmıştır. Uygulama sonuçlarına geçmeden önce modellerde yer alan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 4-16: Kazanç Oynaklığına İlişkin Modellerde Kullanılan Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	N Valid	Mean	Median	Std. Deviation	Minimum	Maximum	Skewness	Kurtosis
VOL	224	0,21	0,00	2,12	0,00	30,22	13,12	183,14
FV	224	0,29	0,19	0,27	0,00	0,98	1,29	0,44
L1A	224	0,08	0,05	0,11	0,00	0,73	3,22	12,65
L2A	224	0,03	0,01	0,10	0,00	0,64	5,58	31,51
LQUALITY	224	0,21	0,05	2,79	-3,59	40,82	13,92	203,34
ROE	224	0,06	0,10	0,29	-3,99	0,32	-12,54	174,15
DER	224	8,13	7,67	15,83	-0,94	233,89	13,13	187,69
SIZE	224	7,13	7,17	1,00	4,03	8,81	-0,27	-0,64
DEPOSITS	224	0,49	0,58	0,24	0,00	0,85	-0,98	-0,20
EQUITY	224	0,50	0,11	1,97	0,00	15,38	6,20	38,52
LOANS	224	2,56	0,63	12,46	0,00	97,53	6,15	37,21

Tablo 4-16'da mevduat bankalarının örnekleme dönemi boyunca 224 banka yılı gözlemine dayalı olarak, finansal varlıkları için kullandıkları gerçeğe uygun değer muhasebesinin kazanç oynaklığı üzerindeki etkisini ölçmek adına kurulmuş olan Model 7 ve Model 8'in tüm değişkenlerinin tanımlayıcı istatistikleri yer almaktadır. Tabloda geçerli veri sayısı (valid), aritmetik ortalama (mean), ortanca

değer (median), standart sapma (std. deviation) ile minimum ve maksimum değerler yer almaktadır.

Tablo 4-16, aktif toplamı içerisinde gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlık oranının %29 olduğunu göstermiştir. Bu oranın içerisinde yaklaşık %8 oranında Seviye 1 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıklar ve yaklaşık %3 oranında Seviye 2 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıklar yer almaktadır. Bu durum, son zamanlarda gerçeğe uygun değer muhasebesinin muhasebe standartlarında ölçüm özelliği olarak kullanımının önemli ölçüde artmış olmasına karşın, halen finansal raporlamada temel bir ölçüm yöntemi olmadığı şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca, gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıkların önemli bir kısmı için hiyerarşi açıklanmadığı görülmektedir.

Tablo 4-17: Kazanç Oynaklığına İlişkin Modellerde Kullanılan Değişkenler Arasındaki Korelasyon Matrisi

	FV	L1A	L2A	LQUALITY	ROE	DER	SIZE	DEPOSITS	EQUITY	LOANS
FV	1									
L1A	0,15	1								
L2A	-0,05	0,27	1							
LQUALITY	0,14	0,03	-0,03	1						
ROE	0,07	0,06	0,05	-0,01	1					
DER	-0,14	-0,08	-0,01	0,01	-0,09	1				
SIZE	-0,11	0,10	0,18	-0,05	0,25	0,22	1			
DEPOSITS	-0,20	-0,04	0,05	0,04	-0,07	0,04	0,48	1		
EQUITY	0,16	-0,10	-0,05	-0,01	0,04	-0,12	-0,26	-0,38	1	
LOANS	0,10	-0,12	-0,05	0,00	0,03	-0,09	-0,19	-0,32	0,50	1

Tablo 4-17’de, Model 7 ve Model 8’de yer alan değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisi gösterilmiştir. Her iki modelde yer alan bağımsız değişkenler arasında yüksek düzeyde bir korelasyon bulunmamıştır.

Model 7'nin veri analizde kullanılacak sabit etkiler ve rassal etkiler modeli arasında seçim yapmak için Hausman testi uygulanmış ve hipotezler kurulmuştur. İlgili hipotezler Model 5 için yapılan Hausman testinde açıklanmıştır. Bu nedenle burada tekrar açıklama yapılmamıştır.

Tablo 4-18: Model 7 İçin Hausman Test İstatistiği Sonucu

	Test	P değeri
MODEL 7	Hausman	0,000

Hausman testi sonucunda P değerinin 0,05'in altında olduğu hesaplandığından H_0 hipotezi reddedilmiştir. Bu durumda, açıklayıcı değişkenler ile birimler arasında korelasyon bulunmaktadır ve sabit etkiler modelinin kullanılması uygun bulunmuştur.

Tablo 4-19: Model 7'ye Ait Analiz Bulguları

Bağımlı Değişken: VOL _{it}					
Bağımsız Değişken	Beklenen Etki	Katsayı	Standart Hata	t değeri	P > t
FV	+ / -	-1,868	0,3816	-4,90	0,000***
LQUALITY	?	0,1378	0,0334	4,12	0,000***
ROE	?	-0,585	0,8176	-0,72	0,475
DER	?	-0,0124	0,0053	-2,33	0,100*
SIZE	?	0,9499	0,1776	5,35	0,000***
DEPOSITS	?	2,0556	0,6777	3,03	0,050**
EQUITY	?	4,0375	0,3764	10,73	0,000***
LOANS	?	-0,8624	0,0604	-14,27	0,000***
Gözlem Sayısı:	192				
Banka Sayısı:	32				
R ² :	0,81262				
F İstatistiği:	65,4448*** (0,000)				

* %10, ** %5 ve *** %1 düzeylerinde anlamlılıkları göstermektedir.

Tablo 4-19, Model 7'ye ait sabit etkiler panel veri analizi sonuçlarını göstermektedir. Modele ait R^2 değeri 0,8126 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla modeldeki bağımsız değişkenler bağımlı değişkendeki değişimi yaklaşık %81 oranında açıklamaktadır. Modelin F istatistiği, tüm modelin %1 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermiştir.

Kazanç oynaklığı ile FV, LQUALITY, DER, SIZE, DEPOSITS, EQUITY ve LOANS bağımsız değişkenleri arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Mevduat bankalarının toplam aktifleri içerisindeki gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıklarında yaşanan artışın kazanç oynaklığını negatif etkilediği görülmüştür. Bu doğrultuda, gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımı ile kazanç oynaklığı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu savunan H_{1h} hipotezi kabul edilmiştir. Gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının hangi seviyelerde kaç birimlik etki oluşturduğu aşağıda yer alan Model 8 ile ölçülmüştür.

Tablo 4-20: Model 8 İçin Hausman Test İstatistiği Sonucu

	Test	P değeri
MODEL 8	Hausman	0,000

Tablo 4-20 Model 8 için yapılan Hausman test istatistiği sonucunu göstermektedir. P değeri 0,05'in altında hesaplanmıştır. Bu nedenle açıklayıcı değişkenler ve birim etki arasında korelasyon bulunmasına izin veren sabit etkiler modelinin kullanılması gerekmektedir. Hausman test istatistiği sonucuna bağlı olarak H_0 hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 4-21: Model 8'ye Ait Analiz Bulguları

Bağımlı Değişken: VOL_{it}					
Bağımsız Değişken	Beklenen Etki	Katsayı	Standart Hata	t değeri	P > t
L1A	-	-4,2310	1,0015	-4,23	0,000***
L2A	+	1,0441	1,7956	5,82	0,000***
LQUALITY	?	-0,0005	0,0009	-0,05	0,958
ROE	?	-0,1247	0,2317	-0,54	0,591
DER	?	0,0005	0,0001	0,37	0,714
SIZE	?	-0,0003	0,0052	-0,01	0,995
DEPOSITS	?	0,0319	0,2024	0,16	0,875
EQUITY	?	0,2307	0,2158	1,07	0,286
LOANS	?	0,1157	0,0402	2,88	0,005**
Gözlem Sayısı:	192				
Banka Sayısı:	32				
R ² :	0,98501				
F İstatistiği:	903,32*** (0,000)				

* %10, ** %5 ve *** %1 düzeylerinde anlamlılıkları göstermektedir.

Tablo 4-21 Model 8 için sabit etkiler panel veri analizi sonuçlarını göstermektedir. Beklenildiği gibi, Seviye 1 varlıklarının kazanç oynaklığı ile arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum, Seviye 1 gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlık oranı daha fazla olan bankaların daha yumuşak kazançlara sahip olduğu varsayımı ile örtüşmektedir. Böylece H_{11} hipotezi kabul edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, Seviye 2 varlıkları ile kazanç oynaklığı arasında %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Seviye 2 varlıklarının kullanımı bir birim arttıkça kazanç oynaklığı yaklaşık olarak 1,0441 birim artmaktadır. Dolayısıyla, Seviye 2 girdileri kullanılarak ölçülen finansal varlık oranı fazla olan bankaların kazançlarının daha değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır ve H_{11} hipotezi kabul edilmiştir. Tablo 4-21'e göre, LOANS kazanç oynaklığı ile arasında anlamlı ilişki bulunan bir diğer bağımsız değişkendir. Modele ait R^2 değeri 0,9850 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla modeldeki bağımsız

değişkenler bağımlı değişkendeki değişimi yaklaşık %99 oranında açıklamaktadır. Modelin F istatistiği, tüm modelin %1 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermiştir.

4.6.2. Panel Veri Analizi Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Model 1'e ait dinamik panel veri analizi sonuçları, mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer muhasebesini kullanmaları ile kazançlarının kalıcılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuç, mevduat bankalarının aktif toplamı içerisinde gerçeğe uygun değerle ölçülen finansal varlıklarında yaşanan artışın kazancın kalıcılığını etkilediği savı için güçlü bir destek sağlamıştır. Mevduat bankalarının toplam mevduatlarının aktif toplamına bölünmesi ile oluşan DEPOSITS bağımsız değişkeni ile kazançların kalıcılığı arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Mevduat sahiplerinden alınan borcun ne kadarının aktiflerle karşılandığını gösteren bu oranın artması, bankanın yabancı kaynakları arasında yüksek maliyete sahip mevduat payının arttığını göstermektedir. Bu durum, faiz marjlarının daralması, kaynak maliyetlerindeki artışın nihai işlemlere yansıtılmasında ortaya çıkan başarısızlık sonucu kazancın düşmesi ve kalıcılığının azalması şeklinde sonuçlanabilir.⁵⁷

Mevduat bankalarının özkaynak toplamının aktif toplamına oranını gösteren EQUITY bağımsız değişkeni, varlıkların ne kadarlık kısmının özkaynaklar ile finanse edildiğini göstermekte ve bankalar tarafından anormal zararların nasıl karşılanacağını ifade etmektedir.⁵⁸ Sermaye yeterlilik ölçütü olarak kullanılan bu oran, dış kaynaklara olan bağımlılığı azaltmakta ve çoğunlukla yüksek kazançlara ulaşılmasında etkin olmaktadır.⁵⁹ Bankaların dönemsel kazançları ve sermaye yeterliliklerinin ölçümünde kullanılan özkaynak oranı ile bankaların kazanç oranı arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki beklenmekte⁶⁰ ve uluslararası literatür de

⁵⁷ Yasemin Türker Kaya, "Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri 1997-2000", **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu MSPD Çalışma Raporları: 2002/1**, s.9

⁵⁸ Hakan Sarıtaş, Sinem G. Kangallı Uyar, Altan Gökçe, **a.g.e.**, s.92

⁵⁹ F. Dilvin Taşkın, "Türkiye'de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt:11, Sayı:2, 2011, s.294

⁶⁰ Allen N. Berger, "The Relationship Between Capital and Earnings in Banking", **Journal of Money, Credit and Banking**, Volume:27, Number:2, 1995, s.439

bu beklentiyi desteklemektedir.⁶¹ Ancak elde edilen sonuçlara göre özkaynak oranı ile kazanç kalıcılığı arasında %1 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmasına karşın, bu ilişkinin yönü beklenilenin aksine negatif çıkmıştır. Özkaynaklarda yaşanan artış özkaynak oranının yükselmesine ve finansal varlıkların özkaynaklara bölünmesi ile oluşan kaldıraç oranının⁶² ise düşmesine neden olabilmektedir. Kaldıraç oranının düşmesi, düşük riskin göstergesi olmakta ve düşük risk de düşük getiri ile sonuçlanabilmektedir.⁶³ Böylece, özkaynak oranı ile kazanç kalıcılığı arasındaki anlamlı negatif ilişki, özkaynak oranı ile kaldıraç oranı arasındaki ters yönlü ilişki ile açıklanabilir.

Model 1 sonuçlarına göre kredi ve alacakların aktif toplamına oranını temsil eden LOANS değişkeni ile kazanç kalıcılığı arasında %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Bankaların kredi riskinin ya da kredi kalitesinin bir oranı olan LOANS ile kazanç kalıcılığı arasındaki ilişki bankaların aldığı risklerin derecesine bağlı olarak değişiklik göstermektedir.⁶⁴ Çünkü sorunlu kredilerin oranında yaşanan artış, bankalara yönelik olumsuz bir bakış açısı geliştirebilmekte ve bu da bankaların kredibilitesini düşürebilmektedir. Aynı zamanda, geri ödenmeyen yüksek riskli krediler için karşılık ayrılması ve bu karşılıkların da net faiz gelirinden düşürülmesi nedeniyle bankalarda aktif kalitesi ve kazançlar düşebilmektedir.⁶⁵ Ancak, bankaların mevduatlarını krediye dönüştürmesi net faiz marjını arttırmakta ve bu durum da kazançların artmasına ve kalıcı olmasına sebep olabilmektedir.⁶⁶

Model 2 mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer hiyerarşisi kullanımlarının kazanç kalıcılığı ile ilişkisini ölçmektedir. Elde edilen bulgulara göre, L1A*EBT etkileşim değişkeni ile kazanç kalıcılığı arasında %10 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ve bu ilişkinin yönü beklenildiği gibi pozitifdir. Bu sonuç, ihtiyari olmayan Seviye 1 girdi kullanımının kazanç kalıcılığını artırdığı

⁶¹ Yasemin Türker Kaya, **a.g.e.**, s.6

⁶² Emine Kaya, Yelda Köksal, “Türk Bankacılık Sisteminde Kaldıraç Döngüselliği”, **İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Sayı:2, 2018, s.8

⁶³ Balachandher K. Guru, J. Staunton, B. Shanmugam, “Determinants of Commercial Bank Profitability in Malaysia”, **12th Annual Finance and Banking Conference**, 1999

⁶⁴ Hakan Sarıtaş, Sinem G. Kangallı Uyar, Altan Gökçe, **a.g.e.**, ss:91-92

⁶⁵ Nazan Şahbaz, Ahmet İnkaya, “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makro Ekonomik Etkileri”, **Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2012, s.72

⁶⁶ H. Aydın Okuyan, Yasemin Karataş, “Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Analizi”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt:17, Sayı:3, 2017, s.401

varsayımıyla tutarlıdır. Çünkü gerçeğe uygun değerin belirlenmesinde dolaylı gözlemlenebilir ve gözlemlenemez girdilere kıyasla Seviye 1 girdileri ile ölçülen finansal varlıklar kazanç kalitesini artırmakta ve daha yüksek kazanç kalıcılığına yol açmaktadır.⁶⁷ Elde edilen sonuçlar, finansal varlıkların gerçeğe uygun değerlerinin Seviye 1 girdilerine dayanarak güvenilir bir şekilde ölçülmesinin gelecekteki performans beklentilerini yansıttığını ve dolayısıyla kazancın kalıcılığını arttırdığını göstermektedir. Daha önce de belirtildiği gibi Seviye 2 ve Seviye 3 varlıkları ile kazanç kalıcılığı arasındaki ilişki hakkında karşıt argümanların varlığı nedeniyle L2A*EBT ve L3A*EBT etkileşim değişkenlerinin katsayıları ile ilgili bir yön tahmini bulunmamaktaydı. Analiz sonuçlarına göre L2A*EBT etkileşim değişkeni ile kazanç kalıcılığı arasında %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Ancak yönetsel varsayımlarla ve tamamen ihtiyari değerlerle ölçülen Seviye 3 varlıklarının kazanç kalıcılığı ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Bu sonuç, gözlemlenemeyen Seviye 3 girdilerini kullanmanın yaratabileceği ölçüm hatası ve yönetim önyargısının, mevcut kazançların gelecekteki işletme performansını tahmin etme kabiliyetini kısıtlayabileceği argümanı için bir kanıt sağlayamamıştır.

Model 2’de yer alan özkaynak oranı ile kazanç kalıcılığı arasında bulunan ilişkinin yönünün beklenilenin aksine negatif hesaplanması kaldıraç oranı ile açıklanabilir. Özkaynak toplamının aktif toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanan oranda meydana gelen artış bankaların özkaynak toplamında artış yaşandığını göstermekte ve bu durum kaldıraç oranının düşmesine neden olmaktadır. Düşük kaldıraç oranı düşük riskin göstergesi olabilmekte ve düşük risk de düşük getiriye sebep olabilmektedir. Kredi ve alacak oranı ile kazanç kalıcılığı arasındaki pozitif ilişki, bankaların kredi miktarında meydana gelen artış nedeniyle net faiz marjını arttırması ve bu durumun da kazanç miktarını olumlu etkilemesi ile açıklanabilir.⁶⁸ Dolayısıyla Model 2’nin analiz sonuçları Model 1’in analiz sonuçları ile uyumlu bulunmuştur.

⁶⁷ Wayne R. Landsman, “Is Fair Value Accounting Information Relevant and Reliable? Evidence From Capital Market Research”, **Accounting and Business Research**, Volume:37, Issue:1, 2007, s.23

⁶⁸ Süleyman Kale, “Türk Bankacılık Sektörünün Aracılık Fonksiyonu”, **Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:2, Sayı:3, 2017, s.214

Model 3 ve 4, mevduat bankalarının finansal varlıklarını gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan ve diğer kapsamlı gelire yansıtılan şeklinde sınıflandırmalarının kazanç kalıcılığına etkisini ölçmektedir. Elde edilen sonuçlar, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıkların kazanç kalıcılığını pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. İçerik analizi sonuçlarına göre, analize dâhil edilen mevduat bankalarının 2013 ve 2019 arasındaki 7 yıllık dönemde finansal tablolarında yer alan ve gerçeğe uygun değerle değerledikleri finansal varlıklarının yaklaşık %80'i gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan ve diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklardan oluşmaktadır. İlgili grup içerisinde gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar %13 ve gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar ise %87 oranındadır. Başka bir ifade ile gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıkların oranı gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıkların yaklaşık 7 katını oluşturmaktadır. Ancak gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlık sınıflaması ile kazanç kalıcılığı arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çalışmanın bu bölümüne kadar yapılan analizler, mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer kullanımı ile kazanç kalıcılığı arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacını taşımaktadır. Elde edilen sonuçlar, gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıkların kazanç kalıcılığını etkilediğini göstermektedir. Seviye 1 girdileri ile ölçülen finansal varlıkların kazanç kalıcılığını pozitif yönde etkilediği ve Seviye 2 girdileri ile ölçülen finansal varlıkların ise kazanç kalıcılığını negatif yönde etkilediği görülmüştür. Çalışmanın temel varsayımı, gerçeğe uygun değer muhasebesinin kazançların düzeltilmesini kolaylaştırabileceği ve kazançların kalıcılığının artmasına yol açabileceğidir. Bu nedenle, elde edilen bulguları desteklemek amacıyla ek analizler yapılmıştır. Gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının dışında mevduat bankalarının kazançlarını kalıcı kılmak adına kazanç yönetimi uygulayıp uygulamadığı yönünde araştırma yapmak amacıyla iki model daha oluşturulmuştur. Model 5'de vergi ve karşılık öncesi kazanç ile kredi kayıp karşılıkları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Çünkü bir kazanç yönetimi davranışı olarak, kazancın yüksek olduğu zaman diliminde artırılan kredi karşılıklarının

kazançtaki sert yükselişi, kazancın düşük olduğu zaman diliminde ise düşürülen kredi karşılıklarının kazançtaki sert düşüşü yumuşatarak kalıcı bir kazanç sağlamak hedeflenebilmektedir.

Model 5'in analiz sonuçlarına göre, mevduat bankalarının kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı ile takipteki krediler, toplam krediler ve vergi, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazanç arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Takipteki krediler, bankaların portföyünde bulunan sorunlu kredileri temsil etmektedir. Bankalar sorunlu kredilerde yaşanan artış karşısında ortaya çıkabilecek zararlarla mücadele etmek için karşılıklarını arttırmaktadır. Analiz öncesinde toplam krediler değişkeni ile ilgili bir yön tahmini yapılmamıştır. Çünkü bu değişken tüm kredileri kapsamaktadır ve bu nedenle geri ödenmesinde gecikme yaşanmayan standart nitelikli krediler ile geri ödenmeme riski düşük olan kredilerin yoğunlukta olduğu bankalarda veya dönemlerde karşılıklar ile arasında negatif bir ilişki çıkabileceği düşünülmüştür. Ancak analiz sonucunda toplam krediler ile kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı arasında pozitif yönlü bir ilişki hesaplanmıştır. Bu durum, bankalarda toplam kredilerde meydana gelen artışın sorunlu kredilerden kaynaklandığı düşüncesinin hâkim olduğu ve buna bağlı olarak karşılıkların arttırıldığı şeklinde yorumlanmıştır.

Model 5'in ana hipotezini oluşturan değişken cari dönem vergi, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazanç değişkenidir. Bu değişken kazancın kalıcı gösterilmesi hipotezi için ön test niteliğindedir. Cari dönem kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı ile cari dönem vergi, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazanç arasında %1 düzeyinde anlamlı ve beklenildiği gibi pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla, mevduat bankalarında finansal tablo hazırlayıcılarının ellerinde bulundurdıkları karar verme yetkisine dayanarak, kazancın yüksek ya da düşük olduğu dönemlerde kredi karşılıklarını arttırma ya da azaltma yoluna gittikleri; başka bir ifadeyle, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı aracılığıyla kazancı manipüle etme yönünde kazanç yönetimi davranışı sergiledikleri söylenebilir.

Bir sonraki adım olarak gelecek dönem vergi, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazanç ile tahakkukları temsilen seçilmiş olan cari dönem kredi kayıp karşılıkları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Tahakkukların belirlenme sürecinde yaşanan sübjektif karar verme durumu, kazanç kalitesinde ve kalıcılığında düşüşe neden olmaktadır. Bu nedenle özellikli bir tahakkuk kalemi olan kredi kayıp karşılıkları ile vergi, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazanç arasında negatif yönlü bir ilişki beklenmektedir. Ancak beklenilenin aksine tahakkuk bileşeninin kalıcılığını gösteren katsayı pozitif hesaplanmıştır. Bu durum, tahakkuk bileşeninin kazanç kalıcılığını olumsuz yönde etkilediği varsayımına ters düşmüştür.

Mevduat bankalarında gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının kazanç kalitesine etkisinin ölçülmesi amacıyla kazanç kalıcılığının ardından kazanç oynaklığı analiz edilmiştir. Çalışmada, kazanç oynaklığının aktif toplamı ile ölçeklendirilmiş net gelirin standart sapması olarak ölçüldüğü iki farklı model analiz edilmiştir. Model 7'nin analizi sonucunda kazanç oynaklığı ile gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanılarak ölçülen finansal varlıkların aktif toplamı içerisindeki payı ve kredi ve alacakların aktif toplamı içerisindeki payı arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Aktif toplamı içerisinde gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanılarak ölçülen finansal varlıkların payı arttıkça kazanç oynaklığı düşmekte ve kazanç kalitesi arttırmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi kredi ve alacakların aktif toplamı içerisindeki oranını temsil eden LOANS bağımsız değişkeni ile kazanç kalıcılığı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Böylece kredi ve alacak oranında yaşanan artışın kazanç kalitesini arttırdığı sonucuna varılmaktadır. LOANS bağımsız değişkeni ile kazanç oynaklığı arasında bulunan negatif yönlü ilişki de bu sonucu desteklemiştir.

Toplam mevduatların aktif toplamına bölünmesi ile oluşan DEPOSITS bağımsız değişkeni ve özkaynak toplamının aktif toplamına oranını gösteren EQUITY bağımsız değişkeni ile kazanç oynaklığı arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi ilk iki modelde DEPOSITS ve EQUITY bağımsız değişkenleri ile kazanç kalıcılığı arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Bu durum, mevduat oranının ve özkaynak oranının kazanç kalıcılığını negatif ve kazanç oynaklığını pozitif etkilediğini göstermektedir. Kazanç

kalıcılığının düşmesi ve kazanç oynaklığının artması ise kazanç kalitesinin düşmesine neden olmaktadır.

Model 7'nin analizi sonucunda kredi kalitesi değişkeninin kazanç oynaklığını pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Kredi zararı karşılıklarının brüt kredilere oranını temsil eden bu değişkende artış meydana gelmesi sorunlu kredilerin arttığı anlamına gelmektedir. Bu durum, bankalara yönelik olumsuz bir bakış açısı geliştirebilmekte ve bu da bankaların kredibilitesini düşürebilmektedir. Dolayısıyla LQUALITY oranında artış yaşanması kazanç oynaklığını arttırmıştır. Aktif toplamının logaritması alınarak hesaplanan SIZE değişkeni ile kazanç oynaklığı arasında pozitif yönlü bir ilişki hesaplanmıştır. Banka kârlılığına etki eden mikro faktörlerin başında banka büyüklüğü gelmektedir. Literatürde, ölçek ekonomisinden yeterli düzeyde yararlanan bankaların büyüklüğü ile kârlılıkları arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğu savunulmaktadır. Kârlılık yükseldikçe bankalara yönelik yapılan denetimler artmakta ve bu da yöneticileri kazanç yönetimi davranışlarına itebilmektedir.

Model 8'in analiz sonucuna göre Seviye 1 girdileri kullanılarak ölçülen finansal varlıkların kazanç oynaklığını negatif etkileme beklentisi gerçekleşmiştir. Aynı zamanda varsayımlarla uyumlu olarak Seviye 2 girdileriyle ölçülen finansal varlıkların kazanç oynaklığını arttırdığı görülmüştür. Elde edilen bu sonuçlar, gerçeğe uygun değer hiyerarşisi kullanımının kazanç kalıcılığına etkisinin ölçüldüğü Model 2 ile uyumludur.

SONUÇ

Varlık ve yükümlülüklerin ilk kez muhasebeleştirilmesi ile izleyen dönemlerde finansal tablolarda yer alacak parasal değerlerinin belirlenmesinde esas teşkil eden değerlendirme işlemi, işletmelerin mali durumu ve faaliyet sonuçlarını gerçeğe uygun olarak tespit etmeyi amaçlamaktadır. Finansal tablolarda sunulan bilgilerin, finansal tablo kullanıcılarının ekonomik kararlarını etkilemesi nedeniyle gerçeği yansıtması önem arz etmektedir. Bu bağlamda, en temel yöntem olan tarihi maliyet esasına göre hazırlanan finansal tabloların gerçeği yansıtmadığı yönünde kaygılar oluşmuş, eleştiriler yapılmış ve tarihi maliyet esasını dışında birtakım yaklaşımların geliştirilmesi ihtiyacı doğmuştur.

Muhasebenin sosyal sorumluluk, tam açıklama ve tarafsızlık kavramları gereği finansal tablo kullanıcılarına doğru kararlar verebilmeleri için bilgilerin doğru ve zamanında sunulması adına gerçeğe uygun değer kullanılması öngörülmüştür. Güçlü sermaye piyasaları ve bu piyasalarda güçlü paylara sahip kitlelerin varlığı nedeniyle ilk uygulamaların Anglosakson ülkelerinde görüldüğü gerçeğe uygun değer muhasebesi, IASB ve FASB tarafından ilke ve kural bazlı olarak ele alınıp geliştirilmiştir. Uluslararası alanda yapılan çalışmalara paralel olarak Türkiye’de de SPK, BDDK ve Hazine Müsteşarlığı tarafından yayımlanan yönetmelik ve tebliğlerde; TMSK ve sonrasında KGK tarafından çeşitli tarihlerde yayımlanan standartlarda gerçeğe uygun değer kavramı yer almıştır. Gerçeğe uygun değer kavramına verilen önemin artmasının ardından TFRS 13 yayımlanmış ve standart içerisinde gerçeğe uygun değer ölçüm yöntemlerine ilişkin bilgilerin yanı sıra bu yöntemlerde kullanılacak girdilerin düzeyi için oluşturulan hiyerarşi de açıklanmıştır.

Literatür genelinde araştırmacılar, akademisyenler ve uygulayıcılar tarafından gerçeğe uygun değer muhasebesine ilişkin olumlu ve olumsuz birçok görüş bulunmaktadır. Olumsuz görüşler arasında, doğrudan gözlemlenebilir piyasa değerlerinin olmaması durumunda, gerçeğe uygun değer yaklaşımının yanlış değerlendirme ve ahlaki açıdan tehlike yaratması sorunu yer almaktadır. Çünkü yöneticiler gözlemlenemeyen girdiler aracılığıyla yatırımcıların beklentilerini karşılayabilecek önyargılı tahminlere odaklanabilmekte ve kendi hedeflerini

gerçekleştirmek için kazanç yönetim aracı olarak kullanılabilmektedir. Bu nedenle gerçeğe uygun değer hiyerarşisinde 2. ve 3. seviye girdiler önem arz etmektedir. İlgili girdiler yönetim tarafından tahmin edilmekte ve böylece iç tahminleri muhasebe manipülasyonu ve kazanç yönetimi amaçları için kullanma fırsatı doğmaktadır. Yönetimin takdir yetkisini arttıran uygulamalar kazanç yönetimi davranışlarını arttırmakta ve bu nedenle kazanç kalitesi düşmektedir. FASB tarafından, gelecekteki kazançların tahmin edilmesi ve işletmelerin kazançlarını doğru bir şekilde yansıtmada raporlanan kazançların kabiliyeti ve faydası şeklinde tanımlanan kazanç kalitesinin muhasebe ve piyasa temelli göstergeleri mevcuttur. Muhasebe temelli göstergeler; tahakkuk kalitesi, kalıcılık, öngörülebilirlik, oynaklık ve istikrarlılık şeklinde sıralanmaktadır. Araştırmacılar çoğunlukla kendi çalışmaları ile uyumlu olan ölçüm araçlarını belirleyerek kazanç kalitesinin tanımı ve temel göstergeleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bu çalışmada, gerçeğe uygun değer girdilerinin hangi hiyerarşi seviyesinde kazanç kalitesini etkilediğini ve finansal tabloların sonuçlarını manipüle etmek için hangi finansal araçların daha fazla kullanılabileceğini belirlemek adına analizler yapılmıştır. Çalışma, gerçeğe uygun değer en fazla finansal araçların değerlendirilmesinde esas olarak kullanılması ve finansal araçların da bankalar tarafından yüksek miktarda tutulması nedeniyle bankalarda uygulanmıştır. Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların yaklaşık %60’ı mevduat bankasıdır. Bu nedenle analiz mevduat bankaları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Türkiye’deki mevduat bankalarının gelişmiş ülkelerdeki bankalara göre değerlendirme teknikleri kullanarak gerçeğe uygun değerleri daha sık tahmin etmesi beklenmiştir. Bu durumun, yöneticilere tahmin değerleriyle oynama yapma imkânı verdiği ve böylece raporlanan kazancın kalitesinin düşmesine neden olduğu varsayılmıştır. Yapılan içerik analizinin ardından, mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer hiyerarşisine yer verdikleri finansal tablo kalemlerinin oranları birbirinden farklılık göstermekle birlikte, tutar açısından finansal varlıkların finansal yükümlülüklerle oranla daha fazla olduğu görülmüştür. Bu nedenle gerçeğe uygun değer muhasebesinin kazanç kalitesi üzerindeki etkisi finansal varlıklar aracılığıyla analiz edilmiştir.

Kazanç kalitesinin temel göstergelerinden tahakkuk kalitesinin ölçümü için ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuk ayırımına ihtiyaç bulunmakta olup özellikle mevduat bankalarının ihtiyari tahakkuklarına ilişkin bilgiye ulaşmak oldukça zordur. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda, genellikle ihtiyari olmayan tahakkuklar hesaplanmakta ve kurulan ekonometrik modellerin tahmini sonucunda elde edilen hata terimlerinin ihtiyari tahakkukları temsil ettiği varsayılmaktadır. Bilgi eksikliği ve hesaplamada oluşabilecek hata ihtimalinin yüksekliği nedeniyle tahakkuk kalitesi kazanç kalitesinin ölçüm kriteri olarak çalışmaya dâhil edilmemiştir. Kalıcılık, cari dönem kazancının gelecek dönemlerde de muhafaza edilebilirliğini ifade ederken; öngörülebilirlik, cari dönem kazançlarının gelecek dönem kazançlarını tahmin etme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Kalıcılık ve öngörülebilirlik göstergelerinin her ikisi de cari dönem ve gelecek dönem kazançları arasındaki ilişki ile ölçülmekte ve kalıcılık gösteren kazançların aynı zamanda öngörülebilir olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmada kazanç kalıcılığının ölçülmesi tercih edilmiştir. Değişkenliğin ya da oynaklığın göreceli yokluğunu ifade eden istikrarlılık, kazanç yönetimi davranışı olarak yöneticilerin gerçekleşen kazançlardaki oynaklığı azaltmak amacıyla stratejik raporlama yapmasıdır. Bu bağlamda, çalışmada istikrarlılık ve oynaklık kriterlerinden birinin ölçümü yeterli görülmüş ve kazanç oynaklığı kriteri analiz edilmiştir.

Çalışmanın uygulama bölümünde gerçekleştirilen panel veri analizi ile öncelikle gerçeğe uygun değer muhasebesinin kazanç kalıcılığı üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Bu bağlamda, mevduat bankalarının aktif toplamaları içerisinde gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlık oranı arttıkça kazanç kalıcılığının azalmaya başladığı görülmüştür. Gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlık oranında yaşanan artışın hangi hiyerarşi seviyesinde kazanç kalıcılığını pozitif ve hangi hiyerarşi seviyesinde kazanç kalıcılığını negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Seviye 1 girdileri ile değerlendirilen finansal varlık oranındaki artışın kazanç kalıcılığını pozitif yönde, Seviye 2 girdileri ile değerlendirilen finansal varlık oranındaki artışın ise kazanç kalıcılığını negatif yönde etkilediği görülmüştür. İçerik analizi çalışmasından elde edilen veriler doğrultusunda 2013 ve 2017 yılları arasında Seviye 1 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıkların başında satılmaya hazır finansal

varlıklar, 2018 ve 2019 yıllarında ise gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar yer almaktadır. Seviye 2 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıklarda 2013 ve 2017 yılları arasında gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar, 2018 ve 2019 yıllarında türev finansal varlıklar tutar açısından ilk sırada yer almaktadır. Seviye 3 girdileri ile ölçülen finansal varlık oranı ile kazanç kalıcılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Özetle, çalışmanın bu bölümüne kadar yapılan analizlerin sonucu beklentilerle büyük ölçüde uyumludur.

Gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımı finansal tablo unsurlarının değerlendirme dönemlerinde bazı gerçekleşmemiş kazanç ya da kayıpların raporlanmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla kurulan ilk iki modelde cari dönem kazançlarıyla doğrudan ilişkili olmayan hesap kalemleri de yer almaktadır. Bu hesap kalemlerinin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen dalgalanmalar kâr veya zarar tablosuna ya da diğer kapsamlı gelir tablosuna yansıtılmaktadır. Literatürde kâr veya zarar ile diğer kapsamlı gelire yansıtılan gerçeğe uygun değer düzeltmelerinin bankaların gelecekteki performanslarının tahmin edilmesindeki etkisinin ölçüldüğü çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarda, raporlanan gerçeğe uygun değer düzeltmelerinin ilerleyen yıllar için kazanç tahminlerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Buradan hareketle bu çalışmada da finansal varlıklar, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan ve diğer kapsamlı gelire yansıtılan şeklinde ikiye ayrılarak, bu iki tür gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıkların kazanç kalıcılığı üzerinde benzer etkiye sahip olup olmadığı test edilmiştir. Analiz sonucunda gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıkların kazanç kalıcılığını pozitif yönde etkilediği görülmüştür, diğer kapsamlı gelire yansıtılanların ise kazanç kalıcılığı ile arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çalışmanın bu bölümüne kadar mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer hiyerarşisi seçimlerinde doğrudan gözlemlenebilir girdi kullanımlarının kazanç kalıcılığını pozitif yönde etkilediği ve dolaylı olarak gözlemlenebilir girdi kullanımlarının ise negatif yönde etkilediği görülmüştür. Ancak gözlemlenemeyen

girdiler ile kazanç kalıcılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu nedenle mevduat bankalarının ele alınan dönem içerisinde kazanç kalıcılığını sağlama yönünde kazanç yönetimi davranışı uygulayıp uygulamadıkları hususunda bilgi sahibi olabilmek için ek analizler yapılmıştır. Bu analizlerde, kazancın temel bileşenlerinden biri olan ve sıklıkla manipülasyon amaçlı kullanılan tahakkuklar ele alınmıştır. Tahakkukları temsilen ise özel bir tahakkuk kalemi olan kredi kayıp karşılıkları seçilmiştir. Öncelikle kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığını etkileyen hesap kalemleri tespit edilmiş, daha sonra vergi, kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığı öncesi kazancı etkileyip etkilemediği test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre kısmen veya tamamen geri ödenmesi 90 günü aşmış olan takipteki kredilerde yaşanan artış kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığını arttırmaktadır. Ancak kredi ve diğer alacaklar değer düşüklüğü karşılığında yaşanan artışın kazançların kalıcılığını düşürmediği, aksine kazanç kalıcılığını pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Bu durum, mevduat bankalarının kazancın yüksek olduğu dönemlerde cari dönem kredi karşılıklarını artırma yoluna gittikleri, ancak cari dönem kredi karşılıklarının arttırılması aracılığıyla gelecek dönem vergi ve karşılık öncesi kazancın kalıcılığını artırma yönünde kazanç yönetimi davranışı sergilemediğini göstermiştir.

Son olarak, mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer hiyerarşisi seçimlerinin kazanç oynaklığı üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Kazanç oynaklığı, aktif toplamıyla ölçeklendirilen net gelirin standart sapması olarak ölçülmüştür. Elde edilen sonuçlar gerçeğe uygun değer hiyerarşisi seçimlerinin kazanç kalıcılığına olan etkisi ile paralellik göstermiştir. Seviye 1 girdileri ile değerlendirilen finansal varlık oranındaki artışın kazanç oynaklığını negatif yönde, Seviye 2 girdileri ile değerlendirilen finansal varlık oranındaki artışın ise kazanç oynaklığını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Çalışma sonucunda, kazanç kalitesinin ölçüm kriteri olarak seçilen kazanç kalıcılığının ve kazanç oynaklığının gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımı ve hiyerarşi seçimlerinden etkilendiği anlaşılmıştır. Mevduat bankaları tarafından finansal varlıkların, ölçüm tarihinde erişilebilen özdeş varlıkların aktif piyasalardaki

kotasyon fiyatları kullanılarak Seviye 1 girdileri ile değ erlenmesi kazanç kalitesini etkilemektedir. Mevduat bankalarının 2013 ile 2019 arasındaki 7 yıllık dönemde Seviye 1 girdileri ile değ erledikleri finansal varlıklarının aktif toplamları içerisindeki payı arttıkça kazanç kalıcılığı artmış ve kazanç oynaklığı düş müştür. Doğ rudan ya da dolaylı olarak gözlemlenebilir olan ve Seviye 1 içerisindeki kotasyon fiyatlarının dışında kalan Seviye 2 girdilerinin kullanıldığı finansal varlıkların aktif toplamları içerisindeki payı arttıkça kazanç kalıcılığı düş müş ve kazanç oynaklığı artmış tır. Kazanç kalıcılığ ının artması ve kazanç oynaklığ ın düş mesi kazanç kalitesini arttırmakta, tersi durum ise düşürmektedir. Dolayısıyla Seviye 1 girdi kullanımının kazanç kalitesini olumlu yönde etkilediğ i, Seviye 2 girdi kullanımının olumsuz yönde etkilediğ i görölmüş tür. Ele alınan dönemde mevduat bankaları hem finansal varlıklarında hem de finansal yükümlüklerinde Seviye 3 girdilerini asgari düzeyde kullanarak standardın öngördüğ ü şekilde raporlama yapmış tır. Seviye 3 girdilerinin tutar açısından oldukça düşük miktarda olması kazanç kalitesi üzerinde anlamlı bir etkisinin çıkmamasına neden olmuştur.

Ulusal literatürde kazanç yönetimi konusunda çok sayıda çalışma bulunmasına karş ın gerçeğ e uygun değ er muhasebesi kullanımı ile kazanç kalitesi arasındaki ilişkiye dair bir araştırma bulunmamaktadır. Ayrıca bankaların gerçeğ e uygun değ er hiyerarş isi seçimlerine ilişkin hali hazırda bir veri tabanının bulunmaması da bu çalışmayı özgün kılmaktadır. Ortaya çıkan bulgular çerçevesinde mevduat bankalarının gerçeğ e uygun değ er hiyerarş isi kullanımlarına yönelik raporladıkları finansal varlıkların denetlenmesine bir rehber oluşturulabilecektir. Bu çalışmada kullanılan modeller ve değ işkenler, farklı ö lkelerden bankaların veya farklı sektörlerden iş letmelerin dâhil edileceğ i çalışmalara yol gösterecektir. Elde edilen sonuçlar kurumsal yapı, denetim ortamı, denetçinin sektör uzmanlığı, ö lke ve/veya sektördeki yasal yaptırımlar gibi faktörlerin de analize eklenmesiyle geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- ACAR, M.:2017 “Türk Finans Sektörünün Kâr Yönetimi ve Karların Süreğenliği Üzerinden Kâr Kalitesinin İncelenmesi”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:102, 37-62
- ADIGÜZEL, H.:2017 “Türkiye’de Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Uyumun Firmaların Kazanç Kalitesi Üzerine Etkisi”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Numara:51, 103-114
- ADIGÜZEL, H.:2018 “Muhasebe Literatüründe Kazanç Yönetimi Teknikleri”, **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Numara:11(1), 63-76
- AKDOĞAN, N. AYDIN, H.:1987 **Muhasebe Teorileri**, Ankara, Gazi Üniversitesi İİBF Yayınları
- AKDOĞAN, N.:2001 “IAS 39 Nolu Standart Hükümlerine Göre Menkul Kıymetler ve Finansal Duran Varlık İşlemlerinde Uygulanacak Muhasebe Politikaları”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:3, Sayı:3, 61-78
- AKDOĞAN, N.:2004 **Enflasyon Muhasebesi-Kurumsal Yaklaşımlar ve Türkiye Uygulaması**, Ankara, Gazi Kitabevi
- AKDOĞAN, Y. E., ACAR BOYACIOĞLU, M.: 2014 “The Effect Of Corporate Governance On Firm Performance: A Case Of Turkey”, **International Journal of Critical Accounting**, Volume:6, Number:2, 187-210
- AKGÜN, A. İ.:2016 “Türkiye Finansal Raporlama Standartları’nda Tarihi Maliyet Muhasebesinden Gerçeğe Uygun Değere Yükseliş”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Sayı:4, Numara:3, 127-153
- AKINTOYE, I. R., AJIBADE, A., JAYEOBA, O. OLAYINKA, I.:2016 “Value of Accounting Numbers and Analysts’ Forecast Errors”, **International Journal of Research & Methodology in Social Science**, Volume:2, Number:3, 17-32
- AKSU, M., KÖSEDAĞ, A.:2006 “Transparency and Disclosure Scores and their Determinants in the Istanbul Stock Exchange”, **Corporate Governance an**

International Review, Volume:14, Number:4, 277-296

- AKTAN, C. C.:2013 “Kurumsal Şirket Yönetimi”, **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, 150-191
- AKTAŞ, R.,
DERAN, A.:2006 “ ‘Fair Value’ Karşılığı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Tespit Hiyerarşisi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Numara: 8/2, 153-166
- ALDERMAN, W.,
MUELLER, J.
M.:2003 “Cash Flow Classification of Restricted Funds”, **The CPA Journal**, (03.10.2019),
<http://archives.cpajournal.com/2003/1103/dept/d114603.htm>
- ALEXNDER, D.,
NOBES, C.:2010 **Financial Accounting An International Introduction**, Prentice Hall-Financial Times
- ALFREDSON, K.,
LEO, K. J.,
PICKER, R.,
PACTER, P.,
RADFORD, J.,
WISE, V.:2007 **Applying International Financial Reporting Standards**, Australia, John Wiley & Sons
- ALLEN, F.,
CARLETTI, E.:2008 “Mark to Market Accounting and Liquidity Pricing”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:45, Issues: 2-3, 358-378
- ALTINTAŞ, A.
T.:2011 “Uluslararası Muhasebe ve Türkiye’de Muhasebe Hukuku”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:1
- ARI, M.:2008 “Kurumsal Yönetim ve Finansal Raporlamanın Güvenilirliği”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:3, Sayı:2, 43-68
- ARMSTRONG, C.,
BARTH, M.,
JAGOLINZER, A.,
RIEDL, E.:2010 “Market Reaction to the Adoption of IFRS in Europe”, **The Accounting Review**, Volume:85, Number:1, 31-61
- ATAMAN, Ü.:1994 **Muhasebe Dönem Sonu İşlemleri**, İstanbul, Marmara Üniversitesi Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, Yayın No: 491/724
- AVERY, R.,
EDMONDS, A. **Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlük**, Redhouse Yayınları

G.:1999

BAIMAN, S.,
VERRECCHIA, R.
E.:1996

“The Relation Among Capital Markets, Financial Disclosure, Production Efficiency, and Insider Trading”, **Journal of Accounting Research**, Volume: 34, Number: 1, 1-22

BDDK:2002

Muhasebe Uygulama Yönetmeliği, Resmi Gazete, 22.06.2002 Tarih, Sayı: 24793

BDDK:2016

Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 22.06.2016 Tarih, Sayı:29750

BDDK:2019

Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete, 29.11.2019 Tarih, Sayı: 30961

BALTAGI, B.
H.:2005

Economics Analysis of Panel Data, Third Edition, John Jiley & Sons

BARNEA, A.,
RONEN, J.,
SADAN, S.:1976

“Classificatory Smoothing of Income with Extraordinary Items”, **The Accounting Review**, Volume:51, Number:1, 110-122

BARLEV, B.,
HADDAD, J.
R.:2003

“Fair Value Accounting and the Management of the Firm”, **Critical Perspective on Accounting**, Number:14, 383-415

BARLEV, B.,
HADDAD, J.
R.:2007

“Harmonization, Comparability, and Fair Value Accounting”, **Auditing and Finance**, Number:22 (3), 493-509

BARRAGATO, C.,
MARKELEVICH,
A.:2003

“Earnings Quality Following Corporate Acquisitions”, 2003, https://www.academia.edu/24771290/Earnings_quality_following_corporate_acquisitions (02.02.2020)

BARTH, M.,
LANDSMAN, W.,
WAHLEN, J.:1995

“Fair Value Accounting: Effects of Banks’ Earnings Volatility, Regulatory Capital, and Value of Contractual Cash Flow”, **Journal of Banking & Finance**, Volume:19, Issues:3-4, 577-605

- BARTH, M.,
LANDSMAN, W.,
LANG, M.:2008 “International Accounting Standards and Accounting Quality”, **Journal of Accounting Research**, Volume:46, Issue:3, 467-728
- BARTOV, E.,
GIVOLY, D.,
HAYN, C.:2002 “The Rewards to Meeting or Beating Earnings Expectations”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:33, 173-204
- BARUA, A.:2006 “Using the FASB’s Qualitative Characteristics in Earnings Quality Measures”,s.6
<https://pdfs.semanticscholar.org/9538/60506f9da654f40ae8653ac2b0b18945e28d.pdf> (28.01.2020)
- BARVEL, B.,
HADDAD, J.
R.:2003 “Fair Value Accounting and the Management of the Firm”, **Critical Perspectives on Accounting**, Volume:14, 383-415
- BASU, S.:1997 “The Conservatism Principle and The Asymmetric Timeliness of Earnings”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:24, Issue:1, 3-37
- BAYIRLI, R.:2006 “Yaratıcı Muhasebe, Etik, Firma Değeri ve Örnek Bir Uygulama”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara
- BEATTY, A.,
HARRIS, D.:1998 “The Effects of Taxes, Agency Costs and Information Asymmetry on Earnings Management: A Comparison of Public and Private Firms”, **Review of Accounting Studies**, 299-326
- BEAVER, W. H.,
MCNICHOLS, M.
F., NELSON, K.
K.:2003 “Management of The Loss Reserve Accrual And The Distribution of Earnings In The Property-Casualty Insurance Industry”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:35, 347-376
- BECKER, C.,
DEFOND, M.,
JIAMBALVO, J.,
SUBRAMANYAM,
K. R.:1998 “The Effect of Audit Quality on Earnings Management”, **Contemporary Accounting Research**, Volume:15, Number:1, 1-24
- BENEISH, M.
D.:1997 “Detecting GAAP Violation: Implications For Assessing Earnings Management Among Firms With Extreme Financial Performance”, **Journal of Accounting and Public Policy**, Volume:16, Issue:3, 271-309

- BENEISH, M.
D.:1999 "The Detecting of Earnings Manipulation", **Financial Analysts Journal**, Volume:55, Number:5, 24-36
- BERGER, A.
N.:1995 "The Relationship Between Capital and Earnings in Banking", **Journal of Money, Credit and Banking**, Volume:27, Number:2, 432-456
- BERNARD, V. L.,
MERTON, R. C.,
PALEPU, K.G.:1995 "Mark-to-Market Accounting for Banks and Thrifts: Lessons from the Danish Experience", **Journal of Accounting Research**, Volume:33, Number:1, 1-32
- BERNSTEIN, L.
A.:1989 **Financial Statement Analysis: Theory, Application and Interpretation**, Fourth Edition, Irwin
- BHAT, V. N.:1996 "Banks and Income Smoothing: An Empirical Analysis", **Applied Financial Economics**, Volume:6, Issue:6, 505-510
- BIES, S. S.:2004 "Fair Value Accounting", **To The International Association of Credit Portfolio Managers General Meeting**, New York
- BLUNDELL, R.,
BOND, S.:1995 "Initial Conditions and Moment Restrictions in Dynamic Panel Data Models", <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.66.109&rep=rep1&type=pdf>, (22.08.2020)
- BRATTEN, B.,
CAUSHALI, M.,
KHAN, U.:2016 "Usefulness of Fair Values for Predicting Banks' Future Earnings: Evidence from Other Comprehensive Income and Its Components", **Review of Accounting Studies**, Volume:21, 280-315
- BURGSTAHLER,
D., DICHEV, I.:1997 "Earnings Management to Avoid Decreases and Loses", **Journal of Accounting and Economics**, Number:24, 99-126
- BÜYÜKKOYUNLU
, B.: 2020 "Havayolu Yolcu Taşıma İşletmelerinde Finansal Performansı Belirleyen Faktörlerin Dinamik Panel Veri Analizi ile İncelenmesi", **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış Doktora Tezi
- BYARD, D., LI, Y.,
WEINTROP, J.:2006 "Corporate Governance and The Quality of Financial Analysts' Information", **Journal of Accounting and Public Policy**, Number:25, 609-625
- CAMPHELL, R. L.,
OWENS- "Fair Value Accounting From Theory to Practice", **Strategic Finance**, Volume: 90, 31-37

JACKSON, L. A.,
ROBINSON, D.
R.:2008

CHAN, S.:2010 “From IAS 39 to IFRS 9: More Than Just a Name Change”, **Hong Kong Institute of Certified Public Accountants**, s.18, (22.09.2019) https://1pdf.net/from-ias-39-to-ifrs-9-more-than-just-a-name_58d17982f6065dc31712bd71

CLARK, P. K.,
HINTON, P. H.,
NICHOLSON, E.
STOREY, L. J.,
WELLS, G. G.,
WHITE, M. G.:2003 “The Implication of Fair Value Accounting for General Insurance Companies”, **Institute of Actuaries and Faculty of Actuaries**, 1-38

COHEN, D. A.:2003 Daniel A. Cohen, “Quality of Financial Reporting Choice: Determinants and Economic Consequence”, 30.10.2019, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.551.8406&rep=rep1&type=pdf>

COMISKEY, E.,
MULFORD, C.:2000 **Guide to Financial Reporting and Analysis**, John Wiley & Sons

CORNELL, B.,
LANDSMAN, W.
R.:2003 “Accounting Valuation: Is Earnings Quality an Issue?”, **Financial Analysts Journal**, Volume:59, Number:6, 20-28

ÇAKICI, C.:2002 **Ansiklopedik Muhasebe Terimleri Sözlüğü**, Birinci Baskı, İstanbul, Beta Basım

ÇETİNKAYA, N.:2017 “Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Değerlemesinde Gerçeğe Uygun Değer Tespiti ve Türkiye’deki Uygulamaların Değerlendirilmesi”, **İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi**, Numara:2/4, 69-83

ÇETİNOĞLU, T.,
TUTKAVUL, K.:2013 “Aracı Kurumlarda Kapsamlı Gelirin Raporlanması ve Faaliyet Sonuçlarına Etkisinin İncelenmesi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:38, 143-169

- ÇELİK, O., ECER, A., KARABACAK, H.:2006 "Impact of Firm Specific Characteristics on the Web Based Business Reporting: Evidence from the Companies Listed in Turkey", **Problems and Perspectives in Management**, Volume:4, Issue:3, 100-133
- ÇELİK, İ., ÖZDEMİR, A., DEMİR GÜLBAHAR, S.:2018 "Gelişmekte Olan Ülkelerde Getiri ve Volatilite Yayılımı: NIMPT Ülkelerinde VAR-EGARCH Uygulaması", **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Cilt:55, Sayı:636, 9-24
- DE MEDEIROS, O. R., DANTAS, J. A., LUSTOSA, P. R.:2012 "An Extended Model for Estimating Discretionary Loan Loss Provisions in Brazilian Banks", https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2030847 (30.06.2020)
- DEANGELO, L. E.:1981 "Auditor Size and Audit Quality", **Journal of Accounting and Economics**, Volume:3, Number:2, 183-199
- DEANGELO, L.:1986 "Accounting Numbers As Market Valuation Substitutes: A Study Of Management Buyouts Of Public Stockholders", **The Accounting Review**, Volume:61, Number:3, 400-420
- DECHOW, P., SLOAN, R.:1991 "Executive Incentives and The Horizon Problem: An Empirical Investigation", **Journal of Accounting and Economics**, Volume:14, Issue:1, 51-89
- DECHOW, P., SLOAN, R., SWEENEY, A.:1995 "Detecting Earnings Management", **The Accounting Review**, Volume:70, Number:2, 193-225
- DECHOW, P., SKINNER, D.:2000 "Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators", **Accounting Horizons**, Volume: 14, Number:2, 235-250
- DECHOW, P., DICHEV, I.:2002 "The Quality of Accruals and Earnings: The Role of Accrual Estimation Errors", **The Accounting Review**, Volume:77, 35-59
- DECHOW, P. M., SCHRAND, C. Patricia M. Dechow, Catherine M. Schrand, **Earnings Quality**, United States of America

M.:2004

DEGEORGE, F.,
PATEL, J.,
ZECKHAUSER,
R.:1999

“Earnings Management to Exceed Thresholds”, **The Journal of Business**, Volume:72, Number:1, 1-33

DEMİR, V.,
BAHADIR, O.:2007

“Muhasebe Manipülasyonu-Yöntemler ve Teknikler”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:84, 103-120

DEMİREL ARICI,
N., KARĞIN,
M.:2017

“Muhasebe Bilgilerinin Kalitesini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Literatür İncelemesi”, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:24, Sayı:1, 215-232

DEMİRKAN, S.,
PLATT, H.:2009

“Financial Status, Corporate Governance Quality, And The Likelihood Of Managers Using Discretionary Accruals”, **Accounting Research Journal**, Volume:22, Number:2, 93-117

DEMİRKAN, S.,
PLATT, H.:2009

“Financial Status, Corporate Governance Quality, And The Likelihood Of Managers Using Discretionary Accruals”, **Accounting Research Journal**, Volume:22, Number:2, 93-117

DERAN, A.,
SAVAŞ, İ.:2013

“Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerleme ve Finansal Tablolarda Sunum Esasları”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 14, Sayı:2, 73-95

DİNÇ, E., ATASEL,
O. Y.:2016

“Türkiye’deki Muhasebe Anlayışının Gelişim Süreci Ve Mevcut Durumun İncelenmesi”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:6, Sayı:12, 267-283

DOĞAN, A.,
GÜNGÖR TANÇ,
Ş., TANÇ, A.:2008

“Makul Değer Muhasebesi İşletme Yönetimi Üzerine Etkileri”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:22, Sayı:1, 453-473

DUMAN, H.:2010

“Kamunun Aydınlatılması İlkesi Kapsamında Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Finansal Raporlama Kalitesi ve Şirket Performansı Üzerine Etkisi: İMKB’de Bir Uygulama”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Konya

DURAK, G.,
GÜREL, E.:2014

“Finansal Raporların Kalitesine Etki Eden Ülkeye Özgü Faktörler”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:64, 95-109

- ELDEMİR, S.:2019 “Kamu Yönetiminde Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Bir Kurumsal Derecelendirme Model Önerisi”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi
- EPSTEIN, B. J.,
MİRZA, A.:2006 **IFRS 2006: Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards**, USA, John Wiley&Sons Inc.
- ERCAN, C.,
KILINÇ, E.:2014 “Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin TMS 40 ve KOBİ TFRS Bölüm 16 Açısından Değerlendirilmesi”, **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, Sayı:1, 66-78
- ERTAN, Y.:2011 “Türkiye Muhasebe Standartlarının Denetim ve Muhasebe Kalitesi Üzerindeki Etkisi: Bir Uygulama”, **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Bursa
- EY: 2015 **Classification of Financial Instruments Under IFRS 9**, EY's International Financial Reporting Standards Group, (30.09.2019) https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Classification_of_financial_instruments_under_IFRS_9./%24File/Apply-FI-May2015.pdf
- FAMA, E.,
JENSEN, M.:1983 Eugene F. Fama, Michael C. Jensen, “Separation of Ownership and Control”, **The Journal of Law & Economics**, Volume:26, Number: 2, 301-325
- FASB:2006 **Statement of Financial Accounting Standards No. 157**
- FINDIK, H.:2016 “Türkiye Muhasebe Standartları Çerçevesinde Finansal Varlıkların Muhasebeleştirilmesi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:69, 61-82
- FRANCIS, J.,
LAFOND, R.,
OLSSON, P. M.,
SCHIPPER, K.:2004 “Costs of Equity and Earnings Attributes”, **The Accounting Review**, Volume:79, Number:4, 967-1010

- FRANCIS, J.,
LAFOND, R.,
OLSSON, P. M.,
SCHIPPER, K.:2006
“Earnings Quality”, **Foundations and Trends in Accounting**,
Volume:1, Issue:4, 1-68
- FUDENBERG, D.,
TIROLE, J.:1995
“A Theory of Income and Dividend Smoothing Based on Incumbency Rents”, **Journal of Political Economy**,
Volume:103, Number:1, 75-93
- GIROUX, G.:2004
Detecting Earnings Management, **John Wiley & Sons**
- GISSEL, J. L.,
GIACOMINO, D. E.,
AKERS, M. D.:2005
“Earnings Quality: It’s Time to Measure and Report”, **The CPA Journal**, Number:75, 32-37
- GIVOLY, D.,
RONEN, J.:1981
“‘Smoothing’ Manifestations in Fourth Quarter Results of Operations: Some Empirical Evidence”, **Abacus**, Volume:17, Issue:2, 174-193
- GOLDBERG, S. R.,
GODWIN, J.
H.:1997
“International Differences In Financial Reporting: What U.S. CFOs Need To Know”, **Corporate Accounting & Finance**, Volume:8, Issue:2, 93-102
- GONCHAROV, I.:2016
“Fair Value Accounting, Earnings Volatility, and Stock Price Volatility”, https://www.semanticscholar.org/paper/Fair-Value-Accounting%2C-Earnings-Volatility%2C-and-Goncharov/65d87f7a07867353a3d074f04de4aea55bd4c3be#citin_g-papers (19.10.2020)
- GÖKGÖZ, A.,
ŞENTÜRK, F.:2015
“Borsa İstanbul’da İşlem Gören Şirketlerin Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisinde Kullandıkları Seviye Girdilerinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma”, **Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies**, Numara: 1(4), 67-80
- GÖKGÖZ, A.:2015
“Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Muhasebeleştirilmesi”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:29, Sayı:3, 459-477
- GÖZLÜKLÜ, B.:2017
“TMS/TFRS’lerdeki Değerleme İlkeleri ve Vergi Sistemi ile Yakınsama Olanaklarının Araştırılması”, **Başkent Üniversitesi**

- GRANOF, M.
H.:1983 **Accounting for Managers and Investors**, Prentice Hall PTR
- GRAY, S.:1988 “Towards a Theory of Cultural Influence on the Development of Accounting Systems Internationally”, **Abacus: A Journal of Accounting, Finance, and Business Studies**, Volume:24, Issue:1, 1-15
- GREEN, J. P.:1999 “The Impact Of The Quality Of Earnings On The Valuation Relevance Of Cash Flow Disclosures”, **The British Accounting Review**, Volume:31, Issue:4, 387-413
- GUAY, W.,
KOTHARI, S. P.,
WATTS, R.:1996 “A Market-Based Evaluation of Discretionary Accruals Models”, **Journal of Accounting Research**, Volume:34, 83-105
- GUJARATI, D. N.,
PORTER, D.
C.:2008 **Basic Econometrics**, The McGraw-Hill Series Economics, Fifth Edition
- GUL, F., FUNG, S.
Y., JAGGI, B.:2009 “Earnings Quality: Some Evidence On The Role of Auditor Tenure and Auditors’ Industry Expertise”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:47, 265-287
- GURU, B. K.,
STAUNTON, J.,
SHANMUGAM,
B.:1999 “Determinants of Commercial Bank Profitability in Malaysia”, **12th Annual Finance and Banking Conference**
- GÜCENME,
Ü.:1996 **Mali Tablolar Analizi**, Bursa, Marmara Kitabevi Yayınları
- GÜCENME
GENÇOĞLU, Ü.,
ERTAN, Y.:2012 “Muhasebe Kalitesini Etkileyen Faktörler ve Türkiye’deki Durum”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:53, 1-24
- GÜLAÇ, H.:2014 “İşletmelerin Yatırım Kararları ile Finansman Kararları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Türkiye İmalat Sektörü İşletmeleri Üzerine Bir Dinamik Panel Veri Analizi”, **Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi

- GÜNGÖR, B.,
YERDELEN
KAYGIN, C.:2015 “Dinamik Panel Veri Analizi ile Hisse Senedi Fiyatını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:9, 149-168
- GÜREL, E.,
DURAK, G.:2014 “İşletmesel Raporlama”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:122, 45-62
- HABIB, A.:2005 “Firm-Specific Determinants of Income Smoothing in Bangladesh: An Empirical Evaluation”, **Advances in International Accounting**, Volume:18, 53-71
- HAN, S., KANG, T.,
SALTER, S.:2010 “A Cross-Country Study On The Effects Of National Culture On Earnings Management”, **Journal of International Business Studies**, Volume:41, Number:1, 123-141
- HEALY, P.:1985 “The Effect Of Bonus Schemes On Accounting Decisions”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:7, 85-107
- HEALY, P.,
WAHLEN, J.:1999 “A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting”, **Accounting Horizons**, Volume:13, Issue:4, 365-383
- HERRMANN, D.,
SAUDAGARAN, S.
M., THOMAS, W.
B.:2006 , “The Quality of Fair Value Measures for Property, Plant and Equipment”, **Accounting Forum**, Volume:30, Issue:1
- HERZ, R. H.,
MACDONALD, L.
A.:2008 “Some Facts About Fair Value”, **Understanding the Issues**, Financial Accounting Standards Board
- HITZ, M. J.:2007 “The Decision Usefulness of Fair Value Accounting-A Theoretical Perspective”, **European Accounting Review**, Volume:1, Number:2, 323-362
- HOLTHAUSEN,
R.:2009 “Accounting Standards, Financial Reporting Outcomes, and Enforcement, **Journal of Accounting Research**, Volume:47, Number:2, 447-458
- IATRIDIS, G.
E.:2011 “Accounting Disclosures, Accounting Quality and Conditional and Unconditional Conservatism”, **International Review of Financial Analysis**, Number:21, 88-102

- ICAEW: 2006 **Information for Better Markets: Measurement in Financial Reporting**, Institute of Chartered Accountants in England & Wales
- IMHOFF, E. A.:1979 Eugene A. Imhoff, "Income Smoothing: An Analysis of Critical Issues", **The University of Michigan Working Paper**, <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/35751/b1375477.0001.001.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (27.01.2020)
- IASB:2011 **IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement**
- İŞSEVEROĞLU, G.:2014 "TMS 39 Kapsamında Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Değerlemesi: Borsa İstanbul 100 Endeksindeki Şirketlerin Uygulamaları", **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt:10, Sayı:21, 87-106
- JEANJEAN, T, STOLOWY, H.:2008 "Do Accounting Standards Matter? An Exploratory Analysis of Earnings Management Before and After IFRS Adoption", **Journal of Accounting and Public Policy**, Volume:27, Number:6, 480-494
- JENSEN, M., MECKLING, W.:1976 "Theory of the Firm: Managerial Behaviour, Agency Costs and Ownership Structure", **Journal of Financial Economics**, Volume:3, Issue:4, 305-360
- JEONG, S. W., RHO, J.:2004 "Big Six Auditors and Audit Quality: The Korean Evidence", **The International Journal of Accounting**, Volume:39, Number:2, 175-196
- JONES, J. J.:1991 "Earnings Management During Import Relief Investigations", **Journal of Accounting Research**, Volume:29, Number:2, 193-228
- KALE, S.:2017 "Türk Bankacılık Sektörünün Aracılık Fonksiyonu", **Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:2, Sayı:3, 209-220
- KANAGARETNAM, K., LIM, C. Y., LOBO, G. J.:2011 "Effects of National Culture on Earnings Quality of Banks", **Journal of International Business Studies**, Number:42, 853-874

- KANG, T.:2003 “The Association Between Legal Regime And Thevalue-Relevance of Accounting Information: A Japan–U.K. Comparison”, **Journal of International Accounting**, Number:12, 121-130
- KAM, V.:1990 **Accounting Theory**, Canada, John Wiley & Sons, Second Edition
- KARĞIN, M., AKTAŞ, R., DEMİREL ARICI, N.:2015 “Kurumsal Yönetimin Finansal Raporlama Kalitesindeki Rolü: Borsa İstanbul Üzerine Karşılaştırmalı Bir Uygulama”, **Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:22, Sayı:2, 501-519
- KAYA, E., KÖKSAL, Y.:2018 “Türk Bankacılık Sisteminde Kaldıraç Döngüsellliği”, **İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 2, 7-20
- KEPÇE, N.:2013 **Türkiye Finansal Raporlama Standartları Eğitim Notları**, İstanbul Üniversitesi Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
- KGK:2011 **Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname**, Resmi Gazete, 02.11.2011 Tarih, Sayı:28103
- KGK:2018 **TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller**, Resmi Gazete, 16.04.2018 Tarih, Sayı:29826
- KGK:2018 **TMS 7 Nakit Akış Tablosu**, Resmi Gazete, 06.06.2018 Tarih, Sayı:30443
- KGK:2018 **Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve**, Resmi Gazete, 25.10.2018 Tarih, Sayı: 30578
- KGK:2019 **TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü**, Resmi Gazete, 15.01.2019 Tarih, Sayı:30656
- KGK:2019 **TFRS 9 Finansal Araçlar**, Resmi Gazete, 15.012019 Tarih, Sayı:30656
- KGK:2019 **TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat**, Resmi Gazete,

15.01.2019 Tarih, Sayı:30656

- KGK:2019 **TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri**, Resmi Gazete, 15.01.2019 Tarih, Sayı:30656
- KING, A. M.:2006 **Fair Value for Financial Reporting**, John Wiley & Sons
- KOTAR, E.,
GÜCENME,
Ü.:1995 “Fransa’daki Muhasebe Sisteminin Avrupa Topluluğu Düzenlemelerine Etkisi ve Uyumu”, **Muhasebesinin Tarihsel ve Çağdaş Konularından Geleceğe Bakış 500. Yıl**, Editör: Oya Yıldırım, Ayşen Dalgeç, Erdal Özkol, TÜRMOB Yayınları No:23, Ankara, 183-208
- KRIPFGANZ, S.:2019 “Generalized Method of Moments Estimation of Linear Dynamic Panel Data Models”, London Stata Conference, http://repec.org/usug2019/Kripfganz_uk19.pdf (04.10.2020)
- KRISHNAN, G. V.:2003 “Does Big 6 Auditor Industry Expertise Constrain Earnings Management?”, **Accounting Horizons**, Volume:17, 1-16
- KRUMWIEDE, T.:2008 “Why Historical Cost Accounting Makes Sense”, **Strategic Finance**, Volume:90, Issue:2, 33-39
- KUNTER, M. H.,
NACHTSHEIM C. J.,
NETER, J., LI, W.:2005 **Applied Linear Statistical Models**, Fifth Edition, McGraw-Hill Irwin
- KURNAZ, E.,
SERÇEMELİ, M.:2019 Ersin Kurnaz, Murat Serçemeli, **Contemporary Research Accounting, Auditing and Finance**, Cambridge Scholars Publishing
- KURT, G.:2003 “Kazançların Kalitesinin Belirlenmesinde Kullanılan Yaklaşımlar”, **Mevzuat Dergisi**, Yıl:6, Sayı:65, 2003, (12.10.2019) <https://www.mevzuatdergisi.com/2003/05a/04.htm#>
- KÜÇÜKKOCAOĞLU, G.,
KÜÇÜKSÖZEN, C.:2005 “Gerçeğe Aykırı Finansal Tabloların Ortaya Çıkarılması: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:28, 160-171

- KÜÇÜKSÖZEN, C.:2004 “Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi
- KÜÇÜKSÖZEN, C., KÜÇÜKKOCAOĞLU, G.:2005 “Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, 2005, s.4 https://www.researchgate.net/publication/313898399_FINANSAL_BILGI_MANIPULASYONU_IMKB_SIRKETLERI_UZERINE_AMPIRIK_BIR_CALISMA (27.01.2020)
- KWARBAL, J., AKINTOYE, I. R., NWAOBIA, A., ADEGBLE, F.:2019 “Earnings Quality and Growth of Listed Firms in Nigeria”, **International Journal of Social Research Methodology**, Volume:5, Number:1, 73-82
- LA PORTTA, R., SILANES, L., SHLEIFER, A., VISHNY, R.:1998 “Law and Finance”, **Journal of Political Economy**, Volume:106, Number:6, 1113-1155
- LANDSMAN, W. R.:2007 “Is Fair Value Accounting Information Relevant and Reliable? Evidence From Capital Market Research”, **Accounting and Business Research**, Volume:37, Issue:1, 19-30
- LARCKER, D., RICHARDSON, S.:2004 “Fees Paid to Audit Firms, Accrual Choices, and Corporate Governance”, **Journal of Accounting Research**, Volume:42, Number:3, 625-658
- LENNOX, C.:1999 “Audit Quality and Auditor Size: An Evaluation of Reputation and Deep Pockets Hypotheses”, **Journal of Business Finance & Accounting**, Volume:26, Number:7-8, 779-805
- LEUZ, C., NANDA, D., WYSOCKI, P.:2003 “Earnings Management and Investor Protection: An International Comparison”, **Journal of Financial Economics**, Volume:69, Issue:3, 505-527
- LEV, B.:1989 “On The Usefulness of Earnings and Earnings Research: Lessons and Directions from Two Decades of Empirical Research”, **Journal of Accounting Research**, Volume:27, 153-192

- LIPE, R.:1990 “The Relation Between Stock Returns and Accounting Earnings Given Alternative Information”, **The Accounting Review**, Volume:65, Number:1, 49-71
- LI, T., ZAIATS, N.:2017 “Information Environment and Earnings Management of Dual Class Firms Around The World”, **Journal of Banking & Finance**, Volume:74, 2017, 1-23
- LO, K.:2008 “Earnings Management and Earnings Quality”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:45, Issue: 2-3, 350-357
- LOPES, A. P.:2018 “Audit Quality and Earnings Management: Evidence from Portugal”, **Athens Journal of Business & Economics**, Volume:4, Issue:2, 179-192
- LYIMO, G.:2014 “Assessing The Measures Of Quality Of Earnings: Evidence From India”, **European Journal of Accounting Auditing and Finance Research**, Volume:2, Number:6, 17-28
- MAGNAN M.:2009 “Fair Value Accounting and the Financial Crisis: Messenger or Contributor?”, **Accounting Perspectives**, Volume:8, Number:3, 189-213
- MCNICHOLS, M., WILSON, G. P.:1988 “Evidence of Earnings Management from The Provision for Bad Debts”, **Journal of Accounting Research**, Volume:26, 1-31
- MCNICHOLS, M. C.:2000 “Research Design Issues in Earnings Management Studies”, **Journal of Accounting and Public Policy**, Number:19, 313-345
- MELUMAD, N. D., NISSIM, D.:2008 **Line-Item Analysis of Earnings Quality**, Foundations and Trends in Accounting, Volume:3, Issue:2-3
- MEMİŞ, M. Ü., ÇETENAK, E. H.:2012 “Kurumsal Yönetimin Kazanç Yönetimi Uygulamaları Üzerine Etkisi: İMKB’de İşlem Gören Şirketler Üzerine Uygulama”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:21, Sayı:3, 205-224
- MENGİ, P.:2019 “TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı’nın Finansal Tablolara ve Finansal Sisteme Etkisi”, **Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler**

Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir

- MENICUCCI, E.:2019 **Earnings Quality Definitions, Measures and Financial Reporting**, Palgrave Pivot
- MENICUCCI, E.:2020 **Earnings Quality - Definitions, Measures, and Financial Reporting**, Palgrave Macmillan, Rome
- MISSIONIER-PIERAA, F.:2004 “Economic Determinants of Multiple Accounting Method Choices in a Swiss Context”, **Journal of International Financial Management and Accounting**, Volume:15, Number:2, 118-144
- MORCK, R., SHLEIFER, A., VISHNY, R.:1988 “Management Ownership and Market Valuation”, **Journal of Financial Economics**, Volume:20, 293-315
- MULFORD, C., COMISKEY, E.:1996 **Financial Warnings: Detecting Earnings Surprises, Avoiding Business Troubles, Implementing Corrective Strategies**, John Wiley & Sons
- MULFORD, C., COMISKEY, E.:2002 **The Financial Number Games: Detecting Creative Accounting Practices**, John Wiley & Sons
- MUN, J.:2002 **Real Options Analysis: Tools and Techniques for Valuing Strategic Investments and Decisions**, New Jersey, John Wiley & Sons, Inc.
- MYERS, J. N., MYERS, L. A., SKINNER, D. J.:2006 “Earnings Momentum and Earnings Management”, **Journal of Accounting, Auditing & Finance**, Volume:22, Issue:2, 249-284
- NAGY, A. L., NEAL, T. L.:2001 “An Empirical Examination Of Corporate Myopic Behavior: A Comparison Of Japanese And U.S. Companies”, **The International Journal of Accounting**, Volume:36, Issue:1, 91-113
- NARKTABTEE, K., Kanogporn Narktabtee, Suntaree Patpanichchot, “The Impact Of

- Country-Level vs Firm-Level Factors On The Effectiveness Of IFRS Adoption: The Case Of European Union”, **International Business & Economics Research Journal**, Volume:10, Number:10, 2011, 79-92
- NKUNDABANYA
NGA, S. K.,
TAURINGANA, V.,
BALUNYWA, W.,
EMITU, S. N.:2013 “The Association Between Accounting Standards, Legal Framework And The Quality Of Financial Reporting By A Government Ministry In Uganda”, **Journal of Accounting in Emerging Economies**, Volume:3, Number:1, 65-81
- NOBES, C.,
PAKER, R.:2002 **Comparative International Accounting**, Seventh Edition Published, London, Financial Times Prentice Hall
- NOBES, C. W.:2005 “Rules-Based Standards and the Lack of Principles in Accounting”, **Accounting Horizons**, Volume:19, Number:1
- OĞUZ, M., AKAY,
H.:2016 “Diğer Kapsamlı Gelir, Unsurları ve Muhasebeleştirilmesi”, **Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:19, Sayı:36-1, 465-500
- OKUYAN, H. A.,
KARATAŞ, Y.:2017 “Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Analizi”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt:17, Sayı:3, 395-406
- ÖRTEN, R.,
KAVAL, H.,
KARAPINAR,
A.:2017 **Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları**, 10. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi
- ÖZERHAN
AKBULUT, Y.:2008 “Vergi Usul Kanunu’ndaki Değerleme Hükümlerinin Türkiye Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi”, **VI. Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu**, Ankara: Ankara SMMM Odası Yayını No: 59
- ÖZERHAN, Y.,
YANIK, S.:2012 **IFRS/IAS ile Uyumlu TMS/TFRS**, İkinci Baskı, Ankara, Türmob Yayınları
- ÖZKAN, S.,
DURUKAN, B.,
DALKILIÇ, F.:2006 “Approaches To Measuring Quality Of Earnings And Discussion Of The Applicability Of These Approaches To Istanbul Stock Exchange (ISE) Companies”, **I. Uluslararası Muhasebe Denetimi Sempozyumu ve VII. Türkiye Muhasebe Denetimi**

Sempozyumu, İstanbul, 131-184

- ÖZKAN, M.,
TERZİ, S.:2009 “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Muhasebe Standartları (SFAS) Açısından İncelenmesi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:92, 23-50
- ÖZULUCAN, A.,
ARSLAN, S.,
KELEŞ, D.:2017 “Menkul Kıymetlerin TMS 39 ve TFRS 9 Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi”, **Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt-Sayı: 10(4), 235-249
- PAGALUNG, G.,
SUDIBDYO, B.:2012 “The Determinant Factors of Earnings Quality and Economic Consequences”, **Ekuitas: Jurnal Ekonomi dan Keuangan**, Volume:16, Number:1, 105-122
- PAOLINI, M.,
PAOLUCCI, G.,
MENICUCCI, E.:2017 “Fair Value Accounting and Earnings Quality (EQ) in Banking Sector: Evidence from Europe”, **African Journal of Business Management**, Volume: 11(20), 597-607
- PENMAN, S. H.,
ZHANG, X.:2002 “Accounting Conservatism, the Quality of Earnings, and Stock Returns”, **The Accounting Review**, Volume:77, Number:2, 237-264
- POROY ARSOY, A.:2009 **Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gerçeğe Uygun Değer**, Bursa, Dora Yayınları
- POROY ARSOY, A.:2012 “Muhasebe Standartlarında Ölçüm Süreci ve Ölçüm Esasları”, **Bilanço Dergisi**, Sayı:140
- REZAEI, Z.:2005 “Causes, Consequences, and Deterrence of Financial Statement Fraud”, **Critical Perspectives on Accounting**, Number:16, 277-298
- RICHARDSON, S.,
SLOAN, R.,
SOLIMON, M.,
TUNA, I.:2005 “Accrual Reliability, Earnings Persistence and Stock Prices”, **Journal of Accounting and Economics**, Volume:39, Number:3, 437-485
- ROMNEY, M. B.,
STEINBART P. J.:2003 **Accounting Information Systems**, Prenntice Hall, 2003

- RONEN, J., YAARI, V.:2007 **Earnings Mangement, Emerging Insights in Theory, Practice and Research**, New York, Springer
- ROODMAN, D.:2009 “How to do Xtabond2: An Introduction to Difference and System GMM in Stata”, **The Stata Journal**, Volume:9, Number:1, 86-136
- SAĞLAM, N., YOLCU, M., EFLATUN, A. O.:2012 **UFRS/TFRS Uygulama Rehberi**, Özbaran Ofset Matbaa, Ankara
- SAKARYA, Ş., SÜNBÜL KOÇAK, Z.:2016 “Kazanç Kalitesi ve Yönetiminin İşletmelerin Finansal Performansı Üzerine Etkisi: ISO 500 İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 3, 2016, 733-749
- SALVARY, S. C.:1997 “On Financial Accounting Measurement: A of SFAC 5 By The FASB Is Needed”, **Journal of Applied Business Research**, Volume: 13, Number:3
- SAMOVAR, L., PORTER, R., MCDANIEL, E.:2003 Larry A. Samovar, Richard E. Porter, Edwin R. McDaniel, **Intercultural Communication: A reader**, Belmont, CA: Wadsworth/Thomson Learning, 10th Edition
- SANKAR, M. R., SUBRAMANYAM, K. R.:2001 “Reporting Discretion and PrivateInformation Communicationthrough Earnings”, **Journal of Accounting Research**, Volume:39, Number:2, 365-386
- SARIOĞLU, K.:2013 **Türkiye Finansal Raporlama Standartları Eğitim Notları**, İstanbul Üniversitesi Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
- SARITAŞ, H., KANGALLI UYAR, S. G., GÖKÇE, A.:2016 “Banka Karlılığı ile Finansal Oranlar ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Sistem Dinamik Panel Veri Modeli ile Analizi: Türkiye Araştırması”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı: 11/1, 87-108
- SAUDAGARAN, S.:2009 **International Accounting: A User Perspective**, Third Edition, Chicago, Wolters Kluwer Business

- SCHIPPER, K.:1989 “Commentary on Earnings Management”, **Accounting Horizons**, Volume:3, Issue:4, 91-102
- SCHIPPER, K.,
VINCENT, L.:2003 “Earnings Quality”, **Accounting Horizons**, Number: 17, 97-110
- SEIDLER, L.:1967 “International Accounting – The Ultimate Theory Course”, **The Accounting Review**, Vol:42, No:4, 775-781
- SENEL, S. A.,
TUNCAY, M.,
ÖNOĞUL, Ö.,
KARSLI, C.:2011 “Türkiye Muhasebe Standartlarında Yer Alan Bir Değerleme Ölçüsü: Gerçeğe Uygun Değer”, **e-Journal of New World Sciences Academy**, Volume:6, Number:1, 48-76
- SPK:2003 Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ, Seri:XI, No:25, Resmi Gazete, 15.11.2003 Tarih, Sayı: 25290
- SPK:2011 **Kurumsal Yönetim İlkeleri**, Seri: IV, Numara:56, Resmi Gazete, 30.12.2011 Tarih, Sayı:28158
- SEVİNÇ, A.:2020 “Heterojen Birimler Arası Korelasyonlu Dinamik Panel Veri Modelleri: OECD Ülkelerinde Enerji Talebinin Modellenmesi”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- SEYİDOĞLU, H.:1992 **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Ankara, Güzem Yayınları
- SİPAHİ, B.:2009 “TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar”, **Seçilmiş Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açıklamalar ve Uygulamalar**, İSMMO Yayınları, İstanbul
- SPATHIS, C. T.:2002 “Detecting False Financial Statements Using Published Data: Some Evidence From Greece”, **Managerial Auditing Journal**, Volume: 17, Number:4, 179-191
- SLOAN, R. G.:1996 “Do Stock Prices Fully Reflect Information in Accruals and Cash Flows About Future Earnings?”, **The Accounting Review**, Volume:71, 289-315

- SODAN, S.:2015 “The Impact of Fair Value Accounting on Earnings Quality in Eastern European Countries”, **Procedia Economics and Finance**, Issue:32, 1769-1786
- SODAN, S.:2019 “Fair Value Hierarchy And Earnings Volatility”, **Ekon. Misao I Praksa Dbk. God XXVIII**, 567-577
- SODERSTROM, N. S., SUN, K. J.:2007 “IFRS Adoption and Accounting Quality: A Review”, **European Accounting Review**, Volume:16, 675-702
- SONG, C. J., THOMAS, W. B., YI, H.:2010 “Value Relevance of FAS 157 Fair Value Hierarchy Information and The Impact of Corporate Governance Mechanism”, **The Accounting Review**, Volume:85, Number:4, 1-50
- SUN, P., LIU, X., CAO, Y.:2011 “Research on the Income Volatility of Listed Banks in China: Based on the Fair Value Measurement”, **International Business Research**, Volume:4, Number:3, 228-233
- SUMIADJI, CHANDRARIN, G., SUBIYANTORO, E.:2019 “Effect of Audit Quality on Earnings Quality: Evidence From Indonesia Stock Exchange”, **International Journal of Financial Research**, Volume:1, Number:1, 86-97
- SÜNBÜL KOÇAK, Z.:2015 “Kazanç Kalitesinin ve Kazanç Yönetiminin İşletmelerin Finansal Performansı Üzerine Etkisi: ISO 500 İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir
- ŞAHBAZ, N., İNKAYA, A.:2012 “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makro Ekonomik Etkileri”, **Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 69-82
- ŞENGÜR, E. D., ÇİFTÇİ, H. N.:2011 “İşletmelerde Faaliyetlerin Sınıflandırılması ve Finansal Raporlama Üzerindeki Etkileri”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:108
- ŞENSOY, H. B.:2008 Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi İle Muhasebe Standartlarının Türkiye’deki Durumu, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış

- ŞENSOY, N.:2003 “Değerleme Esasların Eğilim ve Etkileşimler”, **Türkiye XXII. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, https://www.academia.edu/37823840/DE%C4%9EEERLEME_ES_ASLARINDA_E%C4%9E%C4%B0L%C4%B0M_VE_ETK%C4%B0LE%C5%9E%C4%B0MLER
- TAŞKIN, F. D.: 2011 “Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt:11, Sayı:2, 289-298
- TAYSI, K.:2019 “Maddi Olmayan Duran Varlıkların Kriz Döneminde Şirket Performansına Etkisi: Türkiye Örneği”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi
- TEMİZ, H., ACAR, M.:2018 “Gelecek Dönem Nakit Akışı Tahmininde Dönem Karı ve Nakit Akışı Karşılaştırması”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı:54, 113-124
- TENDELOO, B. V., VANSTRAELEN, A.:2005 “Earnings Management Under German GAAP Versus IFRS”, **European Accounting Review**, Volume:14, Number:1, 155-180
- TERZİ, S., KIYMETLİ, İ., BÜLBÜL, F.:2007 “UFRS’nin Türkiye’de İlk Uygulaması İçin Açılış Bilançosu Hazırlanması”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:81, 103-129
- TESSEMA, A., KIM, M. S., DANDU, J.:2018 “The Impact of Ownership Structure on Earnings Quality: The Case of South Korea”, **International Journal of Disclosure and Governance**, Volume:15, Number:3, 129-141
- TOKAY, S. H., DERAN, A.:2008 “Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları’nda Değerleme Ölçüleri”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:90
- TÜREL, A.:2009 “Gerçeğe Uygun Değer ile Finansal Raporlama; Ülkemizde Algılanması ve Raporlanması”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi
- TTK:2011 Resmi Gazete, 14.02.2011 Tarih, Sayı:27846

- TÜRKER KAYA,
Y.:2002 “Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri 1997-2000”, **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu MSPD Çalışma Raporları**
- TÜRKİYE
MUHASEBE
STANDARTLARI
KURULU **Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ**, Resmi Gazete, 27.01.2011 Tarih, Sayı:27828
- ULUSAN, H.:2007 “Finansal Raporlama Açısından Değerleme”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:16, Sayı:2, 525-544
- ULUSAN, H.:2007 “Muhasebe Politikası Seçiminin Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:62, Sayı:2, 167-198
- US, V.:2020 “TFRS 9 Uygulamasının Seçilmiş Bankalar Bazında Kredi Sınıflandırması ve Karşılıkları Üzerindeki Etkisi”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt:12, Sayı:22, 2020, 297-314
- UZGÖREN, N.,
UZGÖREN, E.:2005 “Zaman Serilerinde Sahte Regresyon Sorunu ve Reel Kamu Harcamalarına Yönelik Bir Ekonometrik Model Uygulaması”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:5, 1-14
- ÜNAL, H., POLAT, S.:2019 “Çevresel Kalite ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: OECD Ülkeleri İçin Statitk Panel Veri Analizi”, **Maliye Dergisi**, No:177, 87-103
- VUK:1961 Resmi Gazete, 10.01.1961 Tarih, Sayı: 10703
- WANG, D.:2006 “Founding Family Ownership and Earnings Quality”, **Journal of Accounting Research**, Volume:44, Number:3, 619-656
- WATTS, R.,
ZIMMERMAN, J.:1978 “Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards”, **The Accounting Review**, Volume:53, Number:1, 112-134
- WILD, J.,
SUBRAMANYAM, **Financial Statement Analysis**, McGraw-Hill/Irwin, Eighth Edition

K. R., HALSEY,
R.:2004

WILLIAMS, M. N.,
GRAJALES, C. A.
G., KURKIEWICZ,
D.:2013 “Assumptions of Multiple Regression: Correcting Two Misconceptions”, **Practical Assessment, Research & Evaluation**, Volume: 18, Number: 11, 1-13

WOOLDRIDGE, J.
M.:2012 **Introductory Econometrics-A Modern Approach**, South-Western Cengage Learning, 5th Edition

WULANDARI, E.,
RAHMAN, A.:2004 **A Cross-Country Study On The Quality, Acceptability, And Enforceability Of Accounting Standards And The Value Relevance Of Accounting Earnings**, <http://www.oecd.org/finance/financial-markets/33735584.pdf>, (29.12.2019)

YALÇIN, E.:2005 “İktisadi Büyüme ve Dış Krediler: Ampirik Bir Çalışma”, **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü**, Uzmanlık Yeterlilik Tezi

YAO, D., PERCY,
M., STEWART, J.,
HU, F.:2018 “Fair Value Accounting and Earnings Persistence: Evidence from International Banks”, **Journal Of International Accounting Research**, Volume:17, Number:1, 47-68

YAŞAR, A.:2011 “Bağımsız Dış Denetim Kalitesinin Kâr Yönetimi Üzerine Etkisi: İMKB’de Kayıtlı İşletmeler Üzerine Bir Uygulama”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Adana

YAVUZASLAN, S.,
KALMIŞ, H.:2016 “İşletmelerin Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Kâr Yönetimi Üzerindeki Etkisi ve Borsa İstanbul A.Ş. Şirketleri Üzerinde Bir Uygulama”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:14, Sayı:27, 353-384

YAVUZKANAT,
P.:2017 “Dinamik Panel Veri Analizi ile Türkiye’de Özel Yoksulluğun Sürekliliğinin İncelenmesi”, **Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara

YEL, T.:2009 “Kâr Kalitesi ve Dönem Karıyla Gelecek Dönem Karları ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin İMKB’de Test Edilmesi”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara

YEL, T.:2012 “Kâr Kalitesi ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin

İMKB’de Test Edilmesi”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt:8, Sayı:16, 119-136

YERDELEN
TATOĞLU, F.:2020

Panel Veri Ekonometrisi-Stata Uygulamalı, 5. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul

YERDELEN
TATOĞLU, F.:2020

İleri Panel Veri Analizi-Stata Uygulamalı, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul

YILDIRIM, M.:2007

“Türkiye’de Kurumsal Yönetim ve Şirketlerin Finansal Performansları Üzerine Etkileri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış Doktora Tezi

YÜCEMEMİŞ, B.,
SÖZER İ. A.:2011

“Bankalarda Takipteki Krediler: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredilerin Tahminine Yönelik Bir Model Uygulaması”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt:3, Sayı:5, 43-56

YÜKSELTÜRK,
O.:2006

“İşletmelerde Karı Yüksek Gösterme Yöntemleri ve Türkiye’de Hisse Senetlerinin Halka Arzı Öncesi Karı Yüksek Gösterme Eğilimleri”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayımlanmış Doktora Tezi

ZEREN, F.,
ERGUN, S.:2010

“AB’ye Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: Dinamik Panel Veri Analizi”, **İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:4, 67-83

ÖZGEÇMİŞ

İrem Özcan, İlk, orta ve lise eğitimini Kocaeli’de tamamladı. 2008 yılında Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü’nde lisans eğitimine başladı ve 2012 yılında mezun oldu. Aynı yıl Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde İşletme Tezli Yüksek Lisans Programına başladı. 2014 yılında Haliç Üniversitesi Meslek Yüksekokulu’nda Öğretim Görevlisi olarak göreve başladı. 2015 yılında Türkiye Muhasebe Standartları çerçevesinde dış ticaret işlemlerinin muhasebeleştirilmesi üzerine çalıştığı yüksek lisans tezini tamamladı. 2017 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe Doktora Programında eğitime başladı. 2018 yılında Haliç Üniversitesi İşletme Fakültesi’nde Araştırma Görevlisi olarak başladığı görevine devam etmektedir. 2019 yılında Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ruhsatını almıştır.